

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek:	Luka Mrak		
Naslov naloge:	VPLIV, UMEŠČENOST IN POMEN DNEVNEGA CENTRA ZA UPORABNIKE DROG:		
	Primerjava dnevnih centrov za uporabnike drog Šent in Cafe Dugnad		
Kraj:	Ljubljana		
Leto:	2011		
Št. strani:	166	Število slik: 5	Število tabel: 0
Št. bibl. opomb:	19	Število prilog: 2	Število grafov: 0
Mentor:	dr. Ines Kvaternik		

Deskriptorij:

nedovoljene droge, politika drog, uporabniki nedovoljenih drog, moralna panika, varne sobe, zmanjševanje škode zaradi uporabe drog, socialna izključenost, posledice uporabe drog, obravnava uporabe drog

Povzetek:

V teoretičnem delu naloge prikažemo vrste in značilnosti posameznih politik na področju drog, njihov zgodovinski razvoj, podrobneje pa se seznanimo s slovensko, kot tudi z dansko politiko na področju drog, ki pomembno vplivata na delovanje dnevnega centra za uporabnike drog Šent iz Slovenije, ter dnevnega centra za uporabnike drog Cafe Dugnad na Danskem. Poleg predstavitve omenjenih organizacij, ki predstavljata izhodišče celotni nalogi, se v prvem delu naloge osredotočimo še na pomen varne sobe za injiciranje drog, moralno paniko ter potegnemo nekaj vzporednic med uporabo drog in kriminalom. Na podlagi empiričnega gradiva so predstavljeni rezultati različnih profilov ljudi, ki so kakorkoli povezani z danskim ali slovenskim dnevnim centrom, namenjenim uporabnikom nedovoljenih drog. Prikazati želimo čim širši spekter vplivov, ki jih umeščenost takšne institucije lahko prinese v okolje, tako na ravni zmanjševanja škode zaradi uporabe drog, socialnih posledic uporabe droge, moralne panike, ki je povezana z uporabo drog ter družbene in socialne škode, itd. Glede na to, da imajo na Danskem uporabniki v sklopu dnevnega centra možnost uporabe droge v varni sobi, posebno pozornost namenjam vprašanju o možnosti vzpostavitve varne sobe za injiciranje drog v Sloveniji, saj se izkaže, da so učinki vidni v vseh kategorijah rezultatov, ki sem jih v raziskavi vzel pod drobnogled.

Title:

Effect, Integration and Meaning of Daily Centers for Illicit Drug Users:

Comparison of Two Daily Centres for Drug Users: "Šent" and "Cafe Dugnad"

Descriptors:

Illicit drugs, drug policy, drug users, moral panic, consumption rooms, harm reduction, social exclusion, effects of drug use, dealing with drug use

Abstract:

In the theoretical part different kinds of policies that exist in this field and their characteristics are described, concentrating on Slovene and Danish policies in this field, which have a major influence on the activity of two daily centers for drug users, Slovene "Šent" and Danish daily center "Café Dugnad". Besides the presentation of the two daily centers mentioned, which from the basis of this thesis, the first part also concentrates on the importance of the consumption room, moral panic and draws a few parallels between drug use and crime. In the second part results on different profiles of people that are in any way connected with the Danish and Slovene daily centers, intended for drug users, are shown on the basis of empirical work. The purpose of this thesis is to show as many effects that integration of a daily center can have on the surrounding as possible (e.g. harm reduction, social consequences of drug use, moral panic, connected with drug use, social damage etc.). Taking into consideration the fact that daily centers in Denmark enable drug users to use drugs in consumption room, special emphasis is given on the question of the possibilities for establishing a consumption room in Slovenia, considering that positive effects can be seen in all result categories that were taken into consideration.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo
Topniška 31
1000 Ljubljana

DIPLOMSKA NALOGA

**VPLIV, UMEŠČENOST IN POMEN DNEVNEGA CENTRA ZA
UPORABNIKE DROG:**

Primerjava dnevnih centrov za uporabnike drog Šent in Cafe Dugnad

Mentorica: **dr. Ines Kvaternik**

Luka Mrak

LJUBLJANA 2011

Nalogo posvečam svojemu velikemu vzorniku in podporniku, nonotu Albinu, ki je svojo življenjsko pot zaključil tik pred izidom te naloge.

PREDGOVOR

V diplomski nalogi »*Vpliv, umeščenost in pomen DC za uporabnike drog: Primerjava dnevnih centrov za uporabnike drog Šent in Cafe Dugnad*«, sem se osredotočili predvsem na prostor, kjer uporabniki drog preživijo glavnino svojega časa ter s tem seveda tudi pomembno vplivajo na okolje, v katerem se ta prostor nahaja. Dejstvo je, da si velika večina ljudi, predvsem tistih, ki droge dobro ne poznajo in se je zato morda tudi bojijo, še vedno želi »čiste« družbe, oziroma ljudi, ki ne bi bili odvisni od kakršnih koli substanc.

Problematika povezana z uporabo drog me v tem kontekstu zanima že dalj časa. Še vedno ostaja nepojasnjeno vprašanje, kaj je pravzaprav največji trn v peti tistih, ki se nad uporabniki drog (predvsem tiste, ki je v naši družbi prepoznana kot bolj škodljiva in zato prepovedana) najbolj pritožujejo in kakšen vpliv imajo na to uporabniki sami.

Preganjanje čarovnic (inkvizicija) in zapiranje ljudi, ki se težje prilagodijo trendom sodobne družbe, v razne ustanove, je danes že preteklost. Žal pa to v določeni meri še vedno velja za nekatere marginalne družbene skupine, med katere v zelo veliki meri umeščamo tudi uporabnike nedovoljenih drog. Ti imajo še vedno zelo omejene možnosti za kvaliteto življenje in razvoj. Ne glede na to, ali se skušajo s svojo zasvojenostjo spopasti, ali pa z njo živeti, naletijo na svoji poti na ovire, ki so največkrat žal nepremostljive v iskanju smisla in bistva posameznikovega življenja.

V nekaterih liberalnejših družbah, kamor spada zlasti severnoameriška in zahodnoevropska, poizkušajo na stvar gledati iz nekoliko drugačne perspektive – z vidika uporabnika oziroma njegovih potreb. Prav tu so že pred nekaj leti ugotovili, da je med različnimi skupinami ljudi, tudi marginalnimi, sožitje mogoče in pravzaprav na nek način dopolnjuje življenje vseh v skupnosti. V teh državah so se odločili, da bodo namesto pregona, marginalizacije in zatiranja, poizkušali ljudi podpreti in kar je najpomembneje, sprejeti. Posledice so bile pozitivne in rezultati presenetljivi, korist pa so imeli vsi, ki so bili vključeni v skupnost. O tem nam pričajo na primer zgledi dezinstitutionalizacije uporabnikov duševnega zdravja iz Italije (Basaglia 1987), socialno vključevanje različnih depreviligriranih skupin ljudi s pomočjo procesa učenja in povezovanja ob podpori organizacije Kofoeds skole iz Danske (Bjørkøe 2009) in še nekatere drugi.

Podobno velja tudi za uporabnike nedovoljenih drog, upoštevati pa moramo, da je fenomen zlorabe nedovoljenih drog relativno nov, temu primerno pa je novo tudi prilagajanje storitvam

in potrebam uporabnikom, ki droge uporabljajo. Flaker (2002: 62) pravi, da je viden zgolj majhen procent uporabnikov drog in da se pravzaprav večina uporabnikov drog sploh ne loči od abstinentov. Najvidnejši in posledično najbolj ranljivi, ter stigmatizirani so tisti uporabniki drog, ki zares živijo zgolj za naslednji odmerek droge, to pa jim predstavlja tudi največje zadovoljstvo, nujo, zlo in tudi bistvo življenja. Tej vrsti uporabnikom, ki predstavljajo dno družbene lestvice in se večina najraje izogne, pravimo džankiji ¹.

Kljub temu morajo tudi tovrstni uporabniki drog imeti prostor in pogoje, kjer lahko urejajo in opravljajo svoje potrebe in želje. Čeprav še vedno veliko število uporabnikov deluje in živi v marginali oziroma strogi tajnosti ali celo v pregonu, kjer mora svoje početje skrivati, so v liberalnejših državah in državah, kjer je več posluha za socialno prikrajšane in prezrte skupine ljudi, že začeli odpirati prostore, kjer so uporabniki drog dobrodošli in lahko opravljajo dejavnosti povezane z drogo. V zadnjih nekaj letih so tako še posebej razburkale razdvojeno strokovno in laično javnost tako imenovane varne sobe ² (consumption rooms), kjer lahko uporabniki drog drogo povsem legalno zaužijejo. Poleg tega je na razpolago še veliko drugih institucij in možnosti (npr. dnevni centri, bivalne enote za uporabnike drog, nočna zavetišča za brezdomne uporabnike drog, terensko delo, svetovalni centri itd.), ki lajšajo življenje uporabnikom drog, predvsem pa delajo življenje varnejše in kvalitetnejše.

V želji po novih spoznanjih in izkušnjah sem se podal na Dansko, ki spada med skandinavske države, kjer je tradicija socialne države zelo dolga, poleg tega pa se ponašajo z enim najboljših socialno-zdravstvenih sistemov v svetu (E1, E2).

Priložnost sem imel spoznati več različnih organizacij in institucij, ki se z različnimi pristopi in metodami ukvarjajo z zmanjševanjem škode, povezane z uporabo nedovoljenih drog. V eni izmed organizacij, ki deluje kot dnevni center z možnostjo uporabe drog znotraj organizacije, sem več kot pol leta aktivno deloval, kar je tudi osnova za diplomsko nalogo, katere osrednji del je raziskava, opisana v empiričnem delu naloge. Poleg tega sem za primerjavo vzeli enega od dnevnih centrov, ki za uporabnike drog deluje v slovenskem prostoru. Zaradi različnosti okolja, kjer organizaciji delujeta, upoštevajoč populacijo prebivalstva, razlike v kulturi, zgodovinskem razvoju, politični organiziranosti itd. želim prikazati, kakšen je pomen

¹ Vito Flaker je izraz džanki razložil kot: »Disfunkcionalen uživalec ali zasvojenec, ki gre v procesu džankizacije za socialno in telesno obubožanje, da je džanki vezan na socialno vlogo, ki je zanj dominantna, da drugi (včasih tudi on sam) reducirajo vse njegove vedenje na njegov odnos s heroinom in da je to tak način uživanja, kjer je zanimanje za heroin nadrejeno vsem drugim interesom« (Flaker 2002: 36).

² Varna soba je eden od programov nizkega praga, kjer je uporabnikom nujen prostor, nadzorovan s strani strokovnih služb, kjer lahko uporabniki drogo uporabijo. Čeprav bi bil morda primernejši termin varnejša soba, to predlaga tudi Majda Škoberne, ki pravi, da varnega uživanja drog ni, je le varnejše uživanje drog (Kvaternik Jenko, Grebenc 2009: 287), sem se v nalogi odločil za uporabo termina *varna soba*. Kot tak je v slovenskem prostoru bolj poznan, večina avtorje ga uporablja tudi pri pisanju strokovne literature.

tovrstnih prostorov za uporabnike same ter vse ostale, ki so prisotni in kakor koli vključeni v okolje.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem vsem, ki so mi pri nastajanju in dokončanju te naloge pomagali. V prvi vrsti je to mentorica dr. Ines Kvaternik, ki je bila vedno na voljo takrat, ko je bilo potrebno, in mi tudi zaradi tega nikoli ni zmanjkalo volje in poguma za nadaljevanje. Izredno potrpežljivost so poleg mentorice pokazali tudi Meta Rutar in vsi ostali sodelavci na Šentu, ki jim gre prirčna zahvala. Hvala as. Amri Šabić, katere prijaznost in pomoč mi je bila v času študija in dela v tujini v največjo oporo. Nasploh izrekam hvaležnost Fakulteti za socialno delo, saj se vse bolj zavedam, da je ponujeno znanje resnično tisto pravo izhodišče, ki omogoča celovit strokoven razvoj človeka kot strokovnjaka ter tudi človeka kot osebnosti. Nikakor ne smem prezreti staršev, ki mi stojita ob strani ter vseh ostalih dobrih ljudi, ki jih na moji poti nikoli ne manjka.

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

VPLIV, UMEŠČENOST IN POMEN DNEVNEGA CENTRA ZA UPORABNIKE DROG:

Primerjava dnevnih centrov za uporabnike drog Šent in Cafe Dugnad

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	11
1.1. POLITIKA DROG.....	11
1.1.1. Zgodovina politike drog.....	14
1.1.2. Slovenska politika drog.....	16
1.1.3. Danska politika drog.....	19
1.2. KRIMINAL, PROHIBICIJA IN MORALNA PANIKA V POVEZAVI Z UPORABO DROG.....	23
1.2.1. Kriminal in droge.....	23
1.2.2. Med prohibicijo in legalizacijo.....	25
1.2.3. Moralna panika.....	27
1.3. VARNE SOBE.....	28
1.3.1. Definicija varne sobe.....	28
1.3.2. Vplivi in namen varnih sob.....	30
1.3.3. Zgodovinski razvoj varnih sob.....	32
1.3.4. Varne sobe v Sloveniji.....	33
1.4. PRIMERA DNEVNEGA CENTRA ZA UŽIVALCE DROG.....	36
1.4.1. Cafe Dugnad, dnevni center za uporabnike drog z Danske.....	36
1.4.2. Šent, dnevni center za uporabnike drog s Slovenije.....	38
2. PROBLEM.....	41
3. METODOLOGIJA.....	42
3.1. Vrsta raziskave.....	42
3.2. Merski instrumenti in viri podatkov.....	42
3.3. Populacija in vzorčenje.....	42
3.4. Zbiranje podatkov.....	43
3.5. Obdelava in analiza podatkov.....	44
4. UGOTOVITVE.....	45
4.1. RAZBREMENITEV ZDRAVSTVENIH POSLEDIC UPORABE DROGE.....	45
4.2. RAZBREMENITEV SOCIALNIH POSLEDIC UPORABE DROG.....	49
4.3. VPLIV NA DUŠEVNO ZDRAVJE UPORABNIKOV.....	54

4.4. UREJANJE VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA UPORABNIKOV	56
4.5. SOCIALNA IN DRUŽBENA ŠKODA ZARADI UPORABE DROG	58
4.6. ZMANJŠEVANJE SOCIALNE IN DRUŽBENE ŠKODE	60
4.7. MORALNA PANIKA	61
4.8. ZMANJŠEVANJE MORALNE PANIKE	64
4.9. PREPRODAJA DROG	66
4.10. ZAVIRANJE UREJANJA VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA	67
4.11. RAZISKOVANJE POTREB	69
4.12. POTREBE IN ŽELJE PO SPREMEMBAH	71
4.13. VZPOSTAVITEV VARNE SOBE ZA UPORABO DROG	75
5. RAZPRAVA	80
6. SKLEPI	100
7. PREDLOGI	102
8. VIRI IN LITERATURA	104
8.1. LITERATURA	104
8.2. ELEKTRONSKI VIRI	107
9. POVZETEK	109
10. PRILOGE	111
10.1. INTERVJUJI	111
10.1.1. Danski uporabnik 1	111
10.1.2. Lastnik lokala ob DC Dugnad	113
10.1.3. Danska socialna delavka	114
10.1.4. Danski uporabnik 2	115
10.1.5. Policistka z Danske	116
10.1.6. Danski sosed	118
10.1.7. Zaposlena v danskem DC za uporabnike drog	119
10.1.8. Danski prostovoljec v organizaciji Dugnad	122
10.1.9. Danski uporabnik 3	123
10.1.10. Slovenski uporabnik 1	125
10.1.11. Slovenski uporabnik 2	127
10.1.12. Slovenska prostovoljka v organizaciji Šent	128
10.1.13. Slovenski sosed	129
10.1.14. Slovenski uporabnik 3	130
10.1.15. Zaposlena v slovenskem DC za uporabnike drog	132
10.1.16 Slovenska socialna delavka	134
10.1.17 Slovenski policist	136
10.2. KATEGORIZIRANJE VSEBINSKIH POJMOV (KOD)	138

SEZNAM SLIK

Slika 1: Ob pomanjkanju ustreznih prostorov namenjenih uporabnikom drog, se morajo le-ti zadrževati in uporabljati droge na krajih, kjer je bolezensko tveganje in možnost poškodb večje.	35
Slika 2: Notranjost dnevnega centra Cafe Dugnad, kjer uporabniki lahko drogo tudi uporabijo.	35
Slika 3: Zdravniška pomoč uporabniku v DC Dugnad po predoziranju z drogo	49
Slika 4: Vidnost uporabnikov med uporabo drog povečuje moralno paniko v skupnosti.	61
Slika 5: Uporabniki drog si želijo, da bi bilo poleg dnevnih centrov bolje poskrbljeno tudi za njihovo prenočevanje.	75

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. POLITIKA DROG

Večina politik drog se je v svetu oblikovala na podlagi dveh različnih diskurzov; to sta medicinski oz. psihiatrični tip in policijsko nadzorovalni tip. Iz tega izhaja, da je uporabnik droge iz medicinskega diskurza obravnavan kot bolnik/pacient, policijsko-nadzorovalni tip pa uživalca droge enači s kriminalcem. V obeh primerih je uporabnik drog označen kot odklon od standardov družbeno sprejemljivega vedenja, torej deviant, posledica vsake deviantnosti pa je določena oblika sankcije (na področju prava, morale ali na področju navad in običajev). Kljub temu Petrovec (1995: 101) pravi, da je nasprotje med mehkim pristopom medicine in trdim kriminalne politike le navidezno. Ponekod penologija dviga roke in vse prepušča medicini, ne da bi želela kakorkoli dodatno kaznovati, drugje medicina prevzema vlogo kaznovanja, ki naj očisti telo in dušo zasvojenega. Metode, ki jih pri delu z uporabniki nedovoljenih drog uporablja medicina, se na prvi pogled zdijo bolj humane od tistih, ki jih uporablja policija oz. represivni organ. Kljub temu v medicini uporabnika obravnavajo kot kroničnega bolnika, cilj zdravljenja pa je abstinenca. Kontradiktorno pri tem je, da se poleg drugih medicinskih metod pri zdravljenju v veliki meri posvečajo tudi medikalizaciji, s pomočjo katere skušajo zasvojene z drogami pozdraviti, vendar je velikokrat končni rezultat ta, da postanejo uporabniki nedovoljenih drog z medikalizacijo zasvojeni z legalnimi drogami, kar pa na kvaliteto življenja uporabnika drog bistveno ne vpliva. Na tem mestu bi kot nekakšen paradoks omenil farmacevtski koncern, ki je eden najmočnejših lobijev na svetu in kateremu je na drugi strani v interesu, da so ljudje odvisni od drog, bodisi dovoljenih bodisi nedovoljenih, o katerih je govora v tej nalogi (Despotovič 1993: 130). Pri tem gre za neke vrste nadzorovanja nad posameznikovim telesom in življenjem, kar se bistveno ne razlikuje od represije, ki jo izvaja policijsko-nadzorovalni organ. Uporabnik pridobi status bolnika in postane voden s strani zdravnikov, s čemer izgubi določeno mero odgovornosti.

Čeprav je danes skoraj samoumevno, da je zasvojenost z drogami prepoznana kot družbeni problem, Tanja Rener pravi, da je družbeni problem tisto, kar ljudje razumemo kot družbeni problem, kar nam je predstavljeno kot družbeni problem, kar smo pripravljeni sprejeti kot družbeni problem (Flaker 2002: 6). Iz tega lahko razberemo, da vprašanje drog ni zgolj družbeni problem, temveč tudi politični in socialni problem, problem politične moči in njene

uporabe. Politika drog, ki jo urejajo najvišji državni in mednarodni organi, ima prav zato zelo velik vpliv (v smislu podajanja problematike), ne samo na uporabnike drog, temveč tudi na vse ostale ljudi, ki so v to isto družbo vključeni. Tudi iz tega izhaja prepričanje, da je droga nevarna in škodljiva.

Na podlagi represivnega in medicinskega monopolnega diskurza so se oblikovale tri politike drog: prohibicionistična, javnozdravstvena in klasično liberalna. Prohibicionistična politika do drog, kateri so pot utrle predvsem ZDA, se zavzema za radikalne ukrepe povezane s problematiko drog, na čelu katerih je prohibicija in regulacija dovoljenih drog. V tovrstni politiki so droge obravnavane kot zlo, njeni uporabniki pa kot kriminalci, ki jih je treba kaznovati in pregnati.

V javnozdravstveni politiki drog namesto kaznovanja uporabnikov zagovarjajo zdravljenje. Kot sem že predhodno omenil, gre tukaj za dvorezni meč, saj na videz bolj human pristop (v primerjavi s prohibicionističnim) še vedno ustvarja ločnico med polnopravnimi državljani ter uporabniki drog. Ti so obravnavani kot bolniki, posledica je stigmatizacija le-teh, po drugi strani pa medicinski pristop ne dopušča, da se uporabnik povsem osamosvoji droge. Tu ima večjo vlogo psihiatričen podsistem medicinskega modela, ki je v primerjavi s socialno-medicinskim podsistemom veliko bolj rigiden. Strategija javno zdravstvene politike drog se zavzema za preventivo, zdrav življenjski slog in čim manjše tveganje, ko uporabnik že posega po drogi. Uveljavil se je termin nizkega praga, s katerim poimenujemo večjo dostopnost programov pomoči in prenehanja pogojevanja pomoči z zahtevo po abstinenci. Med dejavnosti nizkopražnih programov štejemo stacionarne programe zamenjave injekcijskih igel, terensko delo s »skrito populacijo« uporabnikov prepovedanih drog, programi mobilne zamenjave igel s terenskim delom, vključevanje uporabnikov v sekundarno izmenjavo igel, spodbujanje vrstniškega svetovanja med uporabniki, svetovalno delo v zavodih za prestajanje kazni, svetovanje in informiranje o varnejšem načinu uporabe drog v okviru stacionarnih in terenskih programov, publiciranje informativno-svetovalnih gradiv s ciljem zmanjševanja škode, svetovanje v zvezi z drogami in problemi odvisnosti na kriznih telefonskih linijah, ozaveščanje o tveganjih po elektronskih medijih (spletne strani, forumi, konference) in v nekaterih državah varne sobe za injiciranje in heroin na recept (Kvaternik Jenko 2006: 143).

Tretja politika drog, ki se imenuje tudi liberalna perspektiva, gre še korak dlje od javnozdravstvene politike in si prizadeva uporabnike drog kar čim bolj približati abstinentom. To naj bi omogočala v prvi vrsti legalizacija drog, dekriminizacija oz. pravna regulacija, zaradi katere se uporabniki droge od abstinentov ne bi več ločevali po uporabi nečesa prepovedanega. Status bolnika in kriminalca bi s tem izgubljal svoj pomen. V primeru, da bi

bila proizvodnja drog, posredovanje drog in trgovanje zakonsko odobrena, pa bi po predvidevanjih prineslo državno regulacijo in nadzor nad drogo (trošarine). S tem bi bila droga na trgu bolj kvalitetna (manj škodljiva), kriminaliteta bi se zmanjšala, število uporabnikov pa naj bi po predvidevanjih ostalo približno enako (upoštevajoč znižanja cene droge in zmanjšanje želje poizkusiti nekaj prepovedanega).

Politika na področju drog v posamezni državi je hkrati odvisna od zgodovinskih, zdravstvenih, kriminoloških, socialnih in kulturnih dejavnikov, prostora in časa, v katerem živimo (Kvaternik, Rihter, Grebenc 2007: 3). Prav zaradi tega bi utegnili pričakovati, da bi bile politike drog med posameznimi državami v Evropi in po svetu različne. To v določeni meri tudi drži, vendar pa imajo ZDA, kjer ima monopol nad politiko drog represivni aparat države, velik vpliv tudi na večino ostalih svetovnih politik. Nenazadnje je restriktivna politika podlaga za vse mednarodne politike drog, te pa so vodilo nacionalnim politikam. V določenih državah se zadnja leta krepi liberalna perspektiva, ki izboljšanje v povezavi s problematiko nedovoljenih drog vidi tudi v legalizaciji. Čeprav so argumenti za to prepričljivi³, pa legalizacija določenih (ali vseh) prepovedanih drog še ni mogoča, saj to ni v skladu z ustavo EU ter OZN. Poleg droge same, je v številnih državah (predvsem tistih s strogo represivno in medicinsko politiko) težava že v vzpostavitvi določenih novih programov, ki bi močno pripomogli k zmanjšanju škode med uporabniki drog, korist pa bi posredno imeli tudi ostali udeleženi v tem prostoru, ter tudi država sama. Eden takšnih programov je na primer »varna soba« ali pa tudi »izdaja droge na recept«.

Interesi, ki jih mora upoštevati politika na področju drog, so interesi »tistih, ki so zaradi rabe drog ogroženi ali že odvisni, tistih, ki trpijo negativne posledice zlorabe, na primer svojci ali stanovalci sosesk, kjer se problemi z drogami najbolj kopičijo, tistih, ki delujejo v zdravljenju ali psihosocialni obravnavi odvisnikov, javnega miru in varnosti« (Auer 2001: 185).

Zakonodaja in politika do drog v državi sta pogojeni po eni strani z mednarodnim pravnim sistemom na tem področju, po drugi strani pa sta odvisni tudi od številnih spremenljivk, kot so razširjenost uporabe drog, politične prioritete in finančne zmožnosti, dostopnost različnih storitev pomoči, družbena zaznava tega pojava in tudi zemljepisna lega posamezne države. Temeljna zakonodaja na področju prepovedanih drog je bila pripravljena znotraj Organizacije združenih narodov⁴ (OZN). Podpisnice konvencij OZN na področju drog so skorajda vse države, kar pomeni, da je med njimi dosežena velika stopnja soglasja o tem, da so droge

³ Glej poglavje *Med prohibicijo in legalizacijo* na strani 24.

⁴ Glej poglavje *Zgodovina politike drog* na strani 14.

kompleksen in globalen problem, ki ga je potrebno reševati skupaj, usklajeno, celovito in na vseh ravneh (*Delovni osnutek gradiva resolucije o nacionalnem programu na področju drog 2011—2020* 2010: 2).

Znotraj Evropske unije, kamor od leta 2004 spada tudi Slovenija, sta poleg konvencij OZN najpomembnejši politični orodji na evropski ravni *Strategija EU na področju drog (2005—2012)* in *Akcijski načrt EU za boj proti drogam (2009—2012)*.

1.1.1. Zgodovina politike drog

Čeprav so droge v družbi prisotne že več tisočletij, so se prvi zakoni in predpisi glede droge oblikovali v sredini 17. stoletja. To je bilo v času novega veka, ko so zlasti Evropejci začeli načrtno potovati, raziskovati svet in na ta način premikati meje znanega. Predvsem zaradi gospodarskega interesa in s pomočjo močne vojske so Evropejci dobičkonosne dele sveta kolonizirali⁵. Tu so odpirali nova tržišča, kjer so lahko prodajali svoje produkte, kupovali pa tisto, česar v Evropi niso imeli (svila, čaj, porcelan itd.). Opij je takrat veljal za pomembno in dragoceno blago (tudi plačilno sredstvo), s katerim so še posebej intenzivno trgovali portugalski in angleški trgovci na Kitajskem. Posledica je bila množična zasvojenost Kitajcev z opijem in prav zaradi tega je kitajska oblast v prvi polovici 18. stoletja prepovedala prodajo in uvoz te psihotropne kulture (Kvaternik Jenko 2006: 135). To je povzročilo rast cen opija ter začetek tihotapljenja. V letih od 1839 do 1860 sta se odvijali dve opijski vojni med Kitajci in evropskimi (v drugi vojni so bili vključeni tudi ameriški) trgovci. Obe sta se končali s porazom Kitajcev, zanimivo pri tem pa je, da so se v prvi vojni Kitajci borili za odpravo opija, v drugi pa so se bojevali za ohranitev avtonomne proizvodnje opija na domačih tleh. Po drugem porazu so nadzor nad kitajskim opijem prevzeli Angleži, ki so večino tega izvažali v Veliko Britanijo. Negativne posledice uživanja opija so bile tudi tam zelo hitro opazne, zaradi česar je angleški parlament takrat odločil, da je tako početje moralno sporno (ibid).

Petdeset let pred tem je isti parlament spodbujal ohranjanje in naraščanje tega »pomembnega vira dohodkov«. V tem se vidi, kako pomemben je nadzor nad prodajo in proizvodnjo psihoaktivne substance in zakaj taka substanca v določenem kontekstu postane

⁵ Gre za kompleksen pojav in če ga dokaj posplošeno opredelimo, je kolonializem določena vrsta odnosov med človeškimi skupnostmi. Ti odnosi temeljijo na popolni neenakopravnosti, so hierarhizirani tako, da ena človeška skupnost, praviloma bolj organizirana, uveljavi nadzor ali neposredno oblast nad drugo skupnostjo ali večjim številom skupnosti. Nesorazmerje gospodarske, politične, vojaške in še kakšne druge moči je torej instrument kolonialne dominacije (Južnič, 1980).

prepovedana. Odločitev angleškega parlamenta je narekovala nacionalni interes, ki se kaže v odnosu do drog (Kvaternik Jenko 2006: 136).

Po množičnem preseljevanju kitajskega prebivalstva v ZDA in s tem posledično tudi uživanja opija, so Američani v drugi polovici 19. stoletja uporabo opija zakonsko prepovedali. Zaradi izbruha kolere so leta 1905 uporabo opija zopet dovolili, toda zgolj v medicinske namene. Štiri leta kasneje je ameriški predsednik Roosevelt sklical 1. mednarodno protiopijsko konferenco v Šanghaju, kjer je zlasti ameriška delegacija skušala prisotne prepričati o nemoralnosti in škodljivih posledicah uživanja opija. Na 2. mednarodni konferenci leta 1911 v Haagu so sprejeli prvi mednarodni sporazum o opiju (Haška konvencija, 1912), ki govori predvsem o trgovanju opija na daljnem vzhodu. Leta 1914 pa v ZDA sprejmejo Harrisonov zakon, ki dovoljuje uporabo droge zgolj v medicinske namene (Kvaternik Jenko 2006: 137).

Vse do leta 1961 se nato vse mednarodne sporazume, ki so bili sprejeti po Haaški konvenciji povzame in združi v *Enotni konvenciji o mamilih (Single Convention of Narcotic Drugs)*. Ta dokument je eden od bistvenih treh konvencij Organizacije združenih narodov, ki velja za temelj današnje svetovne politike in usmeritve na področju drog. Konvencija iz leta 1961 podrobneje opredeljuje dve vsebinski področji. Prvo področje je regulacija in nadzor ter omejevanje posedovanja drog, uporabe, prometa, proizvodnje, uvoza, izvoza ter predelave in pridelave drog. Drugo področje pa se nanaša na mednarodno sodelovanje in preprečevanje nelegalne preprodaje drog in na odvrčanje oziroma kaznovanje preprodajalcev. Leta 1972 je bil k tej konvenciji sprejet protokol, ki določa, da je treba oblikovati programe zdravljenja in socialne rehabilitacije za osebe, ki zlorablajo droge, kot tudi alternativne ukrepe in programe, ki naj nadomestijo in dopolnijo kazni zapora.

Druga pomembna konvencija, *Konvencija o psihotropnih snoveh (Convention of Psychotropic Substances)*, je bila sprejeta leta 1971 z namenom uvajanja mednarodnega sistema za nadzor nad psihoaktivnimi snovmi, ki jih je farmacevtska industrija sintetizirala prvenstveno za medicinske namene. S konvencijo so bile določene štiri skupine sintetičnih snovi, ki se med seboj razlikujejo glede na svoj terapevtski potencial in potencial povzročanja zasvojenosti.

Konvencija proti nezakonitemu prometu z narkotičnimi in psihotropnimi drogami (*Convention against the illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*), ki je zadnja v vrsti najpomembnejših dokumentov, je bila sprejeta leta 1988. Ureja vprašanja glede nezakonite proizvodnje in prometa s prepovedanimi drogami, še posebej pa je opredeljeno mednarodno sodelovanje v zvezi z izročitvijo preprodajalcev, nadzorovanih pošilk in prenosa sodnih postopkov v drugo državo (*Delovni osnutek gradiva resolucije o nacionalnem programu na področju drog 2011—2020* 2010: 2).

To so bili začetki in temelji oblikovanja politike drog, ki so se nato razvijale različno, vsaka v svojo smer. Vse podpisnice prej naštetih konvencij se zavezujejo, da bodo spoštovale in dosledno upoštevale vse določbe navedene v konvencijah. Še posebej so tu pomembne tiste, ki se nanašajo na prepoved in kaznovanje proizvodnje, posesti in preprodaje drog. Kljub temu pa konvencije vsaki državi posebej dovoljujejo oblikovanje lastne in specifične politike, ki državi najbolj ustreza.

1.1.2. Slovenska politika drog

ZDA, za katere Kvaternik Jenko (2006: 6, 127) pravi, da imajo danes vlogo nekakšnega »varuha« demokracije, poleg tega pa so ena najvplivnejših, če že ne najvplivnejša država sveta, so s svojimi idejami in politiko glede drog pomembno vplivala tudi na večino ostalih držav, med njimi tudi Slovenijo. Na osnovi ameriške vojne proti nedovoljenim drogam, ki jo podpira njihova striktna represivno-prohibicionistična politika drog smo tudi na področju sedanje države Slovenije imeli dolga leta politiko drog, ki je bila do ameriške izrazito posnemovalna (ibid). Še v obdobju, ko smo Slovenci živeli v nekdanji skupni federaciji držav Jugoslavije, smo želeli droge na vsak način iztrebiti, uporabnike pa pregnati ali kako drugače sankcionirati. Prvi primeri kaznivih dejanj, povezanih z drogo, so se v Sloveniji pojavili leta 1967, prelomno pa je leto 1970, ko so v državo začeli množično tihotapiti drogo z namenom prodaje (Klavora, M., Klavora, M., Tomšič, I. 1995: 40). Leta 1974 so imeli na Bledu javno razpravo o legalizaciji drog in dekriminalizaciji njihovih uporabnikov, vendar so bili seveda najglasnejši nasprotniki, ki so menili, da bodo del slovenskega naroda v primeru legalizacije oziroma dekriminalizacije, sestavljali bolniki in pasivni parazitski ljudje (Kvaternik Jenko 2006: 158).

Vseeno pa v času Jugoslavije droga v slovenskem prostoru ni bilo prisotna v tolikšni meri kot danes; enako velja tudi za njene uporabnike. Bistvene spremembe so se začele dogajati po padcu berlinskega zidu, ko je zloraba nedovoljenih drog »bliskovito« udrila tudi v vzhodnoevropski prostor. Za Slovenijo ima morda še večji pomen čas osamosvajanja, to je namreč čas velikih družbenih in političnih sprememb. Uporaba drog se je takrat močno razširila in vdrla v vse sponе družbenega delovanja. Iz nekaterih virov je bilo v tem času celo zaslediti, da se Republiki Slovenija in Hrvaška v času osamosvajanja med drugim financirata tudi s trgovino z drogami (Klavora, M., Klavora, M., Tomšič, I. 1995: 36).

Konec osemdesetih oziroma začetek devetdesetih let prejšnjega stoletja smo tudi pri nas ugotovili, da zgolj z bojem proti drogam ne bomo uspeli. Začeli smo oblikovati politiko na področju drog, kar velja za začetek celovitega reševanja problematike nedovoljenih drog v Sloveniji. Rezultat tega je bil prvi nacionalni program Slovenije na področju drog, pripravljen leta 1992, ki na raven države prenese reševanje tovrstne problematike v vseh njenih razsežnostih (Kvaternik, Grebenc, Rihter 2008: 6). Slovensko politiko drog lahko od takrat naprej umestimo povsem v javnozdravstveni model politike. Le ta v svojem delovanju vključuje več področji hkrati, temelj te paradigme pa je zaščita javnega zdravja in zaščita javnega reda oziroma zmanjšanje ponudbe na področju drog. Leta 1998 vlada ustanovi Urad vlade RS za droge, čigar ena pglavitnih nalog je bila oblikovanje strateškega dokumenta na področju drog. Urad je deloval neodvisno, združeval pa je strokovnjake različnih področij, ki so v času priprave programa organizirali vrsto raziskav, okroglih miz in posvetov. Resolucija o nacionalnem programu na področju drog (2004—2009), ki je postala temelj za izvajanje različnih dejavnosti na področju drog, je bila v državnem svetu sprejeta februarja 2004. Dva meseca kasneje so zaradi reorganizacije služb v javni upravi kljub dobremu delu Urad za droge ukinili, delovati pa je začel novi, pod okriljem Ministrstva za zdravje (ibid.).

V letih 1999 in 2000 so bili v Sloveniji sprejeti trije temeljni zakoni na področju nedovoljenih drog:

- Zakon o preprečevanju uporabe prepovedanih drog in o obravnavi uživalcev prepovedanih drog (ZPUPD),
- Zakon o proizvodnji in prometu z prepovedanimi drogami (ZPPPD),
- Zakon o predhodnih sestavinah za prepovedane droge (od leta 2007 nadomeščen z uredbo EU: Uredba o razvrstitvi prepovedanih drog).

Kot sem že omenil, je Slovenija podpisnica vseh konvencij OZN, ki opredeljujejo področje prepovedanih drog. Poleg tega je slovenska zakonodaja usklajena s pravnim redom EU in usmeritvami Sveta Evrope.

Na nivoju nevladnih organizacij nizkega praga, o katerih bo govora v nadaljevanju naloge, se je aktivno delovanje pokazalo že konec osemdesetih let dvajsetega stoletja, ko smo v slovenskem prostoru leta 1988 dobili prvo metadonsko ambulanto. Sicer je delovala pod okriljem zdravstva, vendar je bil to pomemben mejnik pri zmanjševanju škode nedovoljenih drog v Sloveniji. Leta 1991 je bil vzpostavljen tudi prvi program zamenjave igel. To se je zgodilo istočasno kot drugje po Evropi. Začetki omenjenih programov sovpadajo z nastankom društev in organizacij, ki so pomembno prispevale k razvoju nizkopražnih programov

organizacij kot so: Stigma, Aids fundacija Robert, društvo Svit itd. Danes imamo na širšem območju Slovenije mrežo številnih organizacij, ki delujejo na področju nedovoljenih drog. Od leta 2005 je večina teh organizacij združena v zvezo nevladnih organizacij, katere namen je: razvijanje in spodbujanje politike zmanjševanja škodljivih posledic uporabe drog; razvijanje in uvajanje novih standardov in pristopov na področju obravnavanja uporabe drog; usposabljanje prostovoljcev za delo na področju zmanjševanja škode zaradi drog; spodbujanje povezovanja strokovnjakov, uporabnikov drog in prostovoljnih delavcev s ciljem razvijanja boljše komunikacije in ustrežnejšega spoznavanja potreb uporabnikov drog, v državnih, lokalnih in civilnih organizacijah; razvijanje sodelovanja med domačimi in mednarodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo z uporabniki drog; prispevati k boljši prepoznavnosti pristopa in programov zmanjševanja škode; spodbujati razvoj programov in iniciativ, ki delujejo v smeri zmanjševanja socialnih in zdravstvenih posledic uživanja drog; vzpostavitev ustrežnejše komunikacije in sodelovanja med programi in posamezniki, ki delujejo na področju zmanjševanja škode (Flaker in sod. 2006).

Kljub dobremu delu nevladnih organizacij na področju zmanjševanja škode je na koncu potrebno opozoriti na razkorak, ki ga zasledimo med načrti (strategije, resolucije) in dejanskim stanjem. V nacionalnem programu na področju drog (2004—2009) tako lahko najdemo člena, ki se direktno navezujeta na pripravo programa varnih sob:

- Podpreti razvoj programov, ki bi pomagali ohraniti ali znižati število okuženih s HIV in hepatitisom B in C in smrtnih primerov zaradi prevelikih odmerkov.
- Pospešiti razvoj programov socialne obravnave uporabnikov drog, terapevtskih skupnosti in komun, vključno s programi zmanjševanja škode in s tem prispevati k zmanjševanju socialne izključenosti uporabnikov drog ...

Žal je bilo dejansko v tej smeri narejenega zelo malo⁶. Morda bo do večje realizacije prišlo med izvajanjem nacionalnega programa 2011—2020, kjer je v poglavju »Programi zmanjševanja tveganj zaradi porabe drog« točno določen člen, ki pravi:

- Spodbujanje razvoja varnih sob, nočnih in dnevnih zavetišč za uporabnike drog z ulice.

Poglavje zaključujem z kritiko metadonskih klinik. Čeprav smo bili leta 1988 res relativno napredni, ko smo začeli s tovrstnim programom, smo danes, 23 let za tem, krepko zadaj. Med tem, ko se stroke in tudi laična javnost še vedno sprašuje o smiselnosti programa, so v nekaterih »naprednejših« državah že dolgo tega ugotovili, da heroinski odvisniki za

⁶ Glej poglavje poglavje *Varne sobe v Sloveniji* na strani 32.

»zdravljenje« svoje odvisnosti ne potrebujejo metadona (ali katerega drugega nadomestka), temveč heroin. V teh državah lahko uporabniki zasvojeni s heroinom dobijo »drogo na recept«, program pa je že pokazal pozitivne rezultate (Stimson, Metrebian 2003: 32). V slovenskem nacionalnem programu ta oblika nizkopražne rešitve težave uporabnikov drog v naslednjih desetih letih žal še ni predvidena.

1.1.3. Danska politika drog

Na Danskem se je problematika drog razvijala podobno kot v še nekaterih drugih zahodno evropskih državah, npr. na Nizozemskem, v Nemčiji, Angliji itd. Droge so se v večjem obsegu začele uporabljati v šestdesetih letih, število uporabnikov nedovoljenih drog pa se je nato konstantno povečevalo v sedemdesetih, kar je bilo morda pogojeno tudi z razcvetom hipijevske kulture in njihovimi gibanji. Še posebej je na Danskem razvpit primer Christianie. Hipiji so leta 1969 zavzeli manjši predel mesta v Kopenhagnu, ki je bil (in je še vedno) v lasti Ministrstva za obrambo, ter si tam naredili svoja bivališča in ohranjali svoj »tradicionalni« hipijevski način življenja, ki se je ohranil do danes. Podobno velja tudi za naselje Frøstrup na severo-zahodnem delu Danske v pokrajini Thy, kjer so se hipiji ustalili celo že leto pred zasedbo Christianie v Kopenhagnu (E3). Oba navedena primera (poleg še nekaterih drugih) sta bila vsa ta leta še posebej znana tudi po zelo »liberalnem« oziroma toleriranem odnosu do uporabe drog, tudi najtrših. Prav zaradi tega negativnega slovesa glede drog, so v zadnjih letih prebivalci teh skupnosti postavili pravila (interni zakoni), ki striktno prepovedujejo uporabo katerih koli nedovoljenih drog. Izjema je zgolj marihuana, ki je v vseh teh letih postala nekakšen zaščitni znak, njena uporaba pa je povsem dekriminalizirana in tolerirana.

Skladno z razmahom uživanja drog so se v sedemdesetih in osemdesetih letih razširila gibanja za samopomoč uporabnikom, katerim vzor je postavilo združenje anonimnih alkoholikov (AA), ki je najstarejša znana uporabniška organizacija. Tudi sicer je Danska znana po zelo široki mreži uporabniških organizacij uporabnikov drog, ki so začele delovati po nizozemskem vzoru in so svojo prvo uporabniško organizacijo imenovano »Junkiebond«, ustanovili leta 1980 (NAD publication No. 43 2003: 15). Pomemben premik v reševanju problematike drog na Danskem in predvsem v glavnem mestu Kopenhagnu, kjer živi več kot četrtina prebivalstva na Danskem in je razširjenost uporabe drog največja, se je zgodil z

ustanovitvijo uporabniškega združenja »Bruger Foreninger«⁷ leta 1993. Osnovna ideja je bila ustanovitev prostora, namenjenega aktivnim uporabnikom drog, samopomoči, boju proti stigmatizaciji in prostoru, kjer lahko uporabniki opravljajo svoje osnovne potrebe (ibid.).

Zaradi porasta uživalcev drog in vse večje problematike uživanja drog, se je danska vlada v začetku novega tisočletja odločila obnoviti in dodelati prejšnji program, ki je predvideval načrt obravnave/reševanja problematike drog na Danskem. Program se imenuje »Skupna odgovornost« (*Det Fælles Ansvar*), sprejet pa je bil v letu 2002. Program, ki je bil pripravljen v obliki strategije, posveča posebno pozornost izboljšanju razmer za uporabnike drog same, poleg tega pa so vključeni tudi ostali vidiki problematike (preventiva, kurativa), vključno z zmanjševanjem kriminala, povzročenega zaradi uporabe drog. V nadaljevanju povzemam nekaj najpomembnejših točk, ki so zapisane v programu:

- Družba brez kakršnih koli drog je realno gledano nedosegljiva in ni je vlade v državi, ki bi problematiko drog lahko povsem razrešila.
- Zloraba drog nedvomno lahko povzroča številne resne težave, zaradi česar vsako leto na Danskem umre približno 250 uporabnikov drog. Ta številka je vsekakor alarmantna.
- Ne bi se smelo pozabljati, da je zloraba drog velikokrat povezana z osnovnimi življenjskimi razmerami, še posebej s stisko in negotovostjo.
- Zmanjševanje škode bi moralo ostati pomemben člen politike drog. Ideje zmanjševanja škode morda delujejo celo nekoliko paradoksalno in nenavadno, vendar so vseeno pragmatične ter smiselne. To velja za metadonsko zdravljenje, izmenjavo igel, oskrbo v zaporih in ostale nizkopražne programe, ki delujejo v obliki drop-in centrov za uporabnike drog.
- Določene vrste zmanjševanja škode, ki gredo še korak dlje, npr.: heroin na recept, varne sobe, testiranje kvalitete droge, prosta prodaja marihuane in posedovanje neomejene količine droge za osebno uporabo... postavljajo vprašanje, ali in kje bi morale biti meje zmanjševanja škode. Popolna podpora uporabnikov drog, ki ne morejo prenehati z uporabo drog, bi bila v nasprotju z bistvom politike drog: Nasprotovati uporabi drog zgolj v zdravstvene in znanstvene namene. (*NAD publication No. 43 2003: 5-12*)

Iz programa »Skupna odgovornost« sem povzel zgolj nekaj najzanimivejših členov, ki se nanašajo predvsem na nizkopražne programe zmanjševanja škode. Program, ki je bil sprejet

⁷ Tudi v primeru uporabniškega združenja Bruger Foreninger gre za primer neformalne varne sobe, ki je podrobneje opisana v poglavju *Definicija varne sobe*, na strani 27.

leta 2002, je že zamenjal nov. V osmih letih lahko opazimo nekatere korenite spremembe, ki nakazujejo na napredovanje politike glede nedovoljenih drog. Predvsem je to vidno v večanju občutljivosti za potrebe uporabnikov. Tako je bila recimo v programu iz leta 2002 zavrnjena možnost glede programa heroina na recept, ki jo je zavrnilo pet od sedmih strokovnjakov delavne skupine, ki je bila zadolžena za to vprašanje. V novi strategiji so program heroina na recept podprli in z njim začeli s 1. 3. 2010.

Podobne pomisleke so imeli tudi glede vzpostavitve programa *varnih sob*, kjer je tudi prevladalo mnenje, da tovrsten program nekoliko preveč strmi v smeri legalizacije drog, kar je tudi povsem v nasprotju z obstoječo mednarodno in nacionalno politiko. To je sicer do neke mere razumljivo, vendar pa glede na to, da je Danska že precej let v samem evropskem vrhu predvsem po uživanju marihuane, amfetamina in še posebej kokaina in da je posledično stopnja umrljivosti uživalcev na Danskem ena najvišjih, je po drugi strani tudi nekoliko nerazumljivo in neodgovorno, da država Danska programa varnih sob ne realizira (E3).

Da je število uživalcev drog na Danskem zares veliko, dokazuje tudi podatek, da je tako velika umrljivost uporabnikov zaradi drog kljub dejstvu, da imajo najnižji odstotek (skupaj z Nizozemsko) intravenoznih uživalcev drog v Evropi⁸ (E3). Posledica tako velikega števila uporabnikov drog na Danskem je morda res relativno »mila« kaznovalna politika, ki se bistveno razlikuje od ostalih, bolj represivnih modelov politik. Pri tem je zanimivo to, da lahko primer ene najrepresivnejših politik na področju drog vidimo kar pri danski sosedu – Švedski⁹ (Kvaternik 2006: 181). Pri tem je nedvomno, da je na Švedskem problematika drog bistveno manjša kot na Danskem, vedeti pa moramo tudi, da ravno zaradi represije na Švedskem in ugodnejših razmer na Danskem, veliko število švedskih uživalcev drog prihaja na Dansko. Danska je ciljna država številnih uporabnikov drog s celega sveta. Posledica tolikšnega priliva droge in njenih uporabnikov v državo je povzročila, da so do leta 2009 bistveno zvišali zaporne kazni za preprodajo droge s šestih na deset let zavora oziroma z desetih na šestnajst let, ko gre za preprodajo večjih količin droge (E4).

⁸ Intravenozno uživanje droge pomeni večje tveganje za razvoj nalezljivih bolezni in infekcij ter tudi večjo nevarnost predoziranja in drugih poškodb, ki se lahko končajo tudi s smrtnim izidom.

⁹ Švedska je preskušala že različne politike do drog. Leta 1965 je uvedla predpisovanje amfetaminov za zasvojenost na recept, vendar se je kriminal v zvezi z amfetamini povečal. 1972 je uvedla liberalno kazensko politiko; število aretiranih zaradi drog se je sicer prepolovilo, vendar se je povečalo število uživalcev. Z uvedbo restriktivnejše politike leta 1980 se je število uživalcev, posebno med mladimi, znižalo. Danes je Švedska dosledno usmerjena proti zlorabi drog, izključuje pa tudi vsakršno liberalizacijo ukrepov proti njim. Za kazniva dejanja, povezana z drogami, so zagrožene visoke kazni (do 14 let zavora), ki pa jih sodišče lahko spremeni v obvezno zdravljenje v trajanju izrečene kazni. Švedska zakonodaja strogo obravnava tudi tiste, ki se ne ravna v skladu z ukrepi zaščite pred aidsom. Prav tako vlada ostro nadzoruje uvoz kemikalij, ki jih lahko uporabijo za proizvodnjo sintetičnih drog (Auer 2001: 194).

1.2. KRIMINAL, PROHIBICIJA IN MORALNA PANIKA V POVEZAVI Z UPORABO DROG

1.2.1. Kriminal in droge

Že v uvodnem delu naloge je omenjenih nekaj vzporednic z uporabniki drog in kriminalci, oziroma uporabo drog ter kriminala. Na nek način so te vzporednice že kar nekoliko samoumevne in zdi se, da eno brez drugega pač ne gre. Pravzaprav to tudi drži, saj je po slovenskem kazenskopravnem sistemu (in tudi številnih tujih zakonodajah) kazensko sankcionirano vsakršno manevriranje z drogo, ki zadeva proizvodnjo, prodajo, posedovanje, kar nekoliko paradoksalno pri tem pa je, da dejanska uporaba droge nikjer ni navedena kot kazensko sporna, čeprav do tega ne more priti, brez da bi zakon zaobšli že pred tem (E5). Grebenc (po Flakerju 2002b) zapiše, da je po najbolj ozkosrčni razlagi zakona zelo težko ostati čist pred zakonom in imeti kaj opravka z drogo, saj so inkriminirane vsaj kot prekršek vse nujne dejavnosti povezane z uživanjem droge, razen samega dejanja užitja (Grebenc 2003: 417). Poleg omenjenega aspekta se zastavlja vprašanje, ali sta uporaba drog in kriminal še kako drugače povezana.

Po pripovedovanju policistke (Ann K., policistka, zasebni intervju, 30.8.2010), ki je zaposlena na oddelku, zadolženem za obravnavo na področju nedovoljenih drog v Kopenhagenu, je očitna razlika v obsegu kriminalitete v mestnih predelih, kjer je koncentracija uporabnikov velika, in ostalimi predeli. Na podlagi večletnega statističnega beleženja, je policistka podala grobo oceno, ki nakazuje, da je v predelu mesta Vesterbro, ki je znan po zelo visoki koncentraciji uporabnikov drog, kriminaliteta povečana od 40 do 60 odstotkov v primerjavi z nekaterimi drugimi z uporabniki drog manj nasičenimi predeli mesta Kopenhagen. Poleg kriminalnih dejanj, kamor spadajo naposled tudi vse aktivnosti povezane z drogo, je vključena tudi družbena škoda (vlomi, tatvine, kraje, ropi, gmotna škoda), telesni napadi in poškodbe, umori ter tudi ostale kršitve reda in miru. Ker se pričujoča naloga ukvarja z dnevnimi centri in varno sobo za uporabnike drog, naj kot zanimivost navedem dejstvo, da se po ustanovitvi varne sobe za uporabnike drog kriminaliteta ni bistveno zmanjšala, niti povečala.

O povezavi med uporabo drog in povečani kriminaliteti priča tudi podatek, ki ga je posredoval kriminalist (Borut Fortin, kriminalistična policija Nova Gorica, zasebni intervju, 19.1.2011) s policijske postaje v Novi Gorici. Ta je povedal, da je kar sedemdeset odstotkov celotne kriminalitete na območju Nove Gorice sekundarne. To so pridobitniška kriminalna dejanja, ki

so storjena z namenom okoriščenja z materialnimi dobrinami, ki bodo porabljena za nekaj drugega, recimo denar za drogo. Od teh sedemdesetih procentov celotne kriminalitete, ki je sekundarna, je po kriminalistovi navedbi kar devetindevetdeset procentov kriminalnih dejanj storjenih prav s strani uporabnikov nedovoljenih drog.

Iz predhodnih zapisov je razvidno, da določena povezava med kriminalom in uporabo drog obstaja. Prav na to temo so raziskovalci naredili številne študije, v katerih so raziskali posledičnost obeh spremenljivk. Medtem ko nekatere raziskave potrjujejo vzročnost uporabe drog ter kriminalom oziroma kriminala in uporabe drog, pa nekateri drugi raziskovalci dokazujejo nasprotno. V nadaljevanju je po Grebenc (2003: 412) prikazanih nekaj bistvenih ugotovitev nekaterih svetovnih raziskav, ki so bile narejene po letu 1985.

1985, Elliot; Stopnja prestopkov med uživalci drog, ki niso zasvojeni, torej med eksperimentatorji in občasnimi uživalci, je višja kot pri tistih uporabnikih, ki so z drogo zasvojeni.

1990, Howard in Zibert; Ameriška študija razkrije, da je vsak od 293 mladoletnih kršiteljev, ki so bili v raziskavo vključeni, užival nedovoljene droge.

1991, Inciardi in Pottinger; Ameriška raziskava, kjer je vključenih 254 mladoletnih kršiteljev in vsi so redni uživalci drog.

1994, Haggel in Newburn; Medtem ko se glede prvega poizkusa uživanje alkohola in drog populacija mladoletnih kršiteljev ni razlikovala od širše populacije, je bilo uživanje drog pri mladoletnih kršiteljih rednejše in intenzivnejše kot pri širši populaciji.

1996, South; Zasvojenost z drogami lahko vodi k večjemu številu kriminalnih dejanj. Zmanjševanju uporabe drog pogosto sledi zmanjševanje števila kriminalnih dejanj.

1996, Študija »Zapravljanje mladosti: mladi in kriminal«; Študija izvedena v Veliki Britaniji pokaže, da tisti, ki intenzivno uživajo alkohol in droge, predstavljajo eno od najbolj rizičnih skupin mladih in da ti mladi lahko postanejo storilci kaznivih dejanj.

1996, Matthews in Trickey; zelo majhen del mladostnikov (6 od 758) starih od 13 do 16 let, je prišlo do denarja za uživanje drog s kaznivimi dejanji. Le majhen del te populacije je tudi imel težave z zasvojenostjo.

1998, Bean in Wilkinson; Polovica raziskovane populacije je storila kaznivo dejanje še preden je začela z uživanjem drog, druga polovica pa šele potem, ko je z uživanjem drog že začela.

Tudi italijanski raziskovalec Savona (Taradash 1993: 100) navaja rezultate ameriških študij med leti 1984 in 1986, kjer se odstotek aretiranih, ki so bili v času aretacije pod vplivom ene ali več drog, giblje od 40 do 80 %. Ob tem Savona tudi dodaja, da iz podatkov raziskav ne moremo razbrati, ali so uporabniki drog tisti, ki naredijo več kaznivih dejanj ali pa so običajni

kriminalci tisti, ki uživajo več droge. Le ugibamo lahko, ali gre v ZDA (v tem primeru) za naraščanje števila uporabnikov drog, ki storijo kazniva dejanja ali pa za naraščanje števila kriminalcev, ki uporabljajo droge (ibid.). Kanduč (1997: 158) meni, da je predvsem visoka cena droge tista, ki uporabnike drog prisili v kazniva dejanja, do slednjih pa ne prihaja zaradi uporabe droge, temveč predvsem zaradi njene prepovedanosti. *»Po eni strani imamo opraviti z nasiljem med rivalskimi kriminalnimi skupinami, ki si prizadevajo vzpostaviti nadzor (monopol) na določenem območju. Po drugi strani pa nenormalno visoka cena sili uživalce drog (zlasti zasvojene), da si pridobivajo denarna sredstva s prostitucijo ali premoženjskimi kaznivimi dejanji, na primer s tatvinami, ropi, vlomi (v stanovanja, avtomobile ali trgovine) ali z različnimi prevarami. V tej zvezi pa kaže omeniti še podkupovanje državnih uradnikov, ki je nemalokrat nujen pogoj za delovanje ilegalne ekonomije (ibid.).«*

1.2.2. Med prohibicijo in legalizacijo

Očitno je, da striktno represivna politika drog ne prinaša zadovoljivih rezultatov, ki zadevajo zmanjševanje proizvodnje, ponudbe in povpraševanja po drogah. Kanduč (ibid.) meni, da je tovrstna kaznovalno-represivna oblika družbenega nadzora celo kontraproduktivna. Droga se namreč v vse večjem obsegu širi v vse sponse družbenega življenja in nič ne kaže na zaježitev problematike v bližnji prihodnosti.

Poleg tega droga na tako imenovanem črnem trgu dosega astronomsko visoke cene, kar gre predvsem na račun njene prepovedanosti. Ena od posledic visoke prodajne cene drog je omogočanje velikih neobdavčenih dobičkov, iz katerih se črpa organizirani kriminal na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Poleg tega visoka prodajna cena drog povzroča veliko privlačnost ilegalne trgovine z drogami, saj je »poslovanje« v tej sferi zelo donosno. Tudi v primeru, da nekdo iz te »trgovine« (prostovoljno ali prisilno) izstopi, ga bo takoj nadomestil nekdo drug. Kot smo že omenili, je visoka cena drog razlog številnih kaznivih dejanj, predvsem na račun tega, da so droge prepovedane. Cena pa nenazadnje lahko vpliva tudi na bolj tvegano uporabo droge, saj uporabnike, ki jim denarja primanjkuje, prisili, da oralen način uporabe droge nadomestijo z intravenoznim.

Kontraproduktivnost represije nad uporabo drog se poleg bliskovitega porasta uporabe drog in visoke tržne cene drog aplicira tudi v miku droge (predvsem za mladostnike v dobi odraščanja), kar je zopet posledica prepovedanosti droge. Kriminalizacija uporabe drog njenim uporabnikom, ki imajo povečini že tako ali tako številne težave, povzroča še dodatne,

ki jih lahko prepoznamo v obliki marginalizacije uporabnikov drog, izolacijo, zavrženostjo, stigmatizacijo itd. Vse to uporabnika drog vodi v izrazito socialno obubožanje, kar je v prvi vrsti posledica njegovega ilegalnega družbenega položaja. Zadnji argument, ki ni v prid obstoječi represiji, so velikanski stroški za nadzor uporabe drog, ki dodatno obremenjujejo delo policije, sodstva, rezultati pa nekako ne opravičujejo tako visokih izdatkov in navora, ki je v ta nadzor vložen.

Kanduč (ibid.) opozarja, da je kljub številnim argumentom, ki izpodbijajo represivno obravnavo uporabe drog, treba opozoriti tudi na pglavitni uspeh tovrstne obravnave. *»Zaradi kriminalizacije (in z njo povezane družbene stigme) se je (morda) marsikdo odrekel uživanju drog. Zmanjšala se je dostopnost drog, med drugim tudi zaradi visoke cene.«*

Fojan (1996: 264) pravi, da diskusijo o drogah obvladujeta dva pogleda, tako je na eni strani v drogah moč videti predvsem zlo in trpljenje, na drugi strani pa užitek. *»Torej, ker je vojna proti drogi tudi vojna proti užitku, je le malo možnosti, da bo uspešna. Za to si je treba prizadevati za dekriminalizacijo odvisnih in preprečiti njihovo potiskanje na družbeno obrobje, saj se s tem odpirajo vrata mnogim problemom, ki jih marginalizacija prinaša s seboj (ibid.).«* V nasprotju s prohibicijo drog se na drugi strani zastavlja vprašanje, kaj bi pomenila legalizacija drog v razmerju do organiziranega kriminala. Odgovor na to je lahko zgolj hipotetičen, saj se pri tem opiramo le na določene domneve. Z legalizacijo bi se cene drog občutno znižale. Kanduč (1997: 158) navaja ugotovitve nekaterih avtorjev, ki trdijo, da bi se z legalizacijo drog (npr. marihuane, kokaina in heroína) le-te pocenile tudi za 99 %. Omenjeni avtor dodaja, da so morda takšne domneve pretirane, vsekakor pa je gotovo, da bi se cene zaradi dekriminalizacije (normalizacije) močno znižale. Kot ugotavlja Savona (Taradash 1993: 102), bi to utegnilo povzročiti povečano povpraševanje po drogah, zato bi legalni ceni država morala dodati davek, ki bi preprečeval naraščanje števila uporabnikov drog. Legalna, kontrolirana in obdavčena tržna cena drog bi povzročila upad kaznivih dejanj za dobiček, denar pridobljen z davki, pa bi se lahko porabil za namen zdravljenja uporabnikov zasvojenih z drogami, zmanjševanje škode in preventivo. Savona (ibid.) tudi opominja, da je treba biti pri trditvah v smislu, da prohibicija omogoča obstoj in razvoj organiziranega kriminala, legalizacija pa bi ga odpravila, previden, saj je preveč poenostavljeno in ne upošteva mnogih spremenljivk. Kljub temu pa predvideva, da bi legalizacije drog velike tradicionalne kriminalne organizacije (npr. Cosa Nostra ali Mafija) v kratkem doživele izgubo manjšega dela svojega celotnega dobička, zato bi svoje investicije v trgovino s heroinom kmalu preusmerile na ostale legalne in ilegalne trge. Ob tem bi manjše kriminalne organizacije, ki so na tržišču drog, bile z legalizacijo povsem uničene, razen če bi delovanje

preusmerile na druga tržišča delovanja, kjer pa je konkurenca zaradi velikih tradicionalnih kriminalnih združb močna in je uspeh malo verjeten. *»V primeru obdavčene liberalizacije, ki bi držala visoko ceno izdelkov za uporabnike, bi se majhen del ilegalnega trga ohranil. Stanje bi bilo podobno kot je pri tihotapljenju cigaret; to pomeni, da bi bile določene količine pretihotapljene droge na voljo po cenah, nižjih od legalnih. To bi ohranilo dovolj visoke cene za zmanjševanje povpraševanja in ob enem dovolj nizke, da ne bi spodbujalo nastanka ilegalnega trga, ki bi tekmoval z legalnim (ibid.).«*

Zelo strog do kazenskopravne represije v povezavi z drogami je Kanduč (1997: 168), ki meni, da se mora to področje nujno umakniti, škodljive reperkusije v tem primeru so preprosto prevelike. Vendar pa ob temu sprašuje, ali je za družbo oziroma politiko, to sploh sprejemljivo. *»Upoštevati je pač treba, da so v igri (v produkciji psihotropnih snovi) zelo močni gmotni interesi. Prevenција v strogem pomenu besede, namreč kot sistematično in načrtno odpravljanje družbenih »vzrokov«, ki silijo izredno številčne kategorije ljudi, da si najdejo »uteho« v svetu take ali drugačne omame, ki bi poleg tega narekovala radikalne posege v družbeno tkivo, predvsem v reprodukcijski proces (v svet heteronomnega dela in delitve dohodka, bogastva in drugih vrednih dobrin) (ibid.).«*

1.2.3. Moralna panika

Pravni definiciji, ki hočeš-nočeš vsakega uporabnika drog enači z kriminalcem, veliko prispeva tudi medijski linč, ki s svojim moralističnim pogledom, katerega posledica je javno ogorčenje, jeza in strah, povzroči tako imenovano »moralno paniko« med ljudmi. Grebenc (2003: 410) navaja, da se uporabnik drog v procesu »moralnega paničarjenja« reflektira kot nevaren, slab človek, ki po racionalnem premisleku vstopa v kriminalne dejavnosti. Taka oseba je po definiciji kriminallec, odgovoren za lastna dejanja ter pooseblja strah, nezaupanje in druge neprijetne občutke. Ustrezen odgovor družbe na tako ravnanje je kaznovanje.

Sintagma moralna panika se uporablja za opis družbenega stanja, v katerem veliko ljudi v družbi pretirano reagira na neko (novonastalo) domnevno grožnjo ustaljenemu redu, ki jo spodbudijo družbeni devianti, četudi je dejanska grožnja zanemarljiva. Koncept moralne panike je sorazmerno nov, a ga vseeno uporabljajo za analizo najrazličnejših družbenih problemov ... (Bulc 2003: 247). Avtor v nadaljevanju članka predstavi nekaj primerov moralnih panik, med katerimi so s temo primerljivo v tej nalogi skladni predvsem (kot se izrazi Bulc) *moralni križarski pohodi proti alkoholu, marihuani in drugim drogam.*

Domnevne grožnje ustaljenemu redu, ki ga v sintagmi moralne panike domnevno povzročajo droge in uporabniki le-te, sicer ne moremo govoriti kot nek novonastali pojav. Fojan (1999: 242) namreč pravi, da so si navedbe v literaturi, kjer različni avtorji pojasnjujejo in poizkušajo spodbuditi povečano zanimanje in ukrepanje v zvezi z ilegalnimi drogami, zelo podobni tistim, ki so nastali že ob koncu šestdesetih let. Že tedaj so predvsem zagovorniki prohibicionistične politike do drog navajali nenehno dviganje prevalence uporabe in nižanje starostne meje uporabnikov drog. Zelo podobne ugotovitve, lahko zasledimo tudi danes, ko od takrat mineva že štirideset in več let. Da očitno gre za ustvarjanje moralne panike, Fojan ob tem doda: *»Ko z vidika sedanjega stanja ocenjujemo tedanje odzive na pojav, se nam zdijo pretirani, o tem pričajo tudi teksti nekaterih avtorjev, ki se po logiki »danes gre zares« obračajo po tedanji sceni in jo primerjajo z »mnogo bolj perečo« in včasih celo »neprimerljivo« današnjo« (ibid.).*

1.3. VARNE SOBE

Pomembnost programov zmanjševanja škode povezane z uporabo nedovoljenih drog, je postala zlasti v zadnjem desetletju sprejeta v strokovnih krogih, vse večjo veljavo pa pridobiva tudi v laični javnosti. Kljub temu smo ljudje pri zagonu novih programov, ki bi pripomogli k varnejšemu uživanju droge oziroma bi zmanjšali negativne posledice uporabe drog, previdni in včasih z velikim nezaupanjem sprejememo novosti.

Program varnih sob, ki je v nekaterih drugih državah sveta že dodobra uveljavljen, je v Sloveniji na »zeleno mizo« postavljen že nekaj let. Zdi pa se, da smo od dejanskega zagona programa varne sobe še precej daleč. Morda se nasprotnikom varnih sob oz. tistih, ki le-teh ne podpirajo, zdi, da je nudenje varnejšega prostora, kjer lahko uporabnik drogo zaužije, preveč radikalno in nedopustno.

1.3.1. Definicija varne sobe

Varna soba (v angleščini »safety room« oz. »consumption room«) je izraz za prostor, kjer lahko uporabniki nedovoljenih drog drogo zaužijejo v čistih, sterilnih in od organov pregona varnih prostorih, kjer jim je omogočen mir in strokovna oskrba medicinskega osebja in drugih strokovnjakov (socialnih delavcev, psihologov, pravnikov).

Namen varnih sob, kjer uživanci drogo uživajo, je ta, da se tveganje, ki so mu uživanci izpostavljeni, kar se da zmanjša, ter da se na drugi strani preprečijo negativne posledice, ki bi jih morebiti utrpeli ljudje, ki neposredno z drogo nimajo nikakršnega opravka. Prav s tem se ti prostori bistveno razlikujejo od ostalih nenadzorovanih in nezaščitenih prostorov, kjer uporabniki drog množično uživajo drogo (v ang. shooting galleries). Slednje so še v največjo korist preprodajalcem drog, ki navadno za njihov obstoj tudi skrbijo, medtem ko so varne sobe izključno namenjene zgolj v korist uporabnikom nedovoljenih drog (Dagmar 2004: 24-27). V varnih sobah so uživanci deležni sterilnega pribora, ki jih tako ščiti pred raznimi virusno nalezljivimi boleznimi in drugimi poškodbami, ki so sicer med uživalci drog dokaj pogoste.

Danes poznamo dve vrsti različnih varnih sob, ki se med seboj ločujeta po vrsti in količini možnosti storitev, ki jih uporabniki lahko koristijo: integrirane ter specialne varne sobe. V integriranih varnih sobah deluje mreža različnih služb in storitev, ki uporabnikom običajno nudi tudi svetovanje glede varne uporabe in uživanja droge, zdravstveno/medicinsko svetovanje oziroma obravnavo, razbremenilne razgovore in psihosocialno svetovanje, svetovanje v primeru, da želi uporabnik abstimirati itd. Tu lahko uporabniki dobijo tudi topel obrok, brezalkoholne pijače in tople napitke. V nekaterih integriranih varnih sobah so organizirani dnevni centri, uporabniki imajo možnost počitka ali pa celo prenočevanja, kjer so poleg prostorov za varno uživanje drog organizirana nočna zavetišča ali stanovanjske skupnosti. Specialne varne sobe, ki so od integriranih veliko redkejša, imajo manjši obseg storitev, ki jih uporabnik lahko koristi. Tu je primarna dejavnost zgolj zaužitje droge, uporabnik pa je nadzorovan s strani medicinskega osebja, ki mu v primeru, da je to potrebno, lahko nudi pomoč in obravnavo. Specialne varne sobe so povečini postavljene v neposredno bližino drugih služb, ki jih koristijo uporabniki nedovoljenih drog. Značilno zanje je, da se nahajajo v prostorih, kjer je koncentracija uporabnikov nedovoljenih drog zelo visoka.

Kot posebno skupino lahko navedemo še neformalne varne sobe, ki sicer nimajo uradne oziroma pravne podlage za delovanje, vendar so tolerirane s strani policije, mestne skupnosti (občine) in soseske, kjer se varna soba nahaja¹⁰.

Ciljne skupine uporabnikov varnih sob se lahko od države do države nekoliko spreminjajo, nekatere varne sobe pa se lahko strogo omejijo zgolj na določeno vrsto uporabnikov; na primer varna soba za ženske prostitutke v Hamburgu v Nemčiji (Ragazza) (E5). V splošnem so varne sobe še posebej namenjene intravenoznim uporabnikom drog, ki bi si drogo sicer

¹⁰ Primer neformalne varne sobe je tudi organizacija Café Dugnad, katere opis si lahko preberete na strani 35.

injicirali na odprtem oziroma nenadzorovanem prostoru (na ulici, v kletih, parkih ...). Ti so kot posledica socialne izključenosti kategorizirani kot posebej ranljivi uporabniki, ki pogosto trpijo zaradi šibkega zdravja, brezdomnosti in imajo prav zaradi tega še večjo potrebo po dodatni zdravstveni obravnavi, higienskih prostorih za injiciranje, redni in zdravi prehrani ter dostopu do storitev socialno varstvenih storitev (ibid.). V večini varnih sob je poleg prostorov za intravenozno uživanje droge omogočen tudi prostor, kjer uporabniki drogo lahko kadijo. Tudi v tem primeru se jim nudi čist, sterilni pribor.

1.3.2. Vplivi in namen varnih sob

V skoraj vseh državah, kjer varne sobe že obstajajo in tudi v tistih državah, kjer pogovori o zagonu programov varnih sob še potekajo (med njimi tudi v Sloveniji) oziroma tovrstne možnosti še ni, se vedno pojavi dilema, ali lahko takšna oblika nizkopražnega programa sploh pripomore k zmanjšanju škode pri uporabnikih nedovoljenih drog in predvsem, kakšen je negativen vidik varnih sob. Dilema je vsekakor upravičena, saj gre za relativno novo obliko zmanjševanja škode, poleg tega pa je potrebno opredeliti jasne cilje in namen varnih sob, določiti način dela, analizirati tveganja in predvideti morebitne težave ter strategijo reševanja. Kljub temu so različne raziskave, ki jih opravljajo od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej, pokazale, da je strah pred negativnimi posledicami, ki jih prinašajo varne sobe, skorajda odveč, saj so le-te minimalne, na drugi strani pa je zaznati velik premik pri zmanjševanju škode, ki jo uporabniki utrpijo pri uživanju droge, izboljšanju odnosov z ne-uživalci droge, ki so tudi vključeni v življenjski prostor uporabnikov drog in k zmanjšanju kriminalitete in ostalih kršitev javnega reda in miru. Prva tovrstna raziskava, ki je skupaj analizirala varne sobe v Nemčiji, Švici in na Nizozemskem, je bila izdana s strani NIAD inštituta v Utrechtu leta 1996 (Dagmar 2004, 27), do danes pa se je raziskav o varnih sobah zvrstilo že ogromno.

Kot smo predhodno že omenili, je glavni namen omogočanja varnejšega uživanja drog v varnih sobah ta, da se kar se da zmanjša nevarnost okužb in infekcij pri uporabnikih, zmanjšanje predoziranja in seveda tudi nižanje stopnje umrljivosti med uporabniki nedovoljenih drog. To se skuša doseči s tem, da se uporabnikom nudi čist pribor za uživanje droge, ki ga po uporabi v varni sobi tam tudi pustijo. Prav s tem se prepreči, da bi uporabniki že uporabljene igle odvrgli nekje izven varne sobe, kjer bi bila nevarnost, da bo v stik z iglo prišel še nekdo drug, zelo velika. V primeru, da se po zaužitju droge uporabnik ne počuti dobro, mu je na voljo strokovna medicinska oskrba. Obenem se z uživanjem droge v varnih

sobah uporabniki umaknejo od tako imenovanih »odprtih scen«, kjer jih (med pripravo droge, injiciranjem, njuhanjem oziroma kajenjem) lahko opazi tako rekoč vsak mimoidoči opazovalec. Uporabniku so poleg medicinske na voljo tudi druge strokovne službe, ki mu priskočijo na pomoč v primeru pravnih, psihosocialnih in drugih težav ter seveda tudi v primeru, da si uporabnik želi zmanjšati ali prenehati z uživanjem droge. To je eden od pomembnejših ciljev in vzgibov številnih uporabnikov, ki si na vsak način želijo abstimirati in zaživeti brez droge, vendar jim je zaradi premalo strokovne podpore in pomoči drugih to žal velikokrat onemogočeno. Varna soba je gotovo kraj, kjer lahko uporabnik najde široko mrežo strokovnjakov, ki ga pri njegovih odločitvah ali željah lahko podprejo in ga usmerijo k cilju. V določenih varnih sobah (integriranih) lahko uporabniki koristijo tudi storitve, ki vključujejo prehranjevanje, skrb za osebno higieno (možnost tuširanja, striženje/britje, pranja obleke ...), pridobivanje oblačil, spalnih vreč in ponekod celo možnost prenočevanja. Vse naštetu je za večino ljudi nekaj povsem samoumevnega, zasvojeni uporabniki droge pa včasih nekoliko pozabijo in zanemarijo te osnovne človekove potrebe (prehranjevanje, spanje, topla oblačila ...), zaradi česar so še dodatno izpostavljeni boleznim in poškodbam. Prav zato je še toliko bolj potrebno, da smo poleg nudenja varnejšega prostora za uživanje droge pozorni tudi na ostale pomembne elemente, ki pripomorejo, da je življenje uporabnikov drog kvalitetnejše in človeku dostojno.

Delovanje varnih sob pa nima pozitivnih učinkov zgolj na uporabnike drog same. Zaradi sterilnega pribora, ki ga uporabnik vedno znova dobi v varni sobi, je zmanjšana nevarnost okužb, ki bi se preko okuženih uporabnikov lahko prenesla na neuporabnike drog, bodisi posredno (npr. preko okuženega odrabljenega pribora na ulici) ali tudi neposredno (npr. spolni odnosi z abstinenti). Kot je bilo že predhodno omenjeno, z varno sobo dosežemo tudi to, da zunanjim opazovalcem ni potrebno gledati uživalcev medtem, ko ti uživajo drogo na ulici. Ti, za večino ljudi »neokusni« prizori povečujejo strah nepoznavalcev do uporabnikov drog, posledica pa je predvsem ta, da se stigma do uživalcev drog veča. Na drugi strani bi morebitno uživanje droge v odprtem prostoru morda določen odstotek ljudi celo spodbudil, da bi to tudi sami poizkušali. Obe tvegani skrajnosti se bistveno zmanjšata tam, kjer imajo uporabniki nedovoljenih drog možnost, da drogo uživajo v varnih sobah.

Poleg tega se vedno postavlja tudi vprašanje, kakšen vpliv imajo varne sobe na okolje (mestne predele), kjer se sobe nahajajo. Nekako samoumevna so bila pričakovanja, da bo zaradi varnih sob morebitno povečanje koncentracije uporabnikov nedovoljenih drog v bližini varnih sob (pull effect), posledica česar bi lahko bil porast kršitev javnega reda in miru ter kriminalitete. Poleg tega je bila pričakovana tudi višja stopnja prekupevanja (dealing) z drogo v bližini

varnih sob. Povečanje stopnje nereda in prekupčevanja z drogo je bila pričakovana tudi v varnih sobah samih. Kljub pomislekom je večina študij ter raziskav, ki so jih opravili v državah, kjer so z programom varnih sob začeli prvi (Švica, Nemčija, Nizozemska, Avstralija), pokazala, da ni nikakršnega porasta neredov in kriminala v bližini varnih sob kot tudi ne v varnih sobah samih. To na primer dokazujejo študije, ki so jih opravili: Meijer, Spreyermann in Willen, Benninghoff, (Dagmar 2004, 67). V raziskavah je bilo na podlagi policijskih poročil razvidno, da se z delovanjem varnih sob ni povečalo število vlomov, ropov, tatvin oziroma kriminalitete na splošno. Podobne rezultate so pokazale tudi študije, ki so jih opravili v zvezi z prekupčevanjem droge v neposredni bližini varnih sob (Geense, 1997; Dubois-Arber, 1999; Kimber, 2001; Zurhold, 2001; Reyes Fuentes, 2003). Bistvenega porasta prekupčevanja z drogo v bližini varnih sob ni zaznati, seveda pa je v tem primeru težje raziskovati in tudi reševati težave z prekupčevanjem. Naivno bi bilo pričakovati, da se bo v prostoru, kjer je koncentracija uporabnikov drog visoka, prekupčevanje zmanjšalo. Tu je bistvena vloga policije, katere naloga je nadzorovanje okolice in sodelovanje z varnimi sobami. V določenih varnih sobah stvari rešujejo tako, da lokacijo varne sobe predvidijo v bližini policijskih postaj (npr. varna soba v Copenhagenu – Cafe Dugnad). Na Nizozemskem uporabniki, ki koristijo varne sobe, podpišejo poseben dogovor, v katerem soglašajo, da se z izjemo časa, ko varno sobo koristijo, ne bodo zadrževali (loitering) v neposredni bližini varne sobe. V varnih sobah samih je težav z preprodajo droge manj, saj zaposleno osebje skrbno nadzoruje, da do tega ne prihaja. V številni varnih sobah imajo uporabniki ob vstopu tudi kontrolo količine droge. Dovoljena je zgolj v obsegu, kolikor jo ob uživanju porabijo. V primeru kršitev sledijo sankcije, kar večinoma pomeni, da se kršitelju za določen čas prepove uporaba varne sobe (ibid.).

1.3.3. Zgodovinski razvoj varnih sob

Prve pobude, ki veljajo za nekakšne zametke varne sobe, so se začele že konec šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko so z idejo o prostoru, kjer bi uporabniki lahko v miru uživali drogo, začeli v Angliji. V začetku sedemdesetih let so podobno iniciativo podali tudi uporabniki drog na Nizozemskem, z začetkom osemdesetih let pa še uporabniki v Švici. Vsem pobudam je bilo že v osnovi skupno to, da so se bistveno razlikovale od varnih sob, ki jih poznamo danes. Glavni namen takratnih skupnih prostorov, ki bi bili namenjeni uživanju droge, ni bil v zmanjševanju škode zaradi uporabe drog ter zdravstveni preventivi. Pobude so bile namreč

usmerjene k masovnemu združevanju uporabnikov drog, ki imajo podobne interese, vključno s preprodajalci. Prav zaradi tega in obilici težav, ki so jih poizkusni primeri prostorov za uživanje droge prinesli, so jih kmalu po zagonu ukinili in zaprli, bodisi s strani policije ali pa kar s strani pobudnikov samih (Dagmar 2004, 15).

Prva varna soba, ki je funkcionirala približno tako, kot varne sobe poznamo danes, je bila odprta junija 1986 v švicarskem Bernu. Kmalu za tem so ji sledile še varne sobe v Baslu, Luzernu in St. Gallenu (vse v Švici). Kljub temu je bilo treba kar dve leti čakati na prvo uradno tolerirano odprtje varne sobe, kar se je v Švici dogodilo julija 1988. To je bil rezultat pogajanj delovne skupine, ki je vključevala tudi sodnika in generalnega javnega tožilca, odobrilo pa jo je med drugim tudi ministrstvo za zdravstvo, zaradi česar je varna soba dobila status medicinske ustanove, obvarovana pa je bila pred intervencijami in nadzorom policije.

Iniciative za ustanovitev varnih sob so se v Nemčiji začele v začetku devetdesetih let, največ prizadevanj je bilo v mestih Hamburg in Frankfurt. Po nekaj letnem preučevanju in pripravljanju zakonske osnove so leta 1994 tolerirali odprtje prve varne sobe v Hamburgu, kasneje pa še v Frankfurtu. Do leta 2000 so nato sprejeli amandma k zakonu o narkotikih, ki je tudi zakonsko dovoljeval varne sobe v Nemčiji. V primeru Nemčije je pomembno omeniti tudi to, da so prvi iniciativo za vzpostavitev programa varnih sob podali policisti, ki so se na ulicah Hamburga vsakodnevno srečevali z odvisniki in imeli dober vpogled v njihov način življenja in težave.

Podobno je razvoj varnih sob, ki je bil navadno v začetku najprej ilegalen, nato toleriran ter danes povsem legalen in zakonsko dovoljen, potekal na Nizozemskem, v Španiji, nato v Avstraliji, Kanadi itd.

Do leta 2003 smo tako samo v Evropi imeli 62 varnih sob, ki so delovale v štirih evropskih državah in 36 mestih (ibid).

1.3.4. Varne sobe v Sloveniji

V Sloveniji varnih sob nimamo. Podobno kot pri uvajanju večine novih programov, ki zadevajo problematiko drog, smo tudi na področju varnih sob leta oziroma desetletja zadaj za najrazvitejšimi evropskimi oziroma svetovnimi državami. Pri kratkem pregledu zgodovine varnih sob smo lahko videli, da so se v vseh evropskih državah, kjer so danes varne sobe uradno priznane in uveljavljene, na začetku borili ter postopoma prehajali najprej iz ilegale do toleriranja in nato do formalno pravnega statusa varnih sob. Očitno je, da so se strokovnjaki in vsi tisti, ki so z zasvojenimi uporabniki drog delali, zavedali kako velik pomen ima higiensko urejen varen prostor, kjer lahko uporabniki v miru s sterilnim priborom ter ob navzočnosti

strokovnega osebja varno zaužijejo svoj odmerek droge. Zavoljo zmanjšanja škodljivih posledic uporabe droge ter za dobrobit uporabnikov so se aktivisti in »borci« za varne sobe v svojem prizadevanju mnogokrat spustili tudi pod mejo dovoljenega in legalnega. Z neomajno voljo za svoj, uporabniški in konec koncev tudi skupnostni prav ter stalnim ozaveščanjem javnosti in pritiski na organe odločanja so naposled vendarle uspeli in prepričali javnost, kako pomemben je nizkopražni program varnih sob.

Do leta 2011 v Sloveniji ni poznana nobena od oblik varnih sob, niti kakšen neuraden in javnosti zaprt prostor, kjer bi lahko uporabniki v prisotnosti strokovnega delavca lahko uporabili drogo. Obstaja sicer nekaj neuradnih prostorov, kjer policija uporabnikov ne preganja, vendar pa so ti prostori daleč stran od pojma varnosti. Kljub temu se že nekaj let aktualna prizadevanja za vzpostavitev programa in zagon varnih sob, ki prihajajo iz različnih strani, predvsem nekaterih fakultet (Fakulteta za socialno delo in Medicinska fakulteta v Ljubljani) ter nekaterih nevladnih organizacij. Izmed slednjih je največ volje in pobud podala nevladna organizacija Stigma na čelu z vodjo Bahom. Tako so leta 2004 Uradu za droge, ki je pod okriljem ministrstva za zdravje, v verifikacijo predložili predlog za zagon programa varnih sob, ki je temeljil na opravljeni raziskavi projekta varnih sob za injiciranje. Kljub temu, da je iz raziskave jasno razvidno, da je potreba po tovrstnem programu velika, se po predložitvi predloga na ministrstvu ni premaknilo praktično nič. Zdi se, kot da posebnih zakonskih omejitev, ki bi prepovedovale uporabo drog v varnih sobah, skoraj ni. Še najbolj sporen je zgolj 13. člen v *Zakonu o preprečevanju uporabe prepovedanih drog in o obravnavi uživalcev prepovedanih drog*, kjer bi poleg vseh naštetih možnosti zmanjševanja škode morali navesti še opcijo varnih sob¹¹. Raziskavo o potrebah varnejših sob med uporabniki drog (anketo so izpolnjevali uporabniki društva Svit in Stigme) je leta 2006 opravila tudi Fakulteta za socialno delo (Kvaternik, Grebenc 2009). Raziskava je bila med drugim opravljena tudi v namen ovrednotenja Resolucije nacionalnega programa na področju drog 2004—2009, kjer so varne sobe sicer omenjene in dane v delovni plan priprave. Razlogom, da se ni v resnici glede varnih sob naredilo nič, botruje tudi dejstvo, da se določbe o varnih sobah v nacionalnem programu ni konkretiziralo. To bo skušala popraviti nova Resolucija nacionalnega programa na področju drog 2011—2020, med pripravo katerega so na Posvetu o nacionalnem programu za droge v Portorožu, 20. 10. 2010 za pripravo programa omenili ravno ta problem. S tem bi lahko bil dosežen pomemben premik od govorjenja k realizaciji, s čimer bi se približali

¹¹ Del 13. člena zakona (ZPUPD), ki se nanaša na zmanjševanje škode pravi: *Programi, namenjeni zmanjševanju škode, so programi razdeljevanja injekcijskih igel, svetovanja o zmanjševanju škode zaradi uporabe prepovedanih drog in drugi programi, namenjeni zmanjševanju škode (Zakonu o preprečevanju uporabe prepovedanih drog in o obravnavi uživalcev prepovedanih drog, Ur. L., št. 98, 3. 12. 1999).*

razvitejšim državam, ki uspešno delujejo na področju zmanjševanja škode zaradi drog, največjo korist pa bi od tega imeli prav uporabniki drog sami in ostali ljudje, ki živimo z njimi.

Slika 1: Ob pomanjkanju ustreznih prostorov namenjenih uporabnikom drog, se morajo le-ti zadrževati in uporabljati droge na krajih, kjer je bolezensko tveganje in možnost poškodb večja.

Slika 2: Notranjost dnevnega centra Cafe Dugnad, kjer uporabniki lahko drogo tudi uporabijo.

1.4. PRIMERA DNEVNEGA CENTRA ZA UŽIVALCE DROG

1.4.1. Cafe Dugnad, dnevni center za uporabnike drog z Danske

Z organizacijo »Cafe Dugnad« (v nadaljevanju Dugnad), sem prvič vstopil leta 2009 med opravljanjem študijske prakse v eni izmed organizacij za brezdomce s težavami v duševnem zdravju (Project Udenfor) v Kopenhagenu na Danskem. Zaradi osebnega zanimanja sem se v organizacijo Dugnad vključil kot prostovoljec in tam redno deloval skoraj tri mesece. Leta 2010 sem z omenjeno organizacijo sklenil tudi delovno razmerje in tam delal pet mesecev.

Cafe Dugnad je naziv projekta, katerega osrednji del je objekt lociran v središču glavnega danskega mesta Kopenhagen. Projekt je sicer organiziran v obliki kavarne, ima pa funkcijo varne sobe. Ciljna skupina so uporabniki, odvisni od trdih drog, ki se vsakodnevno ubadajo s težavami socialnega dna. Gre torej za nizkopražni program, ki uporabnikom nudi prostore za varnejše uživanje droge, dnevni center za preživljanje dnevnega časa, socialne stike (mreženje), vrhunsko pripravljene tople jedi, brezalkoholne pijače in tople napitke. Poleg tega sočasno potekajo različni projekti, ki si prizadevajo izboljšati kvaliteto življenja uporabnikov. Projekti se večina nanašajo na zmanjševanje stigme uporabnikov nedovoljenih drog oziroma ozaveščanje javnosti o problematiki drog; izboljšanje sodelovanja z določenimi službami, ki imajo poseben vpliv na uporabnike drog (policija, mestna skupnost ...); prizadevanje za pridobitev uradno dovoljene in sprejete varne sobe; izdajanje brošur, koledarjev, plakatov itd. Ker tudi na Danskem varne sobe uradno še niso dovoljene, gre v primeru Dugnad za primer tolerirane varne sobe, ki deluje z dovoljenjem mestne občine (Kobenhavn Kommune), policije in skupnosti prebivalcev, ki živijo v predelu Vesterbro, kjer se Dugnad nahaja.

Snovalci projekta »Cafe Dugnad« so idejo za zagon programa varnejšega prostora za uživanje drog dobili na ulicah predela Vesterbro v Kopenhagenu, kjer je že od osemdesetih let prejšnjega stoletja zelo visoka koncentracija uporabnikov nedovoljenih drog. Predvsem zaradi tega se prebivalci danske prestolnice (predvsem predel Vesterbro) venomer soočajo s številnimi težavami, kot so: visoka stopnja kriminalitete, motenje javnega reda in miru, prostitucija, prekupčevanje z drogo, prizori uživanja droge na javnih prostorih, odrabljen pribor za uporabo drog na javnih mestih, itd. Leta 2003 so se vsi pomembni organi (sveti stanovalcev, policija, uporabniška društva, nevladne in vladne organizacije, lastniki trgovin/lokalov/podjetij ...) predela Vesterbro sestali na delovnem sestanku in prišli do sto enega primera rešitev problemov v mestu povezanih z uporabo drog. Kljub temu so si po

dolgotrajnem usklajevanju in pogovorih bili enotni, da problematike drog v Vesterbroju ne bo mogoče nikoli povsem odpraviti in da morajo s tem pač živeti. Alternativa policijskemu delu, ki je po mnenju večine situacijo zgolj slabšala, je bila ustanovitev varnejšega prostora, kjer bi se uporabniki nedovoljenih drog lahko nekoliko umaknili in imeli svoj prostor. Glavni cilj je pridobitev uradne varne sobe, ki bi po mnenju strokovnjakov in poznavalcev problematike drog v Kopenhagenu edina lahko bistveno zmanjšala škodo, ki nastaja z uporabo drog med uporabniki.

V decembru 2008 so snovalci projekta Dugnad odprli prostor namenjenega uporabnikom drog. Ker je bilo še vedno ogromno nasprotnikov, da bi uporabniki tam prosto uživali drogo, je bila glavna dejavnost Dugnada zagotavljanje brezplačnih toplih obrokov in napitkov za uporabnike drog ter nudenje prostora, kjer so lahko preživeli dan. Tako je še danes. Poudariti je treba, da hrano sicer imenovano »junk food« (ime je dobila zaradi tega, ker je namenjena džankijem, v angleščini junkie ali junky), pripravljajo iz izključno zdravih in kvalitetnih sestavin, pripravljena pa je zelo profesionalno, zaradi česar je Dugnad dobil sloves v celem mestu. Poleg tega je glavni namen organizacije tudi izvajanje projektov za zmanjšanje stigme uporabnikov drog in ostali nizkopražni programi, kot je npr. izmenjava sterilnega pribora za uživanje droge. Zagotavljanje varnega prostora, kjer lahko uporabniki drogo uživajo, tako ni poglavitna in je ne obešajo na »veliki zvon«, saj se vsi zavedajo, da ostaja to trn v peti številnim nasprotnikom. Kljub temu je to ena od možnosti v Dugnadu, ki je pri uporabnikih med najbolj cenjenimi. Uporabniki imajo tako na voljo sanitarije, kjer sta dve stranišči; tu si uporabniki drogo večina injicirajo. Poleg tega pa je na voljo tudi kadalnica, ki sprejme do 30 ljudi, uporabniki pa jo koristijo predvsem za kajenje drog na folji.

V Dugnadu je zaposlenih 20 ljudi, poleg tega pa jih je še 20, ki tam delajo prostovoljno. Istočasno v »kavarni« delajo najmanj štirje ljudje, pogosto pa jih dela šest, po potrebi tudi več. Vedno je prisoten glavni kuhar in njegov pomočnik, ki pripravljata hrano. Dva sta zadolžena za strežbo uporabnikom. Strežba vključuje streženje hrane, napitkov in sterilnega pribora za injiciranje ter kajenje droge. V prostoru je vedno vsaj nekdo od zaposlenih, ki skrbi za red in mir v prostorih, kjer uporabniki drogo uživajo, poleg tega mora skrbeti tudi za čistočo ter nuditi psihosocialno pomoč uporabnikom, če jo ti potrebujejo. Preverjati mora tudi stanje uporabnikov ter ukrepati v primeru predoziranja, izgredov, poškodb itd.

Dnevno Dugnad obišče od sto do dvesto uporabnikov trdih drog. 80 % uporabnikov je tujcev, ki večinoma prihajajo iz bližnjega vzhoda in azijskih držav, Afrike (večinoma iz severne) in preostalih evropskih držav. V predelu Kopenhagna, imenovanem Vesterbro, živi približno 40.000 ljudi, od tega jih je približno od 500 do 1000 uporabnikov trdih drog.

Cafe Dugnad je neprofitna organizacija, ki jo v večini financira ministrstvo za zdravje. Gre za poizkusni projekt, kateremu so bila s strani ministrstva odobrena sredstva za dobo treh let. Preostanek sredstev dobi organizacija v obliki donacij, ki so za delovanje Dugnada nepogrešljiva.

1.4.2. Šent, dnevni center za uporabnike drog s Slovenije

Organizacija ŠENT je v osnovi slovensko združenje za duševno zdravje in ima status neprofitne in nevladne organizacije. Deluje v javnem interesu na področjih socialnega varstva, zdravstva, izobraževanja, zaposlovanja in drugih področjih, ki so v skladu s cilji delovanja društva. Namenjena je osebam, ki imajo težave v duševnem zdravju, njihovim svojcem in strokovnjakom s tega področja ter vsem ostalim, ki se zanimajo za področje duševnega zdravja. Organizacija s sedežem v Ljubljani, ima široko mrežo dnevnih centrov in stanovanjskih skupin, ki jih lahko najdemo po celotnem območju Slovenije. Poleg omenjenih programov so bistveni še: program zaposlovanja, program zagovorništva in varovanje človekovih pravic, informiranje javnosti ter mreženje oziroma povezovanje uporabnikov in drugih sorodnih organizacij. Vsi našteti programi in dejavnosti so namenjeni: lažšanju socialnih in psihosocialnih stisk in težav oseb, izboljšanju njihovega socialnega položaja, izboljšanju duševnega zdravja uporabnikov služb in ustvarjanju možnosti za njihovo čim bolj kakovostno in samostojno življenje. ŠENT ima status humanitarne organizacije pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, od katerega je tudi skoraj v celoti financiran. Nekako ločeno od programa za uporabnike s težavami v duševnem zdravju se je leta 2006 pod okriljem ŠENTA v Novi Gorici odprl dnevni center za uporabnike nedovoljenih drog. Povod za zagon projekta je bil porast uporabnikov drog v zadnjem desetletju v Novi Gorici in širši okolici, številni konflikti med uporabniki drog in ostalimi prebivalci pa so povzročali čedalje večje negotovanje slednjih.

Program *Dnevni center za odvisnike* je v prvi vrsti namenjen zmanjševanju socialne in zdravstvene škode, povzročene z uporabo prepovedanih drog. Program je namenjen socialnemu vključevanju in zmanjševanju tveganj, ki nastanejo pri uporabi prepovedanih drog. Organiziran je kot dnevni center, ki je odprt vsak delovni dan. Kot odgovor na socialne vidike zmanjševanja škode program zajema podporo pri vključevanju v vsakdanje življenje in prevzemanje obveznosti, zagotavljanje pravic posameznikov, možnost razvijanja osebnih talentov in spodbujanje vrstniškega učenja. Ob doseganju pozitivne motivacije za spremembe, strokovni delavci z uporabnikom izvajajo individualno načrtovanje posameznikovega razvoja

in strokovno svetovanje v zvezi s problemom odvisnosti od prepovedanih drog. Uporabniki imajo konkretno na voljo dnevne prostore, kjer si lahko odpočijejo, gledajo televizijo, berejo, uporabljajo računalnik (internet), telefon itd. Urejene imajo sanitarije in kopalnico, kjer lahko poskrbijo za svojo osebno higieno. V kuhinji imajo možnost priprave toplih obrokov, hrano pa si lahko prinesejo sami ali pa za to poskrbi organizacija. Na voljo je tudi pralnica s sušilnim strojem ter dve sobi, kjer uporabniki lahko shranjujejo svoja oblačila in ostale predmete. Zadnje od naštetih možnosti so še posebej veseli brezdomni uporabniki drog, saj nimajo varnih osebnih prostorov, kjer bi lahko pustili svoje imetje. V dnevnem centru je na voljo tudi z orodjem opremljena delavnica, ki je namenjena kreativnim delavnicam kot tudi povsem praktičnim popravilom, ki jo uporabniki lahko vedno koristijo. Uporabniki imajo v sklopu dnevnega centra možnost opravljanja kazenskih del, ki so bila izdana na podlagi sodbe sodišča. Zelo pomemben je tudi program izmenjave igel. Uporabniki lahko v dnevnem centru dobijo sterilni pribor za injiciranje droge, zelo dobrodošlo je tudi, da svoje že uporabljene igle prinesejo v dnevni center, kjer se jih varno skladišči in nato odpelje na uničenje.

Poudariti je potrebno, da je v dnevnem centru uporaba drog in alkohola strogo prepovedana. Kršitve se sankcionirajo s prepovedjo uporabe dnevnega centra. Če so uporabniki v dnevnem centru pod vplivom alkohola ali drog, se njihovo prisotnost tolerira do trenutka, ko postanejo moteči za zaposlene ali ostale uporabnike v dnevnem centru. Čeprav je potreba velika, uporabniki nimajo možnosti prenočevanja, saj za to ni urejenih prostorov ter kadra. Dnevni center je odprt vsak delavnik od 7.30 do 15.30.

Poleg programa dnevnega centra se je tekom njegovega delovanja pokazala potreba tudi po terenskem delu. Zgled so dale nekatere druge organizacije, kjer je terensko delo že nekaj let dobro uveljavljeno (terensko delo Organizacije Stigma). Po pridobitvi soglasja in odobrenem kadru s strani matične organizacije ŠENT, se je terensko delo v Novi gorici začelo izvajati v decembru 2009. Poleg Mesta Nova Gorica, je v območje delovanja terenskih delavcev vključena tudi širša okolica mesta, Ajdovščina, ter celotno Gornje Posočje do Bovca.

Program »*Terensko delo z uporabniki prepovedanih drog*« je nizkopražni program, namenjen aktivnim uživalcem drog, in sicer neposredno v okolju, kjer se uživalci zbirajo, zadržujejo, spijo. Program vključuje izmenjavo igel in drugega sterilnega pribora (brizge, askorbinska kislina, alkoholni robčki, gaze, kondomi ...) in informiranje o manj tvegani uporabi drog (pogovori, svetovanje, informacijske zloženke: *Varno injiciranje in ukrepi pri predoziranju*).

Terenski delavci (vedno v paru) preverjajo neposredno na aktualnih lokacijah, kakšne so navade uporabnikov. V okviru programa poteka tudi zbiranje uporabljenih igel ter oskrba uporabnikov z zbirnimi kontejnerji za infekcijske odpadke.

V načrtovanje in izvajanje programa so vključeni tudi uporabniki prepovedanih drog, ki dobro poznajo lokalno uporabniško sceno, iz katere prihajajo. Kot usposobljeni prostovoljni sodelavci izvajajo sekundarno izmenjavo igel in sodelujejo pri vzpostavljanju stikov ter širjenju mreže stikov z uporabniki prepovedanih drog.

Program med drugim vključuje tudi svetovanje v zvezi s problemom odvisnosti od prepovedanih drog, ter pomoč pri odločitvi za vstop v druge programe (substitucijski programi, detoksikacija, terapevtske skupnosti).

2. PROBLEM

Pobuda za raziskavo v nalogi Vpliv, umeščenost in pomen dnevnega centra za uporabnike drog: primerjava dnevnih centrov za uporabnike drog Šent in Cafe Dugnad, se je porodila na podlagi izkušenj z delom v dnevnem centru za uporabnike nedovoljenih drog *Šent* iz Slovenije in *Cafe Dugnad* na Danskem. Že v samem začetku, ko sem se odločili, da bom podrobneje preučil delovanje omenjenih dnevnih centrov (v nadaljevanju besedila DC), me je vodila želja, da pri rezultatih ne bi prišlo zgolj do gole primerjave obeh organizacij. Želel sem predvsem priti do skupnih značilnosti tovrstnih prostorov, ki so namenjeni deprevilegirani skupini uporabnikov drog, ne glede na to, v katerem geografskem in kulturnem okolju se prostor nahaja in kakšna politika drog tam prevladuje. Posebej sem si prizadeval izpostaviti glavne vplive DC za uporabnike drog, ki jih občutijo bodisi uporabniki sami bodisi ostali, ki si prav tako delijo okolje, v katerem je DC umeščen. Zavedal sem se, da so ti vplivi tako pozitivni kot tudi negativni, doživljanje vplivov DC pa se lahko od uporabnikov do abstinentov bistveno razlikujejo. S pomočjo opravljene raziskave sem si prizadeval ugotoviti in prikazati, kako in na kakšen način se te razlike kažejo pri različnih skupinah ljudi. Ker imajo v sklopu DC *Cafe Dugnad* uporabniki možnost drogo tudi uporabiti, saj tam poteka program varne sobe, so me zanimala dejstva, v kolikšni meri to vpliva na delovanje DC in kaj to pomeni za uporabnike drog in ostale udeležene v skupnosti.

Razumljivo je, da se primerjavi do določene mere ne moremo izogniti. To je v tem primeru povsem dobrodošlo, saj lahko ob vplivih, ki so značilni tako za eno kot tudi drugo organizacijo, jasno razberemo tudi razlike. Te razlike kažejo na določene kvalitete ene ali druge od organizacij, to pa lahko vzamem kot prispevek k izboljšanju dosedanje prakse pri delu z uporabniki drog.

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Kvalitativna; osnovno orodje raziskave so intervjuji opravljeni z uporabniki nedovoljenih drog in nekaterimi drugimi profili ljudi, povezanimi z dnevnima centroma, ki sta temelj raziskave. Intervjuji so obdelani na beseden način, merski postopki pri tem niso vključeni.

Eksplorativna (poizvedovalna); namen raziskave je ugotoviti in definirati vplive varnejših prostorov na uporabnike drog in druge udeležene v skupnem prostoru.

Deskriptivna; zbrano gradivo je podano in obdelano v besednih opisih.

Aplikativna (uporabna); rezultate in spoznanja, pridobljena s pomočjo raziskave, lahko uporabimo kot koristen pripomoček pri nadaljnjem delu v povezavi z varnejšimi prostori za uporabnike drog.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Merski instrument, ki ga v raziskavi uporabljam, je pol odprti, nestandardizirani, delno strukturirani intervju. Čeprav so vprašanja natančno definirana, so le ta predvsem pomoč za usmeritev intervjuvanca v smeri, v kateri bi rad pridobil določene informacije, dejansko pa dopuščam sogovorniku veliko svobode oziroma celo spodbujam, da se pogovor razvija širše od zgolj zastavljenega vprašanja.

Podatke, ki sem jih v raziskavi potreboval, sem pridobil s pomočjo sedemnajstih intervjujev, opravljenih z ljudmi, ki so v kakršnemkoli stiku z *DC Cafe Dugnad* v Københavnu in *DC ŠENT* v Novi Gorici.

3.3. Populacija in vzorčenje

Intervjuvanci so vsi vključeni v okolje, kjer se DC nahaja. Ker je raziskava narejena na podlagi dveh različnih dnevnih centrov, *Cafe Dugnad* je umeščen v prestolnico Danske København, drugi pa je *Dnevni center za uporabnike nedovoljenih drog Šent* v Novi Gorici,

tudi intervjuvanci prihajajo iz teh dveh različnih geografskih območij. Od skupno sedemnajstih intervjujev jih je devet opravljenih na podlagi danskega primera DC, osem pa na podlagi slovenskega. Pri izbiri sogovornikov sem si želel vključiti čim širši spekter različnih profilov ljudi, ki so vključeni v okolje DC, ki je objekt raziskave. Odnos nekaterih intervjuvancev do DC je bolj neposreden, sem prištevam uporabnike, zaposlene in prostovoljce, drugi pa so z DC povezani bolj indirektno; to so policisti, sosedge, socialni delavci v sodelujočih organizacijah ter lastniki gospodarskih družb v neposredni bližini organizacije. Pri vsakem od DC sem tako opravil intervjuje s po tremi uporabniki – tem so DC nenazadnje tudi namenjeni – ti so tudi nosilci največjega vpliva, ki ga DC ima. Poleg tega v obeh primerih vključujem enega od zaposlenih; prostovoljca v organizaciji; policista, ki je aktivno vključen v kontekst DC; socialno delavko, ki organizacijo dobro pozna in morda deluje v sodelujoči organizaciji; soseda, ki je neposredno vključen v okolje DC. Na Danskem sem v raziskavo vključil še lastnika gostinskega lokala, ki je postavljen v neposredni bližini DC. V Sloveniji zaradi oddaljenosti DC od mestnega jedra, primerljivega sogovornika nisem našel.

Starostni razpon intervjuvancev se giblje med štiriindvajsetim in sedemdesetim letom. Med intervjuvanci je deset oseb moškega spola in sedem ženskega. V intervjujih opravljenih v Sloveniji so vse vključene osebe tudi slovenski državljani, v intervjuju na Danskem pa je sedem intervjuvancev danskih državljanov, eden je Irec, eden pa je državljan Nepala.

3.4. Zbiranje podatkov

Vsi intervjuji z Danske so bili opravljeni ob zaključevanju mojega delovnega obdobja, datumsko so bili torej zaobjeti med 27. 7. 2010 in 2. 9. 2010. Z vsemi intervjuvanci sem se v času intervjuja sestal individualno, bodisi v okolju DC, v objektih javnega značaja (v barih) ali pa sem jih obiskal kar v njihovem bivališču. Pred tem sem se z vsakim kandidatom dogovoril glede poteka intervjuja, o namenu ter o ostalih stvareh, ki so intervjuvanca zanimala.

Slovenske intervjuje sem opravil med delom v organizaciji ŠENT. Tu sem z večino sogovornikov govoril v prostorih dnevnega centra za uporabnike drog v Novi Gorici, z nekaterimi pa tudi v gostinskih lokalih. Tudi v tem primeru sem kandidate predhodno obvestil, jih seznanil s potekom intervjuja in namenom. Pogovori so bili opravljeni v časovnem obdobju od 27. 10. 2010 do 13. 1. 2011.

Intervjuje sem snemal z digitalnim snemalnikom, kar sem intervjuvancem povedal pred začetkom pogovora in jih hkrati tudi prosil za dovoljenje. Poleg tega sem jim tudi zagotovil strogo anonimnost podatkov, v ta namen so njihova imena in naslovi izvzeti oziroma spremenjeni v korist intervjuvancev.

Med opravljanjem intervjujev nisem naletel na posebne težave. Časovni razpon pogovorov je trajal od petnajst minut pri najkrajšem in do devetdeset minut pri najdaljšem.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Kot osnovno orodje sem uporabil kvalitativno metodo za analizo intervjujev. Pogovore s sogovorniki, ki sem jih posnel na digitalni snemalnik, sem pred obdelavo prepisal. Pri tem se je pojavila dilema, kako združiti zapise, ki so deloma v slovenskem in deloma v angleškem jeziku. Odločil sem se za poenoteno transkripcijo v enem jeziku, slovenskem, zaradi česar sem moral zapise danskih intervjujev v angleškem jeziku prevesti v slovenščino. Zavedam se, da se s tem deloma izgubi pomen in vrednost sogovornikovih besed, vendar sem mnenja, da se je smisel in poanta sogovornikovega mnenja vendarle ohranila in pri analizi raziskave zato ne prihaja do bistvenih razlik, napak. Slovenske prevode iz angleščine sem nato zapisal v knjižnem pogovornem jeziku, da pa ne bi prihajalo do velike zmede, sem na enak način zapisal tudi intervjuje opravljene v Sloveniji.

Zapise sem nato večkrat pregledal in uredil s postopki kategoriziranja v enotne pojme. To sem opravil s pomočjo odprtega kodiranja. Z razčlenjevanjem in razvrščanjem sem ob veliki količini zapisanega materiala uredil le tiste dele besedil, ki so bili za raziskavo pomembni. Pri tem sem te dele besedila ločil in jih zapisal z poševno pisavo. Proste pojme, ki sem jih besedilu dodajal in so se med seboj vsebinsko povezovali, sem nato združil v trinajst skupnih kategorij. Kategorije so rezultat oziroma vplivi, ki jih ima varnejši prostor na uporabnike drog na uporabnike in ostale udeležene v okolju DC.

Poskusna teorija, ki je opravljena v zadnji fazi raziskave, je torej rezultat smiselno povezanih vsebinskih pojmov znotraj kategorij in skupnih kategorij.

4. UGOTOVITVE

Javni prostori, ki so v obliki nizkopražnih programov namenjeni uporabnikom drog, imajo poleg primarnega namena zmanjševanja škode kot posledica uporabe drog še številne druge vplive, ki so bodisi pozitivni ter tudi negativni. Tako ene kot druge občutijo uporabniki, katerim so tovrstni programi namenjeni kot tudi vsi ostali, ki so vključeni v skupnost, kjer se DC nahaja. Prav zaradi tega naj še enkrat opozorim, da so v ugotovitvah vključeni pogledi tako uporabniške populacije kot tudi zaposlenih v organizacijah, stanujočih v bližini organizacije ter tudi ostalih strokovnih služb, ki imajo kakršnokoli zvezo z obravnavanimi organizacijama oziroma občutijo prisotnost le-teh v skupnosti.

Čeprav sem se v tej nalogi osredotočil na dve organizaciji, ki delujeta v dveh različnih kulturnih okoljih in pod vplivom drugačnega socialnega sistema, sem v analizi intervjujev vendarle prišel do številnih vzporednic, ki so skupne obema organizacijama, torej danskemu modelu organizacije – *Cafe Dugnad* in slovenskemu – *Dnevni center za uporabnike nedovoljenih drog Šent*. Pri analizi intervjujev sem definiral naslednje kategorije rezultatov, ki so se izkazali kot vplivi DC namenjeni uporabnikom drog:

- razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge,
- razbremenitev socialnih posledic uporabe droge,
- vpliv na duševno zdravje uporabnikov,
- urejanje vsakdanjega življenja uporabnikov,
- zmanjševanje socialne in družbene škode zaradi uporabe drog,
- zmanjševanje moralne panike zaradi uporabe drog,
- moralna panika zaradi uporabe drog,
- preprodaja drog,
- socialna in družbena škoda zaradi uporabe drog,
- zaviranje urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov,
- raziskovanje potreb uporabnikov,
- potrebe in želje po spremembah,
- vzpostavitev varne sobe za uporabo drog.

4.1. RAZBREMENITEV ZDRAVSTVENIH POSLEDIC UPORABE DROGE

Ena najbistvenejših teženj snovalcev prostorov, namenjenih uporabnikom drog, je bila gotovo zmanjšanje negativnih zdravstvenih posledic, ki jih ima uporaba drog tako na ravni uporabnika samega kot tudi abstinentov, ki so vključeni v življenjski prostor uporabnika ter tako avtomatično izpostavljeni določenim zdravstvenim tveganjem.

Prav zaradi tega v kategorijo *»razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge«* nisem vključil zgolj zmanjševanja škode, kjer gre za zmanjševanje zdravstvenih tveganj, ki so povezane z uživanjem drog na ravni posameznika, temveč sem kategorijo zasnoval širše. Sem spadajo tudi vse ostale možnosti, ki jih ponuja DC ter pripomorejo k večji stabilnosti zdravstvenega stanja uporabnikov nedovoljenih drog. Posredno se tveganje za morebitne okužbe in poškodbe, ki bi bile posledica uporabe drog, zmanjša tudi za vse ostale, ki niso uporabniki, vendar živijo v okolju uporabnikov.

Raziskava je pokazala, da že prostor sam, ki uporabnike ščiti pred neugodnimi vremenskimi vplivi, bistveno pripomore k boljšemu fizičnemu stanju in zdravstvenemu počutju. To tezo so izpostavljali tako uporabniki sami kot tudi neuporabniki. Eden od uporabnikov je svojo odločitev za prihod v DC pojasnil tako: *»V samo ustanovo oziroma kavarno sem odšel predvsem zato, ker je tudi nekakšno zavetišče v času dežja in mraza, še posebej v zimskem času, ko je zunaj mraz«*.

Podobno kot prostor sam ima zelo velik pomen pri vzdrževanju stabilnega zdravja pri uporabnikih drog kvalitetno prehranjevanje. Predvsem je bilo to izrazito pri uporabnikih na Danskem, kjer so prav vsi intervjuvanci izpostavili prehranjevanje kot enega najpomembnejših vidikov kavarne Dugnad. *»Hrana, ki jo jemo tukaj v Dugnadu, je zelo zdrava in hranljiva, veliko je vitaminov, beljakovin, ki so pomembne za moje telo. Ko sem doma, jem zgolj kos kruha in morda kdaj kakšne testenine, kar pa ni vedno dovolj. Ko pridem sem, lahko vedno dobim dobro juho in ostale odlične jedi, ki jih potrebujem. Veliko bolje je, če se prehranjujem tukaj kot pa kje drugje.«* Podobnega mnenja je bila tudi ena od zaposlenih: *»Osebnostno mislim, da je najpomembnejša hrana, ki jo kuhamo iz najkvalitetnejših sestavin, ki imajo veliko hranilno vrednost in so pomembne za zdravje vsakega posameznika.«* Sodeč po izkušnjah ter rezultatih raziskave, je za večino uporabnikov na Danskem prehranjevanje v organizaciji Dugnad edina možnost, kjer so lahko prepričani, da bodo do hrane prišli in jo tudi zaužili. *»Ko sem doma in ne tukaj v Dugnadu, nimam časa za hrano ...«*.

Zmanjševanja škode zaradi uporabe drog, ki je eden od pomembnejših vplivov, ki jih imajo DC (še posebej tisti, ki vključujejo tudi program *varne sobe*), se zavedajo tudi tisti, ki sicer programov za pomoč uporabnikom drog ne odobravajo. *»Generalno sem proti. Res pa je, da je tudi pri tej stvari nekaj dobrih stvari. Nekomu se na ta način lahko reši življenje, če tam*

'overdozira'. Verjetno je tam vse bolj čisto, vključno z manjšo možnostjo širjenja virusov in bolezni.« Sterilen pribor, ki zmanjšuje tveganje prenosa bolezni, je na voljo v obeh organizacijah in tega se tako uporabniki kot tudi večina ostalih intervjuvancev dobro zaveda in tudi odobrava: *»... sem prihajajo tudi zato, ker tukaj lahko dobijo čiste pripomočke za uporabo drog.«*

»Ljudje so se navadili, da tukaj dobijo čist pribor in potem uporabljenega vrnejo tukaj. Že to, da smo jih na to navadili, mislim, da je en velik plus. Pribor je zelo pomemben, saj v naših lekarnah ni možno dobiti sterilnega pribora v času, ko so lekarne zaprte. V tem času pridejo v igro tudi prostovoljci, ki so se začeli z začetkom Šenta. Navadili smo tudi italijanske uporabnike, da ne mečejo pribora vseppek. Oni so bili na primer packi, ki so to redno počeli. Očitna je razlika v zavesti uporabnikov, saj razumemo, da odrabljenega pribora ne moremo puščati kjerkoli. Spominjam se, da je bilo stanje preden je nastal Šent grozno. Igle in gani so bili povsod, na primer po parkiriščih. Nekateri so si naredili šus v avtu in potem vse skupaj zgolj vrgli skozi okno. Veliko je bilo igel pri šolah, vrtcih, to so bili standardi. Ja, glede čistoče se je veliko spremenilo in tudi, ko na primer v parku naredimo direndaj ali pa v centru, imamo svojo metlo in na koncu pospravimo za sabo in tudi za drugimi.« Iz slednjega zapisa je mogoče razbrati tudi pojav, ko uporabniki uporabljen pribor za seboj pospravijo, tako da ni več izpostavljen ter nevaren za ostale. Zavedanje uporabnikov, kako pomembno je skrbno ravnanje z odrabljenim priborom, je pomemben premik v ravnanju uporabnikov. *»... zraven tega pa so tudi uporabniki pridobili to v zavest, da če se že zadenejo, da vsaj spravijo potem tisto iglo za seboj.«*

Prav zaradi tega je splošna nevarnost poškodb in okužb zaradi odvrženega pribora za uporabo drog na javnih mestih veliko manjša. Po mnenju večine sogovornikov sta organizaciji na Danskem in Sloveniji bistveno pripomogli k večji čistoči. *»Seveda pa se spominjam, kakšno je bilo stanje tukaj pred odprtjem Dugnada in zaznavam razliko. Tudi danes lahko na ulicah najdeš veliko odvrženih igel in injekcij, toda to se nikakor ne more primerjati s stanjem pred tem.«* Slovenski policist ob tem dodaja: *»Zelo redko se jih kje najde. Tri, štiri leta nazaj sem jih na primer jaz po sto, dvesto na dan našel in pobral na določenih mestih. Našle so se tudi pri vrtcih in tam okrog. Preden ste vi začeli delovati, je bil zunaj obup. Od kar ta center deluje, je veliko manj tudi igel povsod okrog.«* Kljub temu je stanovalec, prebivajoč v bližini varnejšega prostora v Kopenhagenu, dejal, da vpada uporabljenih igel, ki jih lahko zaslediš na ulicah mesta, ne opazi, vendar v isti sapi dodaja tudi pomislek, ki izpodbija domnevo, da je igel dejansko več: *»Opazim ogromno igel odvrženih vseppek. Mislim, da to sicer nima*

ničesar opraviti z Dugnadom in verjetno je razlika le ta, da sem danes veliko bolj pozoren in občutljiv za te stvari. Pred leti vsega tega nisem opazil.«

Na Danskem, kjer imajo uživalci možnost uporabe drog znotraj organizacije Dugnad, je z zdravstvenega vidika to zagotovo varneje, saj so prostori, kjer uporabniki drogo uporabijo, čisti. *»... Ni jim potrebno drogo uživati v umazanih prostorih in se skrivati.«* Poleg tega je v primeru težav (na primer poškodb ali predoziranja) poskrbljeno tudi za hitro zdravstveno oskrbo. *»Velik pomen ima tudi prostor, kjer smo lahko neobremenjeni tudi takrat ko zaužijemo drogo, poleg tega pa se zavedamo, da bomo ob morebitnem predoziranju dobro oskrbljeni z vašo pomočjo.«* *»... sem prepričan, da mi bo pomoč nudena tudi v primeru predoziranja. Vedno sem prepričan, da me bo nekdo videl in mi pomagal, če se zgodi kaj, kar si ne želim«.* Podobnega mnenja je tudi stanovalec, ki živi v neposredni bližini organizacije na Danskem: *»Mislim, da se s tem prostorom prepreči marsikatero smrt zaradi predoziranja pa tudi sicer je stanje uporabnikov zaradi Dugnada boljše.«*

Boljše fizično in zdravstveno stanje uporabnikov nedovoljenih drog je zagotovo ena najpomembnejših stvari, ki sta jih DC tako v Sloveniji kot na Danskem povzročila s svojim delovanjem. *»Definitivno je poskrbljeno tudi za to populacijo in kdor rabi pomoč, jo tudi dobi.«* Eden od uporabnikov, ki je DC kot posledico pripisal tudi manjšo umrljivost, je v nekaj stavkih zelo slikovito opisal pomen varnejšega prostora za uporabnikovo zdravje: *»Danes sploh ne slišiš, da bi ljudje na ulici umirali in to je posledica tega, ker resnično ne. Uporabniki smo veliko bolj zaščiteni in varovani. Sicer je to nekoliko smešno slišati, a če imaš prostor, kjer lahko najdeš brezplačno hrano, čist pribor za drogo in ljubezen, če imaš vse to, je možnost za predoziranje veliko manjša. Ne vem zakaj, toda velika je razlika, če imaš ob sebi ljudi, ki jim je mar zate. Ni zgolj le bitka in lov, ki poteka na ulicah gor in dol. Prej smo bili vedno v gibanju od Maendenes hjem do centralne železniške postaje. Praktično smo bili po celotni Istedgade. Bilo je grozno. Ljudje so ležali na vsakem koraku in delali vsemogoče. Danes ... danes je vsekakor bolje.«*

Slika 3: Zdravniška pomoč uporabniku v DC Dugnad po predoziranju z drogo

4.2. RAZBREMENITEV SOCIALNIH POSLEDIC UPORABE DROG

Varnost in udobje, ki je za večino ljudi, predvsem pa za neuporabnike drog že skoraj samoumevno, je za uporabnike drog še najbolj dosegljivo prav v DC. Pojma, sta se v raziskavi zelo pogosto pojavljala in sem ju umestil v kategorijo »razbremenitev socialnih posledic uporabe drog«. To občutijo predvsem uporabniki sami. Uporabnik z Danske je med drugim dejal: *»Je prostor, kjer se počutiš varno in udobno brez občutka, da si pod stresom. V osnovi je bil to pravzaprav prostor, v katerega sploh lahko grem, glede na to, da nimam denarja in upoštevajoč, da sem uporabnik drog.«* Še bolj konkreten je bil slovenski

uporabnik: »Na Šent prihajam zato, ker mi je tam všeč. Všeč mi je to, da je tam udoben kavč oziroma je bolj udoben kot v 'kafiču'.« Čeprav je uporabnik govoril o kavču, se v nadaljevanju pogovora izkaže, da je kavč zgolj prispodoba in da se za tem kavčem skriva še veliko več. Udobje in varnost, ki jo kavč simbolizira, pomeni med drugim to, da se človek razbremeni občutka odtujenosti ter da se v krogu ljudi sprosti in dejansko je, kar je. »Na Šentu pa sem sproščen. Poleg tega sem tam tudi v družbi ljudi, ki imamo vsi enake probleme in se morda prav zaradi tega imamo tudi kaj za pogovarjati. Pomembno je tudi to, da zaposleni tam niste težaki. Če bi mi na primer neprestano »lomili jajca« in me opozarjali, da nisem v redu, bi verjetno že zdavnaj koga kam poslal.«

Včasih pa tovrstne organizacije nudijo sploh edini prostor, ki je uporabnikom na voljo: »Dosegli so vsaj minimalno varnost ljudi in ustvarili prostor, kamor ti ljudje lahko gredo. Včasih lahko hodiš po mestu in nimaš prostora, kamor bi se lahko zatekel. To je skoraj neverjetno; obkrožen si z milijonom in pol ljudi, ki hodijo mimo tebe, ti pa nimaš prostora, kamor bi lahko šel. Včasih se to zgodi, ker si ne moreš privoščiti, včasih nimaš prijateljev, kamor se lahko zatečeš... Droga včasih človeka povsem izloči iz socialne mreže, ki ji je pripadal, izgubiš družino in na tem mestu je Dugnad odlična terapija za te vrste ljudi.«

Sprejetost uporabnikov drog oziroma celo zaželenost je uporabnikom največkrat tuja, v DC, ki so namenjeni izključno njim, pa jim skušajo to kar najbolj zagotoviti: »Ena od stvari, ki jo najbolj potrebujem, je nekdo, ki me ne sodi in ne udarja po glavi z velikim kladivom še bolj, kot me udarja že vse ostalo. Potrebujem ljudi, ki me poslušajo, katerim se lahko zjokam, katerim lahko pokažem svojo žalost in veselje. Potrebujem ljudi, ki me sprejmejo takšnega in s tem, kar sem v tem trenutku. Potrebujem take, ki si ne prizadevajo, da postanem neka druga oseba oziroma da zagledam neko luč nekje v daljavi. Sem to, kar sem, čutim to, kar čutim in želim, da sam vplivam in najdem svoje lastne odločitve. To mi je z vami omogočeno. V Dugnad sem prišel, ker sem iskal varen in udoben prostor...« Podobno je izpostavila socialna delavka, ki organizacijo z Danske dobro pozna: »Mislim, da je najpomembneje to, da lahko v Dugnadu najdejo prostor, kamor sploh lahko grejo; kamor jim je dovoljeno iti; kjer so dobrodošli in sprejeti; prostor, kjer jim ni potrebno imeti občutka sramu oziroma občutka, da so na napačnem mestu.« Očitno je, da sprejetost občutijo tudi uporabniki, ki obiskujejo DC v Novi Gorici: »Všeč mi je to, ker se ne počutim, da bi me nekdo tam gledal postrani oziroma obsojal, tak občutek imam namreč vedno, ko sem v svojem domačem kraju. Tam mi je zares neprijetno vedno, ko grem vem, saj vem, da ljudje govorijo in si o meni mislijo svašta.«

Omembe vreden se mi zdi izsledek iz moje raziskave, ki nakazuje pomembno razliko med razumevanjem koncepta razbremenjevanja socialnih posledic uporabe drog in način, kako

skušajo to doseči v organizaciji Dugnad ter Šent¹². Medtem ko v danski organizacijo tolerirajo tudi uporabnikovo manj sprejemljivo vedenje, kar naj bi ga razbremenilo občutka, da mora svoje obnašanje prilagoditi večini, poskušajo v slovenski organizaciji Šent doseči, da bi uporabniki pridobili trajnejši vzorec družbeno sprejemljivejšega vedenja. To bi zmanjšalo negativne socialne posledice zaradi uporabe drog. Zaposlena v Dugnadu je ob tem povedala: *»Vedeli smo, da imamo v Kobenhavnu številne organizacije za uporabnike drog, vendar pa se tam ljudem ni dovoljeno obnašati kot uporabnik. Dopustiti človeku, da je to, kar je in ne zgolj postavljati zida v smislu – 'Če želiš pomoč, se obnašaj, kot želim jaz, drugače se lahko od tukaj pobereš' – to je bila težnja, ki smo ji tukaj ves čas sledili.«*

Nekateri uporabniki se začnejo z DC celo identificirati in začutijo neke vrste pripadnost organizaciji in ljudem, s katerimi se tam vsakodnevno srečujejo. *»Drugače pa se mi zdi, da lahko najdem tukaj neko toplino. Sedaj, ko se že nekaj časa poznam z ljudmi tukaj, smo že kot neka majhna družina, tako z zaposlenimi kot tudi z ostalimi uporabniki. Tudi dogajanje tukaj se odvija kot med brati in sestrami in nič čudnega ni, ko včasih pride do prepira.«*

»Tukaj je veliko stvari, ki so mi všeč v Dugnadu. Dostopni so vedno, ko jih potrebujem in zdi se mi, da so mi kot moja družina. Vedno, ko pridem sem, me vprašajo, ali sem v redu in ali kaj potrebujem. Tukaj sem našel tisto, kar nekateri najdejo pri svojih očetih, materah, otrocih, sestrah in bratih. Pomagajo mi, da ne ostajam vedno v »normalnem« svetu, ki je velikokrat zelo krut. Svet znotraj zidov Dugnada je zelo dober svet in mislim, da bi sem morali priti tudi drugi ljudje, ki bi lahko tukaj našli svojo družino in veselje. Družina ni zgolj tista, ki je sestavljena iz očeta in mame z otroki. Družina je povsod tam, kjer lahko svoje stvari in ljubezen delimo z drugimi in to sem jaz našel tukaj, v Dugnadu, tako s prijatelji tukaj kot tudi z osebjem, ki tukaj dela.«

Zadnji uporabnik, katerega besede sem navajal, omenja, da bi v Dugnad morali priti tudi neuporabniki. To bi bil zagotovo najboljši način, kako zmanjšati stigmo, ki vlada v razmerju do droge in njenih uporabnikov. Vseeno pa že prostor sam, ki je v skupnosti prisoten in je blizu ostalim prebivalcem, na nek način zbližuje uporabnike in abstinentne. Tega mnenja so tako uporabniki: *»Dugnad razbija ta zid med uporabniki drog in neuživalci drog,«* kot tudi abstinenti: *»Ravno to je zame najbolj pozitivna stvar, saj so vključeni v družbo in razbijajo mit nevarnih in odtujenih džankijev, ki se jim moramo ogniti v velikem loku.«*

Večina uporabnikov v tovrstnih organizacij prihaja tudi zaradi osebnih stikov, tako z ostalimi uporabniki kot tudi z zaposlenimi. *»Bistveni so ljudje in odnos, ki ga vzpostavljam z vami. To*

¹² Glej razpravo na strani 85.

mi zares veliko pomeni. Jem tukaj zelo redko, v užitek pa mi je spiti kavo in se ob tem še nekoliko pogovoriti, tako kot recimo sedaj. Sem družaben človek in uživam v komuniciranju z drugimi.»

»... stik z drugimi ljudmi tako kot uporabniki, tudi z zaposlenimi. Sem mnenja, da ljudje, ki tukaj delamo, vzpostavimo neverjetno dober odnos z gosti naše kavarne. Sam veš, da tudi po zaključku dneva nikoli ne odidemo takoj domov, temveč vedno ostajamo tukaj in se še nekoliko družimo z uporabniki. Tega ne delamo zaradi tega, ker nam nekdo tako ukaže, to delamo zaradi tega, ker tako čutimo in želimo. Tudi zaradi tega imam ta kraj tako rad, saj si ne prizadevamo vzpostaviti razlike med nami in uporabniki, temveč poizkušamo ostati na istem nivoju.»

S pogostimi stiki, ki jih uporabniki lahko v DC ustvarjajo in gojijo, postopoma nastopi tudi zaupanje, kar pa izdatno pripomore k razbremenitvi socialne zapostavljenosti uporabnikov.

»Pomembno je, da imajo ljudi, s katerimi se lahko pogovorijo in jim zaupajo v tolikšni meri, da so prepričani, da bo pogovor ostal med dvema osebama.»

Socialni stiki, družabnost in zaupanje, ki si ga uporabniki pridobijo znotraj DC, jim povrne dostojanstvo, ki jim je bilo z nenehnim preziranjem in pehanjem na rob, odvzeto. *»Zdi se mi, da dobijo človečnost in lahko se izrazijo kot ljudje.»* S tem se izboljša tudi uporabnikova samopodoba. *»Za uporabnike je po mojem dobro to, da dobijo tukaj pri nas več pozitivnih 'feedbackov' o sebi.»*

»Oni so potisnjeni na rob družbe, v dnevnem centru pa se vendarle lahko izrazijo in dobijo neko svojo moč, pozitivno samopodobo.»

Ko uporabniki dobijo potrditev v nekem varnem okolju od drugih, predvsem pa dokažejo sami sebi, da so zmožni vzpostavljanja odnosa tudi z ljudmi, ki ne prihajajo zgolj iz uporabniškega kroga oziroma od zaposlenih, se raven komuniciranja in obnašanja dvigne na nek višji nivo. Družbeno postanejo sprejemljivejši. O tem pričajo tudi naslednje navedbe zaposlene v Kopenhagenu, policistke iz Kopenhagna ter zaposlene v Novi Gorici: *»Policija je poročala, da je bilo v odpiralnem času Dugnada veliko lažje ustvariti dialog z uporabniki. Uporabniki so bili bolj prijazni, zgovorni in bolj dovzetni za pogovor in ustvarjanje določenih rešitev.»*

»Kot policistka zaznavam, da me uporabniki tukaj sprejemajo. Ni strahu in nelagodja. So zelo veseli, ko se pogovarjamo skupaj in veliko je smeha, šal, včasih pa se pogovarjamo tudi o resnih stvareh. Nekateri se prav tu naučijo dialoga ter vzpostavljanja boljših odnosov z drugimi.»

»Poleg tega je najbrž dobro tudi za skupnost, da začutijo, da obstaja nek segment ljudi, ki živi na robu in je tudi z nami še vedno na robu, vendar pa se zna nekoliko bolje vključiti v to skupnost. Lahko dobijo tukaj idejo, da je možno z ostalim svetom delovati tudi nekoliko bolj konstruktivno. Da na primer bolje komunicirajo z zaposlenimi v organizacijah ob parku, ne pa da jim venomer povzročajo zgolj težave.«

Prav s temi vrednotami, drugačnim načinom komuniciranja ter še nekaterimi drugimi socialnimi spretnostmi, ki jih nekateri uporabniki pridobijo prav v DC, se uporabniki drog lažje vključijo v skupnost ter tam bolj funkcionirajo. K večjemu sprejemanju uporabnikov drog ter s tem manjšanju socialne izključenosti v veliki meri pripomore tudi ozaveščanje javnosti o problematiki drog in njenih uporabnikov. *»Kot dobro vidim tudi to, da ... Ti ljudje, odvisniki so med nami in prav s tem, da se o tem govori, se pojavljamo v medijih, se javnost ozavešča. Torej gre za neko sprejemanje«.*

Socialna delavka iz Slovenije opaža razliko v sprejemanju javnosti nekoč in danes: *»Razlika je definitivno opazna. Mislim da prav v tem sprejemanju širše javnosti. Takrat se je odvisnike obsojalo, da so lenuhi ... kolikokrat smo slišali očitke, češ da bi namesto ustanavljanja dnevnega centra morali vzeti palico in jih nagnati delati. Prav s tem, ko se toliko pojavljate v medijih, mislim da ljudem vendarle pokažete, da ni to tako enozložen problem, da se ljudi zgolj nažene delat. To je vendarle bolj kompleksna zadeva in da so odvisniki bolniki, ki rabijo neko posebno podporo in da ljudje na to nekoliko širše pogledajo. Konec koncev tudi da ljudje vidijo, da problem odvisnosti tukaj imamo in da se o tem odkrito spregovori in ne zgolj šepeta in zgraža. Mislim, da družba postaja bolj tolerantna do tega problema«.*

Analiza intervjujev kaže, da lahko organizacija družbeno neenakost in socialno izključenost blaži oziroma manjša še z dvema načinoma. Eden je vključevanje čim širšega kroga ljudi, ki v skupnosti živijo, bodisi kot prostovoljci, zaposleni, podporniki in donatorji ali zgolj kot obiskovalci: *»Lahko bi rekla, da smo nekakšen most med uporabniki in ostalim svetom. To je to, kar imenujemo socialno delo v pravem pomenu besede, čeprav naš namen ni povsem slediti temu okviru. Seveda mora biti projekt zastavljen na najvišjem strokovnem nivoju, vendar pa je prisotna ideja, da za delo z uporabniki zaposlujejo tudi laični kader in čim več prostovoljcev«.*

Drugi način pa je aktivno sodelovanje s skupnostjo in s prebivalci, ki živijo v bližini organizacije ter so dodatno izpostavljeni neposrednim nekaterim negativnim vplivom varnejšega prostora, kot je socialna in družbena škoda in prisotnost velikega števila uporabnikov: *»Za nas je velik izziv, da skušamo ohraniti dobre odnose s sosedi, a še vedno*

nadaljevati zastavljeno pot. Zavedati se moramo, da če živiš v Vesterbroju, so uporabniki del nas in vsi moramo prispevati k izboljšanju stanja. To ni delo zgolj za enega človeka».

V tem poglavju je potrebno omeniti še dva elementa, ki sta se v raziskavi pokazala, oba pa sta značilna za posamezno državo. V slovenski organizaciji Šent se je pokazal vpliv preusmerjanja pozornosti uporabnikov od drog, ki se doseže s številnimi aktivnostmi, ki so v DC na voljo. *»Dnevni center lahko v več segmentih izkoristijo sebi v prid, da od tega nekaj imajo, ne pa zgolj to, da se drogirajo.«*

»Po mojem prihajajo sem, da se nekoliko odklopijo s svoje običajne scene.«

»Morda smo na začetku nekoliko bolj razmišljali, da bomo lahko z njimi kaj bolj strukturirano delali v smislu bolj aktivnega preživljanja prostega časa. Mislili smo, da jih bomo uspeli bolj strukturirano orientirati izven »scene«. Sicer to ne pomeni, da jih sedaj ne, je pa vse skupaj nekoliko bolj prilagodljivo trenutnim potrebam in razpoložljivosti uporabnikov.«

V danskem primeru se tudi pri razbremenjevanju socialnih posledic uporabe droge zopet izkaže kot prednost to, da imajo uporabniki znotraj organizacije Dugnad drogo možnost tudi uporabiti. Na ta način se razbremenijo pritiska in nevarnosti, ki so ga deležni zunaj organizacije. *»... uporabniki imajo tukaj sanitarije in če želijo zgolj zaužiti drogo, lahko tukaj to storijo v miru, brez pritiska in tudi za kajenje droge imajo tukaj brezvetrne koticke.«*

»Velik pomen ima tudi prostor, kjer smo lahko neobremenjeni, tudi takrat, ko zaužijemo drogo ...«.

4.3. VPLIV NA DUŠEVNO ZDRAVJE UPORABNIKOV

Kot sem že večkrat omenil, so uporabniki drog zelo pogosto izpostavljeni različnim stresnim situacijam, kar pa je velika obremenitev za duševno zdravje posameznika. Še posebej je to lahko nevarno, če je oseba pogostim stresnim situacijam izpostavljena v daljšem časovnem obdobju. Analiza raziskave je pokazala, da lahko uporabniki v DC dosežejo veliko mero sproščenosti in se na ta način vsaj nekoliko razbremenijo vsakdanjega bremena, ki ga doživljajo kot uporabniki drog: *»... sem ugotovil, da je to pravzaprav zelo sproščujoč prostor«.*

»S časoma sem ugotovil, da lahko nekaterim tukaj tudi zaupam in prav s tem sem se znebil nekaterih frustracij, žalosti, pritiska, ki sem ga imel zunaj vedno na hrbtu.«

Čeprav v veliko manjši meri so se o blagodejnih učinkih in sproščenosti izrekli tudi uporabniki Šenta: *»Na Šentu pa sem sproščen.«*

Nekateri uporabniki do razbremenitve pridejo s pomočjo ostalih uporabnikov: *»Ko tukaj srečujem svoje prijatelje in govorim z njimi, lahko z njimi delim vse svoje občutke in se zato počutim bolj razbremenjeno,«* nekateri drugi pa to dosežejo s pomočjo zaposlenih: *»Naslednje kar je, pa je to, da rabijo zaupanja vredne osebe in prav zato pridejo do zaposlenih, katerim povejo svoje probleme, videnja in tudi nekoliko preložijo svoje breme. To je zelo pomembno.«* Zmanjšanje stresa zagotovo pripomore k boljšemu duševnemu zdravju uporabnikov. *»Posledica je, da so prav zaradi tega uporabniki pod manjšim stresom in tudi zato je življenje nekoliko lažje.«* Najbrž je k dejstvu, da so pojme, ki sem jih pri raziskavi umestil pod kategorijo vplivov DC na duševno zdravje, pogostejše omenjali intervjuvanci na Danskem, botrovala tudi možnost uporabe drog, ki jo imajo uporabniki znotraj organizacije Dugnad. *»... če želijo zgolj zaužiti drogo, lahko tukaj to storijo v miru, brez pritiska in tudi za kajenje droge imajo tukaj brezvetrne koticke.«* Uporabnikom je zaradi možnosti uporabe drog v Dugnadu olajšano v več pogledih. Veliko pomeni že zgolj zavedanje, da bodo imel prostor, kjer bodo lahko drogo varneje uporabili. Poleg tega se jim med uporabo ni potrebno skrivati ter še dodatno obremenjevati, da jih bo morda nekdo videl ter bodo zato sankcionirani. Nenazadnje, pa je stopnja strahu v DC manjša tudi zaradi tega, ker so lahko vedno prepričani, da jim bo v primeru poškodb ali predoziranja nemudoma nudena pomoč in zdravstvena oskrba. Eden od uporabnikov je to povzel takole: *»Velik pomen ima tudi prostor, kjer smo lahko neobremenjeni, tudi takrat ko zaužijemo drogo, poleg tega pa se zavedamo, da bomo ob morebitnem predoziranju dobro oskrbljeni z vašo pomočjo.«*

Blagodejen učinek daje uporabnikom tudi razporeditev časa po svoji volji in možnost izbire, ki je v prostorih DC omogočena: *»Lahko se zgolj usedemo in ne delamo nič, če se tako počutimo.«* Za to imajo uporabniki na voljo mir, za katerega so sicer večkrat prikrajšani: *»Sem prihajam zaradi miru, ki ga lahko imam tukaj.«* Prav mir pa je za nekatere uporabnike tako zelo pomemben, da zaradi odsotnosti le-tega DC obiskujejo manj: *»Nekoč sem na Šent hodila pogosto, sedaj pa ne več in tako bo tudi v prihodnje. Jaz imam rada mir in trenutno tega tam več ni.«*

Poleg odsotnosti miru, ki ne prispeva k boljšemu duševnemu stanju in razbremenitvi uporabnikov, je raziskava na podlagi analize intervjujev pokazala, da lahko varnejši prostori v določenih situacijah za uporabnike drog pomenijo tudi grožnjo, česar posledica je zopet izogibanje organizaciji. Največkrat do grožnje pride s strani uporabnikov upnikov, za katere lahko dolžnik predvideva, da se najverjetneje zadržujejo v DC, le-ti pa se zavedajo, da bo zaradi različnih potreb dolžnik prej ali slej organizacijo zopet obiskal. Zadolženost, posledica katere je grožnja, lahko pri dolžnikih povzroči veliko strahu in stresa. Čeprav

uporabniki sami tega vidika niso izpostavljali, pa sta nekoliko več o tem povedali socialna delavka ter policistka z Danske: *»Za uporabnike, ki pa drogo potrebujejo, pa je ta prostor dober, saj je drogo tukaj lažje najti. Vendar ima vsaka stvar dve plati. Če gledava iz perspektive uporabnikov in če le-ti komu kaj dolgujejo, morda ta prostor pomeni neko grožnjo, saj vedo, da jih bo tukaj upnik zagotovo našel in izterjal dolg. To lahko povem iz svoje prakse, saj se vsakodnevno srečujemo tukaj z ljudmi, ki imajo te težave; nekdo nekemu dolguje recimo 1000 kron (danskih kron) iz zato ne bo prišel sem, dokler ne dobi tega denarja.«*

»Če nekdo komu kaj dolguje, se je v tej situaciji in na tej lokaciji nemogoče skriti.«

4.4. UREJANJE VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA UPORABNIKOV

Če so bile vse kategorije rezultatov predstavljene do sedaj značilnejše za danski model DC, je tokratna kategorija *»urejanje vsakdanjega življenja«* v večji meri vpliv, značilnejši za slovensko organizacijo Šent. Tudi pri tej kategoriji se zopet pokaže, kako pomemben je že zgolj prostor sam po sebi, kjer lahko uporabniki preživijo del dneva: *»Imajo prostor kjer se lahko zadržujejo tekom dneva. Poleg tega je za njih kar lepo poskrbljeno, vsaj kar se tiče hrane in nekaterih drugih stvari.«* Ta prostor, kjer so uporabniki dobrodošli, lahko pomeni osnovo za nadaljnjo urejanje, ki lahko poteka kot zadovoljevanje določenih osnovnih človekovih potreb ali pa tudi nekaterih drugih, kot so na primer prostočasne aktivnosti, učenje socialnih veščin, urejanje administrativnih zadev itd.

Uporabniki, ki prihajajo v DC, imajo po navadi možnost koriščenja številnih možnosti, pri čemer je pomembno tudi to, da se tega sami zavedajo. Socialna delavka z Danske, ki deluje v organizaciji zraven omenjenega Dugnada, o tem pravi: *»Mislim, da je zelo pozitivno, da lahko skupaj ljudem ponudimo široko mrežo storitev. Uporabniki, ki prihajajo k nam (health-care room), točno vedo, kaj vse lahko dobijo pri vas v Dugnadu. Misli, da vsi uporabniki zelo dobro poznajo vaše storitve in to je zelo pomembno. Imajo prostor, kamor sploh lahko grejo, imajo na voljo hrano itd.«*

Široka mreža storitev, ki so uporabnikom na voljo, jih lahko spodbudi, da si začnejo življenje organizirati nekoliko drugače. Temu dajejo še posebej velik poudarek na Šentu v Novi Gorici, saj je večina sogovornikov poudarjala pomen aktivnosti in možnosti, s pomočjo katerih si uporabniki ustvarijo novo kvaliteto življenja. Pri tem ima velik pomen uporaba kuhinje in prehranjevanje, kjer ni primarni namen razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe drog (kot je to v primeru organizacije Dugnad), uporaba sanitarij in pralnega/sušilnega stroja,

uporaba informacijske infrastrukture itd. »Drugače pa si sem pridem predvsem pogledati kakšen film, pripravim si hrano, se stuširam ... delam stvari, ki mi jih center tukaj nudi. Operem si obleko, najpomembnejša pa mi je predvsem družba.«

»Dobro je to, da se lahko nekdo tam stušira, če se drugje nima možnosti. Dobro je to, ker si ljudje tam lahko pripravijo hrano in kaj popijejo. Dobro je, da lahko nekdo gre kulturno na stranišče. Da si lahko operejo oblačila. Če dnevni center napeljuje uporabnike drog, da si skušajo spremeniti življenje, če je to njegova funkcija, potem je organizacija dobra.«

Izkazalo se je, da se potreba po uporabi storitev DC s finančno stisko oziroma kakšnimi drugimi socialnimi stiskami, kot je brezdomstvo, le še poveča: »Verjetno sem bila nekdaj pogostejše tam tudi zato, ker sem to bolj potrebovala. Ko se je Šent odprl, nisem imela stanovanja in sem bila na cesti. Prav zato sem potrebovala tople prostore, kruh itd.« V teh težkih socialnih situacijah ima lahko okolje, ki uporabnikom nudi tovrstne storitve, odločilno vlogo pri ponovni vzpostavitvi stabilnejših življenjskih pogojev. Slednje je lahko v veliko oporo in pomoč tudi uporabnikom v času reintegracije, ko se le-ti vrnejo iz raznih terapevtskih skupnosti, zapora, detoksikacijskih programov ... »Predvsem je namenjen tistim, ki na primer pridejo iz komune, z zaporov ali pa imajo kakšne druge težave v družini in nimajo prostora, kamor bi lahko šli, tukaj pa lahko najdejo neko začasno zatočišče. V glavnem je neka možnost, s katero si lahko pomagaš in narediš en korak naprej ter si ustvariš več možnosti za naprej. Večje možnosti imaš za rešitev, če se vrneš iz komune ali zapora in imaš možnost priti sem, kot pa da se takoj vrneš na ulico, kjer zapadeš v slabo družbo in nadaljuješ s tistim, s čimer si prej končal.«

Tovrstni prostori, ki sledijo nizkopražni usmeritvi in katerih glavni namen ni zdravljenje odvisnosti, lahko kljub temu pripomorejo k uvidu uporabnikov, ki botrujejo odločitvi, da bodo z drogo prenehali. V tem smisli sta se v intervjujih izrekla tako uporabnik z Danske kot tudi iz Slovenije: »Sčasoma sem ugotovil, da lahko nekaterim tukaj tudi zaupam in prav s tem sem se znebil nekaterih frustracij, žalosti, pritiska, ki sem ga imel zunaj vedno na hrbtu. To me je nekako pripeljalo tudi do odločitve, da si zares želim nekega dne iti ven iz tega. Pomagalo mi je, da vidim razliko, kakšen sem bil nekoč in kakšen sem sedaj. Nekje se vidim, tudi kaj me čaka in kakšen bom, ko bom z drogo nekega dne zaključil in zaživel drugačno življenje.«

»Ideja je bila po mojem ta, da bi se ljudem pomagalo oziroma, da bi se jih pripravilo na to, da se začnejo zdraviti ... Mogoče kdaj, ko pridem v dnevni prostor in je notri tip, ki se vsaj štirinajst dni že ni stuširal in zaradi njega smrdi cela soba, takrat pomislim in si sam pri sebi rečem: 'Dobro, pa kaj jaz tukaj delam?'«

Čeprav uporabniki drog ne pridejo do odločitve, da si želijo z drogo prenehati, je z vidika urejanja vsakdanjega življenja pomembno že to, da pridobijo določene ambicije in smisel v prihodnosti. *»Morda so pridobili nekaj več tega občutka, da naredijo nekaj več pozitivnega za same sebe in da morda tudi kaj spremenijo.«*

»Tudi če želijo v kakršnem koli smislu spremeniti svoje življenje oziroma nekaj narediti iz sebe, na primer dokončati šolanje, lahko pridejo sem, se pogovorijo in naredijo plan.«

V Novi Gorici imajo uporabniki storitev DC pri urejanju na voljo pomoč strokovnih delavcev, ki uporabniku lahko zgolj svetujejo ali pa tudi kako drugače pomagajo pri urejanju osebnih zadev, navezovanju stikov z drugimi organizacijami itd.: *»Uporabniki sigurno prihajajo sem zaradi določene pomoči, kakšno pomoč pa oni rabijo, je odvisno od njih samih. Lahko rabijo kakšno socialno pomoč, lahko imajo psihične težave, lahko imajo kakšne druge težave, recimo v prijateljskem krogu, krogu sorodnikov ... Mislim, da so bistvene informacije, ki jih tukaj dobijo. Informacije kje, kako, kdaj lahko pride do kakšne pomoči oziroma kdo mu lahko do te pomoči pomaga. To so po mojem mnenju bistvene stvari.«*

4.5. SOCIALNA IN DRUŽBENA ŠKODA ZARADI UPORABE DROG

Žal prostori, ki združujejo veliko število uporabnikov drog, prinašajo tudi nekatere negativne vplive. V kategoriji *socialna in družbena škoda zaradi uporabe drog*, sem se osredotočil na tiste posledice destruktivnega vedenja uporabnikov, ki so našim očem najbolj vidne. Pri tem moram opozoriti tudi na to, da čeprav uporabo drog pogosto povezujemo s socialno oziroma družbeno škodo, uporabnike pa enačimo z izprijenci in kriminalci, ta raziskava nikakor ne potrjuje tega. Iz slovenskega dela intervjujev namreč ni bilo niti enega intervjuvanca, ki bi posebej izpostavljal socialno in družbeno škodo v korelaciji z DC Šent. Vse nadaljnje ugotovitve torej temeljijo zgolj na podlagi danske organizacije *Cafe Dugnad*.

Uporabniki drog in hkrati gostje kavarne Dugnad so večinoma ljudje, ki so se tekom svoje kariere uporabnika drog znašli povsem na socialnem in družbenem dnu. Večina teh uporabnikov nima nikakršne zaposlitve, zato morajo do denarja, ki ga potrebujejo za nakup in uporabo drog, priti na drugačen, največkrat nelegalen način. Poleg preprodaje drog, ki jo bom sicer omenil v enem od naslednjih poglavij, poteka znotraj varnejšega prostora tudi preprodaja drugih predmetov, ki so večinoma pridobljeni nezakonito. *»Seveda lahko kupujejo tudi druge stvari, kot so na primer računalniki, ekrani in vse ostale stvari«*. Omenjene stvari se dogajajo kljub strožjemu nadzoru zaposlenih in preganjanju preprodajalcev in tudi zato ima Dugnad

negativen ugled v soseski. V celoti je črni trg z ukradenimi predmeti žal skoraj nemogoče zatreti.

Zaradi visoke koncentracije uporabnikov drog, ki za drogo potrošijo enormne vsote denarja, je širši prostor Dugnada izpostavljen večjemu tveganju različnih kriminalnih dejanj: tatvin, ropov, vlomov ... To je potrdila tudi tamkajšnja policistka: *»Gotovo pa je, da če imamo neke prostor kot je npr. Dugnad, to pripelje veliko število ljudi, ki imajo takšne ali drugačne težave, posledice pa so tudi kršitve in prekrški.«* O nagnjenosti uporabnikov drog h kaznivim udejanjam, ki so v to zaradi življenjske situacije že skoraj primorani, je spregovorila tudi zaposlena v Dugnadu: *»Prepričana sem, da nihče ne uživa služiti denar na ulici, medtem ko počne razna sranja. Vendar pa je potreba po denarju velika in za to so uporabniki droge pripravljeni storiti marsikaj.«*

Poleg stanujočih v skupnosti, še posebej veliko škodo občutijo lastniki podjetij. *»Če gledam iz perspektive sosedov, mislim, da ni toliko težav za ljudi, ki tukaj živijo, kot za ljudi, ki tukaj poslujejo.«* Lastniki raznih gospodarskih družb in gostinskih lokalov, ki imajo svoje obrate v bližini DC za uporabnike drog, lahko utrpijo dvojno škodo. Ena je lahko posledica kraj, vlomov, gmotne škode ipd., ki jo povzročajo uporabniki drog, druga pa je lahko izpad dohodka zaradi zmanjšanega ugleda prostora, kjer se podjetje ali lokal nahaja, saj se morebitni gospodarski partnerji oziroma potencialni gostje, okolja, kjer je uporabnikov drog zelo veliko in vlada nekakšen strah, raje izogibajo. Tovrstno izkušnjo in velik izpad dohodka je potrdil tudi lastnik tradicionalnega lokala, ki ima svoje prostore v neposredni bližini DC Dugnad. *»Kakorkoli, to ni bilo lepo obdobje za nas. Tudi finančno je bila katastrofa. Ocenjujem, da sem v času, ko ni bilo pregrade med našim in vašim lokalom, izgubil vsaj milijon danskih kron (cca. 135 000 evrov)«.* Omenjeni lastnik je rešitev poiskal v veliki železni ograji, ki sedaj ločuje prostor med Dugnadom in njegovim lokalom. Kakšne so bile razmere nekoč, pojasni s tem: *»Preden je bil Dugnad ustanovljen, med našim lokalom in njihovim, ni bilo pregrade, ki jo imamo tukaj danes. V lanskem letu in v začetku tega leta, so bile razmere tukaj neznosne ... Poleg tega smo vsak teden beležili poškodbe naše lastnine, vlome v moj lokal, razbita stekla itd. Veliko je bilo tudi uriniranja vseprek, napadov na naše osebje, grožnje z amonijakom, pretepi vaših strank so bili stalnica, ki so jo morali gledati naši gostje. Sicer nikogar ne obtožujem, ampak dejstvo je, da po postavitvi te pregrade nismo imeli še nobenega vloma oziroma nastale škode in tudi ostalih incidentov ni.«*

Čeprav smo v zadnjem primeru videli, da se škoda, ki jo uporabniki drog povzročajo, lahko vsaj nekoliko omili, pa je ob velikem številu le-teh drastičen upad kriminala nesmiselno pričakovati. Poleg materialne škode so včasih prizadeti tudi ljudje, saj so lahko žrtve ropov,

izsiljevanj, groženj itd. *»Tukaj so nekatere stvari, ki nikakor niso dobre. Sem prihaja veliko ljudi. Posebej temnopolti delajo tukaj zelo neumne stvari. Ropajo, kradejo ...«*

4.6. ZMANJŠEVANJE SOCIALNE IN DRUŽBENE ŠKODE

Čeprav smo v prejšnjem poglavju videli, da lahko varnejši prostori, namenjeni uporabnikom drog, povzročijo večje tveganje pri nastanku socialne in družben škode, jo lahko po drugi strani tudi zmanjšujejo. Deloma so bili ti prostori ustanovljeni tudi s tem namenom: *»V osnovi je bil prostor ustanovljen predvsem za pomoč družbi oziroma stanovalcem Vesterbroja.«*

Številni uporabniki drog, ki svoje dneve preživljajo razpršeni po mestnih ulicah, lahko za ljudi, ki tam delajo in živijo, predstavljajo zelo veliko obremenitev. S tega vidika DC, kjer uporabniki drog pridobijo svoje, boljše mesto, ustvarijo tudi nekoliko varnejše okolje za ostale ljudi. *»Po odprtju Dugnada je na številnih »razvpitih« lokacijah nastal mir in tišina, med drugim smo pred Dugnadom imeli veliko nemirov in neprimernega obnašanja naših uporabnikov tudi v strogem mestnem jedru in na glavni nakupovalni ulici. Večina teh nemirov, ki so bili povezani z uporabniki drog, se je iz prejšnjih lokacij preselila sem, v Cafe Dugnad.«*

Prisotnost uporabnikov drog v okolju pomeni potencialno grožnjo za ljudi, ki se nahajajo v bližini. Vsaj tako se počutijo nekateri, ki so pogosto v posrednem stiku z njimi. *»S svojim vedenjem, izgledom, s tem, ko javno uporabljajo drogo, z vsem tem nekoliko ogrožajo varnost ljudi, ki nekako tudi nočejo videti vsega tega.«*

Uporabniki drog, ki so venomer v iskanju vira dohodka, s katerim si nato kupijo drogo, povzročijo tudi veliko kaznivih dejanj, saj je to včasih tudi edini način, da pridejo do denarja. V okolju, kjer je uporabnikov drog veliko, so zato ropi, vlomi, tatvine in druge kršitve stalnica. Z DC se nekoliko razbremeni tudi obseg kriminalitete. Uporabnik iz Nove Gorice ob tem razmišlja takole: *»Mislim, da če ne bi bilo teh organizacij, ne bi številni ljudje imeli prostora, kamor se lahko zatečejo in bi ostajali na ulici. Posledično bi bilo več kriminala, vlomov in ostalih pizdarij.«*

Podatki iz Kopenhavna so pokazali, da se je kriminaliteta in ostale kršitve reda in miru občutno zmanjšala v času delovanja varnejšega prostora. *»Poročali so tudi o zmanjšanju izgrediv, pretefov in ostalih kršitev. Še posebej je pomemben podatek, da se je število tatvin in uličnih ropov zmanjšalo kar za trideset odstotkov. Vse to je bilo zaznati v dnevnem času, ko je bila kavarna odprta.«* Da pri tem ne gre zgolj za slučaj, je pokazala izkušnja iz leta 2010, ko je bil Dugnad v mesecu juniju dva tedna zaprt, takrat je prišlo do drastičnega porasta

kriminalitete in kršitev: »Podobno je bilo tudi to poletje, ko smo zaprli naše prostore zgolj za dva tedna; bil je pravi »bum« uličnih tatvin in ropov (*enricment crime*).« Čeprav je zaprtje zahtevala policija in mestna občina, so zaradi nenadzorovanega porasta kriminalitete naposled prav oni prosili, naj se Dugnad ponovno odpre.

Ko že omenjamo nadzor, je potrebno povedati tudi to, da je analiza opravljenih intervjujev pokazala povezavo med DC in nadzorovanjem uporabnikov. Nekateri intervjuvanci so namreč izpostavili, da DC pripomore k večjemu nadzoru nad uporabniki. Prvič je zaradi večje koncentracije uporabnikov v tovrstnih prostorih uporabnike lažje najti oziroma posredovati, ko pride do težav. Drugič pa je manj uporabnikov, ki se zadržujejo na ostalih javnih prostorih, posledično je tam tudi kršitev in težav manj. Policist iz Nove Gorice je o nadzoru in DC povedal: »Vse skupaj je bolj mirno in nek večji nadzor sigurno je.«

4.7. MORALNA PANIKA

Slika 4: Vidnost uporabnikov med uporabo drog povečuje moralno paniko v skupnosti.

*Moralna panika*¹³ je strokovni termin, ki ga v tem kontekstu uporabljamo kot reakcijo večine ljudi, ki sami niso uporabniki drog, ter so vključeni v skupnost, kjer je problematika uporabe drog prisotna. Reakcija je mišljena kot negativno sprejemanje uporabnikov drog in njihovega življenjskega sloga, prisotno pa je v zelo veliki meri nezaupanje in strah. Strah temelji predvsem na stereotipu, da je uporabnik drog samoumevno tudi kriminallec (kar sicer glede na kazenskopravno zakonodajo glede uporabe drog praktično ne more biti drugače), deloma pa je utemeljen zaradi dejanske nevarnosti odvrženih igel v okolju ter tudi nelagodju ob vidnosti uničevalnih posledic uporabe drog pri uporabnikih samih, njihovem obnašanju in navadah itd.

Tudi pri tej kategoriji so rezultati raziskave pokazali, da je moralna panika prisotna predvsem pri danskem primeru DC, saj pojmov povezanih z moralno paniko ni izpostavil prav nihče, ki je bil v raziskavo vključen iz Slovenije. Zagotovo k temu botruje veliko število uporabnikov drog, ki že sami po sebi ustvarjajo družbeno stanje, ki ga ljudje začutijo in na katero včasih kar nekoliko pretirano odreagirajo. Bližnji stanovalec je dejal: *»Taki ljudje sedijo zunaj povsod in to je problem tukaj že dlje časa. Tudi tukaj v moji stavbi so ti ljudje pred vrati in pri kletnih stopnicah.«* Ti uporabniki drog so ob začetku delovanja DC tja začeli prihajati v večjem številu in tako močno obljudili tudi okolico Dugnada, s čimer se je stopnja nemirov in težav nekoliko povečala, na drugih lokacijah pa zmanjšala. *»Večina teh nemirov, ki so bili povezani z uporabniki drog, se je iz prejšnjih lokacij preselila sem, v Cafe Dugnad. Prej običajni nemiri in težave povezane z drogo so drugje potihnile, zgostilo pa se je tukaj.«*

Zaradi velikega števila uporabnikov drog in povečanja kriminalitete, se je med ljudmi, ki stanujejo v bližini Dugnada, povečala tudi stopnja strahu, posledično so postali bolj previdni: *»Pred leti, gre za več kot deset let nazaj, smo stanovalci imeli vrata svojih stanovanj in hiš odklenjena. Si lahko kaj takega predstavljaš danes? Jaz si ne. Če sem iskren, vidim danes celo več uporabnikov, kot sem jih nekoč.«* Lastnik lokala, ki že dalj časa spremlja razmere v DC Dugnad ter okolici, opaža, da se je v zadnjih letih, ko organizacija deluje, spremenila tudi struktura uporabnikov in njihove navade: *»Tudi pred Dugnadom so bili ljudje tukaj, ampak bila je drugačna vrsta ljudi. Bili so veliko bolj sproščeni in ne tako podivjani. Tukaj so se zbirali tudi tisti ljudje, ki ne prodajajo drog in ne želijo zgolj ustvariti omrežja za kupovanje in prodajo, kot je to danes. Vidna je tudi razlika, da so tu prisotni zgolj najmočnejši, tisti, ki so prešibki, jih ni tukaj in ostajajo izven dosega Dugnada. Seveda pa so danes vsi*

¹³ Glej stran 26 v poglavju *Moralna panika*, ter stran 91 v razpravi.

skoncentrirani tukaj, prej si lahko uporabnike videl tudi na nekaterih drugih delih Vesterbroja».

Uporabniki nedovoljenih drog so trn v peti številnim ljudem, ki se gibljejo v skupnem okolju. V prvi vrsti je problematično njihovo obnašanje: *»Nimajo nobenega spoštovanja do ljudi in prostora.«*

»Veliko je bilo tudi uriniranja vsevprek, napadov na naše osebje, grožnje z amonijakom, pretepi vaših strank so bili stalnica, ki so jo morali gledati naši gostje.«

»Morda sedaj to zveni čudno, toda hočeš-nočeš uporabniki so nek moteči element. Ljudje smo pač taki, da tisti ki so drugačni, štrlijo v sistemu in odvisniki od prepovedanih drog to nedvomno so. S svojim vedenjem, izgledom, s tem, ko javno uporabljajo drogo, z vsem tem nekoliko ogrožajo varnost ljudi, ki nekako tudi nočejo videti vsega tega.«

Kot je bilo s strani sogovornice povedano ob zadnjem navajanju, ljudi šokirajo odprti prizori uporabe drog, ki so v okolju z velikim številom uporabnikov stalnica. *»V lanskem letu in v začetku tega leta, so bile razmere tukaj neznosne; vedno je v Dugnadu ogromno ljudi in nekateri od njih si drogo injicirajo kar na odprtem prostoru v pričo gostov našega lokala.«*

Ljudje se ne morejo izogniti tudi vidnim posledicam uporabe drog na uporabnikih samih ter na ulicah v obliki odrabljenega pribora in smeti. *»Ne prenesem, ko skozi okno in na ulici vidim ljudi krvaveti in so na pol mrtvi. Taki ljudje sedijo zunaj povsod in to je problem tukaj že dlje časa.«*

»Opazim ogromno igel ovrženih vsevprek.«

»Tudi danes lahko na ulicah najdeš veliko odvrženih igel in injekcij...«

Razmere, ki jih ljudje povezujejo predvsem z uporabniki drog, se v okolju DC nekaterim zdijo že krizne: *»V takšnem obsegu in stanju je problematika uporabe drog v Kopenhagenu že prekoračila rob.«* K stopnjevanju moralne panike sodijo še ostali elementi deviantnosti, kot so kriminal, preprodaja drog, prostitucija itd: *»Ropajo, kradejo, da ne govorim o preprodaji drog in prostituciji, ki jo vodijo predvsem ti ljudje«.* Predvsem o prostituciji, ki je za nekatere uporabnike in uporabnice drog dober način za zaslužek denarja in droge, so spregovorili mnogi sogovorniki. *»Če se ozrem daleč nazaj, recimo 40, 50 let v preteklost, takrat je bilo tukaj ogromno prostitucije, ki pa je s časom poniknila. Sedaj je prostitutk zopet veliko.«*

»Vse ostale težave tukaj so nekje nižje, a še vedno zelo povezane z drogo. Med drugim tudi prostitucija. Večina naših uporabnic se tako ukvarja s tem le zato, da bi zaslužile denar, ki ga nato potrošijo za drogo.«

Moralna panika še dodatno stigmatizira uporabnike drog: *»Na žalost je tukaj še vedno zelo velika stigma, če si uporabnik drog. In tukaj sploh ni razlike, ali si zdravljen uporabnik drog*

ali ne. Enkrat džanki, džanki za vedno. Ljudje se te bojijo. Ostaja javno mnenje in predstava, da so uporabniki droge v nekem smislu nori, nezanesljivi in slabi.» Stigme se zato avtomatično držijo tudi prostori, ki uporabnikom drog skušajo nuditi določene storitve: »In vsi javni prostori, ki skoncentrirajo tako vrsto ljudi, so prepoznani kot slabi.«

Še posebej to občutijo uporabniki sami in zaposleni, ki v tovrstnih prostorih delujejo: »Večina ljudi v nas ne vidijo ničesar pozitivnega ... Nekaterim ljudem nismo po godu in ti bi si želeli, da odidemo nekam drugam, po možnosti izginemo.«

»Za 'normalne' ljudi se morda na zunaj zdi, da je tukaj več slabega kot dobrega, vendar pa ti ljudje ne pridejo sem. Morali bi nas obiskati in videti, kaj se tukaj dogaja ter se soočiti z realnostjo. Če nas želijo soditi, nas morajo spoznati in nas ne zgolj opazovati skozi okno. Mi smo povsem enaki kot vsi ostali in tudi mi smo pod kožo krvavi. Toda ljudje nas ne želijo v svojem okolju in družbi.«

4.8. ZMANJŠEVANJE MORALNE PANIKE

Moralna panika se lahko zaradi DC v določenih okoliščinah tudi zmanjšuje. To je predvsem takrat, kadar varnejši prostor uporabnikom nudi možnosti, da svoje potrebe opravljajo izven navzočnosti ljudi, ki so glavni nosilci moralne panike.

DC so tudi v naši raziskavi pokazali, da se z delovanjem le-teh skoraj zagotovo uporabniki preselijo tja, kjer je prostor za njih prijaznejši, pred ostalimi ljudmi pa postanejo manj opazni. *»Kakorkoli, pred Dugnadom in našo organizacijo, so bili ljudje skoncentrirani pri cerkvi »Marie kirke« in na ulicah tam okrog, sedaj pa se je večina teh uporabnikov tekom dneva preselila sem. Lahko tudi rečemo, da so uporabniki tukaj manj vidni, saj se nahajajo znotraj teh zidov. Če jih ljudje nočejo videti, pač ne pridejo sem v notranjost in zgolj nadaljujejo naprej po ulici.«*

»Razlika je definitivno velika. Pred Dugnadom je bilo vedno ogromno ljudi pri Maria kirkeplads in Viktoriagade, Katrinegade in pravzaprav v vseh teh ulicah. Lokacije so se neprestano menjale in enkrat je bila koncentracija uporabnikov večja nekje, v naslednjem obdobju spet nekje drugje in tako dalje. Policija je venomer vse skupaj nadzirala in dopovedovala uporabnikom, da ne smejo biti tukaj in tukaj in tam ... Oni pa so spraševali: 'Kje pa smo sploh lahko?' Glavna razlika je ta, da ko smo mi odprli tukaj, so se prejšnje lokacije sprostile in večina uporabnikov se je v času odpiralnih ur Dugnada preselila sem. Prebivalci so to zaznali in stanje v mestu se je izboljšalo.«

»Kar se policije tiče, je gotovo pozitivno to, da se je zadeva premaknila iz centra nekoliko na obrobje. Zadeva se je s centra umaknila. Vsi vemo, kako velike težave so bile, ko je bila metadonska ambulanta v tistih garažah. Vsi so se zbirali tam in dejansko se je vse skupaj bolj umirilo, kar je dobro.«

Kot lahko vidimo, se je z prerazporeditvijo uporabnikov z mestnih ulic v DC zmanjšala tudi vidnost uporabnikov drog, hkrati s tem pa tudi vidnost uporabe drog, preprodaja drog in ostale kršitve, ki k moralni paniki še posebej pripomorejo. *»Gotovo je bila »scena« veliko bolj vidna na ulicah, vključujoč odrabljene igle in ostala svinjarija. Vidni so bili tudi spori, pretepi, preprodaja, kri ... v glavnem nič takega, kar 'normalni' ljudje radi vidijo.«*

»Pred leti sem lahko opazil tudi veliko preprodaje in kupovanje droge na ulici, med tem ko danes to ni vidno.«

»Gotovo je to, da je teh kršitev in tega manj videti. Čeprav se klapa še vedno zbira v parku, ki je zelo vidno mesto, pa se tam zadržujejo krajši čas, saj pridejo del dneva preživeti sem. Boljše gotovo je, vsaj na videz, kakšne pa so statistike, to pa je že druga zgodba.«

Zelo pomembno pri blaženju moralne panike je tudi to, da se število uporabnikov drog ne povečuje. Najbrž to ni zgolj posledica delovanja DC, so pa intervjuvanci v povezavi s tem omenjali tudi ta vidik. Zelo podobni sta bili izjavi tako danskega kot tudi slovenskega sogovornika, ki sta spregovorila o stagnaciji uporabnikov: *»To področje dolgo časa ni bilo vajeno tolikšnega števila uporabnikov drog. Nahajali so se namreč vsaj dve ulici stran, sedaj pa so tukaj. Dejstvo pa je, da se število uporabnikov droge ne povečuje. Je enako, kot je bilo pet ali petindvajset let nazaj. Razlika je le v tem, da niso povsod, temveč tukaj.«*

»Drugače mislim, da zaradi dnevnega centra ni večjega števila uporabnikov drog v Novi Gorici. Morda jih pride samo več sem, kar pa nikakor ni slabo.«

K moralni paniki lahko veliko doprinesejo tudi mediji: *»Podprla nas je takrat občina, saj se je proti uporabnikom drog začela ta gonja v medijih, dali so jih na Tednik ...«* In prav s tem, ko imajo uporabniki drog svoj prostor, kamor se lahko umaknejo, se izognejo tudi medijskemu linču, moralna panika pa se s tem zmanjša. Zmanjša pa se tudi z ozaveščanjem javnosti. Prav pri ozaveščanju ima lahko ključno vlogo tudi DC, ki s svojim delovanjem kaže dobro prakso in boljšo plat uporabnikov drog: *»Ti ljudje, odvisniki so med nami, in prav s tem, da se o tem govori, se pojavljamo v medijih, se javnost ozavešča. Torej gre za neko sprejemanje.«*

4.9. PREPRODAJA DROG

Čeprav bi lahko kategorijo *preprodaja drog* umestil že v katero od prejšnjih kategorij oziroma poglavji, se mi zdi, da je tako kompleksno temo vendarle potrebno posebej izpostaviti. Zopet je potrebno poudariti, da se je o preprodaji drog z izjemo ene omembe slovenskega sogovornika govorilo zgolj v primeru danskega DC. Tam je bila prav preprodaja drog prvenstvena težava, zaradi katere je bil ogrožen celo obstoj organizacije same. Kljub temu je preprodaja dejstvo, saj uporaba drog brez preprodaje ni mogoča. Ta dva elementa sta med seboj nerazdružljiva in tega se zavedajo vsi, tudi policisti in zaposleni v organizaciji: *»Z mojega stališča je zelo velika težava tudi v tem, da je preprodaja droge in uživanje droge zelo povezano in gre z roko v roki.«*

»Kjer imaš uporabnike drog, imaš tudi preprodajalce drog. To je tukaj zelo velika težava.«

Zaradi velikega števila uporabnikov drog, je DC malodane idealen kraj, kjer si uporabniki drog lahko drogo tudi pridobijo. Pri nekaterih uporabnikih je to tudi glavni motiv, da tak prostor obiskujejo. *»Pravzaprav je bil glavni razlog, zakaj sem odšel v Dugnad ta, da sem želel poiskati ljudi, ki prodajajo drogo.«*

Preprodaja drog je seveda strogo prepovedana in vsi se zavedajo, da DC (Dugnad) temu ni namenjen. Kljub temu je preprodaje pogosta, kar je iz perspektive uporabnikov dobro, iz perspektive organizacije pa najhujše zlo, saj so pritiski policije veliki. Tega se uporabniki zavedajo: *»Morda je to predvsem razlog, ki sem ti ga iskreno podal že na začetku (kupovanje droge) in to je tudi razlog, zaradi katerega mislim, da tudi ostali ljudje prihajajo v Dugnad. Ni to edini in poglavitni razlog, ampak je eden iz med njih ... Kot veš, v Dugnad prihajamo predvsem ljudje, ki smo uporabniki drog in gotovo je to idealen prostor za vzpostavitev omrežja poznanstev. To sicer nikakor ni slabo za nas, je pa morda težava in slaba plat iz perspektive Dugnada in zaposlenih, ki se tukaj za nas trudite. Dejstvo je, da je kupovanje in prodaja drog tukaj zelo olajšana.«*

Preprodaja in uporaba drog se torej vrtita v začaranem krogu. Isti uporabnik, ki sicer v prostor vstopa predvsem zaradi nakupa droge, se po drugi strani te problematike še kako zaveda in si želi, da bi se stopnja preprodaje znižala. Pri tem nekoliko okrcra tudi organizacijo samo, kjer se preprodaja izvaja: *»Morda bi kaj spremenil v zvezi s tem, kar se dogaja z Dugnadom v trenutni situaciji. Nihče od nas pravzaprav ne ve, ali bo Dugnad v prihodnosti ostal odprt ali ne. Prostor za kajenje je manj nadzorovan od ostalih prostorov in koncentracija prodaje drog v tem prostoru je zelo visoka. Iz perspektive Dugnada, mene in večine ostalih uporabnikov drog, še posebej brezdomnih uporabnikov, je gotovo interes, da bi Dugnad preživel in ostal*

odprt tudi na dolgi rok. Vendar pa so za preživetje kavarne potrebne nekatere korenite spremembe v zvezi s to preprodajo drog. Če gledamo na Dugnad iz distance, je morda res videti kot običajen lokal, prodaja drog je diskretna in skoraj nevidna, vendar pa me stvari, ki včasih potekajo v notranjosti, spominjajo na kakšen »coffee shop« v Amsterdamu oziroma kot bi prišel na tržnico. Mislim, da so vam v zvezi s tem stvari nekoliko ušle izpod nadzora».

Slikovito je funkcijo DC kot prostora preprodaje drog, opisala zaposlena v organizaciji Dugnad: *»Seveda pa so interesi različni. Vzemiva, da se preseliš v stanovanjsko sosesko, kjer si si kupil hišo. Pozoren si na to, da si recimo blizu šole, blizu javnega prevoza in seveda tudi blizu prodajalnega centra. Tako je to in reciva, da so tudi tukaj ljudje, ki prihajajo sem veseli, predvsem zaradi prodajalnega centra.«*

Ker je prostor idealen za uporabnike drog, ki želijo drogo v primeru potrebe kupiti, jim je ob velikem številu uporabnikov tam nakup zagotovljen, je prav tako idealen tudi za preprodajalce (dilerje), ki lahko tam veliko, hitro in celo dokaj varno zaslužijo. Varnost je do določene mere zagotovljena s nepisanim pravilom, da je to prostor uporabnikov drog in ne policistov. Eden od uporabnikov je povedal: *»Priznati moram, da sem včasih nekoliko več denarja zaslužil tudi s tem, da sem kakšen gram tudi prodal in tukaj je bil idealen prostor za to. Danes je tega manj, ljudem, ki so na krizi zgolj pomagam, če presodim, da potrebujejo mojo pomoč.«*

Največja težava torej niso uporabniki drog, temveč predvsem preprodajalci. Kako velika težava je to, se zaveda tudi socialna delavka, ki organizacijo Dugnad dobro pozna: *»Prvi v vrsti slabih vplivov Dugnada je gotovo koncentracija preprodajalcev drog, ki prihajajo sem. Vsak lahko namreč jasno vidi kupovanje in prodajo drog tukaj in mislim, da je skoraj nemogoče regulirati to ali premestiti od tukaj ven na ulice. Ja, to je gotovo slab vpliv tega prostora, da ga pravzaprav nadzirajo in regulirajo preprodajalci droge.«*

Podobno situacijo vidi tudi lastnik sosednjega lokala, ki je sicer velik kritik Dugnada in dogajanja v njem. Ta se je med preprodajalci osredotočil predvsem na tiste, ki sami niso uporabniki drog in drogo zgolj prodajajo: *»Eden od velikih problemov so tudi prekupčevalci, katere uporabniki drog imenujejo prodajalci smrti (death sellers). Ti sami ne uživajo droge in jo zgolj prodajajo. To so zelo kruti ljudje, ki prodajajo zgolj za denar in ta droga je zelo slaba in nevarna. Težave nastajajo s sosedi, saj ni prijetno, da se ti ljudje vozijo tukaj naokrog. Pogosto jih lahko vidiš, kako se ustavijo tukaj z avtomobili in opravljajo svoje posle.«*

4.10. ZAVIRANJE UREJANJA VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA

Če so bile nekatere od prejšnjih kategorij predvsem značilne za danski primer DC, je tokrat zaviranje urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov drog značilen za slovenski prostor. Tu smo vključili predvsem tiste pojme, ki so jih intervjuvanci navedli kot morebitno oviro pri urejanju vsakdanjega življenja in osebnostnem razvoju uporabnikov, hkrati pa je to povzročeno v povezavi z DC, ki se ga uporabniki drog poslužujejo.

Nekateri so v DC za uporabnike drog prepoznali predvsem preveliko popustljivost oziroma celo spodbujanje življenjskega stila uporabnikov drog. S tem se zaposlena v DC Šent ne strinja, »potuho« pa navaja zgolj kot potencialno možnost: *»Poleg tega se mi zdi potencialna možnost tudi to, da se ljudi na nek način tukaj razvaja. To je sicer samo potencial in bi bilo to mogoče, če bi ljudje, ki tukaj delajo, ne imeli te jasnosti v glavi. V mislih imam nekatere ljudi, ki bi center vodili drugače in bi imeli drugačno predstavo in načela, na zunaj pa bi organizacija delovala isto; v tem primeru pa bi to zares bila potuha. Verjamem, da bi bilo to možno, če nastopaš iz te perspektive.«*

Kljub temu pa je zaskrbljujoče to, da sicer potencialno možnost »potuhe«, ki jo vidijo zaposleni, nekateri drugi občutijo kot dejansko stanje. Med njimi tudi nekateri uporabniki, katerim je DC namenjen: *»Bojim se, da je vse skupaj le ene vrste potuha. Mislim, da moraš na neki točki zadeti dno in se dodobra polomiti, saj boš šele takrat lahko začel razmišljati o spremembah. Dokler je fajn in ti nič ne manjka, imaš vse, zakaj bi kaj spreminjal? No, tudi Šent ti na nek način daje to, da nisi »v kurcu«, kar pomeni, da se boš tudi kasneje odločil za spremembo.«*

»Drugače, ko gledam na vse te organizacije za nas uporabnike, je na primer metadonska ambulanta in ostale tudi neke vrste podpora oziroma kar potuha nam narkomanom. Po eni strani tega niti ne bi odobral.«

Poleg tega ima lahko organizacija slab vpliv na uporabnike drog, ki so v fazi reintegracije, torej v obdobju, ko se vrnejo iz terapijske obravnave ali ko si želijo na novo urediti življenje, vendar se zaradi omejenih možnosti vrnejo v DC, kjer se zopet ujamejo v krog uporabnikov drog. To lahko povzroči recidiv ali nadaljevanje ustaljenega življenjskega stila, stila uporabnika drog. *»Potencialna možnost sicer obstaja, da nekoga ta center potegne v to družino, kjer noče biti.«* Zavedati se je potrebno, da se v tovrstnih organizacijah odvija nizkopražni program, v katerem primarni cilj ni življenje brez drog, vključitev v sistem organizacije pa temelji na povsem prostovoljni bazi.

Socialna delavka je omenila še en pomemben segment: *»Slabo je morda to, da s prihodom v dnevni center prejmejo tudi etiketo. Na nek način odkrito priznajo, da imajo težave.«* To prej

ali slej spozna tudi okolica, ki uporabnika drog postopoma izrine iz družbe, vrnitev nazaj pa je lahko zelo težka, včasih nemogoča.

4.11. RAZISKOVANJE POTREB

Pri neposrednem delu z uporabniki imajo zaposleni, ki so v vsakodnevnem tesnem stiku z njimi, odlično priložnost in vpogled v njihovo življenje in vsakdanje težave. Prav DC so tako primerno mesto, kjer se v sicer sproščenem, a še vedno delovnem odnosu poti uporabnikov in ne-uporabnikov srečajo. Zaposleni imajo tako odlično priložnost učenja in raziskovanja potreb uporabnikov, kar jih lahko vodi do še boljšega dela, posledično do izboljšanja razmer, pogojev življenja marginalizirane skupine uporabnikov drog.

Prostovoljka iz Slovenije se zaveda vidika raziskovanja potreb uporabnikov, ki ga s pomočjo DC lahko izvajamo. Čeprav je namesto raziskovanja potreb uporabila besedo *nadzor*, je v njenem sestavku mogoče prepoznati pomen raziskovanja, kljub temu, da izhaja predvsem iz perspektive civilne družbe in ne uporabnikov: *»Po mojem je bil center med drugim ustanovljen tudi zaradi večjega nadzora njih samih. S tem mislim nadzora v smislu, kdo je uporabnik droge, koliko jih je, kakšne so njihove bivalne razmere in kako živijo. Pravzaprav, da imamo neke informacije o uporabnikih in sploh vemo, kaj so in kje so, tako da čim manj škodujejo družbi.«*

Seveda pa zgolj raziskovanje, ki bi bilo samo sebi namen, nima nikakršnega smisla. Pomembno je, kaj nato iz ugotovitev naredimo, ter to, da uporabnikov ne zgolj poslušamo, temveč, da jih tudi slišimo. Tega se še posebej dobro zavedajo na Danskem, kjer raziskovanju potreb uporabnikov dajejo velik pomen: *»Pomembna stvar, ki nas ves ta čas vodi, je tudi ta, da poizkušamo izhajati iz uporabnikov in pogledati, kaj so dejansko njihove potrebe. Potrebujejo stranišča, potrebujejo resurse za osnovno preživetje, ugotoviti želimo, kdaj je za njih najprimernejši čas, ko so sposobni kvalitetnega stika z viri pomoči, na primer socialnimi delavci in svetovalci. Tako ugotovimo, da ljudje predvsem potrebujejo zdravnika tekom vikenda in si to zabeležimo ter posredujemo odgovornim ter si tudi za tem močno prizadevamo, da se to uresniči. Če v tem primeru to potrebujejo, morajo imeti možnost, da obiščejo tukaj zdravnika med vikendom, to je logično. Ugotavljamo torej, kdaj imajo ljudje določene potrebe in kako bi jim to lahko omogočili. Ker smo uporabnikom blizu, to lahko počnemo.«*

Zaposlena v organizaciji Dugnad nadaljuje, kako pomembna je prilagodljivost uporabnikom in kako skušajo temu slediti na Danskem: *»Naš danski model dela je tak, da ne skušamo*

ustvarjati nekih »varnih« modelov in delati po šabloni. Prav na to me spominjajo varne sobe v Nemčiji, ki sicer delujejo na svoj način. Mi poizkušamo prisluhniti uporabnikom in jih vprašati: »Kaj so tvoje potrebe?« Šele nato naredimo model, ki bo deloval izključno za te potrebe, vse ostalo je nova zgodba. Ljudje smo si različni in potrebuje drugačne stvari. Mislim, da smo zelo fleksibilni do ljudi in jim znamo prisluhniti. Cena za to pa je včasih kar visoka, toda dolgoročno se gotovo izplača. Lahko bi rekla, da smo nekakšen most med uporabniki in ostalim svetom. To je to, kar imenujemo socialno delo v pravem pomenu besede, čeprav naš namen ni povsem slediti temu okviru. Seveda mora biti projekt zastavljen na najvišjem strokovnem nivoju, vendar pa je prisotna ideja, da za delo z uporabniki zaposluje tudi laični kader in čim več prostovoljcev. Ključno je, da se v delovnem odnosu dveh ljudi oseba, ki dela z uporabnikom, ne skriva za svojim strokovnim okvirjem. Poizkušamo ne imeti odnosov v smislu mi, vi, oni. Mislim, da smo pristni in to še posebej dela to prekrasno vzdušje, ki ga imamo tukaj.«

Tudi danski prostovoljec je podobnega mnenja, zraven pa poudarja pomen inovativnosti, ki lahko bistveno pripomore k spremembam in izboljšanju programa pri delu z uporabniki: *»Stvari, ki so si jih zamislili politiki, ne delujejo in to kar potrebujemo, je začel Dugnad. Dugnad je pravzaprav poizkus oziroma testni prostor, na katerega je položenih veliko pričakovanj. Tukaj delamo z nekaterimi novimi principi in idejami in tudi dejansko je bil prostor zamišljen kot nek svež veter pri delu z našimi uporabniki.«*

Uporabniki, ki se zadržujejo v DC, pa niso na obeh zgolj zaposlenim, temveč tudi ostalim ljudem, ki so vključeni v isto okolje. Primer organizacije Dugnad, ki je na Danskem umeščena v središče mesta København, daje priložnost tudi drugim ljudem, da se s to populacijo seznani. Dobra plat tega je, da postanejo ljudje z novim vedenjem bolj pripravljeni na interakcije z uporabniki. Kot lahko vidimo s sledečega primera, se lahko zmanjša tudi njihova občutljivost oziroma poveča toleranca do uporabnikov drog in njihovega življenjskega sloga, kar lahko na dolgi rok pripomore k boljšemu skupnemu sožitju: *»Gotovo pa je, da če imamo nekje prostor kot je npr. Dugnad, to pripelje veliko število ljudi, ki imajo takšne ali drugačne težave, posledice pa so tudi kršitve in prekrški. Posledica tega je, da so ti prestopki in vedenje uporabnikov običajnejši in bolj pričakovani. Vsi ostali ljudje, ki se nahajajo in živijo tukaj, se tega zavedajo. Uporabnike lahko ves čas srečujejo in jih opazujejo pri njihovem početju in obnašanju.«*

4.12. POTREBE IN ŽELJE PO SPREMEMBAH

Iz analize intervjujev izhaja, da so sogovorniki izkazali potrebe in želje po naslednjih stvareh:

- Izboljšanje organizacije delovanja:

»Vsak lokal bi moral imeti sanitarije, ki bi bile uporabne za to, čemur so v osnovi namenjene. Jazen sem vedno znova, ko pridem v Dugnad in bi rad uporabljal stranišče, pa ga ne morem. To niso več stranišča, to so kadilnice in prostori za zadevanje, ki so za klasično uporabo stranišča popolnoma neuporabna.«

»Vendar pa so za preživetje kavarne potrebne nekatere korenite spremembe v zvezi s to preprodajo drog. Če gledamo na Dugnad iz distance, je morda res videti kot običajen lokal, prodaja drog je diskretna in skoraj nevidna, vendar pa me stvari, ki včasih potekajo v notranjosti, spominjajo na kakšen »coffee shop« v Amsterdamu oziroma kot bi prišel na tržnico. Mislim, da so vam v zvezi s tem stvari nekoliko ušle iz pod nadzora.«

»Nimajo nobenega spoštovanja do ljudi in prostora. To bi bilo treba nemudoma preprečiti in jih sankcionirati. Premalo ste strogi in delno ste sami krivi za »sranje«, ki ga imate trenutno. Če postavite tam določena pravila, so zato, da z njimi živijo in se jih držijo. Če se ta pravila kršijo, ti pa to nadziraš in si za to odgovoren, si potem ti tam največji problem in težava ... V Dugnadu bi spremenil nekatera pravila. Če se nekdo pretepa ali če nekdo dela, kar ne bi smel, bi mu morali brezkompromisno dati slovo za določen čas. Ljudje bi se tako zavedeli svoje odgovornosti in da so oni tisti, ki rušijo stabilnost v Dugnadu. Tega ni potrebno in prej ali slej bi začeli drugače sprejemati vse, kar dobijo v kavarni in od vas. Sedaj izgubljate predvsem vi in vsi ostali, ki sledijo normam in pravilom Dugnada.«

- Kadrovske spremembe:

»Sicer nisem prepričan, ali je to namerno, ampak včasih je vaše vedenje do uporabnikov nekoliko nesramno in prav »bedasto«. Za nekatere uporabnike, ki niso povsem stabilni, lahko vaš odnos pomeni zgolj še enega od zavrnitev družbe in ignoranco. Kot bi rekli: »Ti nisi polnovredni prebivalec in človek, kot smo mi, zato počakaj, da preneham s tem opraviлом, kar delam sedaj ...«. Osebe bi včasih morale delovati nekoliko bolj profesionalno.«

»Mislim, da če želiš delati tam, moraš biti res ta pravi za to delo. Takih pa je zelo malo in večina je nesposobnih. Že od začetka pa do danes sta morda dva taka, ki sta v redu. Preveč je zgolj vegetiranja in nedela. Razmisli šest zaposlenih, ki odžirajo denar in včasih v celem dnevu centra ne obiše šest ljudi?! Zaposlenemu na taki organizaciji ne bi smelo biti nič težko, če gre za dobrobit uporabnika, kaj šele, da bi zaposleni imeli do odvisnikov odpor. Ja, najlažje je preždeti tam tistih osem ur in postaviti določena pravila, ki popolnoma onespobijo delo uporabnikov ali pa jih odženejo, da na center sploh ne pridemo. Delati bi morali na primer taki, kot je ona punca na spodnjem Šentu. Odprti, prijazni, taki, da že ko prideš, se lahko ob pogovoru razbremeš in tudi malo pošališ. Delati morajo taki, h katerim se človek rad vrača, to rabimo mi. Pri vas so ljudje, ki nimajo kaj iskat tam. Preveč se dela tudi razlike med nami uporabniki in to zamerim. Osebnostni ponos in predsodke se pušča doma, ne pa nosi tja in se naslaja nad nami. Neprofesionalnost je dobra beseda. Morali bi se za nas bolj potruditi, saj ste zaposleni za to plačani, predvsem pa, saj gre za nas. Nimamo nobene motivacije in želje, da hodimo k vam.«

- Menjava lokacije:

»Gotovo bi bilo boljše, če bi bil ta prostor nekje drugje in ne tukaj ... Ta prostor je namreč že od začetka napačen.«

»... je že v osnovi zgrešeno, ker je zraven policija. Nobeden si ne upa tja z avtom. Če že nekdo rabi čiste igle, si ne upa tja z avtom, saj bi ga tako policaji še hitreje izsledili in kaznovali.«

»Veliko pomeni tudi to, da je dnevni center sedaj tukaj, poleg policijske postaje. Vse skupaj je bolj mirno in nek večji nadzor sigurno je. Takoj ko je policija zraven, imajo vsi občutek, da nadzor je, čeprav ga ni.«

- Potreba po dodatnih storitvah in možnostih za uporabnike:

»Cilj je, da Dugnad postane center, kjer lahko na podlagi izkušenj, ki smo jih v zadnjih letih pridobili, uporabnikom ponudimo razvejano mrežo strokovnjakov, ki bodo vedno na voljo pomoči potrebnim. Tukaj naj bi tako bili doktorji, psihologi, socialni delavci, zdravstveni delavci, predstavniki občine in seveda kavarne, ki bi imela podobno vlogo, kot jo ima danes. Bila pa ne bi osrednji kompleks, temveč le del, tako kot seveda tudi sobe za injiciranje ter kajenje droge.«

»Res bi bilo dobro tudi tekom noči poskrbeti za te ljudi, vsaj tiste najbolj kritične.«

- Možnost zaposlovanja uporabnikov:

»Upam, da bomo v prihodnje lahko bolj vključevali naše uporabnike v proces dela, da bi bili neke vrste uporabniška organizacija. Opažam, da bi si zelo veliko ljudi, ki prihajajo sem, želelo tudi delati tukaj. Dugnad ni zgolj organizacija, je vključitev v nek določen sistem in mnogi bi bili radi del tega. Delati in biti nekomu koristen je prekrasen občutek.«

»Če bi imeli dovolj podpore in resursov, in upam, da se bo to v bližnji prihodnosti tudi zgodilo, bi lahko za uporabnike organizirali priložnostna, drobna dela (odd jobs), s katerimi bi zaslužili nekaj malega denarja, ki bi bil povsem njihov. Tako bi se lahko zavedeli cene svojega dela in dobili bi neko potrditev.«

»Morali bi imeti možnost zaposlovanja, da bi pridobili določena denarna sredstva. Realno pogledano odvisnikov nihče noče zaposliti, zato bi bilo dobro znotraj dnevnega centra pridobiti določena delovna mesta, kjer bi se ti ljudje lahko zaposlili.«

- Povečanje kapacitet organizacije:

»Toda največja težava je ta, da tukaj ni dovolj kapacitet za tolikšno število uporabnikov ...«

»Morali bi imeti na razpolago tudi več prostorov, kjer uporabnikom ne bi bilo biti treba tako skoncentrirani med seboj. Različne skupinice, ki so sedaj vse skupaj, bi lahko imele svoj prostor. Včasih prihaja do preteptov in sporov prav zaradi prevelikega števila ljudi in preveč energije na enem mestu hkrati.«

- Razširitev delovnega časa:

»Meni se je tudi že od vedno zdelo, da je brez veze, da se center odpira tako zgodaj, saj če so ljudje na krizi, ni možnosti, da se bodo ljudje zgodaj spravili k sebi in začeli normalno funkcionirati. Tudi ko smo nekoč še imeli kosila oziroma še prej, ko smo si morali kuhati sami, smo morali popolnoma za vse sami poskrbeti. Najprej smo morali vse počistiti, iti sami v trgovino in potem sami skuhati, pojesti in še enkrat vse pospraviti in ni bilo niti pet minut časa, da se vsaj malo umiriš in sprostiš, saj se je center ob uri že zapiral in si se mogel spokat. Veliko bolje bi bilo, da bi center deloval od desetih do petih ali kaj podobnega. Poleg delovnega časa bi spremenila tudi to, da se dela ob vikendih.

Glede na število zaposlenih mislim, da bi dva brez problema lahko delovala tudi čez vikend. Potreba z naše strani prav gotovo je.»

»Pomanjkljivost je že to, da tam ne morejo biti tekom celega dneva in so prav zato že popoldan spet zunaj nekje na ulici.»

»Spremeniti bi morali delovni čas. Zjutraj od pol osmih do devetih ni tukaj skoraj nikogar in dobro bi bilo, če bi lahko preživljali čas tukaj med deveto in peto popoldan, to bi bilo definitivno bolje. Poizkušamo tudi vplivati, da bi bil dnevni center odprt tudi med vikendi, vsaj za kakšne štiri urice ali kaj takega.»

- Zniževanje praznosti organizacije – spodbujanje prenehanja jemanja droge:

»Večkrat bi pripeljal nekoga, ki mu je uspelo in se je rešil zasvojenosti. ... bi nam morali dati več upanja in morda pripeljati nekoga, ki smo ga ljudje poznali in je bil za čas drogiranja popolnoma v dreku, sedaj pa je super in lahko tudi pove, zakaj je super in kaj mu je povzročilo odločilni premik. Morali bi v nas vzbuditi željo, da ne bi bili več radi narkomani.»

- Bolj strukturiran program;

»... manjka neka rutina oziroma plan aktivnosti, ki bi uporabnikom bil na voljo ob določenih urah in katerega bi se oni lahko udeleževali. Govorim o nekem delovnem urniku kot ga imajo recimo v šoli.»

»Morda bi v dnevni center vnesla več tečajev in aktivnosti, ki bi uporabnikom nudili neka uporabna znanja.»

- Finančna stabilnost:

»Drugače bi si želela tudi neko večjo finančno stabilnost, da bi bilo povsem jasno, kaj se da narediti in kaj ne. To bi omogočilo neko planiranje na daljši rok.»

- Kadrovska stabilnost:

»Bistveno je, da se poskrbi za en stalen in dober tim. Sedaj smo trije, sama pa bi si želela še dva, ki bi bila dobra, poleg tega pa bi bila tudi strokovno usposobljena. To ne pomeni javnih delavcev, temveč še dve stalni zaposlitvi. Posebej bi bil priporočljiv tudi nekdo iz

medicinske stroke. Recimo neka medicinska sestra z dobrim občutkom za naše ljudi ali pa recimo zdravnik. To sicer ni realno, želja pa seveda ostaja.»

Slika 5: Uporabniki drog si želijo, da bi bilo poleg dnevnih centrov bolje poskrbljeno tudi za njihovo prenočevanje.

4.13. VZPOSTAVITEV VARNE SOBE ZA UPORABO DROG

Kategorija *vzpostavitev varne sobe za uporabo drog* je posebna kategorija, ki ima v opravljeni raziskavi tudi posebno mesto. Glede na to, da je varna soba pomemben program zmanjševanja škode zaradi uporabe nedovoljenih drog in da se v danski organizaciji Dugnad, sicer v obliki neuradne in tolerirane varne sobe, že odvija, v Sloveniji pa ne, sem slovenskim sogovornikom postavil dodatno vprašanje, ki se nanašajo na varne sobe.

Ne glede na to, da so prednosti varne sobe očitne in so se kot take pokazale tudi v naši raziskavi¹⁴, je tudi večina danskih intervjuvancev (tako uporabnikov kot ostalih sodelujočih) izpostavila željo in potrebo po vzpostavitvi uradne varne sobe. »Upam, da bomo skupaj lahko

¹⁴ Glej stran *v razpravi !!!!!!!!!!!*

uporabnikom ponudili še več različnih storitev. V mislih imam predvsem nek uraden prostor, kjer bodo lahko uporabniki drogo uživali – varna soba.»

Še celo bolj kritična je bila danska policistka, ki je varno sobo opredelila kot nujno. Ob tem je povedala tudi svojo izkušnjo iz nemškega mesta Hamburg, kjer so varne sobe že več let ustaljena praksa zmanjševanja škode: »Aprila sem sodelovala na sestanku za varne sobe v Hamburgu in поближе sem se lahko spoznala z njihovim načinom dela in sistemom tam. Danci smo žal še zelo daleč od tega in takrat sem bila kar nekoliko depresivna. Res mi ni bilo prijetno, ko so mi nemški kolegi dejali, da nas bi moralo biti v danski policiji sram glede na nizek nivo pri obravnavi uporabnikov drog in načina, kako se z reševanjem problematike policija spopada. Med drugim mi je bilo tudi rečeno: »Kako lahko dopuščate, da vam ljudje ležijo in umirajo na ulici, mar res nimate prostora zanje?« Gotovo je, da zelo veliko odgovornosti in odločitev pade prav na nas, policijo. Na drugi strani imamo prav zaradi tega odlično priložnost, da naredimo nekaj drugače in boljše. Zavedela sem se, da so tudi tam začeli s prostori, kot ga imamo tukaj v Dugnadu, danes pa imajo samo v Hamburgu devet varnih sob, kjer se odvijajo zadeve podobne tem, s to razliko, da je tam vse skupaj veliko lepše videti. Upam, da nam tukaj na kaj podobnega ne bo več potrebno čakati dolgo. V Hamburgu je policija v prvi vrsti podprla socialne delavce, ki so rekli, da potrebujejo prostore, kamor se bodo uporabniki drog lahko zatekli in med drugim tudi varneje zaužili drogo. Po pritisku policije je vlada rekla O.K. in tako se je začelo. Policija tukaj dela nekoliko drugače, mi zgolj »čistimo« neprestano, težave pa so iste. Dolgoročno delamo škodo in smiselno je, da čim prej ustanovimo varnejše prostore, kot jih imajo npr. v Hamburgu.»

Upoštevajoč, da so v Sloveniji varne sobe še vedno stvar polemike, so se slovenski sogovorniki, vključeni v raziskavo, opredeljevali različno. Nekateri so skeptični in varnih sob ne podpirajo. V njih vidijo zgolj še eno od »potuh«, ki jih uporabniki drog nikakor ne potrebujejo: »S tem se absolutno ne strinjam. Uporabniki drogo tako ali tako vzamejo, če pa bi jim dali še prostor, da to naredijo ... to pa bi bila resnična potuha.« Policist, ki se z varnimi sobami pri nas ne strinja, kot argument navaja tudi dejstvo, da se je v Sloveniji za uporabnike drog in varnost v povezavi s tem, že dovolj postorilo. Meni, da varna soba v kontekst Nove Gorice in zmanjševanja škode ne sodi, poleg tega pa dodaja, da bi varnim sobam najbrž nasprotovala tudi širša javnost: »Vsaj kar se pri nas tiče, se je že ogromno naredilo za to varnost. Delijo se igle in vse se da dobiti pravočasno, če pa si ne uspe kdo dobiti tega ob pravem času, pa je to njegov problem. Prav zato mislim, da te varne sobe pri nas, ker ni to tako na velikem, niso dobrodošle. Tudi ostala javnost mislim, da ne bi bila za to. Mislim, da te potrebe pri nas ni in zato sem tudi proti.»

Proti varnim sobam so tudi nekateri uporabniki drog, saj tudi oni v njih vidijo predvsem preveliko popustljivost sistema do uporabnikov drog oziroma potuho. Naslednji uporabnik meni, da s tovrstnimi programi ne more priti do sprememb na boljše, kljub temu pa v varni sobi vidi določene prednosti: *»Jaz osebno nisem za potuho pri zadevanju. Generalno sem proti. Res pa je, da je tudi pri tej stvari nekaj dobrih stvari. Nekomu se na ta način lahko reši življenje, če tam overdozira. Verjetno je tam vse bolj čisto, vključno z manjšo možnostjo širjenja virusov in bolezni. Ni skrivanja pred policaji, saj se ve, da se to tam dela. Mislim, da se tudi ne bi nič več ljudi začelo drogirati, saj ko se nekdo začne ukvarjati z drogo, ne razmišlja o varnih sobah. Generalno pa nikakor nisem za nikakršno vrsto podpiranja zadevanja. Biti bi moralo čim manj vsega. Čim manj metadona, sploh nič metadona, nikakršnih ugodnosti za narkomane, saj samo tako lahko pride do spremembe.«*

Prostovoljka v DC je glede varnih sob skeptična, strinja pa se z njimi v integrirani povezavi z drugimi programi: *»Jaz osebno nisem za te variante. Dnevni center je po moje namenjen za pomoč. Varna soba bi prišla v poštev v nekem zavetišču, kjer so nastanjeni brezdomci in uporabniki drog. Če pa bi tukaj imeli center, kjer bi bilo vključeno tako zavetišče kot dnevni center in tudi varna soba, potem pa je to v redu.«*

Nekateri med sogovorniki v Sloveniji programa varnih sob niso poznali, zato sem jim moral princip in smisel delovanja najprej obrazložiti. Vseeno pa se je polovica od osmih intervjuvancev s morebitnimi varnimi sobami v svojem okolju povsem strinjala. Dva od treh uporabnikov sta takole podala svoji mnenji za varno sobo: *»To bi bilo odlično. Če bi bilo tukaj recimo tako, kot imajo to urejeno v Nemčiji, kjer prideš v varno sobo in lahko tam vse urediš, kar moraš.«*

»Glede tega se jaz nesporno strinjam. Iz perspektive uporabnikov pa bi bila varna soba vsekakor zaželeno. Kot sem že rekla, če se nekdo želi zadet, se bo zadel v vsakem primeru. Je tudi veliko drugih stvari. Si predstavljaš, da nekoga, ki se zadeva, vidi nek otrok? Ali pa celo da otrok najde nekoga mrtvega ali pa samo igle in te stvari. Morda po eni strani res ni za podpirati teh ljudi, a v metadonu ne vidim boljše rešitve.«

Oba pa sta imela zraven tega tudi nekatere pomisleke, ki so nenazadnje povsem na mestu. Eden od uporabnikov je izpostavil možnost navala tujcev, ki bi tudi lahko koristili varno sobo: *»Če bi tukaj imeli varne sobe, ne bi bilo zato nič več naših uporabnikov droge, verjetno pa bi bilo veliko tujcev, ki bi prihajali sem in se zadevali. Imeli bi neke vrste turizem. Tak je primer iz Amsterdama, kjer je zelo malo domačinov, ki sami uživajo drogo, imajo pa ogromno turistov, ki tja hodijo zgolj zaradi tega ...«*. V nadaljevanju razmišljanja se obregne tudi ob dilemo, kakšna vrsta uporabnikov bi lahko varno sobo koristila in kakšna droga bi se pri tem

uporabljala: *»Če bi mi imeli tukaj prostorček, kjer bi se lahko zadeli, bi bilo super. Toda to bi bilo samo za narkomane in spet ne bi bilo vsem prav. Tisti, ki zgolj kadijo travo, bi se zopet pritožili, da nimajo svojega prostora. Idealno bi bilo, da bi imeli park, ki bi bil ograjen z vseh strani. Noter bi imeli vsi vsak svoj kotiček. Če bi želel kaditi travo, bi šel v en kot, če bi želel vzeti heroin drugam, kokain drugam itd. Na sredini parka bi bila trafika, kjer bi lahko drogo kupil in bi bila obdavčena in tako bi to funkcioniralo, vsi bi bili zadovoljni.«*

Tako uporabnik kot uporabnica sta bila nekoliko skeptična tudi glede lokacije varne sobe, saj sta oba mnenja, da mesto poleg policije (kjer je dnevni center v Novi Gorici sedaj) ni najprimernejše. Tako razmišljata o potencialni lokaciji varne sobe: *»Tukaj v našem primeru, če bi imeli varno sobo, kjer je sedaj Šent, je že v osnovi zgrešeno, ker je zraven policija. Nobeden si ne upa tja z avtom. Če že nekdo rabi čiste igle, si ne upa tja z avtom, saj bi ga tako policaji še hitreje izsledili in kaznovali. To je najlažje delo na svetu in dogajalo se je, ko smo imeli tukaj metadonsko ambulanto, da so policaji zgolj počakali nekje v bližini, si zapisali registrske tablice tistih, ki smo prihajali na metadon z avtomobilom, nato pa so nas prej ali slej nekje ustavili in nam pobrali izpit. Varna soba bi morala biti anonimna in nekje bogu za hrbtom, da je ne bi nihče videl. Možnost bi tudi bila, če bi bila varna soba v strogem mestnem jedru, kamor bi se dalo iti peš. Idealno bi bilo nekje pri avtobusni ali pa v zdravstvenem domu, kamor bi šel povsem neopazno in nihče te ne bi prepoznal. Drugače po mojem ljudje v varno sobo niti ne bi hodili, saj bi se rajši še naprej zadevali doma ali pa bi se šli kam skriti.«*

»Problem je v tem, ker bi še vedno bil določen procent ljudi, ki se ne bi želel izpostaviti in ne bi nikoli prišel sem. Saj tudi sem ne prihajajo določeni ljudje, ki si ne želijo izpostavljati ali pa se zgolj bojijo policije, ki je naša soseda tukaj. So pa tudi tukaj določeni policaji, ki so dokaj v redu, so pa tudi določeni, ki so p... oziroma še slabši.«

Drugačno mnenje ima zaposlena v DC, kateri se lokacija ob policiji ne zdi sporna. Poleg tega poudari še en pomemben vidik, ki bi ga varna soba morebiti prinesla v obliki destigmatizacije uporabnikov drog. Ljudje naj bi tako prav zaradi uporabe drog v okviru DC začeli uporabnike sprejemati v večji meri. *»Če se ljudje že drogirajo, da lahko to počnejo vsaj v nekih normalnih pogojih. To bi načeloma lahko potekalo tudi tukaj, če bi varno sobo postavili tukaj. Mislim, da bi ljudje v varno sobo hodili in jo uporabljajo. Govorim predvsem za te uporabnike, ki so aktivni uživalci in prihajajo tudi sem. Zelo velik pomen bi utegnila varna soba imeti tudi k nekemu vsesplošnemu sprejemanju uporabnikov droge in uživanja samega. Pripomogla bi k destigmatizaciji, saj bi uporaba droge postala na nek način bolj humana in bi varno sobo uporabljali tudi tisti uživalci, ki se sedaj ne upajo pretirano izpostavljati. Že*

naši uporabniki, ki hodijo sem že dolgo časa in za katere vemo, da imajo številne težave, skušajo svoje uživanje droge čim bolj prikriti in zanikati, pri tem pa ravno zaradi uporabe droge neprestano prihajajo v konflikte in imajo veliko težav. Ob tem se predvsem sami počutijo še slabše in manj vredne, kot pa če bi se s svojo težavo soočili. Prisotna je gromozanska stigma in sami to še kako občutijo. Ne predstavljam si, kaj bi bilo, če bi tako stigmatizacijo doživljali na primer sladkorni bolniki. Najbrž nihče od njih ne bi dočakal svojega tridesetega leta. Z varno sobo mi morda prav tukaj stanje nekoliko izboljšali, saj bi začeli ljudje uporabo droge bolje sprejemati. Ne mislim na podpiranje ampak na neko normalizacijo stanja. Mislim, da je realno, da bomo nekoč v prihodnosti imeli varne sobe tudi pri nas.»

Za konec kategorije in poglavja naj dodam še dopolnilo uporabnice, ki je ob svojem razmišljanju o varnih sobah šla še nekoliko dlje in se dotaknila še enega programa zmanjševanja škode: »*Verjetno bi se dalo situacijo veliko bolje rešiti z dosti manj škode. Na žalost pa tudi zaradi tega mladi ljudje, ki so polni energije in so sposobni za delo, poleg tega pa še zelo dobri po srcu, umirajo na cesti. Če bi bilo na primer kot v Švici, kjer delijo na recept čisti heroin, bi bil problem rešen. Tako ljudje tam dočakajo tudi osemdeset let in več.*«

K temu naj v duhu razprave dodam še svoje mnenje, saj se z uporabnico povsem strinjam in najbrž njene besede še kako držijo. Toda zdi se, da bo do uvedbe heroina na recept in še prej varnih sob na naših ulicah moralo umreti, kot pravi uporabnica, še kar nekaj mladih, polnih energije, sposobnih in dobrih po srcu.

5. RAZPRAVA

Dnevni centri so za uporabnike drog izredno velikega pomena, saj prav toplo zavetje, ki ga le ti nudijo v zelo veliki meri, zmanjšuje možnost obolevanja uporabnikov. Slednji so zaradi svojega življenjskega sloga pogosto zelo aktivni, saj jih potreba po drogi sili v nenehno iskanje vira zaslužka, ki jim omogoča nakup in kasneje uporabo droge. Droga je danes veliko dostopnejša, kot je bila pred leti, sušna obdobja pa so redkejša. Pogoja, ki uporabnikom olajšata nabavo droge, sta dobro poznavanje scene in vključenost vanjo ter denar, ki nakup omogoči (Flaker 2002a: 68). Prav slednji pogoj je pri uporabnikih, prepoznanih kot džankiji, največji problem. Aktivnost pri nabavi droge uporabnikov nikakor ni pogojena z letnim časom, vremenom, zdravstvenim stanjem uporabnikov in pogosto je njihov »boj za preživetje« oziroma potešitev potrebe po drogi za abstinentne malodane nepredstavljiv. Če zasvojeni uporabnik do svojega odmerka droge ne pride pravočasno, to privede do krize, ki jo Flaker predstavlja kot silo, ki na vsak način išče izhod in pred seboj podira ovire tam, kjer je prehod lažji, oziroma tam, kjer so posledice manjše. Z nastankom stanja krize so uporabniki sposobni delati stvari, ki jih sicer nikoli ne bi (*Flaker 2002a: 208*). Prav zato je tako zelo pomembno, da imajo uporabniki, ki so še dodatno izpostavljeni boleznim in poškodbam, nek varen prostor, ki jim omogoča, da se vsaj nekoliko pogrejejo in opomorejo. Še posebej je to pomembno pri brezdomnih uporabnikih, ki nimajo stalnega bivališča in živijo v nemogočih razmerah. V karieri uporabnika drog je to zelo pogost pojav. *Izguba doma je tako pri uporabnikih drog povezana neposredno z »džankizacijo«.* Tako nekateri razvijejo nomadsko življenje od prijatelja do prijatelja, drugi pa ostanejo na cesti in si svoje bivališče najdejo v skladiščih ter razpadajočih hišah. Nekateri pa ostanejo na cesti in prespijo v zasilnih bivališčih v kartonastih škatlah, zaviti v polivinil itd. (*Krek 2010: 131*).

Čeprav so v naši raziskavi skoraj vsi sogovorniki omenili pomembnost prehranjevanja, ki jim je nudeno v organizaciji na Danskem in v Sloveniji, sem pod kategorijo *Razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge* umestil izključno tiste, ki so to izpostavili na Danskem. Že v teoretičnem uvodu sem omenil, da nekatere vzporednice niso mogoče, kar je posledica drugačnega kulturnega in habitativnega okolja. Prav pri prehranjevanju se to izrazito pokaže. Brezplačna hrana in pijača, ki jo imajo uporabniki na voljo v danski organizaciji Dugnad, za njih pomeni vir preživetja oziroma vsaj stabilnejšega zdravstvenega stanja. Zaradi zelo omejenih možnosti pridobitve hrane, kar je posledica velikega števila uporabnikov in drugih

pomoči potrebnih ljudi ter vpliva velikega mesta, kar Kopenhagen definitivno je, je toliko bolj pomembno, da se jim v okviru organizacije omogoča toplo in kvalitetno prehranjevanje. Podobno o pomembnosti prehranjevanja znotraj tovrstnih organizacij, pravi tudi Flaker (2002b: 221), ki opozarja, da lahko tudi hitro skuhana juha ali čokolešnik presegata vsakdanji jedilnik marsikaterega uporabnika drog. Naše izkušnje ter tudi raziskava, ki smo jo opravili na podlagi analize intervjujev s sogovorniki, je pokazala, da bi se v primeru odsotnosti DC Dugnad uporabniki prehranjevali bistveno manj in slabše. Za večino uporabnikov, ki tja zahajajo, je namreč najpomembnejša zgolj droga, prehranjevanje in vse ostalo pa je drugotnega pomena, čeprav vemo, kako velik je pomen prehranjevanja za fizično stanje, zdravje vsakega človeka.

Drugače je v primeru slovenskih uporabnikov drog, ki se prehranjujejo v dnevnem centru Šent. Večina teh uporabnikov ni odvisna od hrane, ki jim je na voljo tam in bi tudi brez nje povsem dostojno preživela. Prehranjevanje, kamor je v Novi Gorici vključena tudi priprava hrane in kuhanje, je namenjena predvsem strukturiranemu urejanju vsakdanjega življenja in učenju socialnih veščin. Prav zaradi tega smo pojme, navezujoče se na prehranjevanje slovenskih uporabnikov, umestili pod kategorijo *urejanje vsakdanjega življenja uporabnikov*. Zmanjševanje zdravstvenih tveganj zaradi uporabe drog je z možnostmi, ki jih nudijo DC in še nekateri drugi sorodni programi (na primer terensko delo), zagotovo doseglo svoj namen. Uporabniki drog se poslužujejo možnosti izmenjave čistega pribora, kar je v zadnjih letih drastično zmanjšalo okužbe z prenosljivimi boleznimi in virusnimi obolenji (Flaker 2002b, 233). Pozitivna in nadvse dobrodošla je tudi sekundarna izmenjava pribora za uporabo drog, katere posledica je, da do sterilnega pribora prihaja tudi populacija uporabnikov, ki se noče pretirano izpostavljati. Po Flakerju (2002a: 62) je še posebej problematična situacija tistih uporabnikov, ki živijo v manjših krajih, saj so veliko bolj izpostavljeni očem ostalih ljudi. Tam je tudi stigma morda celo nekoliko hujša, saj se ne morejo skriti v množici, kot to lahko naredijo v mestu. Eden pomembnejših vplivov nizkopražnih programov, ki ne delujejo s primarnim namenom zdravljenja in preprečevanja uporabe drog uporabnikov, je med drugim tudi ta, da na neposreden, a še vedno prijazen način ozaveštuje uporabnike o smiselnosti varnejšega in bolj odgovornega ravnanja z drogo in odrabljenim priborom. Tudi zato je ob porastu tovrstnih organizacij okolje, kjer so uporabniki drog prisotni, bolj čisto in tudi za ostale ljudi iz perspektive zmanjšanja zdravstvenih posledic boljše in predvsem varnejše. Ljudje, ki v okolju uporabnikov živimo oziroma se vsakodnevno gibljemo, smo upravičeno ogorčeni, ko naletimo na uporabljen pribor uporabnikov nekje v okolju. To je nezaslišano in predvsem zdravju lahko zelo nevarno. Omogočanje prostora, kjer uporabniki drog sterilni

pribor lahko najdejo in ga tam po uporabi tudi pustijo, močno zmanjšuje nevarnost poškodb. Vplivanje na uporabnikovo zavedanje o pomenu sterilnega pribora in čistega okolja je morda še največji uspeh, ki ga gre pripisati tovrstnim organizacijam. Zaposleni, ki v teh organizacijah delujejo, so v stalnem stiku z uporabniki in jih lahko neprestano ozaveščajo in opominjajo o napakah in pravilnejših postopkih, pomembnosti čistega okolja, varnejši uporabi drog itd. Kot pravi Flaker (2002b, 266) je ob tako imenovanem *dvigovanju kulture uživanja* oziroma uporabe drog pomembno, da se omenjeni postopki ritualizirajo in vključijo v uporabniško subkulturo. Poleg tega se uporabniki v številnih organizacijah, tudi v DC v Novi Gorici, glede tega lahko sami seznanijo in preberejo v raznih brošurah in priročnikih, ki so jim tam na voljo.

Opozoriti moramo še na eno pomembno razliko, ki se je pokazala ob analizi rezultatov med sogovorniki z Danske in Slovenje. Zopet smo namreč naleteli na dejstva, ki so v prid prostoru, kjer imajo uporabniki drogo možnost tudi uporabiti. Topel in varen prostor predvsem uporabnikom, ki si drogo injicirajo, omogoči, da si lahko v miru pripravijo ter uporabijo drogo. V procesu uporabe droge je torej zmanjšano tveganje napak pri sami pripravi odmerka droge, saj uporabniki drog lahko ostanejo osredotočeni na pripravo, posledica česar je tudi manjša možnost predoziranja in večja sterilnost. Uporabniku drog tako ni potrebno hiteti in pripravljati odmerka droge v stalnem pričakovanju, da ga bo nekdo zasačil, kar v zelo veliki meri zmanjšuje možnost poškodb in možnost okužb. Poleg tega lahko uporabnik pri uporabi sami v miru poišče mesto na telesu, kjer bo drogo intravenozno uporabil, saj vemo, da toplota ter tudi sproščenost človeka omogoča večjo cirkulacijo krvi in posledično boljšo vidnost ožilja. Na ta vidik opozarja tudi Svetovna zdravstvena organizacija (SZO), ki je leta 1998 s svojo klasifikacijo poškodb povezanih z rabo drog med drugim opozorila tudi na poškodbe, ki so posledice načina uporabe. SZO omenja, da je pri pogostih razlogih poškodb, ki so predvsem posledice injiciranja, poškodbe kože in žil, infekcij na mestih vbodov, poškodb nosnega pretina pri uporabi kokaina itd. moč identificirati dejavnike družbenega odziva, saj so na primer neustrezni pogoji injiciranja, strah, živčnost, naglica pri injiciranju, primesi, souporaba pribora ... pogost razlog teh poškodb (Fojan 2005: 189). Tudi v primeru, da do poškodb in predoziranja vseeno pride, je v varnejših prostorih, kjer je uporaba drog omogočena, veliko večja možnost, da bo uporabniku nudena hitrejša in učinkovitejša pomoč, zaradi česar posledice ne bodo usodne. Osebe je namreč usposobljeno, da uporabniku nemudoma priskoči na pomoč ter mu nudi najosnovnejšo zdravstveno oskrbo, ki je v takih primerih velikokrat odločilna, ko gre za uporabnikovo življenje ali smrt. Če gre za resnejše primere, kar mora osebe zaposlene v tovrstnih organizacijah znati prepoznati, se nemudoma

pokliče strokovno medicinsko osebje, ki nato primer prevzame. Skoraj vedno na pomoč priskočijo tudi uporabniki sami, ki znajo včasih celo bolje presoditi stopnjo resnosti situacije. Njihovo mnenje je tu dobrodošlo, saj gre za eksperte iz izkušenj. Podobna je praksa v številnih drugih primerljivih organizacijah, tudi v organizaciji *Zienn* (Coenen 2008: 23) v nizozemskem mestu Leeuwrden, kjer se v primeru predoziranja zanašajo tudi na mnenje uporabnikov: »Občasno prosimo ostale uporabnike, naj ocenijo tveganje. Pri tem pogosto takoj vejo, ali bo uporabnik zmogel sam ali ne. Zakaj pri tem ne bi uporabili njihovega znanja?« (ibid.). Ob tem naj povem, da sem se v času delovanja v organizaciji Dugnad v Kopenhagenu skoraj vsakodnevno srečeval s primeri predoziranja uporabnikov, hujših poškodb zaradi pretefov, nepravilne uporabe drog ali drugih vzrokov, pri katerih smo morali posredovati s prvo zdravstveno pomočjo in oskrbo uporabnikov. Zelo pogosto smo bili primorani na pomoč poklicati tudi urgentno medicinsko pomoč. Kljub temu nam ni znano, da bi v zadnjem letu v prostorih omenjene organizacije, kdo od uporabnikov umrl.

~

Uporabniki drog, so zaradi svojega sloga življenja, ki je družbeno manj sprejemljiv in na splošno prepoznan kot slab ter nevaren, avtomatično postavljeni na rob družbenega sistema. Že zgolj zato, ker so uporabniki drog, so prikrajšani za številne dobrine in ugodnosti, ki so sicer na voljo abstinentom ali pa že samo tistim uporabnikom nedovoljenih drog, ki jim svojo zasvojenost oziroma uporabo drog uspe prikriti in skriti, ter zato v skupnosti niso prepoznani kot uporabniki. Zanimiv je morda podatek, da je vidnih uporabnikov nedovoljenih drog, ki jih na ulicah prepoznamo kot džankije, zgolj okrog 20 % vseh uporabnikov drog (Flaker 2002a: 62). Zaradi pojava, ki ga imenujemo socialna izključenost, je tako zelo pomembno, da imajo tudi uporabniki drog na voljo prostore, kjer se vsaj občasno nekoliko razbremenijo te izključenosti v družbi, ki jim navadno povzroča gromozansko breme, škodo in krivico, poleg tega pa so jim onemogočene številne stvari ter aktivnosti, ki se abstinentom morda zdijo že samoumevne.

Ljudje, ki jim je onemogočena uporaba svojih sposobnosti in talenta, izgubijo zavedanja o samih sebi in svojih sposobnostih ter samospoštovanje. Ob tem se tudi povsem izčrpajo. Uporaba drog, kriminal, nasilje, pasivnost, vdajanje usodi in samomor so le vidni simptomi te situacije, ki pa ne morejo biti vedno povsem jasne in determinirane (Bjørkøe 2008: 97).

Goffman (2008: 11,12) ob tem pravi, da v bistvu stigmatiziramo ljudi, ki nekako ne ustrezajo temu, kar mi od njih pričakujemo. Če ima nekdo lastnost, ki se razlikuje od drugih v kategoriji oseb (npr. nekdo, ki uporablja drogo), ga to lahko spremeni v nekoga manj zaželenega ali celo

nevarnega. Če je ob tem stopnja diskreditiranja zelo visoka, lahko pri posamezniku povzroči posebno neskladnost med navidezno in dejansko socialno identiteto. Posebnost diskreditiranega posameznika oziroma njegova hiba lahko postane poglavitno razlagalno orodje za njegova dejanja in za razumevanje njegove identitete (ibid). Flaker (2002a: 99) dodaja, da stigmatizirani te procese doživlja po eni strani kot krivico, saj se mu njegova posebnost ne zdi tako vseobsegajoča, po drugi strani pa tudi sam prevzema tak pogled nase. Slednje se še posebej kaže pri nekaterih slovenskih uporabnikih drog, kar je pokazala tudi naša raziskava. Del uporabnikov ima namreč zelo nizko samopodobo, ki gre predvsem na račun uporabe drog. Iz tega sledi tudi zavračanje programov, ki kakorkoli podprejo uporabnike in zmanjšujejo škodo zaradi uporabe drog. Vsakršno pomoč jemljejo kot »potuho«, nenaklonjenost se kaže predvsem do novejših programov zmanjševanja škode, kot so varne sobe, odpor pa imajo tudi do zaposlenih. Pri tem je zanimivo, da jih velika večina še vedno podpira substitucijsko zdravljenje (npr. z metadonom), ki ostaja domena zdravstva in v katerega so tudi sami vključeni. Morda je razlog za tako velik razkorak med razvojem programov pomoči uporabnikom pri nas v primerjavi z številnimi drugimi državami, kjer ti uspešno funkcionirajo že mnoga leta, potrebno deloma iskati tudi v tovrstnem stališču številnih uporabnikov. Tako razmišljanje uporabnikov, ki v novejših programih nizkega praga ne vidijo smisla, zavira razvoj le-teh, saj uporabniki sami ne podprejo pobud oziroma ne izkažejo interesa. Izkazovanje prevelike popustljivosti uporabnikom (potuha), kakor nekateri uporabniki sami doživljajo varnejše prostore, v raziskavi uvrščam v kategorijo *zaviranja urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov drog*.

Možnost zatekanja v okolje, kjer uporabnik drog ni preganjan oziroma je celo dobrodošel, poleg tega pa mu je nudeno nekaj udobja, socialni stiki in še nekatere druge možnosti za zadovoljitev svojih osnovnih človekovih potreb, vsaj nekoliko pripomore k zavedanju uporabnika, da je tudi on človek, ki ima kljub uporabi droge prostor pod soncem. Predvsem uporabniki, ki so bili v to raziskavo vključeni, so poudarjali, kako veliko olajšanje jim pomeni organizacija (bodisi slovenska ali danska), saj je to prostor, kamor sploh lahko gredo, ne da bi bili ob tem diskreditirani.

Zanimivo je, da so funkcijo DC kot razbremenitev socialnih posledic uporabe drog poudarjali predvsem sogovorniki z Danske, za katere ima ta vpliv očitno zelo veliko težo. Sicer je res, da je bila danska organizacija Dugnad ustanovljena z namenom zmanjševanja neenakosti uporabnikov drog, toda ali je to resnično edini razlog za opredeljevanje sogovornikov in na kakšen način se zmanjševanje neenakosti sploh dosega?

Goffman pravi, da bolj kot je stigmatizirani posameznik povezan s svojo skupino sotrpinov, bolj bo diskreditiran, tega se bo ob tem tudi zavedel in posledice občutil (Goffman 2008: 97-101). Ker je v Københavnu subkultura uporabnikov drog zelo močna, število uporabnikov pa visoko, so le ti med seboj tesno povezani. Uporabniki drog se zelo veliko družijo med seboj, saj tako lažje preživijo, poleg tega pa dobijo v svojem uporabniškem krogu vse, kar potrebujejo in želijo. Če sklepam po Goffmanu, so prav zato tudi bolj diskreditirani. S tem se nedvomno strinjam, čeprav je po drugi strani tamkajšnja družba nekoliko bolj ozaveščena in do uporabnikov drog tolerantnejša. Nenazadnje so v raziskavi tudi sogovorniki, ki ne uporabljajo drog, veliko več in pogostejše govorili o razbremenjevanju socialnih posledic uporabe drog v povezavi z DC. V Novi Gorici je stanje nekoliko drugačno, saj je število uporabnikov drog znatno manjše, posledično je tudi problematika uporabe drog in uporabnikov samih znosnejša in manj zaskrbljujoča. Uporabniki drog v Novi Gorici so zato z vidika zadovoljevanja svojih potreb veliko bolj vključeni v okolje, saj morajo za svoje preživetje več komunicirati izven svojega uporabniškega kroga. Tako so na primer v pogostejši komunikaciji z ne-uporabniki, ko se prehranjujejo, ko urejajo svoje vsakdanje življenje, ko so v stiku s svojci ter ostalimi prebivalci mesta itd. Uporabniki drog v Københavnu so večinoma prepuščeni sami sebi, prihajajo iz vseh koncev sveta in večina je ločena od svojih sorodnikov, s katerimi nimajo nikakršnih stikov. Zaradi zasvojenosti z drogo, so močno odvisni od ostalih uporabnikov, s katerimi so zelo povezani, ter na drugi strani toliko manj z ostalimi, neuporabniki. Uporabniki, še posebej tisti, ki vedno bolj tonejo k družbenemu dnu, lahko v DC (npr. Dugnad) najdejo udobje in varnost, ki so jo na ulici že zdavnaj izgubili. Navežejo lahko nove stike z uporabniki ter z njimi začnejo nek nov odnos, ki ni nujno pogojen z uporabo droge. Pri tem naj opozorimo, da določene aktivnosti, kot je preprodaja drog, nasilno in močno deviantno ravnanje, ni dovoljeno. Uporabnikom drog je poleg ostalih uporabnikov omogočena komunikacija tudi z zaposlenimi, prostovoljci, nekaterimi drugimi strokovnimi službami ter tudi ostalimi ljudmi, ki živijo v skupnosti in ki pogosto obiščejo organizacijo. To je za uporabnike zelo pomemben dejavnik, ki jim je na voljo znotraj organizacije ter jih na nek način vključuje v skupnost, ki za spremembo nima nobene povezave z drogo. Goffman ob tem pravi: *»Predvidevamo lahko, da bolj kot je posameznik s stigmo povezan z normalnimi, manj bo videl samega sebe v kategorijah stigme, čeprav obstajajo konteksti po katerih je povsem videzu obratno«* (Goffman 2008: 97). Zanimivo je tudi, da nekateri uporabniki znotraj DC začutijo tudi neke vrste pripadnost organizaciji, se z njo identificirajo, njeni člani (bodisi uporabniki ali zaposleni) pa postanejo nekakšen nadomestek družinskih članov, ki so jih uporabniki v času svoje kariere

uporabnika¹⁵ drog »izgubili«. Slednje je še posebej opazno pri brezdomnih uporabnikih ter priseljencih.

Organizaciji Šent in Dugnad kljub skupnemu prizadevanju k razbremenitvi socialnih posledic uporabe drog, to opravljata na svojstven in povsem drugačen način. Medtem, ko je v Dugnadu dovoljeno skoraj vse, najhujša sankcija pa je izključitev za dan, ko je bila kršitev izvedena, je Šentov dnevni center veliko bolj orientiran v smislu urejanja vsakdanjega življenja, ki vključuje navajanje uporabnikov na družbeno sprejemljivejše obnašanje in delovanje. V slovenski organizaciji poizkušajo z raznimi aktivnostmi uporabnikovo pozornost čim bolj preusmeriti od droge, s tem naj bi pridobili nek nov vpogled in znanja, ki jim omogočajo večjo participacijo v družbo. V danskem primeru pa je delo z uporabniki drog manj strukturirano oziroma svobodnejše. V tem kontekstu je tudi dovoljena uporaba drog, kar naj bi pripomoglo k razbremenitvi občutka deviantnosti ter krepitvi zavedanja, da so kljub zasvojenosti in uporabi drog še vedno polnopravni in dostojanstva vredni ljudje.

Tovrstne organizacije svojo vlogo pri zmanjševanju socialne izključenosti depreviligriranih skupin uporabnikov izvajajo tudi z aktivnim ozaveščanjem laične javnosti, medijskim izpostavljanjem in raznimi shodi ter akcijskimi projekti. Učinkovitost je večja, če pri tem sodelujejo tudi uporabniki sami, saj jih ostali lahko pri tem spoznajo v drugačni luči ali pa se na ta način z njimi tudi zbližajo ter spoznajo. Našteti dejavniki močno pripomorejo tudi k zmanjševanju moralne panike, o čemer bomo nekoliko več spregovorili kasneje.

Ostaja še dilema, ali z odmaknjenostjo DC prispevamo k razbremenitvi socialnih posledic uporabe drog ali s tem problem le še stopnjujemo.

V naši raziskavi se je kar nekaj sogovornikov (predvsem tistih, ki sami niso uporabniki drog) opredelilo zoper umeščenosti DC znotraj mestnega središča, češ da je s tem razbremenjenost socialnih posledic uporabe drog pri uporabnikih večja. Ob tem sledi obrazložitev, da bolj kot je uporabnik drog odmaknjen od »normalnega« sveta in ljudi, manj se počuti diskreditiranega. V določeni meri to zagotovo drži, saj uporabniki drog, ki so večino časa izpostavljeni očem abstinentov, to v obliki stigme še kako občutijo ter zato potrebujejo varen prostor, kjer si lahko odpočijejo in vsaj deloma od te stigme razbremenijo. Po drugi strani pa oddaljenost DC od mestnega središča zmanjšuje pogostost in obseg potencialnih stikov z ljudmi v skupnosti. Le-ti bi lahko uporabnike drog v DC videli oziroma spoznali v drugačni luči kot sicer. Morda

¹⁵ V sodobnosti je *karijera* predvsem povezana s poklicnim napredovanjem in je dobila pomen uspešnosti pri poklicnih dosežkih. V nasprotju s tem pojmovanjem se je v sociologiji, še zlasti v simboličnem interakcionizmu, uveljavila kot pojem, s katerim so poizkušali razumeti vzorce poteka življenjskih dogodkov pripadnikov raznih obrobni in odklonskih skupin; gre torej za pot in faze »napredovanja« v vlogi devianta (Flaker 2002: 20).

bi prav to pripomoglo k uvidu, da so tudi uporabniki drog še vse kaj drugega kot le kriminalci, klateži, neotesanci, lenuhi itd. Gledano iz tega vidika neumeščenost DC v skupnosti nikakor ne pripomore k razbremenitvi socialnih posledic uporabe drog.

~

Iz literature, tako tuje kot domače, je možno zaslediti več različnih tipologij uporabe in uporabnikov drog. Različni avtorji (Kušević 1987, Sengers 1989, Pearson 1987) so se veliko ukvarjali s tem področjem in definirali številne tipologije, od katerih se nekatere bolj nagibajo k gradaciji oziroma stopnjevanju, tako da pogosto ni povsem jasno, ali se govori o stadijih ali tipih uporabe drog (Flaker 1999: 212). Če omenimo klasifikacijo po Senghersu, ki razlikuje fenomene *uživanja drog*, *zasvojenosti* ali *odvisnosti* in »*džankizacije*«, lahko ugotovimo, da smo se pri razbremenitvi zdravstvenih posledic uporabe drog osredotočali predvsem na fenomen *uživanja drog*, kjer je v ospredju telesni dejavnik (stanje uporabnikovega telesa), pri razbremenitvi socialnih posledic uporabe drog je poglobiten socialni vidik (stigmatizacija, kriminalizacija in socialna izključitev), pri vplivih na duševno zdravje pa ima pomembno vlogo uporabnikova odvisnost, ki vpliva na psihološke značilnosti in duševno zdravje uporabnika.

Skyinner in Cleese (1994: 64) pravita, da že vsaka najmanjša sprememba, pa naj bo ta dobra ali slaba, človeku povzroči določeno stopnjo stresa. Življenje uporabnikov drog, ki se neprestano gibljejo na meji legalnega in ne malokrat tudi onkraj, je venomer prepleteno z številnimi negotovostmi in spremembami, ki človeku povzroči obilo stresa. Razlogi za to so vsakodnevno iskanje vira zaslužka za drogo, nabava droge, strah pred preganjalci, izpostavljenost nevarnim situacijam, pomanjkanje zaupanja vrednih oseb in še številni drugi razlogi, ki bremenijo življenje uporabnikov drog. Omenjeni razlogi še dodatno obremenjujejo tiste uporabnike, ki so izgubili nadzor nad uporabo drog in se postopoma z njimi zasvojili. Kot smo lahko videli v poglavju rezultatov, lahko DC bistveno pripomorejo k razbremenitvi uporabnikov drog, ki lahko v varnem okolju vsaj nekoliko občutijo ugodje, se sprostijo (z drogo ali brez) ter se zaupajo kolegom uporabnikom ali zaposlenim v organizaciji. Uporabniku drog ni več potrebno igrati zgolj vloge nekoga, ki uporablja drogo, saj DC zmanjšuje socialno izključenost, zaposleni in ostali uporabniki pa se ob številnih možnostih, ki jih prostor ponuja, ne osredotočajo zgolj na rabo drog. Fojan (2005: 185) ob tem dodaja, da postane tukaj bistveno vprašanje kako posameznik funkcionira in ne več, ali in koliko uporablja droge. Uporabnik ima možnost izbire in sam odloča, ali in v kolikšni meri bo

aktiven. Če se želi uporabnik v DC zgolj umiriti in nekoliko odpočiti, mu bi moralo biti to načeloma omogočeno. Vendar pa lahko nastane težava, če so tovrstni prostori premajhni in je prisotnost uporabnikov prevelika. Po drugi strani je DC tudi prostor, kjer je uporabniku dovoljeno biti to, kar dejansko je in čuti. Navzkriž interesov se tako v DC lahko pokaže, ko nekdo išče predvsem mir, nekdo drug pa se istočasno želi glasno pogovarjati, poslušati glasbo, peti, kričati ... DC bi tako morali omogočati uporabnikom oba načina sproščanja, za kar so predvsem potrebne primerne kapacitete. V obeh primerih DC, ki smo jih zajeli v raziskavi, smo lahko prepoznali, da kapacitete DC nikakor ne ustrezajo željam vseh uporabnikov, ki v njih iščejo predvsem psihično sprostitev.

~

Uporabniku drog, ki v svojem procesu džankizacije (ta proces nekako sovpada z zasvojenostjo človeka) počasi izgublja osnovne resurse, ki omogočajo družbeno sprejemljivo ali »normalno« življenje, DC pripomore k urejanju vsakdanjega življenja. Pomoč v stiski uporabniku drog lahko pomaga, da se zopet postavi na svoje noge, pri tem pa lahko celo pride do motivacije za zdravljenje in socialno urejanje. Opozoriti moram, da kategorija *urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov*, ki se je v naši raziskavi pokazala kot eden od vplivov DC, ni povsem enačen z terminom socialnega in osebnega urejanja, ki ga v svojih delih poudarja Ramovš (npr. Ramovš 1995). Ta pravi, da je za socialno urejanje prvi pogoj abstinenca uporabnika, čeprav tudi to še ni urejanje. Teza izhaja iz dejstva, da tudi psihoaktivna substanca ni edini vzrok za zasvojenost, zaradi česar tudi zgolj abstinenca ne zadostuje za uspešno urejanje (Ramovš 1983: 65-69). Nekateri uporabniki drog, zlasti tisti, ki koristijo DC, ne vidijo potrebe oziroma jih ne obiskujejo z namenom po socialnem urejanju, ki ga omenja Ramovš. Pri nekaterih uporabnikih abstinenca ni niti realističen niti željen cilj (Grebenc 2003b: 55).

DC, ki delujejo v sklopu nizkopražnih programov, uporabnikom nudijo možnost, kjer lahko preživijo del dneva, to preživljanje pa ima drugačno kvaliteto od tistega na ulici. K temu predvsem pripomore pestra paleta možnosti, ki jih organizacija nudi. Tako lahko uporabniki drog v DC poskrbijo za osebno higieno, svoj čas tam lahko zapolnijo s prostočasnimi aktivnostmi kot so druženje, poslušanje glasbe, gledanje televizije, informacijsko opismenjevanje, igranje družabnih iger, športno udejstvovanje, pripravljanje hrane in hranjenje itd. Prav priprava hrane in hranjenje se je izkazal kot pomemben dejavnik pri urejanju vsakdanjega življenja, saj ne gre zgolj za zadovoljevanje potrebe po hrani, temveč ima tudi vlogo družabnega dogodka s pridobivanjem socialnih in organizacijskih spretnosti.

Predvsem v primeru organizacije Šent se je izkazalo, da celotnemu procesu priprave hrane lahko uporabniki namenijo velik del dneva, saj lahko od skupnega dogovora o pripravi, nakupu živil, razporeditvi vlog, kuhanju in hranjenju in nato pospravljanju preteče tudi nekaj ur. Tovrstna dejavnost je lahko dober model, kako uporabniki sami organizirajo in pripravijo tudi nekatere druge pomembne stvari. Sami sodelujejo in vplivajo na potek dogodkov, ki niso povezani zgolj z drogo, samozavest pa se ob spoznanju, da zmorejo tudi oni, poveča.

Uporabniki, ki nimajo denarja za karkoli drugega kot potešitve abstinenčne krize, lahko v DC koristijo možnosti, ki so večinoma brezplačne. Iz tega vidika so prostori te vrste idealna možnost za blaženje finančne stiske uporabnikov drog. Ko se uporabnik zave možnosti, ki so mu z DC nudeni, ko to dopolni strukturo njegovih dni, ki sedaj vključuje tudi osebno higieno, skupinsko pripravo hrane, vključitev v prostočasne aktivnosti, ki spodbujajo človekovo ustvarjalnost, poleg tega pa je nekoliko razbremenjen tudi finančne stiske, lahko napreduje tudi do uvida¹⁶, ki omogoča abstinenco in socialno urejanje po Ramovšu. Ta sicer pravi, da je stiska temeljni energetski potencial, ki v človeku vzbudi pripravljenost za reševanje težave, socialno urejanje pa praviloma uspe le tedaj, ko človek svojo težavo doživlja kot stisko. Takrat uvidi bistvo svoje stiske in stvarne možnosti za njeno rešitev (Ramovš 2003). Vendar pa v delu Ramovš opozori, da je stiska zgolj možnost in nič več. Potencialna energija stiske lahko poškoduje ali uniči človeka in njegovo socialno okolje, lahko pa je nenadomestljivo gibalo za rešitev težave, ki stisko povzroča, za človeško in medčloveško rast, za napredek – odvisno od tega, kako je človek vzgojen za kljubovanje težavam (Ramovš 1995). Na podlagi tega bi lahko sklepali, da z varnejšimi prostori stisko uporabnikov zgolj blažimo, jim onemogočamo uvid in jih zaviramo pri dosegu abstinence in posledično socialnega urejanja. Tukaj zopet naletimo na pojem potuhe, ki so jo nekateri uporabniki drog in drugi sogovorniki v naši raziskavi večkrat izpostavili. Ker sami to dejansko vidijo kot oviro in doživljajo kot problem, sem za enega od vplivov varnejših prostorov definiral tudi *zaviranje urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov*, kamor potuha nedvomno sodi. Kljub temu ideja nizkopražnih programov nikakor ne želi uporabnikom škoditi in jim preprečevati pot do socialnega urejanja. Iz lastnih izkušenj, ki se na tej točki nanašajo predvsem na DC Dugnad v Københavnu (velja omeniti, da nihče od danskih sogovornikov, niti nasprotnikov, ni v DC

¹⁶ Uvid je celostno doživljajsko prepoznavanje bistva določenega položaja ter stvarnih možnosti za smiselni razvoj. Po uvidu postane človeku bolj jasno, kje je in kam naj bi šel. Uvid je proces, ki se začne z majhnim spoznavanjem in osnovno voljo za delovanje, nato pa se ob dogajanju večja in izpopolnjuje; zelo redko je uvid izjemno doživetje, ko človek v trenutku sprevidi stanje, svoje naloge za spremembo tega stanja ter celotno pot in sredstva za doseg spremembe, obenem pa ga preplavi zadostna energija, da vse to uresniči (Ramovš, J., Ramovš, K. 2007: 116).

prepoznal potencialne potuhe), je stiska uporabnikov izjema, ki jih vodi do uvida in socialnega urejanja. Kvečjemu jih stopnjevanje stiske vodi v destrukcijo do te mere, da je končen izid lahko tudi smrt uporabnika. V tem primeru potencialna energija stiske, kot pravi Ramovš, človeka trajno poškoduje ali celo uniči (ibid.). Zastavlja se nam torej vprašanje, zakaj je v slovenskem prostoru tako razširjeno mnenje, med drugim tudi uporabnikov samih, ki v nizkopražnih programih (tukaj so vključeni tudi DC) vidijo predvsem potuho.

Najbrž gre razloge za to iskati predvsem v politiki drog na našem področju, ki je bila dolga leta predvsem prohibicionistično naravnana. Rezultat tega je razširjeno mnenje večine, ki meni, da je treba vsakršno uporabo drog zatreti, to pa je očitno ostalo v naših glavah še dandanes. *Z navedenimi se očitki nasprotnikov zmanjševanja škode, ki pristop enačijo s podpiranjem (omogočanjem ali celo spodbujanjem) uživanja drog in obtožujejo njegove zagovornike celo za dvig prevalence rabe drog, izkažejo za neutemeljene. Razumeti jih gre predvsem kot dokaz neustrezne seznanjenosti s pristopom in kot posledico dolgoletnega vztrajanja prohibicionistične razlage pojava (Fojan 2005: 185).*

Urejanje vsakdanjega življenja uporabnikov, ki poteka s pomočjo varnejših DC, ponuja uporabnikom drog dobre možnosti tudi za reintegracijo oziroma ponovno vključitev v socialno življenje. Za slednje so bili morda lahko prikrajšani po dolgotrajnejšem bolnišničnem zdravljenju, bivanju v komuni, prestajanju zaporne kazni ali pa zgolj dolgotrajnejši vključenosti v svojem uporabniškem krogu, kjer so bili pretežno izolirani od ostalih socialnih stikov z ne-uporabniki. Nolimal (2008: 102) opozarja, da: *»Načini socialne reintegracije pri nas niso nov koncept. Opremljeni so kot posredovanje z namenom vključiti nekdanjega ali zdajšnjega problematičnega uporabnika drog v skupnost. Ločimo vsaj tri stebre socialne reintegracije: pomoč pri nastanitvi, pri izobraževanju in pri iskanju zaposlitev (vključno z poklicnim usposabljanjem).«* Vloga DC pri socialni reintegraciji v prvih treh stebrih, ki jih Nolimal omenja, ni neposredno vključena, čeprav se lahko zaposleni osredotočijo tudi na te vidike. Posebej pa lahko DC pripomorejo reintegraciji v smislu, ki jo Nolimal omenja v nadaljevanju: *»Uporabljajo se lahko tudi drugi ukrepi, npr. svetovanje in dejavnosti v prostem času.«* Ob tem še dodaja, da je socialna reintegracija v primerjavi z zdravljenjem in socialno rehabilitacijo znatno manj uveljavljen odziv na problematično rabo drog (ibid.). Pomembno vlogo pri reintegraciji imajo zaposleni v DC. Analiza na podlagi opravljenih intervjujev je pokazala, da so prav ti pomemben dejavnik, ki uporabnike podprejo, jim nudijo informacije ter so jim po potrebi lahko tudi zagovorniki.

Prav v primeru socialne reintegracije pa DC skrivajo tudi temno plat. Čeprav je morda to edini prostor, ki je uporabnikom drog po tem, ko se vrnejo v socialno okolje, na voljo, jim

nudi določeno mero varnosti in omogoča zadovoljevanje nekaterih potreb, je DC tudi okolje, kjer se uporabniki drog zopet ujamejo v uporabniški krog, ki jih potencialno zopet lahko privede do težav. Okolje DC, kjer se uporabnik zopet sreča z drugimi uporabniki drog, lahko nanj deluje kot zvonec, ki ga je Pavlov (Asimov 1978: 430) uporabil pri raziskovanju pogojnih refleksov pri psih. To je posebej težavno pri tistih uporabnikih drog, ki jim je pred vrnitvijo v DC uspelo abstimirati, nato pa v okolju z drugimi uporabniki zopet začutijo potrebo po omami, posledično po uporabi drog.

Ob zaključku tega dela naj dodam še en vidik, ki ga lahko umestim v kategorijo *zaviranja urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov*, ki tudi v raziskavi, ki sem jo opravil, ni bil spregledan. To je vloga DC, ki uporabnika z vključitvijo še dodatno etiketira. Predvsem iz perspektive uporabnika drog in njegovega doživljanja Flaker (1999: 228) pravi, da ima stik z ustanovami, ki se ukvarjajo z uporabniki drog, za njih tudi diskriminatorno vrednost. Ustanove torej pripomorejo oziroma sodelujejo pri ustvarjanju vloge džankija. Kot je bilo ugotovljeno v opravljeni raziskavi, si uporabnik s prihodom v DC prizna, da ima težave. K temu prispevajo tudi ostali uporabniki, ki v DC skupaj z zaposlenimi kot pomembni drugi, vplivajo na uporabnikovo podobo samega sebe (ibid.).

~

Nedovoljene droge, ki svoje visoke cene ne dosegajo zgolj zaradi uporabe le-te, temveč tudi zaradi prepovedanosti (ilegalen trg), so razlog za številna kazniva dejanja, ki so predvsem posledica tega, ker je droga astronomsko draga. Nasilje in kriminal v povezavi z nedovoljenimi drogami pa je večplasten. *Po eni strani imamo opraviti z nasiljem med rivalskimi kriminalnimi skupinami, ki si prizadevajo ustvariti nadzor (monopol) na določenem področju. Po drugi strani pa nenormalno visoka cena sili uživalce (zlasti zasvojene), da si pridobivajo denarna sredstva s prostitucijo ali premoženjskimi kaznivimi dejanji, na primer s tatvinami, ropi, vlomi (v stanovanja, avtomobile ali trgovine) ali z različnimi prevarami (Kanduč 1997: 158).*

DC za uporabnike drog lahko povzročijo, da se v okolju, kjer DC deluje, koncentracija uporabnikov drog močno poveča. Zlasti je to problematično v velikih mestih, kjer je uporabnikov drog veliko, DC pa zelo malo ali pa so ti nesorazmerno razporejeni v mestnem okolju. Tovrstna problematika se je pokazala tudi pri danskem primeru DC Dugnad, kjer v mestnem predelu Vesterbro (kjer se Dugnad nahaja), opažajo visoko stopnjo kriminalitete, ki je predvsem posledica uporabe drog in njenih uporabnikov. Sekundarna kriminaliteta oziroma pridobitniški kriminal je glavni motiv uporabnikov drog. Flaker (1999: 223) na podlagi

ameriške raziskave razkriva tipologijo uličnih uporabnikov drog, ki se ukvarjajo s kriminalom. Raziskava pokaže, da je najvišje na lestvici marginalni kriminal (manjše tatvine, preprodajanje, igre na srečo), sledi preprodaja drog, tretje mesto pripada večjim krajam, četrte so prepovedane igre na srečo, peto mesto zaseda ponarejanje in goljufije, šesta so nasilna dejanja, ki vključujejo rope itd.

Kot smo videli, lahko DC pritegnejo veliko število uporabnikov drog, ki dvignejo stopnjo kriminalitete. Po drugi strani pa so lahko DC ustanovljeni prav z namenom zmanjšanja socialne in družbene škode, saj uporabniki določene potrebe lahko zadovoljujejo znotraj teh prostorov, zaradi česar so njihove potrebe po denarju manjše. Namesto na ulici več časa preživijo znotraj njim namenjenega prostora, s čimer se možnost za povzročanje kaznivih dejanj v skupnosti zmanjša. Na podlagi dela te raziskave, ki se nanaša na danski DC za uporabnike drog, je bilo moč ugotoviti, da se je stopnja kriminalitete, predvsem uličnih tatvin in ropov, v odpiralnem času *Dugnada* občutno zmanjšala. Ob tem podatku se mi poraja misel, da bi bilo morda logično ustanoviti tudi nočne centre. To ne bi bila nočna zavetišča namenjena spanju uporabnikov, temveč bi delovala na podoben princip, kot že delujejo dnevni centri. Tudi tekom noči namreč uporabniki drog potrebujejo prostor, saj veliko le-teh težko zaspi. Uporaba drog namreč lahko poruši človekov bioritem, nekatere droge (stimulansi, sintetične droge) pa človeku omogočajo, da lahko daljše obdobje zdrži brez spanca. Poleg tega je večina kaznivih dejanj povzročena ravno v nočnem času.

Če imajo uporabniki drog prostor, kjer se lahko zadržujejo, to na nek način omogoča tudi večji nadzor nad uporabniki in večjo uspešnost policije pri zatiranju kriminala. Manjše je število tistih uporabnikov, ki se gibljejo zunaj območja varnega prostora in so potencialni povzročitelji kaznivih dejanj.

~

DC vključujoč uporabnike, z umeščenostjo v skupnost dejavno prispeva tudi k ustvarjanju javnega mnenja, bodisi v prid uporabnikom ali pa v njihovo škodo.

Bulc (ibid.) navaja pet kriterijev, po katerih je družbeno stanje definirano kot moralna panika. Preko teh petih kriterijev bom v naslednjem sestavku skušal prikazati, kako se moralna panika kaže v primeru danske organizacije Dugnad iz Københavna, čeprav nekateri kriteriji moralne panike na tem področju niso povsem izraziti. Ob tem naj še enkrat opozorim, da iz slovenskega dela raziskave niti eden od intervjuvancev ni omenjal dejstev, ki nakazujejo moralno paniko uporabe drog v povezavi z organizacijo Šent ali širšega območja Nove Gorice.

Prvič, obstajati mora povišana stopnja zaskrbljenosti zaradi določenega obnašanja ali stanja, ki jo je moč izmeriti z javnomnenjskimi raziskavami, medijsko pozornostjo, predlaganimi spremembami zakonodaje ipd. Ta kriterij je v primeru Dugnada povsem upravičen, saj veliko število uporabnikov na področju *Vesterbro* v Københavnu, ki s svojim izgledom, obnašanjem in življenjskim stilom že dalj časa vnašajo strah in motijo ustaljen življenjski ritem ostalih ljudi v skupnosti, sprožajo številne javne polemike in medijski linč ter kličejo po korenitih spremembah. Spremembe naj bi bile v smislu restriktivnejše politike drog, pregona uporabnikov ter na drugi strani izboljšanja programov pomoči, zakonska ureditev varnih sob itd. *Drugič, povečana sovražnost, usmerjena proti deviantom oz. ljudskim hudičem*¹⁷. Sovražnost ustvarjajo predvsem mediji, ki so podprti s strani določenih političnih opcij (prevladujočih v državi), ki so izrazito odklonilne do uporabe drog in njenih uporabnikov. Problematiki drog podpirajo še z raznimi nacionalističnimi in rasističnimi elementi, laična javnost pa se s tem poistoveti in nastopa zoper tako imenovane deviante oziroma ljudske hudiče. Ta kriterij posledično povzroča tudi četrtega, kjer pride do *sorazmernega javnega konsenza, da je deviantna skupina resnična družbena grožnja*. Četrty kriterij je *disproporcionalnost domnevne grožnje v primerjavi z »objektivno« resničnostjo problema, kjer je izmerljiva zaskrbljenost velika, dejanska škoda in število deviantov pa neznatna*. To drži deloma, saj je uporabnikov zgolj v strogem mestnem predelu s skupno populacijo 700.000 prebivalcev, približno 10.000, kar pomeni, da je prevalenca 14 uporabnikov drog na 1000 prebivalcev, starih od 15 do 54 let, to pa je veliko (Ishøy, T., Haastrup L., Hay G. 2004: 114). Število uporabnikov torej ni neznatno, kakor tudi ni neznatna niti škoda povzročena z njihove strani, gotovo pa bi lahko bila ob tolikšni koncentraciji uporabnikov škoda še veliko večja. *Petič, za moralno paniko je značilna kratkotrajnost, saj večinoma razmeroma hitro poniknejo*. V danem primeru to povsem ne drži, saj je »urgentno« stanje na tapeti že dalj časa. Tudi pri moralni paniki vidimo, da je bolj kot dejanska škoda uporabnikov, katere se ostali ljudje tako zelo bojimo, večji problem stigma, katere nosilci smo prav mi sami. Kanduč (Kanduč 1997: 157) ob tem pravi: »Razmišljanje o tovrstnih družbenih (predvsem pa človeških) problemih in odzivanje nanje se namreč dogaja v simbolno-imaginarnem

¹⁷ Izraz ljudski hudič (folk devil) izhaja iz klasične študije moralne panike Stanley Cohena (1972). Cohen ljudskega hudiča opredeli kot osebo ali skupino oseb, katerih obnašanje je širše družbeno označeno kot deviantno, pri čemer pa je grožnja, ki naj bi jo obnašanje predstavljalo za ustaljene družbene norme in vrednote znatno manjša, kot si to predstavlja moralna večina. Mediji in javnost ljudske hudiče obravnavajo skozi ponavljajoči diskurz, ki skozi dihotomijo dobro – slabo, konformno – deviantno ustvarja stereotipno predstavo o teh družbenih skupinah ali posameznikih. Ljudski hudiči so denimo lahko člani mladinskih subkultur, narkomani, prostitutke itd. (Bulc 2003: 247).

sobesedilu, ki ga označujejo po eni strani globoko ukoreninjeni nesporazumi, predsodki, sprenevedanja, stereotipne predstave, tabuji, mitološke razlage in drugi z večine domišljjski konstrukti, po drugi strani pa so vselej v igri še izredno intenzivne čustvene sestavine, na primer socialni, racionalni ali iracionalni (panični strah), prezir moralno zgražanje (oziroma obsojanje), stud, negotovost, sočutje, zavist, pomilovanje, obup, zaskrbljenost ali gorečnost.»

Rezultat tega je, da postane naša občutljivost do problema zelo majhna in vedno vidimo rešitve na način, kjer poskrbimo predvsem zase, glavni akterji (v tem primeru uporabniki) pa še naprej ostajajo prezrti in preslišani. Zakaj nas torej toliko različnih stvari v povezavi z uporabniki drog moti? Morda se del odgovora skriva tudi v tem, da je za njih zelo slabo poskrbljeno. Seveda imamo vso pravico, da nas moti, če (tudi) uporabniki drog v javnem urbanem okolju urinirajo vseprek, toda kaj je tukaj zares problem; to da oni urinirajo ali to, da nimajo možnosti urinirati na mestih, ki so za to namenjena. Če nas moti veliko število uporabnikov na ulicah; so tukaj problem oni sami ali to, da nimajo drugih ustrežnejših prostorov, kjer bi se lahko zadrževali? Tudi uporaba drog na javnih prostorih, kjer lahko vidimo prebadanje ljudi z iglami, njihovo omamo ter bedo, lahko pri marsikomu presega mejo dobrega okusa. Upravičeno! Toda ali ne bi prav z različnimi programi, v zadnjem primeru varnimi sobami, rešili velik del teh situacij, ki med uporabniki in ne-uporabniki povzročajo konflikt?

Varnejši prostori v določeni meri zmanjšujejo omenjene težave, s čimer zmanjšujejo tudi moralno paniko. Medijsko ozaveščanje, ki objektivno prikaže dobro prakso obravnave in udejstvovanja ljudi v varnejših prostorih, lahko bistveno prispeva k temu. Za zmanjševanje moralne panike je pomemben dejavnik tudi ta, da se ljudje zadržujejo v varnejših prostorih in so tako na ulicah manj vidni. V tem primeru ne gre toliko za skrivanje, odmikanje problema, temveč za to, da se uporabnikom dejansko ponudijo dodatne možnosti in storitve.

~

DC nudijo tudi odlično izhodišče za spoznavanje življenja uporabnikov drog, uporabniške subkulture in miselnosti, ter tudi za raziskovanje njihovih potreb. Tesen stik strokovnih delavcev z uporabniki omogoča, da programi, namenjeni njim, niso namenjeni zgolj sami sebi, temveč imajo uporabniki drog od njih dejansko korist. Flaker (2002b: 272) pravi, da je pri konstrukciji služb, pri načrtovanju posameznih ukrepov in pri »doziranju« pravšnje in ustrezne pomoči bistvenega pomena, da ugotovimo, kakšne so potrebe in želje uporabnikov in kakšen je njihov življenjski kontekst. Prav zaradi tega je za raziskovanje potreb uporabnikov pomembno, da začne potekati skupaj z osnovanjem prvotne ideje, že preden organizacija

začne zares delovati. Eden od namenov raziskovanja potreb je tudi ta, da se te potrebe skuša čim bolje posredovati širši javnosti, za katero je predvsem pomembno to, da so s potrebami uporabnikov seznanjeni, ali jih bodo tudi spoštovali je stvar njihove odločitve, v vsakem primeru pa morajo potrebe uporabnikov biti vodilo za delo strokovnjakov. Krepiti je potemtakem treba občutljivost za kontekst uživalcev, za njihove želje, potrebe interese in nuje (Flaker 2002; 272).

Velikokrat pri raziskovanju sploh ni potrebno pretirano razmišljati, da bi dognali, kaj uporabniki drog potrebujejo in česa si želijo, saj nam to povejo in pokažejo sami. Včasih pa je odgovor na potrebe lahko skrit v situaciji sami po sebi, ki nakazuje na nevzdržnost razmer ter kliče po spremembah. Tak primer sem omenil v danskem modelu DC, kjer je iz policijskih poročil razvidno, da se je v odpiralnem času Dugnada stopnja uličnega kriminala zmanjšala za trideset odstotkov. Logična posledica v tem primeru bi tako bila, da delovni čas podaljšamo, po možnosti tudi tekom noči, saj statistike kažejo, da se takrat stopnja kriminalitete izrazito poveča. Daljšanje delovnega časa DC je v raziskavi predlagala večina sogovornikov. To po svoje kaže na veliko funkcionalnost organizacij, ki uporabnikom drog nudijo določene storitve in povečujejo možnosti, po drugi strani pa uporabnike drog dlje časa zadržijo znotraj organizacij, kar predvsem ustreza prebivalcem in ostalim ljudem, ki v istem okolju poslujejo ali kako drugače delujejo (npr. policija).

Predvsem uporabniki, ki najprej in najbolj občutijo, kako organizacija deluje, hitro odkrijejo pomanjkljivosti. V obeh primerih, ki smo jih zajeli v raziskavi, so se uporabniki posebej pritoževali nad organizacijo delovanja. Najpoglavitejši vzroki za nezadovoljstvo so bili slab nadzor nad prekupčevanjem z drogo, premajhen obseg dejavnosti, premajhna kontrola nad hrano in prehranjevanjem (kraja in razmetavanje s hrano), pomanjkanje storitev (nočno zavetišče, zaposlovanje uporabnikov ...) itd. Veliko konfliktov povzročajo tudi zaposleni, s katerimi je zadovoljna manjšina uporabnikov. Očitajo jim neprofesionalnost, pomanjkanje spoštovanja do uporabnikov drog, pasivnost in neproduktivnost, nepotrpežljivost ... Sicer sem mnenja, da je zadovoljiti potrebe vseh na način, da bodo vsi zadovoljni, nemogoče. Kljub temu morajo biti prav uporabniki največja referenca zaposlenim. Zavedanje, da se vedno dela v dobro uporabnikov in vrednota spoštovanja dostojanstva vsakega človeka, kljub temu, da je uporabnik drog, bi veliko pripomogla k zmanjšanju nezadovoljstva uporabnikov. Zraven tega je potrebno, da se strokovnjaki ne izgubijo v svojem strokovnem okviru, temveč se venomer spuščajo na raven uporabnikov (so jim blizu, ter jih lahko slišijo) in prilagajajo njihovim trenutnim potrebam. *Uživalci namreč velikokrat vidijo strokovnjake kot del širšega mehanizma, ki jih postavlja na družbeni rob* (Flaker 2002b: 239).

Poleg različnega kulturnega konteksta, na podlagi katerega se razlikujeta slovenska in danska organizacija, ki sta bili temelj raziskave v tej nalogi, je do največjih razlik prihajalo predvsem zaradi možnosti uporabe drog, ki je na Danskem v okviru Dugnada omogočena, v Sloveniji pač ne. Razlike so se pokazale skoraj v vseh obravnavanih kategorijah, na katere sem se osredotočil.

Prednosti varne sobe, ki pripomore k zmanjševanju škode, so sicer tudi pri nas že dalj časa znane. Še starejše so raziskave, ki dokazujejo veliko izpostavljenost tveganju uporabnikov drog v našem prostoru, vedno znova pa nastajajo nove in nove. *Najnovejše terenske raziskave so pokazale, da je na sceni uživanja drog v Sloveniji še vedno veliko zdravstvenih tveganj povezanih z uživanjem drog: izmenjuje se pribor za injiciranje (igle, filtri, voda), dviga se število predoziranja, poleg heroína se injicirajo tudi druge droge (kokain, zdravila na recept). Souporaba pribora prevladuje predvsem v ruralnih okoljih, kjer je ponudba zdravstvenih in socialnovarstvenih programov majhna, uporaba drog pa razširjena. Raziskave so pokazale, da smo v Sloveniji priča takšnim tveganjem skoraj v vseh lokalnih skupnostih, v katerih smo do zdaj opravili raziskovanje na podlagi metodologije HOO (Bovec, Kobarid, Tolmin, Murska Sobota, Krško, Novo mesto, Postojna, Ilirska Bistrica, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem), (Kvaternik, Grebenc 2009: 289).* Zanimivo je, da se slovenski uporabniki drog in ostali udeleženi vključeni v raziskavo, pravzaprav sploh niso bistveno pritoževali nad pomanjkanjem varne sobe. Menimo, da je to predvsem posledica tega, da sami nimajo izkušnje z varnimi sobami in v resnici nimajo povsem izoblikovane predstave, kakšne prednosti varna soba dejansko prinaša. Na drugi strani so danski uporabniki toliko bolj izpostavljali pomen prostora, ki jim uporabo droge omogoča. Še posebej pomemben je v primerih predoziranja uporabnika, saj mu je takrat pomoč nudena nemudoma. Možnost trajnejših poškodb in smrtnosti je tako bistveno zmanjšana. Naslednja prednost varne sobe, za katero vemo, da odločilno pripomore k zmanjševanju škode, uporabniki pa se te prednosti zavedajo in možnost nadvse cenijo, je večja sterilnost pri uporabi drog. Čeprav prostori niso bolnišnično čisti (še enkrat naj opozorimo, da v danskem primeru ne gre za uradno varno sobo), je čistoča in sterilnost za pripravo in uporabo droge še vedno na zelo visokem nivoju. Temu namenjajo tako uporabniki, še zlasti pa zaposleni velik pomen. Tretji pomemben vidik varnih sob, ki je še celo bolj kot za uporabnike same pomemben za prebivalce in druge udeležene v okolju varne sobe, je ta, da uporabniki po uporabi droge večino uporabljenega

pribora tam tudi pustijo oziroma ga ne puščajo na ulicah, kjer bi bilo tveganje okužb in poškodb večje.

Z vidika socialnih posledic uporabe drog, varne sobe zmanjšujejo občutek deviantnosti uporabnikov, da neprestano delajo nekaj, česar se ne sme. *Redni uživalec drog mora tekom dneva poskrbeti za vrsto aktivnosti, ki omogočajo vzdrževanje zasvojenosti, toda glede na okoliščino, da uživa droge, ki so prepovedane, mora hkrati poskrbeti tudi za prikrivanje teh aktivnosti (ibid.).* Poleg tega prostor, ki uporabnikom omogoča uporabo drog, zmanjšuje tabu uporabe tudi med abstinenti. Ti začnejo z varno sobo sprejemati dejstvo, da potreba zasvojenih z drogo uporabnike sili, da drogo v vsakem primeru tudi vzamejo. V skladu s politiko normalizacije¹⁸, varna soba postane s tem prostor, ki je za uporabo drog namenjena.

Z vidika duševnega zdravja se z varno sobo znatno zniža pritisk uporabnikov, ko drogo lahko neobremenjeno uporabijo. Ni se jim več potrebno skrivati pred nezaželenimi pogledi mimoidočih oziroma biti v skrbeh, da jih bodo med pripravo in uporabo zalotili policisti. Predvsem v tem smislu je bilo s strani slovenskih uporabnikov drog izkazana največja potreba po ustanovitvi varne sobe pri nas.

Če govorimo o urejanju vsakdanjega življenja uporabnikov, lahko varna soba omogoči boljšo strukturiranost časa in večji izkoristek le-tega, ki ga uporabniki drog morda namenijo drugim aktivnostim. Zavedanje, da imaš nekje prostor, kjer boš drogo lahko uporabil, človeka razbremeni misli, kje bo tokrat iskal mesto za uporabo droge. Kvaternik in Greben (2009: 288) ob tem dodajata: »Skrb za varnejše uživanje drog je povezana ravno z vzdrževanjem običajnega vsakdanjega življenja. Pri čemer je ključno vzdrževanje vrednotenih socialnih vlog, ki jih ima posameznik (starševstvo, zaposlitev, partnerstvo, šolanje in podobno).«

Ljudje, ki vidijo uporabnike drog med uporabo, večinoma občutijo strah in nelagodje. V urbanih središčih, še posebej tam, kjer je uporabnikov drog veliko, so taki prizori vsakdanji, poleg tega pa uporabniki za seboj puščajo tudi sledi v obliki uporabljenega pribora za injiciranje, aluminij folje, kri itd. To so tudi pomembni vzroki, ki povzročajo moralno paniko. Z varnimi sobami se lahko temu izognemo, uporaba drog se z ulic namreč premakne tja. *Z uvajanjem varnejše sob za uživanje drog zmanjšamo nemir, ki ga povzroča vidnost uživanja drog v skupnosti (Kvaternik, Greben 2009: 293).*

¹⁸ Pomembne razlike zasledimo tudi v predstavljanju ciljev zmanjševanja škode. Tako se na eni strani kot ključni argument uvajanja nizkopražnih programov navaja epidemijo aidsa in se kot najpomembnejše vodilo oziroma cilj postavlja preprečevanje okužb. Na drugi strani pa se zmanjševanje škode predstavlja kot novo paradigmo na področju drog. O zmanjševanju škode se tako govori kot o strategiji, ki nastane kot rezultat uvida v posledice družbenega odziva na pojav in prinaša doktrinaren premik tudi na področju terapije in preprečevanja (Fojan 2005: 182).

Edina pomanjkljivost, ki se je na podlagi raziskave in izkušenj pokazala v primeru danske varne sobe, je preprodaja drog. Poudariti je potrebno, da to ne velja za varne sobe nasploh, temveč se nanaša izključno za primer varne sobe v okviru organizacije Dugnad. Preprodaja drog je bila tam največja težava, saj nadzor zaposlenih ob tako velikem številu uporabnikov ni bil mogoč. Na tem mestu so do izraza prišle tudi nekatere organizacijske šibkosti. Drugje po Evropi, kjer so varne sobe uradne oziroma zakonsko dovoljene, tovrstnih težav nimajo, saj imajo organizacije dovršen sistem nadzora glede preprodaje drog, kršitve pa so strogo sankcionirane.

Pri slovenskih sogovornikih ni bilo skoraj nobenega, ki bi bil absolutno za vpeljavo varne sobe. Čeprav v programu vidijo prednosti in priznavajo, da bi varna soba pripomogla k določenemu izboljšanju v posameznih segmentih življenja uporabnika, je še vedno prisotna velika mera skepse. Večina v programu varne sobe zopet prepozna kot potuho¹⁹ uporabnikom drog.

Dokaj smiselno se mi zdi pomislek nekaterih, ki domnevajo, da bi se v primeru varne sobe še povečalo število tujcev, ki bi k nam prihajali zaradi drog. Glede na to, da je meja z Italijo v neposredni bližini, bi morda tudi oni želeli koristiti omogočeno varnejšo uporabo droge v varni sobi. Vštevši, da je droga pri nas cenejša kot v Italiji, bi se morebiti še povečala tudi stopnja preprodaje drog.

Nekateri uporabniki drog pri nas so zaskrbljeni, da bi varna soba omogočala varnejšo uporabo drog zgolj določenim uporabnikom, številni pa bi bili tu izvzeti. Na tem mestu se strinjamo z Kvaternik in Grebenc (2009: 291), ki menita, da je varna soba dostopna za različne tipe uporabnikov drog. *Varnejši prostor uživanja je pomemben za vse tipe uživalcev: občasne, naključne, redne, ulične, in ne le za tiste, ki so zasvojeni. Vsak uživalec se lahko tekom kariere uživanja znajde v trenutkih in situacijah, ki lahko prinesejo škodo, navkljub temu, da je dobro seznanjen s tveganji.*

Še zadnji argument s strani slovenskih uporabnikov, ki sproža pomisleke v povezavi z varnimi sobami pri nas, se nanaša na nadzor policije. Uporabniki menijo, da bi bili v varnih sobah preveč izpostavljeni represivnemu organu, prihajalo naj bi do zlorabe policije, ki bi lahko venomer izkoristila priliko in se znesla nad uporabniki in jih kazensko preganjala. Menimo, da je strah neupravičen, saj bi program varne sobe potekal tudi v policijski vednosti,

¹⁹ Glej stran 89.

čemur bi se policija morala prilagoditi. Uporabniki drog tako ne bi bili nič bolj ranljivi kot so sedaj, ko prihajajo v DC.

6. SKLEPI

- DC namenjeni uporabnikom drog v veliki meri pripomorejo k boljšemu fizičnemu stanju in zdravju uporabnikov
- Lažji dostop do pribora za uporabo drog prispeva k manjšemu tveganju širjenja virusnih obolenj in ostalih poškodb povezanih z uporabo drog. Manjše tveganje velja tako za uporabnike drog same kot tudi za ostale udeležene v skupnosti.
- Možnost, da imajo uporabniki drog prostor, kamor se lahko zatečejo in so tam tudi dobrodošli, lahko pomembno prispeva k ohranjanju dostojanstva in integritete uporabnika. To prispeva k večji socialni vključenosti uporabnikov in zmanjševanju stigme, katere nosilci smo predvsem abstinenti.
- V DC se lahko uporabniki drog razbremenijo stresa, ki so mu izpostavljeni kot uporabniki drog, kar pripomore k boljšemu duševnemu zdravju.
- Potreba po uporabi storitev DC se s finančno stisko oziroma kakšnimi drugimi socialnimi stiskami, kot je brezdomstvo, poveča.
- Pestra paleta možnosti in aktivnosti, ki jih DC ponujajo, lahko prispevajo k reorganizaciji vsakdanjega življenja uporabnikov, s čimer se preživljanje časa dvigne na višjo kakovostno raven.
- DC je lahko pomemben dejavnik pri procesu reintegracije uporabnikov po vrnitvi iz terapevtskih skupnosti, zaporov, detoksikacijskih programov, bolnišnic itd.
- Zadrževanje uporabnikov drog znotraj DC zmanjšuje vidnost uporabe drog in uporabnikov samih v urbanih središčih. K zmanjševanju moralne panike lahko poleg tega bistveno pripomore tudi dvig kulture uporabnikov in sprememba določenih navad, čemur pripomorejo tudi DC.
- Predvsem pri slovenskih uporabnikih drog ter tudi abstinentih, je mogoče razbrati veliko mero kritičnosti do programov in storitev, ki jih nudijo DC pri nas. Zaskrbljujoče je

dejstvo, da veliko ljudi, med njimi tudi uporabniki sami, storitve DC doživlja predvsem kot potuho uporabnikom drog.

- DC omogočajo neposreden stik ne-uporabnikov z uporabniki, kar pripomore k boljšemu spoznavanju uporabnikov in njihovega življenjskega sloga. Na ta način se lahko seznanimo in raziskujemo potrebe uporabnikov, na podlagi česar se uporabnikom lahko bolj prilagodimo in izboljšamo funkcionalnost storitev, ki so jim namenjene za pomoč ali pa vpeljemo nove.
- Nekaterе razlike v delovanju DC so lahko tudi posledica specifičnega okolja, kjer se DC za uporabnike nedovoljenih drog nahaja. V mislih imamo bodisi razlike v strukturi ali množičnosti uporabnikov, bodisi kulturološke razlike. V tem primeru imamo dejansko zelo malo vpliva na spremembe, lahko pa nam to olajša delo v tem smislu, da vzamemo stvari take, kot so in več energije vložimo v tistih segmentih, kjer lahko ustvarimo spremembe in pripomoremo k izboljšanju situacije.
- Omogočanje uporabe drog v varnih sobah bistveno pripomore k izboljšanju varnosti in kvalitete življenja uporabnikov in ostalih udeleženi h v skupnosti.

7. PREDLOGI

1. DC si morajo v še večji meri prizadevati za dvig kulture uporabe drog. Težiti morajo k še varnejši, odgovornejši in bolj nadzorovani uporabi drog. Ker prostore DC obišče veliko število uporabnikov drog, med njimi tudi takih, ki se ne poslužujejo drugih programov namenjenih uporabnikom drog, imajo zaposleni v DC odlično priložnost, da vplivajo na dvig kulture uporabnikov drog.
2. Večji poudarek bi morali nameniti predstavitvi DC in njihovega namena ter tudi ostalih nizkopražnih programov, uporabnikom in laični javnosti, saj je smiselnost večini še vedno nepoznana. Nizkopražni programi nikakor ne smejo biti med ljudmi prepoznani kot potuha, saj to ovira delo le-teh ter zmanjšuje njihov pomen.
3. DC bi lahko več storitev in možnosti ponudili tudi ljudem, ki ne uporabljajo droge, npr. prepoznavni bar z ugodnejšo pijačo, filmske in glasbene večere, inovativne delavnice itd. Storitve bi morale biti atraktivne, primarni namen pa naj ne bi bil nujno usmerjen k druženju uporabnikov z abstinenti. Odnosi bi se morda lahko razvili postopoma, brez »prisile«. Predvsem bi to pripomoglo k zmanjševanju socialnih posledic uporabe droge in k zmanjševanju moralne panike.
4. Po vzoru DC bi bilo za potrebe uporabnikov drog smiselno ustanoviti tudi nočne centre, ki ne bi imeli funkcije nočnega zavetišča, temveč bi uporabnikom nudili podobne storitve kot DC, torej sanitarije, možnost tuširanja, dostop do informacijskega omrežja, možnost prehranjevanja, psihosocialno pomoč strokovnjakov (varno sobo, zdravstveno oskrbo) itd.
5. Kapacitete DC bi morale biti urejene na način, da omogočajo razbremenitev in sprostitev tako uporabnikov, ki si želijo aktivnega preživljanja časa, kot tudi tistih, ki si želijo zgolj umiriti in odpočiti.
6. Fakultete, ki izobražujejo socialne delavce in druge sorodne pomagajoče poklice, bi morale še z večjim poudarkom bodoče strokovnjake opremiti z znanjem lobiranja in medijskega udejstvovanja in jih spodbujati k aktivnejšemu zagovorništvu uporabnikov in izpostavljanja socialnih stisk in problematike s pomočjo medijev javnosti. Socialni

delavci bi morali biti dejavnejši tudi v politični sferi, saj je njihov vpliv na politiko danes premajhen.

7. DC bi morali na organizacijski ravni izboljšati kontrolo nad preprodajo drog znotraj svojih prostorov. Preprodaja drog znotraj DC je sporna in meče slabo luč na organizacije nizkopražnih programov.
8. Večji poudarek bi morali DC nameniti zaposlovanju in legalnemu pridobivanju finančnih sredstev uporabnikov drog. K temu bi lahko pripomogli s spodbujanjem priložnostnih/drobnih del uporabnikov, npr. izdelava in prodaja koledarjev ali uporabniških časopisov, spodbujanje umetniškega ustvarjanja in prodaja izdelkov, priložnostna fizična dela itd. Poleg tega bi uporabnike drog v DC lahko v večji meri zaposlovali tudi preko programov javnih del, ki jih vodi Zavod za zaposlovanje RS.
9. DC v Sloveniji bi morali več truda nameniti inovacijam programov pri delu z uporabniki drog.
10. Smiselno bi bilo tesnejše sodelovanje s sorodnimi organizacijami nizkopražnih programov drugje po Evropi, kjer imajo naprednejše pristope pri delu z uporabniki drog. Poleg izmenjave izkušenj, tako uporabnikov kot zaposlenih, bi v njihovem načinu delovanja morda pridobili nove ideje, kako izpopolniti storitve namenjene uporabnikom.
11. Uporabniki storitev DC bi lahko bili bolj vključeni v strukturo delovanja DC, s čimer bi organizacije postajale bolj uporabniške. Uporabnike drog bi morali aktivnejše spodbuditi k izboljševanju organizacije delovanja DC. O tem imajo namreč nekateri uporabniki že izdelane ideje, saj o tekoči problematiki in svojem položaju veliko razmišljajo. V težave in situacijo imajo drugačen vpogled kot strokovnjaki, saj gledajo iz svojega zornega kota. Menimo, da jim bi bilo treba bolj prisluhniti, poleg tega pa bodo morda prav zaradi večje participacije čutili tudi večjo odgovornost do organizacije same in samih sebe.
12. V večji meri bi se bilo potrebno angažirati za zagon programa varne sobe. Ustanoviti se mora delovna skupina strokovnjakov in članov DC, ki bi opravili dodatne raziskave glede aktualnih potreb, možnosti in ovir za začetek programa varnih sob. Dobljene rezultate je potrebno predstaviti resornim ministrstvom, lokalnim skupnostim, financerjem in laični javnosti. Morda je smiselno pridobiti mnenje in zagovorniško skupino strokovnjakov iz tujine, kjer program varnih sob uspešno funkcionira. Ob tej priložnosti bi bila smiselna

tudi aktivna kampanja za varne sobe, da bi smiselnost programa sprevidela tudi laična javnost in uporabniki drog sami.

8. VIRI IN LITERATURA

8.1. LITERATURA

1. Asimov, I. (1978). Biografska enciklopedija znanosti in tehnike. Ljubljana: [Tehniška založba Slovenije](#)
2. Auer, V. (2001), Droge in odvisnost. Maribor: Drvarska tiskarna
3. Bjørkøe, J. A. (2008), Starting from the heart. Copenhagen: Kofoed's school publications
4. Bulc, G. (2003), Serijski morilci - mačk: Moralna panika in mladinsko prestopništvo. Teorija in praksa, 2: 245-265.
5. Coenen, F., (2008), Supervision from the Aquarium. Mainline: drugs, health and the street, 3: 22-23.
6. Dagmar, H., (2004), European report on drug consumption rooms. Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
7. Delovni osnutek gradiva resolucije o nacionalnem programu na področju drog 2011 – 2020, 2010
8. Flaker, V. (1993), Droge in nasilje. Ljubljana: Mirovni inštitut
9. Flaker, V. (2002), Živeti s heroinom I: Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji. Ljubljana: Založba /*Cf.
10. Flaker, V. (2002), Živeti s heroinom II: K zmanjševanju škode. Ljubljana: Založba /*Cf.
11. Flaker, V., Grebenc, V., Kvaternik Jenko, I., Bah B. (2006), Ocena potreb in načrtovanje odgovorov po novih programih pomoči za uživalce drog v Republiki Sloveniji: končno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Center za študije drog in drugih zasvojenosti

12. Fojan, D. (1999), Droga kot argument za karkoli. *Socialno delo*, 38, 4/6: 241-253.
13. Fojan, D. (1996), Različni pogledi na uživanje drog: tri leta izhajanja biltena »Mreža drog«, 47, 3: 263-266.
14. Fojan, D. (2005), Zmanjševanje škode na področju drog. *Socialna pedagogika*, 9, 2: 177-192.
15. Goffman, E. (2008), Stigma: Zapiski o upravljanju poškodovane identitete. Maribor: Aristej
16. Grebenc, V. (2003), Droge in kriminal: kritičen razmislek o njuni zvezi. *Socialna pedagogika*, 7, 4: 407-430.
17. Grebenc, V. (2003), Zmanjševanje socialne škode povezane z uživanjem drog in iskanje odgovorov v skupnosti. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Ishøy, T., Haastrup L., Hay G. (2004), Estimating the prevalence of problem opioid use in Copenhagen 1997-1998. *Danish Medical Bulletin*, No. 1., Vol. 51, 114-6.
19. Južnič, S. (1980), Kolonializem in dekolonizacija. Maribor: Obzorja
20. Kanduč, Z., (1997), Problemi v zvezi z uživanjem mamil: kriminološke, kazensko pravne in kriminalnopolitične perspektive. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48, 3: 157-170.
21. Klavora, M., Klavora, M., Tomšič, I., (1995), Ilegalni promet z drogami. Maribor: Obzorja (25-57).
22. Krek, M. (2010), Ko si na dnu. Koper: Zavod za zdravstveno varstvo
23. Kvaternik Jenko, I. (2004), Politika drog: Pogledi uporabnikov in uporabnic. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
24. Kvaternik, I., Grebenc, V., Rihter, L. (2006), Droga med politiko in vsakdanjim življenjem. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
25. Kvaternik, I., Grebenc, V., (2009), Varnejši prostor za uživanje drog kot smiselni odgovor na potrebe uživalcev drog in skupnosti. *Socialno delo*, 48, 5/6: 287-296.

26. Marenk, A. (2008), Živeti brez heroina: Življenje bivših zasvojenih uživalcev heroina. Diplomsko naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
27. Miličinski, L., Tomori M., Hočevan F. (1983), Droge v svetu in pri nas. Ljubljana: Delavska enotnost.
28. NAD publication No. 43 (2003), Regulation drugs: between users, the police and social workers. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research (NAD)
29. Nolimaj, D., Rejc, V. (1997), Pogovori o drogah. Ljubljana: Reprostudio S d.o.o.
30. Nolimaj, D., Leskovšek E., Pokrajac T. (2008), Ovire v dostopnosti in dosegljivosti programov pomoči: vidiki uporabnikov prepovedanih drog v Sloveniji. Ljubljana: Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin.
31. Petrovec, D. (1995), Penološka in postpenalna obravnava narkomanije. Maribor: Obzorja (100-113)
32. Poročilo s področja prepovedanih drog v Republiki Sloveniji (2007). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije
33. Ramovš, J., (1983), Boj za življenje družine: Zdravljenje alkoholizma in urejanje neskladne družine (Alkoholno omamljen II.). Celje: Mohorjeva družba.
34. Ramovš, J., (1995), Slovenska sociala med včeraj in jutri. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
35. Ramovš, J., (2003), Kakovostna starost: Socialna gerontologija in gerantogogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
36. Ramovš, J., Ramovš, K., (2007), Pitje mladih. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
37. Sande, M. (2004), Uporaba drog v družbi tveganj: Vpliv varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganj. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljana.
38. Skynner R., Cleese J., (1994), Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram.
39. Studen Gril, S. (2010), V iskanju smisla življenja: Vzpostavljanje abstinence uživalcev heroina. Diplomsko naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

40. Taradash M. (1993), Cena prohibicije drog: prispevki iz mednarodnega antiprohibicionističnega foruma, Bruselj 28. IX. – 1. X. 1988. Ljubljana: Taxus
41. The Danish Government (2003), The fight against drugs: action plan against drug abuse.
42. Zbirka zakonskih in podzakonskih aktov povezanih s področjem drog (2001). Ljubljana: Urad Vlade RS za droge
43. Žnidaršič, A. (2009), Matere uživalke drog: Od nosečnosti do poroda. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

8.2. ELEKTRONSKI VIRI

- E1: [Health care system - Wikipedia, the free encyclopedia](http://en.wikipedia.org/wiki/Health_care_system). Preneseno dne 7.3.2011 s strani: http://en.wikipedia.org/wiki/Health_care_system
- E2: [Welfare state - Wikipedia, the free encyclopedia](http://en.wikipedia.org/wiki/Welfare_state). Preneseno dne 7.3.2011 s strani: http://en.wikipedia.org/wiki/Welfare_state
- E3: Project Udenfor (2010), The Thy-project. Preneseno dne 3.11.2010 s strani: <http://www.udenfor.dk/uk/Menu/The+Thy-Project>
- E4: EMCDDA (2009), The state of the drug problem in Europe. Preneseno dne 12.10.2010 s strani: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_93236_EN EMCDDA_AR2009_EN.pdf
- E5: Ragazza (2010), Preneseno 8.12.2010 s strani: <http://www.hamburg.de/spenden-menschen-hamburg/4372/ragazza-ev.html>
- E6: Državni zbor Republike Slovenije, UL št. 95, 27. 8. 2004. Preneseno dne 12.2.2011 s strani: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=51064&part=&highlight=kazenski+zakonik>
- E7: EMCDDA (2009), Drug offences: sentencing and other outcomes. Preneseno dne 12.10.2010 s strani:

http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_93266_EN_Summary_Sentencing%20SI_SL.pdf

9. POVZETEK

Diplomska naloga *Vpliv, umeščenost in pomen dnevnega centra za uporabnike drog: primerjava dnevnih centrov Šent in Cafe Dugnad*, je razdeljeno na dva osrednja dela. V teoretičnem uvodu pod drobnogled vzamem politiko do drog. Prikazan je razvoj politike do drog skozi zgodovino, ki se je oblikovala na podlagi dveh različnih diskurzov; to sta medicinski oz. psihiatrični tip in policijsko nadzorovalni tip. Danes tako v svetu prevladujejo tri različne politike do drog, ki jih lahko delimo na prohibicionistično, javnozdravstveno in klasično liberalno politiko drog. Nacionalna politika drog je skupaj še z nekaterimi drugimi značilnostmi v teoretičnem uvodu opisana za državi Danske in Slovenije, saj se v teh dveh državah nahajata organizaciji *Cafe Dugnad* in *Šent*, v okrilju katerih delujeta dnevna centra za uporabnike nedovoljenih drog. Ker se celotna naloga nanaša ravno na omenjena dnevna centra za uporabnike drog, sta delovanje in poslanstvi le-teh podrobneje opisani. Poglavje v uvodnem delu je namenjeno tudi varnim sobam za uporabo drog. Ta nizkopražni program, je dolgoletna želja predvsem številnih uporabnikov drog in tudi ostalih ljudi, ki na področju drog delujejo in si prizadevajo k zmanjšanju tveganja okužb in poškodb kot posledic uporabe drog. Za ustanovitev varnih sob si še vedno prizadevamo v Slovenji, kot tudi na Danskem, čeprav tam ravno v okviru organizacije Dugnad, že deluje neuradna, tolerirana varna soba, namenjena uporabnikom nedovoljenih drog. Ker prostori in službe namenjene uporabnikom drog vedno sprožajo številna javne polemike, je v teoretični uvod vključeno še poglavje o moralni paniki, kriminaliteti, in legalizaciji drog ter prohibiciji, saj se ti pojmi v veliki meri navezujejo na dnevne centre, ki so predmet raziskave v drugem delu naloge.

Kot že rečeno, empirični del naloge temelji na primeru danskega in slovenskega dnevnega centra za uporabnike drog. Kvalitativna raziskava je bila narejena na podlagi sedemnajstih intervjujev z ljudmi, ki so vsak na svoj način povezani z dnevnim centrom za uporabnike drog v Sloveniji, ter na Danskem. Analiza je bila torej opravljena s pomočjo uporabnikov, zaposlenih v dnevnem centru, sosedoma, ki stanujeta v neposredni bližini dnevnega centra, policistoma, prostovoljcema, socialnima delavkama in enim lastnikom lokala, ki se prav tako nahaja v bližini dnevnega centra. Raziskovanje je usmerjeno v njihovo doživljanje dnevnega centra za uporabnike drog v skupnosti, kaj imajo od tega oni sami, kaj so dobre in kaj slabe lastnosti ter vplivi dnevnega centra, kaj je bilo drugače preden je omenjeni program deloval in kakšnih sprememb si v zvezi z dnevnim centrom želijo. Slovenski sogovorniki so svoje

mnenje podali tudi glede varnih sob za uporabo drog in ali potreba po tem programu po njihovem mnenju obstaja tudi v našem prostoru.

Rezultati pokažejo, da dnevni center za uporabnike drog v zelo veliki meri vpliva na *razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge; razbremenitev socialnih posledic uporabe droge; vpliva na duševno zdravje uporabnikov drog; na urejanje vsakdanjega življenja uporabnikov drog; na zmanjševanje socialne in družbene škode zaradi uporabe drog; na moralno paniko zaradi uporabe drog in tudi zmanjševanje le-te; na preprodajo drog; na socialno in družbeno škodo zaradi uporabe drog; na zaviranje urejanja vsakdanjega življenja uporabnikov; ter na raziskovanje potreb uporabnikov*. Na podlagi rezultatov analize smo poleg teh enajstih kategorij, določili še kategorijo *potrebe in želje po spremembah*, ki se navezujejo na dnevni center in kategorijo *vzpostavitev varne sobe za uporabo drog*, saj je bil ta pojem s strani sogovornikov, v raziskavi večkrat izpostavljen.

Ob vsaj minimalnem poznavanju nizkopražnih programov so ugotovitve nanašajoče na obravnavana dnevna centra za uporabnike drog dokaj pričakovane. Izkaže se, da so vplivi dnevnega centra predvsem pozitivni, tako za uporabnike drog, kot tudi za ostale udeležene v skupnosti. V grobem lahko rečemo, da je z dnevnimi centri tveganje za okužbe in poškodbe zaradi uporabe drog, bistveno zmanjšana. Socialna interakcija na relaciji uporabniki – neuporabniki je zaradi dnevnih centrov lažja, manjša je tudi moralna panika, saj so uporabniki drog na ulicah manj vidni. Prostori, kjer svoj čas tekom dneva preživljajo uporabniki, lahko pomembno prispeva k urejanju vsakdanjega življenja uporabnikov drog, vendar pa so rezultati raziskave pokazali, da v določenih primerih lahko isti prostori pomenijo tudi oviro. Pokazale so se nekatere razlike med slovenskim in danskim dnevnim centrom, ki so plod različnega kulturnega, ter geografskega okolja, v katerih se organizaciji Dugnad in Šent nahajata. Bistveno k razlikam med delovanjem in učinkom dnevnega centra prispeva tudi program varne sobe, ki na Danskem poteka v tolerirani obliki neuradne varne sobe, pozitivni vplivi pa so vidni skoraj v vseh kategorijah, ki smo jih v empiričnem delu postavili pod drobnogled.

Varne sobe so v zadnjem delu vključene tudi kot predlog, ki se nanaša predvsem na slovenski prostor. Predlagam tudi vpeljavo nočnih centrov za uporabnike drog, večje prizadevanje pri zmanjševanju socialne izključenosti uporabnikov drog, tesnejše mednarodno sodelovanje itd.

10. PRILOGE

10.1. INTERVJUJI

10.1.1. Danski uporabnik 1

Zakaj prihajate v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobite zase?

Pravzaprav je bil glavni razlog zakaj sem odšel v Dugnad ta, da sem želel poiskati ljudi, ki prodajajo drogo. V samo ustanovo, oziroma kavarno sem odšel predvsem zato, ker je tudi nekakšno zavetišče v času dežja in mraza, še posebej v zimskem času, ko je zunaj mraz. Je prostor, kjer se počutiš varno in udobno brez občutka, da si pod stresom. V osnovi je bil to pravzaprav sploh prostor, v katerega sploh lahko grem, glede na to, da nimam denarja in upoštevajoč, da sem uporabnik drog. To, mislim, da so glavni razlogi za prihajanje v Dugnad, torej kombinacija toplega, varnega prostora, ki je prijazen in sprejemljiv do gostov, kjer lahko dobimo zastonj hrano in kavo. Poleg tega, če želim uživati drogo, vem, da sem z ljudmi, ki jo tudi sami uživajo, torej občutek pripadnosti.

Zakaj mislite, da je bil Gugnad ustanovljen?

Ker ne poznam ozadja, lahko to zgolj ugibam. Predstavljam si, da so z Dugnadom želeli dodati kamen v tem mozaiku, da se uporabnikom nedovoljenih drog nekoliko olajša njihovo trdo in človeku nedostojno življenje. Če je bil to eden izmed namenov, jim je to uspelo fantastično. Dosegli so vsaj minimalno varnost ljudi in ustvarili prostor, kamor ti ljudje lahko gredo. Včasih lahko hodiš po mestu in nimaš prostora kamor bi se lahko zatekel. To je skoraj neverjetno; obkrožen si z milijonom in pol ljudi, ki hodijo mimo tebe, ti pa nimaš prostora kamor bi lahko šel. Včasih se to zgodi, ker si ne moreš privoščiti, včasih nimaš prijateljev kamor se lahko zatečeš... Droga včasih človeka povsem izloči iz socialne mreže kateri je pripadal, izgubiš družino in na tem mestu je Dugnad odlična terapija za te vrste ljudi. Torej še enkrat; če je to interes in namen Dugnada, mislim, da mu to uspeva v največji možni meri.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

V primerjavi z drugimi podobnimi organizacijami, ki so namenjeni uporabnikom drog, na primer Metnasthjem (zavetišče za uporabnike drog), organizacije kjer vodijo izmenjavo igel, skrbijo za zdravstveno stanje uporabnikov drog itd., Dugnad razbija ta zid med uporabniki drog in neuživalci drog. Prispeva k tem, da če si uporabnik droge in brezdomec, ti ni potrebno biti na cesti. To je fantastično. V večini prostorov nismo zaželeni, tukaj pa lahko dobimo zastonj obrok, napitek, smo brez pritiska in imamo občutek zaželenosti. Lahko se zgolj usedemo in ne delamo nič, če se tako počutimo.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Morda je to predvsem razlog, ki sem ti ga iskreno podal že na začetku in to je tudi razlog, zaradi katerega mislim, da tudi ostali ljudje prihajajo v Dugnad. Ni to edini in poglavitni razlog, ampak je eden izmed njih... Kot veš, v Dugnad prihajamo predvsem ljudje, ki smo uporabniki drog in gotovo je to idealen prostor za vzpostavitev omrežja poznanstev. To sicer nikakor ni slabo za nas, je pa morda težava in slaba plat iz perspektive Dugnada in

zaposlenih, ki se tukaj za nas trudite. Dejstvo je, da je kupovanje in prodaja drog tukaj zelo olajšana.

Če gledam iz perspektive sosedov, mislim, da ni toliko težav za ljudi, ki tukaj živijo, kot za ljudi, ki tukaj poslujejo. Uporaba drog na ulicah v tem območju je z delovanjem Dugnada postala manj vidna in skoncentrirana zgolj na Dugnad. Toda za ljudi, ki tukaj okrog vodijo posle, je Dugnad gotovo negativno sprejet. Na žalost je tukaj še vedno zelo velika stigma, če si uporabnik drog. In tukaj sploh ni razlike, ali si zdravljen uporabnik drog ali ne. Enkrat džanki, džanki za vedno. Ljudje se te bojijo. Ostaja javno mnenje in predstava, da so uporabniki droge v nekem smislu nori, nezanesljivi in slabi. In vsi javni prostori, ki skoncentrirajo tako vrsto ljudi, so prepoznani kot slabi.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Sam sem prvič prišel sem pred slabima dvema letoma. Ko izstopiš pri tistem stranskem izhodu železniške postaje, je tam ogromno ljudi, ki prodajajo drog in govorijo o drogi. Takrat, mi je nekdo rekel, zakaj ne stopim tja do kavarne in tam v miru pokadim svojo drogo. Takrat nisem verjel, da to res obstaja in nisem se čutil povsem varnega, saj sem mislil, da mora biti nekakšna vrsta policijske kontrole ali kaj podobnega. Potem pa sem ugotovil, da je to pravzaprav zelo sproščujoč prostor.

Pred tem, se pravzaprav ne spomnim dobro kako je bilo. Gotovo je bila »scena« veliko bolj vidna na ulicah, vključujoč odrabljene igle in ostala svinjarija. Vidni so bili tudi spori, pretepi, preprodaja, kri... v glavnem nič takega, kar »normalni« ljudje radi vidijo.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Morda, bi kaj spremenil v zvezi s tem, kar se dogaja z Dugnadom v trenutni situaciji. Nihče od nas pravzaprav ne ve, ali bo Dugnad v prihodnosti ostal odprt ali ne. Prostor za kajenje je manj nadzorovan od ostalih prostorov in koncentracija prodaje drog v tem prostoru je zelo visoka. Iz perspektive Dugnada, mene in večine ostalih uporabnikov drog, še posebej brezdomnih uporabnikov, je gotovo interes, da bi Dugnad preživel in ostal odprt tudi na dolgi rok. Vendar pa so za preživetje kavarne potrebne nekatere korenite spremembe v zvezi s to preprodajo drog. Če gledamo na Dugnad iz distance je morda res videti kot običajen lokal, prodaja drog je diskretna in skoraj nevidna, vendar pa me stvari, ki včasih potekajo v notranjosti spominjajo na kakšen »coffee shop« v Amsterdamu oziroma kot bi prišel na tržnico. Mislim, da so vam v zvezi s tem stvari nekoliko ušle iz pod nadzora.

Naslednja stvar ste zaposleni v Dugnadu. Kavarna je sama po sebi čudovit prostor in mislim, da smo vam vsi, ki v Dugnad prihajamo hvaležni in vas neizmerno cenimo. Vendar pa, če bi bil sam lastnik restavracije, ne bi skoraj nihče od vas, ki danes dela v Dugnadu, dobil zaposlitve v moji restavraciji. Sicer nisem prepričan ali je to namerno, ampak včasih je vaše vedenje do uporabnikov nekoliko nesramno in prav »bedasto«. Za nekatere uporabnike, ki niso povsem stabilni, lahko vaš odnos pomeni zgolj še enega od zavrnitev družbe in ignoranco. Kot bi rekli. »Ti nisi polnovredni prebivalec in človek, kot smo mi, zato počakaj, da preneham s tem opraviлом, kar delam sedaj...«. Osebe bi včasih morale delovati nekoliko bolj profesionalno. Morda je to zgolj ena od danskih značilnosti, ki pa mene kot Irca zmotijo. To bi bila zgolj ena od konstruktivnih kritik za tvoje kolege.

Zadnja stvar, ki jo nekako moram omeniti pa so sanitarije. Vsak lokal, bi moral imeti sanitarije, ki bi bile uporabne za to, čemur so v osnovi namenjene. Jazen sem vedno znova, ko pridem v Dugnad in bi rad uporabljal stranišče, pa ga ne morem. To niso več stranišča, to so kadilnice in prostori za zadevanje, ki so za klasično uporabo stranišča popolnoma neuporabna.

10.1.2. Lastnik lokala ob DC Dugnad

Kaj lahko gostje kavarne Dugnad tam dobijo?

Ljudje zahajajo tja, ker je tam možno kupiti drogo. Seveda lahko kupujejo tudi druge stvari, kot so na primer računalniki, ekrani in vse ostale stvari.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

Ideja na začetku je bila, da bi ustvarili prostor, kjer bi se lahko združevali različni profili ljudi, toda združevali so se zgolj uporabniki drog in tako je tudi še danes. Sedaj, ko smo postavili to pregrado, je končno prostor, namenjen vsem. Morda na začetku ni bila po godu vsem, toda zdaj mislim, da smo zadovoljni vsi.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Iz perspektive uporabnikov drog, gotovo to, da lahko tam kupijo drogo. Drugače pa ne vem kaj je pozitivnega... Imajo prostor kjer se lahko zadržujejo tekom dneva. Poleg tega je za njih kar lepo poskrbljeno, vsaj kar se tiče hrane in nekaterih drugih stvari.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Preden je bil Dugnad ustanovljen, med našim lokalom in njihovim, ni bilo pregrade katero imamo tukaj danes. V lanskem letu in v začetku tega leta, so bile razmere tukaj neznosne; vedno je v Dugnadu ogromno ljudi in nekateri od njih si drogo injicirajo kar na odprtem prostoru v pričo gostov našega lokala. Poleg tega smo vsak teden beležili poškodbe naše lastnine, vlome v moj lokal, razbita stekla itd. Veliko je bilo tudi uriniranja vseh, napadov na naše osebe, grožnje z amonijakom, pretepi vaših strank so bili stalnica, ki so jo morali gledati naši gostje. Sicer nikogar ne obtožujem, ampak dejstvo je, da po postavitvi te pregrade nismo imeli še nobenega vloma oziroma nastale škode in tudi ostalih incidentov ni. Kakorkoli, to ni bilo lepo obdobje za nas. Tudi finančno je bila katastrofa. Ocenjujem, da sem v času, ko ni bilo pregrade med našim in vašim lokalom, izgubil vsaj milijon danskih kron (cca. 135 000 evrov).

Seveda smo poizkušali sodelovati z Dugnadom in še vedno sodelujemo, tukaj ni nobenega problema. Ampak kot jaz vidim situacijo, pogosto ko nastanejo težave, oseba Dugnada ni tam. Kot da ne bi hoteli poseči in ustvariti okolja, kjer bi lahko vsi opravljali svoj posel.

Eden od velikih problemov so tudi prekupčevalci, katere uporabniki drog imenujejo prodajalci smrti (death sellers). Ti sami ne uživajo droge in jo zgolj prodajajo. To so zelo kruti ljudje, ki prodajajo zgolj za denar in ta droga je zelo slaba in nevarna. Težave nastajajo z sosedi, saj ni prijetno, da se ti ljudje vozijo tukaj naokrog. Pogosto jih lahko vidiš, kako se ustavijo tukaj z avtomobili in opravljajo svoje posle.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Tudi pred Dugnadom so bili ljudje tukaj, ampak bila je drugačna vrsta ljudi. Bili so veliko bolj sproščeni in ne tako podivjani. Tukaj so se zbirali tudi tisti ljudje, ki ne prodajajo drog in ne želijo zgolj ustvariti omrežja za kupovanje in prodajo, kot je to danes. Vidna je tudi razlika, da so tu prisotni zgolj najmočnejši, tisti, ki so prešibki, jih ni tukaj in ostajajo izven dosega Dugnada. Seveda pa so danes vsi skoncentrirani tukaj, prej si lahko uporabnike videl tudi na nekaterih drugih delih Vesterbroja.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Gotovo bi bilo boljše, če bi bil ta prostor nekje drugje in ne tukaj. Tudi mi smo bili vključeni v pogovore, ki jih je Dugnad imel s politiki in ostalimi pomembnimi vpletenimi skupinami ljudi, ko smo iskali rešitve za Dugnad. Ta prostor je namreč že od začetka napačen.

10.1.3. Danska socialna delavka

Zakaj uporabniki prihajajo v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Mislim, da je najpomembnejše to, da lahko v Dugnadu najdejo prostor, kamor sploh lahko grejo; kjer jim je dovoljeno iti; kjer so dobrodošli in sprejeti; prostor, kjer jim ni potrebno imeti občutka sramu oziroma občutka, da so na napačnem mestu. Mislim, da so to najpomembnejše stvari, ki jih uporabniki nedovoljenih drog lahko najdejo v Dugnadu. Seveda so tukaj še druge stvari, kot je brezplačna kava in hrana, toda to so stvari, ki bi jih lahko našli tudi drugje.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

Ideja je bila, da bi tukaj imeli kombinirane storitve s sodelovanjem našega »health-care room«, kjer nudimo predvsem zdravstvene storitve in psihosocialno pomoč, ter na drugi strani Dugnada, kjer imajo uporabniki na voljo številne druge možnosti. Sedaj imamo tukaj ti dve organizaciji in stvar, ki je ustanovitelji niso predvideli je ta, kaj storiti, če bo obisk tolikšen, kot ga imamo sedaj.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Mislim, da je zelo pozitivno, da lahko skupaj ljudem ponudimo široko mrežo storitev. Uporabniki, ki prihajajo k nam (health-care room), točno vedo kaj vse lahko dobijo pri vas v Dugnadu. Misli, da vsi uporabniki zelo dobro poznajo vaše storitve in to je zelo pomembno. Imajo prostor kamor sploh lahko grejo, imajo na voljo hrano itd. Težko pa bi rekla, da vsi uporabniki, ki prihajajo k vam, poznajo storitve in možnosti, ki jih ponujamo mi, tukaj bi morali stvari še nekoliko izboljšati.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Prvi v vrsti slabih vplivov Dugnada je gotovo koncentracija preprodajalcev drog, ki prihajajo sem. Vsak lahko namreč jasno vidi kupovanje in prodajo drog tukaj in mislim, da je skoraj nemogoče regulirati to ali premestiti od tukaj ven na ulice. Ja, to je gotovo slab vpliv tega prostora, da ga pravzaprav nadzirajo in regulirajo preprodajalci droge.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Mislim, da je poglobljena razlika ta, da se je vidnost uporabnikov drog preselila iz določenih lokacij, ki so obsegale širši prostor, na nekatere druge lokacije. Predvsem tukaj mislim, da so se uporabniki drog še posebej centralizirali. To mislim, da je za nekatere ljudi dobro, medtem ko za nekatere druge malo manj. Zlasti za sosede mislim, da je še posebej slabo. Za uporabnike, ki pa drogo potrebujejo pa je ta prostor dober, saj je drogo tukaj lažje najti. Vendar ima vsaka stvar dve plati. Če gledava iz perspektive uporabnikov in, če le-ti komu kaj dolgujejo morda ta prostor pomeni neko grožnjo, saj vejo, da jih bo tukaj upnik zagotovo našel in izterjal dolg. To lahko povem iz svoje prakse, saj se vsakodnevno srečujemo tukaj z ljudmi, ki imajo te težave; nekdo komu dolguje recimo 1000 kron (danskih kron) iz zato ne bo prišel sem, dokler ne dobi tega denarja.

Kakorkoli, pred Dugnadom in našo organizacijo, so bili ljudje skoncentrirani pri cerkvi »Marie kirke« in na ulicah tam okrog, sedaj pa se je večina teh uporabnikov tekom dneva preselila sem. Lahko tudi rečemo, da so uporabniki tukaj manj vidni, saj se nahajajo znotraj teh zidov. Če jih ljudje nočejo videti, pač ne pridejo sem v notranjost in zgolj nadaljujejo naprej po ulici.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Predvsem si želim, da bi se ta dva prostora tukaj ohranila. Upam, da bomo skupaj lahko uporabnikom ponudili še več različnih storitev. V mislih imam predvsem nek uraden prostor, kjer bodo lahko uporabniki drogo uživali – varna soba. Poleg tega bi lahko imeli tudi širšo mrežo drugih storitev in možnosti za uporabnike. Sedaj na primer imamo vaš dnevni center, brezplačno hrano, zdravstvene storitve in svetovanje. V prihodnosti pa bi temu lahko dodali na primer še psihoterapevtsko pomoč in še številne druge profile strokovnjakov.

10.1.4. Danski uporabnik 2

Zakaj prihajate v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobite zase?

Naj začnem s tem, da sem odvisnik od droge. Razlog zakaj jaz prihajam v Dugnad je ta, da tukaj lahko dobim brezplačno hrano, zavetišče, čeprav zgolj za določen čas, pomembna pa je tudi družba, ki jo lahko tukaj najdem. Najpomembnejša stvar za človeško bitje je, da si med seboj stvari delimo. Jaz sem odvisnik od droge, zato tudi rabim temu primerno okolje, kjer lahko delim stvari z ostalimi odvisnimi kolegi. To bi seveda rad počel tudi z ostalimi »normalnimi« ljudmi, vendar pa le-ti nočejo govoriti z nami, nočejo biti v naši družbi in prav zato potrebujemo naš lasten, nam ustrezen prostor, katerega smo uporabniki drog našli tukaj, v Dugnadu. Počutim se zelo udobno, ko prihajam sem in delim svoje stvari z ljudmi tukaj. Ko sem doma in ne tukaj v Dugnadu, nimam časa za hrano in ne komuniciram z ostalimi ljudmi, zato se počutim izolirano. To nikakor ni dobro zame, saj takrat postanem depresiven in kot sam veš: »Empty mind is the devil's workshop«. Ko tukaj srečujem svoje prijatelje in govorim z njimi, lahko z njimi delim vse svoje občutke in se zato počutim bolj razbremenjeno. Pri sebi sem tudi opazil, da ko sem sam in izoliran, jemljem več droge. Ne vem zakaj je temu tako, najbrž pa je to v naši naravi, v naravi odvisnikov.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

Mislim, da je bil Dugnad kot nevladna organizacija ustanovljen za pomoč ljudem, ki so bolni. Zasvojenost je bolezen in lahko bi jo odpravili, toda ne z zapostavljanjem, to lahko zgolj povzroča draženje. Mislim, da bi Dugnad moral biti odprt dlje časa. Povsem me je presenetilo, ko sem izvedel, da so se na občini odločili, da zmanjšajo obratovalni čas kavarne. Tukaj vendarle ne delate za nikogaršen dobiček, delate zgolj zato, da nam pomagate in včasih si ne zmorete privoščiti niti odmora za cigareto?!

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Dugnad je zelo prijazen prostor. Tukaj lahko dobim hrano. Če ne bi prihajal sem, ne vem kje in kdaj bi sploh lahko jedel. Hrana je nujna za vsakogar in celo uporabniki drog potrebujemo hrano, ne samo normalni ljudje. Hrana, ki jo jemo tukaj v Dugnadu zelo zdrava in hranljiva, veliko je vitaminov, beljakovin, ki so pomembne za moje telo. Ko sem doma, jem zgolj kos kruha in morda kdaj kakšne testenine, kar pa ni vedno dovolj. Ko pridem sem, lahko vedno dobim dobro juho in ostale odlične jedi, ki jih potrebujem. Veliko bolje je, če se prehranjujem tukaj, kot pa kje drugje.

Tukaj je veliko stvari, ki so mi všeč v Dugnadu. Dostopni so vedno, ko jih potrebujem in zdi se mi, da so mi kot moja družina. Vedno, ko pridem sem, me vprašajo ali sem v redu in ali kaj potrebujem. Tukaj sem našel tisto, kar nekateri najdejo pri svojih očetih, materah, otrocih, sestrah in bratih. Pomagajo mi, da ne ostajam vedno v »normalnem« svetu, ki je velikokrat zelo krut. Svet znotraj zidov Dugnada je zelo dober svet in mislim, da bi sem morali priti tudi drugi ljudje, ki bi lahko tukaj našli svojo družino in veselje. Družina ni zgolj tista, ki je sestavljena iz očeta in mame z otroki. Družina je povsod tam, kjer lahko svoje stvari in

ljubezen delimo z drugimi in to sem jaz našel tukaj, v Dugnadu, tako s prijatelji tukaj, kot tudi z osebjem, ki tukaj dela.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Seveda so tukaj najdejo tudi slabe stvari, tako je povsod. Kljub temu pa tiste dobre prevladujejo. Za »normalne« ljudi se morda na zunaj zdi, da je tukaj več slabega kot dobrega, vendar pa ti ljudje ne pridejo sem. Morali bi nas obiskati in videti kaj se tukaj dogaja, ter se soočiti z realnostjo. Če nas želijo soditi, nas morajo spoznati in nas ne zgolj opazovati skozi okno. Mi smo povsem enaki kot vsi ostali in tudi mi smo pod kožo krvavi. Toda ljudi nas ne želijo v svojem okolju in družbi. V Dugnadu lahko dobim vse kar potrebujem in ko je Dugnad zaprt, sem resnično žalosten in občutim, da mi nekaj manjka. V tem primeru nimam prostora kamor bi lahko šel.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Pravzaprav je zelo zanimiva zgodba, kako sem prišel sem v Dugnad. Zgodilo se je tako, da sem se nekoč urezal v prst in ker nimam urejenega zavarovanja, nisem mogel nikjer najti pomoči. Na delovnem mestu so me takrat brez plačila vrgli na cesto. Takrat nisem imel ne hrane, ne denarja in ne mesta, kam lahko grem. Prijatelj mi je nato svetoval naj pridem sem in tukaj sem našel hrano, družbo in prostor kjer sem se lahko sprostil in užival.

Pravzaprav ne morem povedati kako je bilo v mestu preden je bil Dugnad odprt, saj me pred tem še ni bilo tukaj, lahko pa povem, kako je bilo zame, preden sem poznal Dugnad.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadam spremenili?

Lahko bi nudili tudi prenočišče in ne samo hrane. Tako bi ljudje tukaj lahko živeli in delali. Bili bi kot ena velika družina. Lahko bi gojili lastne rastline in rože, izdelovali bi pohištvo, pripravljali hrano. Tukaj sem odkril, da imamo prav vsi določen talent. Veliko od uporabnikov tukaj imamo posluš in smisel za glasbo, nekateri tudi obvladamo igranje na nekatere instrumente. Vsak posameznik ima določeno sposobnost in dar, potrebno pa je takega človeka podpreti in spodbuditi, drugače tega daru ne bo nikoli razvil in morda tudi uporabil.

10.1.5. Policistka z Danske

Zakaj uporabniki prihajajo v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Mislim, da so najpomembnejša stvar stiki med uporabniki samimi. Tukaj ne mislim na »trgovino«, temveč na socialni vidik pri stikih; biti v kontaktu z drugimi ljudmi, se pogovarjati in biti družaben oziroma biti vključen v družbo. V mislih imam to, kar lahko tukaj vidiva v tem trenutku (dogajanje v času intervjuja). Uporabniki prihajajo sem ker ta prostor za njih dokaj v redu in je nekoliko odmaknjen od javnosti. Prav zato uporabniki niso preganjani in jim ni treba bežati od tukaj. Mislim, da je to glavni razlog zakaj ti ljudje prihajajo sem. Mislim, da ne moreva reči, da je en razlog pomembnejši od drugega. Gre za kombinacijo različnih dejavnikov; včasih je to hrana, drugič kava, uporabniki imajo tukaj sanitarije in če želijo zgolj zaužiti drogo, lahko tukaj to storijo v miru, brez pritiska in tudi za kajenje droge imajo tukaj brezvetrne koticke. Na voljo jim je tudi zdravstvena oskrba, prisotne pa so tudi nekatere službe, ki so uporabnikom nedovoljenih drog tukaj na voljo.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

Dugnad je bil ustanovljen kot instanca za zmanjševanje neenakovrednosti uporabnikov drog. V takšnem obsegu in stanju je problematika uporabe drog v Kopenhagenu že prekoračila rob.

Nujno je bilo potrebno ukrepati. Z žuganjem kazalca to ne gre, zato so se v Dugnadu odločili za drugačno pot. Ponudili so jim nekatere najosnovnejše stvari kot je hrana in prostor. Vse ostalo se je nato odvijalo samo od sebe.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Kot policistka zaznavam, da me uporabniki tukaj sprejemajo. Ni strahu in nelagodja. So zelo veseli, ko se pogovarjamo skupaj in veliko je smeha, šal, včasih pa se pogovarjamo tudi o resnih stvareh. Ravno to je zame najbolj pozitivna stvar, saj so vključeni v družbo in razbijajo mit nevarnih in odtujenih džankijev, katerih se moramo ogniti v velikem loku. Nekateri se prav tu naučijo dialoga ter vzpostavljanja boljših odnosov z drugimi.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Del policije je pravzaprav zelo pozitiven glede Dugnada. Policija ve zelo veliko o teh uporabnikih droge, ki so pristali povsem na socialnem dnu in živijo tukaj v Vesterbroju. Srečujemo jih zelo pogosto. Z njimi moramo najti in vzpostaviti določeno ravnotežje in odnos, saj živijo tukaj in z nami in to vemo ter se tega zavedamo. Kljub temu ima ogromno ljudi težave z uporabniki drog oziroma z njihovim obnašanjem. To pač pride s tem, da je nekdo uporabnik droge. Pogrešamo nekatere vrline za delo s to populacijo. Ko se je Dugnad odprl, smo dobili določena navodila, ki so bila v smislu »pojdit tja in imejte pogovor z njimi ter poiščite nekaj narediti«. To je nekaj, kar ima pravi smisel, saj če ljudi zgolj aretiramo oziroma kako drugače preganjamo, se vedno znova pojavljajo novi in novi, in to seveda ni rešitev. Toda največja težava je ta, da tukaj ni dovolj kapacitet za tolikšno število uporabnikov, prostori pa tudi ne povsem zadovoljujejo potreb uporabnikov. Z mojega stališča je zelo velika težava tudi v tem, da je preprodaja droge in uživanje droge zelo povezano in gre z roko v roki. To je treba sprejeti. Policija lahko opravi pri tem zgolj določen del, ne moremo pa storiti vsega. Ne vem kako naj to povem... mi ne moremo dopuščati preprodaje drog. Mi ne moremo biti tukaj neprestano in to kontrolirati, saj nimamo dovolj ljudi, da bi lahko tukaj nadzorovali uporabnike. V zakonu imamo napisano, da je posedovanje droge kaznivo. Pravzaprav je vse kar je povezano z drogo kaznivo. Zgolj uživanje sicer ni definirano kot kaznivo dejanje, vendar če nekdo drogo uživa, jo avtomatično tudi poseduje in to je kaznivo. Moje mnenje je, da bi tukaj moral biti zakon bolj fleksibilen za uporabnike. Če ima uporabnik že zapičeno iglo vase, ga zaradi tega ne bi smeli preganjati. Takšna je tudi sicer praksa tukaj. Toleriramo tudi pripravo droge (kuhanje) in podobne stvari, toda to je vse odvisno od vsakega policista samega. Prav zato je to velika težava tudi za nas, saj v določenih situacijah ne vemo kako odreagirati. Čeprav je zakon povsem jasen, obstaja meja med zakonskim predpisom in humanostjo nejasna in večkrat smo zato v dilemi.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Pred tem je bila »scena« še posebej vidna pri cerkvi Marie kirke. Marie kirke plads je tudi prostor, ki smo ga takrat imenovali »vogal«. Seveda je bilo tudi takrat polno uporabnikov pri zavetišču matnes hijem in pri centralni železniški postaji. Po odprtju Dugnada je na številnih »razvpitih« lokacijah nastal mir in tišina, med drugim smo pred Dugnadom imeli veliko nemirov in neprimernega obnašanja naših uporabnikov tudi v strogem mestnem jedru in na glavni nakupovalni ulici. Večina teh nemirov, ki so bili povezani z uporabniki drog, se je iz prejšnjih lokacij preselila sem, v Cafe Dugnad. Prej običajni nemiri in težave povezane z drogo so drugje potihnile, zgostilo pa se je tukaj. Težko rečem, ali je to boljše ali slabše... pravzaprav je približno isto. Tukaj je težava ta, da ta prostor enostavno ne more »požirati« oziroma prenesti vsega tega dogajanja in številnih uporabnikov drog, ki so sedaj tukaj. Ta prostor je premajhen. To čutijo tudi nekateri uporabniki, ki imajo zaradi tega težave. Če nekdo komu kaj dolguje, se je v tej situaciji in na tej lokaciji nemogoče skriti.

Kar se tiče kriminala, vodimo nekaj statistike o vlomih, krajah, nasilju, vandalizmu itd. na področju Vesterbroja. Razlike so tukaj tako majhne, da ne moremo trditi, da ima Dugnad vpliv na zmanjšanje oziroma povečanje kriminala. Tukaj ne moremo narediti nobenega sklepa. Gotovo pa je, da če imamo nekje prostor kot je npr. Dugnad, to pripelje veliko število ljudi, ki imajo takšne ali drugačne težave, posledice pa so tudi kršitve in prekrški. Posledica tega je, da so ti prestopki in vedenje uporabnikov običajnejši in bolj pričakovani. Vsi ostali ljudje, ki se nahajajo in živijo tukaj se tega zavedajo. Uporabnike lahko ves čas srečujejo in jih opazujejo pri njihovem početju in obnašanju. To področje dolgo časa ni bilo vajeno tolikšnega števila uporabnikov drog. Nahajali so se namreč vsaj dve ulici stran, sedaj pa so tukaj. Dejstvo pa je, da se število uporabnikov droge ne povečuje. Je enako kot je bilo pet ali petindvajset let nazaj. Razlika je le v tem, da niso povsod, temveč tukaj.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Aprila sem sodelovala na sestanku za varne sobe v Hamburgu in поближе sem se lahko spoznala z njihovim načinom dela in sistemom tam. Danci smo žal še zelo daleč od tega in takrat sem bila kar nekoliko depresivna. Res mi ni bilo prijetno, ko so mi nemški kolegi dejali, da nas bi moralo biti v danski policiji sram, glede na nizek nivo pri obravnavi uporabnikov drog in načina, kako se z reševanjem problematike policija spopada. Gotovo je, da zelo veliko odgovornosti in odločitev pade prav na nas, policijo. Na drugi strani imamo prav zaradi tega odlično priložnost, da naredimo nekaj drugače in boljše. Zavedela sem se, da so tudi tam začeli s prostori, kot ga imamo tukaj v Dugnadu, danes pa imajo samo v Hamburgu devet varnih sob, kjer se odvijajo zadeve podobne tem, s to razliko, da je tam vse skupaj veliko lepše videti. Upam, da nam tukaj na kaj podobnega ne bo več potrebno čakati dolgo. V Hamburgu je policija v prvi vrsti podprla socialne delavce, ki so rekli, da potrebujejo prostore, kamor se bodo uporabniki drog lahko zatekli in med drugim tudi varneje zaužili drogo. Po pritisku policije je vlada rekla O.K. in tako se je začelo. Policija tukaj dela nekoliko drugače, mi zgolj »čistimo« neprestano, težave pa so iste. Dolgoročno delamo škodo in smiselno je, da čim prej ustanovimo varnejše prostore, kot jih imajo npr. v Hamburgu. Tudi če gledaš s strani zdravljenja, mislim, da je najlažje če pristopiš k ljudem takrat, ko so vsaj njihove osnovne potrebe zadovoljene, sedaj pa jih policisti samo preganjamo v smislu: »Pojdi, pojdi od tukaj, tu ni dovoljeno da posedáš in postopaš«. Dugnad bi definitivno moral biti večji. Skrita želja je, da bi vso to področje bil prostor, kjer bi uporabniki drog lahko uporabljali določene storitve in si z njimi pomagali. Da bi tukaj lahko imeli zavetišče, hrano, kavo, sobe za injiciranje droge ter kajenje, socialne delavce, psihologe, zdravstveno osebje itd. Ni nujno, da bi moralo biti to ravno tukaj, a bolje je da je nekoliko odmaknjeno od ostalih ljudi, saj je tako manj moteče, še vedno pa morajo biti blizu središču mestnega dogajanja in družbe.

Ko že govoriva o Hamburgu in spremembah tukaj... V Nemčiji se vsi zelo striktno držijo predpisov. Še toliko bolj seveda policisti. Tam ničesar ne tolerirajo in je v nekem smislu bistveno drugače kot tukaj. Kot policist si v Nemčiji primoran kaznovati, kar je nezakonito in kaznivo. Sama nikoli ne bi mogla delovati v takšnem sistemu. Tam ne poznajo tega socialnega vidika. Tukaj na Danskem dajemo socialnemu aspektu zelo veliko pozornost, v Nemčiji pa je vse skupaj veliko bolj institucionalno in pragmatično. Dobro, tudi pri nas prihajajo navodila z vrha navzdol in seveda moramo tudi mi spoštovati zakone in ostale norme, toda sama pri delu nisem zavezana, da odreagiram ravno na vse kar vidim... upam, da veš kaj mislim. Svoje delo naravnost obožujem, kar ne pomeni, da nimam nikoli problemov, ampak to mi daje smisel.

10.1.6. Danski sosed

Zakaj uporabniki prihajajo v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Kot vem, se tam za uporabnike kuha, poleg tega pa imajo na voljo tudi zastonj čaj, kavo in ostale nujne stvari. Tam dobijo tudi pribor za injiciranje ter prostor, kjer lahko to storijo. To vse je splošno znano in mislim, da ni tu nič spornega.

Zakaj mislite, da je bil Gugnad ustanovljen?

Ne prenesem, ko skozi okno in na ulici vidim ljudi krvaveti in so na pol mrtvi. Taki ljudje sedijo zunaj povsod in to je problem tukaj že dlje časa. Tudi tukaj v moji stavbi so ti ljudje pred vrati in pri kletnih stopnicah. Enostavno ne razumem, zakaj dopuščamo, da ti ljudje tako zelo trpijo. Če bi bili kako drugače bolni, ali če bi bili alkoholiki, tega ne bi dovolili, toda zgolj zato, ker so uporabniki drog se mi zdi, da to sprejemamo kot normalno in je tako v redu. In prav zato je bila na začetku ideja, da v tem okrožju pridobimo prostor, kamor lahko ti ljudje gredo. Poskrbljeno bi jim bilo tudi določeno strokovno osebje, ki bi zasvojenim z drogo pomagalo. Ne vem točno, kdaj se je vse skupaj začelo. Vem za prostore v Nemčiji in Avstriji, kjer uporabniki drog lahko drogu zaužijejo in ne vem zakaj tega ne morejo ustanoviti tudi tukaj.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Pozitivno je prav to, da imajo uporabniki svoj prostor, kjer so zaželeni, prepričan pa sem tudi, da se tam dobro počutijo. Mislim, da se s tem prostorom prepreči marsikatero smrt zaradi predoziranja, pa tudi sicer je stanje uporabnikov zaradi Dugnada boljše.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Sem je prišlo ogromno število uporabnikov. Najbrž ne zgolj zaradi Dugnada, prav gotovo pa prispeva svoj delež. Dejstvo je tudi, da je za prebivalce Vesterbroja življenje nekoliko drugačno, kot če bi živeli kje drugje v mestu.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Pred leti, gre za več kot deset let nazaj, smo stanovalci imeli vrata svojih stanovanj in hiš odklenjena. Si lahko kaj takega predstavljaš danes? jaz si ne. Če sem iskren, vidim danes celo več uporabnikov kot sem jih nekoč. Opazim ogromno igel ovrženih vsevprek. Mislim, da to sicer nima ničesar opraviti z Dugnadom in verjetno je razlika le ta, da sem danes veliko bolj pozoren in občutljiv za te stvari. Pred leti vsega tega nisem opazil. Če se ozrem daleč nazaj, recimo 40, 50 let v preteklost, takrat je bilo tukaj ogromno prostitucije, ki pa je s časom poniknila. Sedaj je prostitutk zopet veliko. Pred leti sem lahko opazil tudi veliko preprodaje in kupovanje droge na ulici, med tem ko danes to ni vidno. Vidni pa so uporabniki, ki jih lahko srečaš na vsakem koraku, tega 10 let nazaj ni bilo tukaj toliko.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Prvo kot prvo potrebujete večji prostor. Ko pa govoriva o soseski... problemi bodo vedno, pa lahko Dugnad premestite kamorkoli želite. Vedno bo stanje isto.

10.1.7. Zaposlena v danskem DC za uporabnike drog

Zakaj uporabniki prihajajo v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Najpomembnejša je hrana in osebni odnosi, ki jih lahko tukaj uporabniki lahko vzpostavijo. To je javno znano. Osebno mislim, da je najpomembnejša hrana, ki jo kuhamo iz najkvalitetnejših sestavin, ki imajo veliko hranilno vrednost in so pomembne za zdravje vsakega posameznika. Enako pomembni so tudi odnosi, ki jih vzpostavljajo uporabniki med

seboj oziroma z nami. Pomembno je, da imajo ljudi s katerimi se lahko pogovorijo in jim zaupajo v tolikšni meri, da so prepričani, da bo pogovor ostal med dvema osebama. Pomembno je, da imajo ljudi, za katere vedo, da bodo naredile vse kar je v njihovi moči, da jim olajšajo njihovo nezavidljivo situacijo. To je bistveno, poleg tega pa tudi to, da nismo zgolj še ena od organizaciji, kjer se uporabnike sodi, ter spravlja v podrejeni položaj. Seveda pa so interesi različni. Vzemiva, da se preseliš v stanovanjsko sosesko, kjer si si kupil hišo. Pozoren si na to, da si recimo blizu šole, blizu javnega prevoza in seveda tudi blizu prodajalnega centra. Tako je to in reciva, da so tudi tukaj ljudje, ki prihajajo sem veseli, predvsem zaradi prodajalnega centra. Mislim, da je to samoumevno, toda jaz nisem tukaj zaradi tega, in se na to ne osredotočam. Jaz sem tukaj, da poskrbim za njihovo dobro počutje, hrano, zdravje in to je to.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

Ta problematika je bila na področju Vesterbroja aktualna že pred 30 leti in še več. Ljudje so prekupčevali z drogo povsod tod okoli, uživali pa so jo praktično na vsakem vogalu, še posebej je bilo to uživanje problematično na otroških igralnih površinah in dvoriščih stanovanjskih blokov. Prav zaradi tega so se zbrali sveti stanovalcev in lokalnih skupnosti, lastniki tukajšnjih podjetij in lokalov in privatniki, uporabniška gibanja in politiki, ter naredili seznam sto enega predloga za rešitev tukajšnjega problema. Takrat so prišli do sklepa, da je problem praktično nerešljiv in bo tukaj ostal za vedno. Lahko pa vsak prispeva svoj del in tako poizkuša ustvariti spremembo na bolje. Dotedanje taktike reševanja problema, ki so temeljile predvsem na preganjanju uporabnikov drog, se niso izkazale kot uspešne. Stanje so kvečjemu samo še slabšale. Takrat smo po tudi po zgledu nekaterih drugih držav ugotovili, da je premik k izboljšanju stanja predvsem to, da pridobimo varnejše prostore za uporabnike drog, ki bi delovali kot varne sobe. Glavni cilj je bil tako, pridobiti sobe za injiciranje oziroma za uživanje droge. To je definitivno rešitev kako spraviti vidno sceno uporabnikov z ulic in zmanjšati škodo zaradi uporabe nedovoljenih drog. Naše pobude so nato na občini in v vladi zavrnil, češ da niso v skladu z nekaterimi evropskimi direktivami in določbami OZN. Ok, če ne moremo imeti tega, kaj pa lahko naredimo naprej? Prišli smo do sklepa, da lahko vseeno ustvarimo prostor namenjen uporabnikom drog, kjer bo pod strokovnim vodstvom potekalo delo z uporabniki drog na nekoliko drugačen način, kot je to utečena praksa v večini ostalih sorodnih organizacijah. Vedeli smo, da imamo v Københavnu številne organizacije za uporabnike drog, vendar pa se tam ljudem ni dovoljeno obnašati kot uporabnik. Dopustiti človeku, da je to kar je in ne zgolj postavljati zida v smislu: »Če zeliš pomoč, se obnašaj kot želim jaz, drugače se lahko od tukaj pobereš«, to je bila težnja, ki smo ji tukaj ves čas sledili. Dugnad smo tako odprli v Decembru 2008. Danes so se seveda nekatere stvari nekoliko spremenile, še vedno pa sledimo temeljnemu cilju: izboljšati pogoje in življenje uporabnikom drog, ter na drugi strani prebivalcem predela Vesterbro. Pomembna stvar, ki nas ves ta čas vodi je tudi ta, da poizkušamo izhajati iz uporabnikov in pogledati kaj so dejansko njihove potrebe. Potrebujemo stranišča, potrebujemo resurse za osnovno preživetje, ugotoviti želimo kdaj je za njih najprimernejši čas, ko so sposobni kvalitetnega stika z viri pomoči, na primer socialnimi delavci in svetovalci. Tako ugotovimo, da ljudje predvsem potrebujejo zdravnika tekom vikenda in si to zabeležimo, ter posredujemo odgovornim, ter si tudi za tem močno prizadevamo, da se to uresniči. Če v tem primeru to potrebujejo, morajo imeti možnost, da obiščejo tukaj zdravnika med vikendom, to je logično. Ugotavljamo torej kdaj imajo ljudje določene potrebe in kako bi jim to lahko omogočili. Ker smo uporabnikom blizu, to lahko počnemo.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Náš danski model dela je tak, da ne skušamo ustvarjati nekih »varnih« modelov in delati po šabloni. Prav na to me spominjajo varne sobe v Nemčiji, ki sicer delujejo na svoj način. Mi poizkušamo prisluhniti uporabnikom in jih vprašati: »Kaj so tvoje potrebe«? Šele nato naredimo model, ki bo deloval izključno za te potrebe, vse ostalo je nova zgodba. Ljudje smo si različni in potrebuje drugačne stvari. Mislim, da smo zelo fleksibilni do ljudi in jim znamo prisluhniti. Cena za to pa je včasih kar visoka, toda dolgoročno se gotovo izplača. Lahko bi rekla, da smo nekakšen most med uporabniki in ostalim svetom. To je to kar imenujemo socialno delo v pravem pomenu besede, čeprav naš namen ni povsem slediti temu okviru. Seveda mora biti projekt zastavljen na najvišjem strokovnem nivoju, vendar pa je prisotna ideja, da za delo z uporabniki zaposlujemo laični kader in čim več prostovoljcev. Ključno je, da se v delovnem odnosu dveh ljudi, oseba, ki dela z uporabnikom ne skriva za svojim strokovnim okvirjem. Poizkušamo ne imeti odnosov v smislu mi, vi, oni. Mislim, da smo pristni in to še posebej dela to prekrasno vzdušje, ki ga imamo tukaj.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

To je težko vprašanje, saj se v tem primeru ne osredotočam na slabe plati. Vedno se osredotočam na dobre stvari in mislim, da je to, glede na to kje delamo, zelo pomembno. Vsakodnevno se namreč srečujemo s popolnoma razvrednotenimi osebami, ki jim je bilo že davno tega odvzeto dostojanstvo. Njihove življenjske zgodbe so tako tragične... s težavami in agonijo ljudi se srečujemo vsak dan in kako bi lahko vzdržali tukaj, če bi še razmišljali o slabem?!

Večina ljudi v nas ne vidijo ničesar pozitivnega in nekako moramo držati ravnotežje s tem, da vidimo predvsem tisto kar je pozitivno. Nekaterim ljudem nismo po godu in ti bi si želeli, da odidemo nekam drugam, po možnosti izginemo. Za nas je velik izziv, da skušamo ohraniti dobre odnose s sosedi, a še vedno nadaljevati zastavljeno pot. Zavedati se moramo, da če živiš v Vesterbroju, so uporabniki del nas in vsi moramo prispevati k izboljšanju stanja. To ni delo zgolj za enega človeka.

Tukaj je še ena stvar. Če bi imeli dovolj podpore in resursov in upam, da se bo to v bližnji prihodnosti tudi zgodilo, bi lahko za uporabnike organizirali priložnostna, drobna dela (odd jobs), s katerimi bi zaslužili nekaj malega denarja, ki bi bil povsem njihov. Tako bi se lahko zavedeli cene svojega dela in dobili bi neko potrditev. Tako že aktivno vključujemo uporabnike pri izdelavi in prodaji koledarjev, kjer lahko ob zavzetem delu dnevno zaslužijo tudi po 600 kron. In teh 600 kron so si ti ljudje zaslužili na drugačen način, kot ga zaslužijo navadno. Prepričana sem, da nihče ne uživa služiti denar na ulici, medtem ko počne razna sranja. Vendar pa je potreba po denarju velika in za to so uporabniki droge pripravljeni storiti marsikaj. Torej misliti v smeri, da lahko že zelo majna dela prinesejo denar, ki je zaslužen na drugačen način, poleg tega pa naredijo nekaj dobrega za skupnost in povzročajo manj nezakonitih stvari, bi bilo več kot smiselno.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Razlika je definitivno velika. Pred Dugnadom je bilo vedno ogromno ljudi pri Maria kirkeplads in Viktoriagade, Katrinegade in pravzaprav v vseh teh ulicah. Lokacije so se neprestano menjale in enkrat je bila koncentracija uporabnikov večja nekje, v naslednjem obdobju spet nekje drugje in tako dalje. Policija je venomer vse skupaj nadzirala in dopovedovala uporabnikom, da ne smejo biti tukaj in tukaj in tam... Oni pa so spraševali: »Kje pa smo sploh lahko«? Glavna razlika je ta, da ko smo mi odprli tukaj, so se prejšnje lokacije sprostile in večina uporabnikov se je v času odpiralnih ur Dugnada preselila sem. Prebivalci so to zaznali in stanje v mestu se je izboljšalo. Ta podatek smo dobili iz urada, ki vodi tukaj statistiko in je zadolžen za javno mnenje. Policija je poročala, da je bilo v odpiralnem času Dugnada veliko lažje ustvariti dialog z uporabniki. Uporabniki so bili bolj

prijazni, zgovorni in bolj dovzetni za pogovor in ustvarjanje določenih rešitev. Poročali so tudi o zmanjšanju izgrediv, pretepev in ostalih kršitev. Še posebej je pomemben podatek, da se je število tatvin in uličnih ropov zmanjšalo kar za trideset odstotkov. Vse to je bilo zaznati v dnevnem času, ko je bila kavarna odprta. Podobno je bilo tudi to poletje, ko smo zaprli naše prostore zgolj za dva tedna; bil je pravi »bum« uličnih tatvin in ropov (enrichment crime).

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Poizkusna doba, ki so nam jo podelili na ministrstvu in občini, se zaključi konec leta 2011. Sedaj začnemo razmišljati, kako bomo s tem projektom nadaljevali. Seveda si vsi želimo veliko večji prostor, kjer bi bile številne možnosti za pomoč in podporo uporabnikom nedovoljenih drog. Cilj je, da Dugnad postane center, kjer lahko na podlagi izkušenj, ki smo jih v zadnjih letih pridobili, uporabnikom ponudimo razvejano mrežo strokovnjakov, ki bodo vedno na voljo pomoči potrebnim. Tukaj naj bi tako bili doktorji, psihologi, socialni delavci, zdravstveni delavci, predstavniki občine in seveda kavarna, ki bi imela podobno vlogo, kot jo ima danes. Bila pa ne bi osrednji kompleks, temveč le del, tako kot seveda tudi sobe za injiciranje ter kajenje droge.

10.1.8. Danski prostovoljec v organizaciji Dugnad

Zakaj uporabniki prihajajo v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Že pred Dugnadom sem delal v nekaterih drugih organizacijah, tako za uporabnike drog, kot tudi za brezdomce, toda potreboval sem nekaj več.

Tukaj lahko uporabniki dobijo obrok hrane in stik z drugimi ljudmi, tako kot uporabniki, tudi z zaposlenimi. Sem mnenja, da ljudje, ki tukaj delamo vzpostavimo neverjetno dober odnos z gosti naše kavarne. Sam veš, da tudi po zaključku dneva nikoli ne odidemo takoj domov, temveč vedno ostajamo tukaj in se še nekoliko družimo z uporabniki. Tega ne delamo zaradi tega, ker nam nekdo tako ukaže, to delamo zaradi tega, ker tako čutimo in želimo. Tudi zaradi tega imam ta kraj tako rad, saj si ne prizadevamo vzpostaviti razlike med nami in uporabniki, temveč poizkušamo ostati na istem nivoju.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

Stvari, ki so si jih zamislili politiki, ne delujejo in to kar potrebujemo, je začel Dugnad. Dugnad je pravzaprav poizkus oziroma testni prostor, na katerega je položenih veliko pričakovanj. Tukaj delamo z nekaterimi novimi principi in idejami in tudi dejansko je bil prostor zamišljen kot nek svež veter pri delu z našimi uporabniki. V osnovi je bil prostor ustanovljen predvsem za pomoč družbi oziroma stanovalcem Vesterbroja. Sam pa tukaj ne delam, da bi pomagal okolici, sam delam za uporabnike in za njihovo dobro in podporo. Predvsem oni potrebujejo pomoč v prvi vrsti in ne skupnost.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

Prepričan sem, da je bolje imeti takšne vrste prostorov, kjer se uporabniki zadržujejo in uživajo drogo, kot pa da bi ostajali zunaj na ulicah. Bolje je tako za uporabnike same, za katere mora biti skrivanje v mestnih luknjah polnih dreka in ostale nesnage resnično razvrednotenje človeka. Prav tako pa so ti prostori dobri tudi za ostale ljudi, saj je tako za njih varneje in manj »hrupno«. Prepričan sem, da je ta pot, ki ji sledimo v Dugnadu, trenutno najboljša možna smer, za reševanje uporabnikov na tem nivoju. Ljudem dajemo čiste igle in ni jim potrebno drogo uživati v umazanih prostorih in se skrivati. Posledica je, da so prav zaradi tega uporabniki pod manjšim stresom in tudi zato je življenje nekoliko lažje. Prav zato so letos nekaterim odobrili tudi heroin na recept. Ljudje imajo vsaj nekaj od življenja, ne

pa da noč in dan samo razmišljajo kako priti do naslednjega odmerka droge. To mora biti zelo stresno in morda tudi ta vrsta stresa vpliva na večanje potrebe uživanja droge uporabnikov.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Gotovo bi bilo na tem prostoru manj uporabnikov drog, če Dugnada tukaj ne bi bilo. V mestu bi imeli enako število uporabnikov, toda konkretno na tem mestu bi jih bilo zagotovo manj. S tem ne mislim, da je to nekaj slabega, bili bi pač nekje drugje. Mislim, da Dugnad gotovo ni krivec za zasvojenost na Danskem.

Kjer imaš uporabnike drog, imaš tudi preprodajalce drog. To je tukaj zelo velika težava. Vse ostale težave tukaj so nekje nižje, a še vedno zelo povezane z drogo. Med drugim tudi prostitucija. Večina naših uporabnic se tako ukvarja s tem le zato, da bi zaslužile denar, ki ga nato potrošijo za drogo.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Pred Dugnadom ni bilo tukaj ničesar. Že vsaj trideset let so vse te ulice preplavljene z uporabniki drog. Še posebej je bil izpostavljeno območje pri Marie kirke plads. Uporabniki sami so bili zelo izpostavljeni in vsakdo jih je lahko videl.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadom spremenili?

Definitivno bi moral biti ta prostor veliko večji. Nekaj se celo govori, da bomo preselili to mesto nekam drugam. Morali bi imeti na razpolago tudi več prostorov, kjer uporabnikom ne bi bilo biti treba tako skoncentrirani med seboj. Različne skupinice, ki so sedaj vse skupaj, bi lahko imele svoj prostor. Včasih prihaja do pretepov in sporov prav zaradi prevelikega števila ljudi in preveč energije na enem mestu hkrati. Že nekaj časa imamo tudi cilj, da bi lahko pridobili varne sobe. Ta proces, ki smo ga začeli na tem mestu potrebuje nekoliko več časa in manevrskega prostora. Upam, da bomo v prihodnje lahko bolj vključevali naše uporabnike v proces dela, da bi bili neke vrste uporabniška organizacija. Opažam, da bi si zelo veliko ljudi, ki prihajajo sem, želelo tudi delati tukaj. Dugnad ni zgolj organizacija, je vključitev v nek določen sistem in mnogi bi bili radi del tega. Delati in biti nekomu koristen je prekrasen občutek.

10.1.9. Danski uporabnik 3

Zakaj prihajaš v Dugnad? Kaj lahko tukaj dobiš zase?

Govoril bom za trenutno situacijo in zakaj prihajam v Dugnad sedaj. Trenutno mi je najpomembnejši tim ljudi, ki delate v Dugnadu. To je trenutno zame najpomembnejše. Ena od stvari, ki jo najbolj potrebujem je nekdo, ki me ne sodi in ne udarja po glavi z velikim kladivom še bolj, kot me udarja že vse ostalo. Potrebujem ljudi, ki me poslušajo, katerim se lahko zjokam, katerim lahko pokažem svojo žalost in veselje. Potrebujem ljudi, ki me sprejmejo takšnega in s tem, kar sem v tem trenutku. Potrebujem take, ki si ne prizadevajo, da postanem neka druga oseba, oziroma da zagledam neko luč nekje v daljavi. Sem to, kar sem, čutim to kar čutim in želim, da sam vplivam in najdem svoje lastne odločitve. To mi je z vami omogočeno.

V Dugnad sem prišel, ker sem iskal varen in udoben prostor, kjer sem prepričan, da mi bo pomoč nudena tudi v primeru predoziranja. Vedno sem prepričan, da me bo nekdo videl in mi pomagal, če se zgodi kaj kar si ne želim. Priznati moram, da sem včasih nekoliko več denarja zaslužil tudi s tem, da sem kakšen gram tudi prodal in tukaj je bil idealen prostor za to. Danes je tega manj, ljudem, ki so na krizi zgolj pomagam, če presodim, da potrebujejo mojo pomoč.

S časoma sem ugotovil, da lahko nekaterim tukaj tudi zaupam in prav s tem sem se znebil nekaterih frustracij, žalosti, pritiska, ki sem ga imel zunaj vedno na hrbtu. To me je nekako pripeljalo tudi do odločitve, da si zares želim nekega dne iti ven s tega. Pomagalo mi je, da vidim razliko kakšen sem bil nekoč in kakšen sem sedaj. Nekje se vidim tudi kaj me čaka in kakšen bom, ko bom z drogo nekega dne zaključil in zaživel drugačno življenje.

Zakaj mislite, da je bil Dugnad ustanovljen?

V Kobenhavnu in že samo Vesterbroju samem imamo številne organizacije in združenja, ki se ukvarjajo z ljudmi, ki imajo podobne težave, kot jih imam tudi sam. Mislim, da nam je Dugnad že v osnovi želel ponuditi nekaj več, oziroma je želel uporabnike drog obravnavati na nekoliko drugačen način. Ustvariti prostor, kjer se lahko tudi uporabnik droge počuti udobno in zaželeno, je bil po mojem mnenju prvotni namen ljudi, ki so ga ustvarili in temu cilju Dugnad še vedno sledi.

Kaj so pozitivne plati Dugnada?

To so točno te stvari, zaradi katerih prihajam sem. Bistveni so ljudje in odnos, ki ga vzpostavljam z vami. To mi zares veliko pomeni. Jem tukaj zelo redko, v užitek pa mi je spiti kavo in se ob tem še nekoliko pogovoriti, tako kot recimo sedaj. Sem družaben človek in uživam v komuniciranju z drugimi. Velik pomen ima tudi prostor, kjer smo lahko neobremenjeni, tudi takrat ko zaužijemo drogo, poleg tega pa se zavedamo, da bomo ob morebitnem predoziranju dobro oskrbljeni z vašo pomočjo.

Kaj pa so slabe plati Dugnada?

Tukaj so nekatere stvari, ki nikakor niso dobre. Sem prihaja veliko ljudi. Posebej temnopolti delajo tukaj zelo neumne stvari. Ropajo, kradejo, da ne govorim o preprodaji drog in prostituciji, ki jo vodijo predvsem ti ljudje.

Še ena stvar je, ki tukaj ni v redu. Ko ti recimo nadziraš stranišča in opozoriš ljudi naj ne prodajajo droge, oziroma ko jim rečeš, da mora nekdo počakati, da se stranišče izprazni. Nekateri ljudje to zgolj ignorirajo in ti se jim ne moreš zoperstaviti. Nimajo nobenega spoštovanja do ljudi in prostora. To bi bilo treba nemudoma preprečiti in jih sankcionirati. Premalo ste strogi in delno ste sami krivi za »sranje«, ki ga imate trenutno. Če postavite tam določena pravila, so zato, da z njimi živijo in se jih držijo. Če se ta pravila kršijo, ti pa to nadziraš in si za to odgovoren, si potem ti tam največji problem in težava. Razumeš kaj ti želim povedati? To niso otroci s katerimi delaš, morajo čutiti določeno odgovornost. V življenju so vedno odgovornosti in tudi življenje samo je ena sama odgovornost. Če bom jaz na primer razgrajal in uničil mizo ter razbil vrata, se moram tudi zavedati, da bo to slej ali prej prišlo za mano in me nekje udarilo. Če me ti, kot zaposleni pr tem ne boš sankcioniral, bom jaz dobil informacijo, da ni s tem praktično nič narobe in naredil mi boš škodo.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil Dugnad odprt in danes?

Takoj, ko so odprli Dugnad, sem bil tukaj precej prisoten, toda le za kratko obdobje. Pred tem sem bil nekaj let celo čist. Tikal nisem ničesar. Seveda pa se spominjam kakšno je bilo stanje tukaj pred odprtjem Dugnada in zaznavam razliko. Tudi danes lahko na ulicah najdeš veliko odvrženih igel in injekcij, toda to se nikakor ne more primerjati s stanjem pred tem. Danes sploh ne slišiš, da bi ljudje na ulici umirali in to je posledica tega, ker resnično ne. Uporabniki smo veliko bolj zaščiteni in varovani. Sicer je to nekoliko smešno slišati, a če imaš prostor, kjer lahko najdeš brezplačno hrano, čist pribor za drogo in ljubezen, če imaš vse to je možnost za predoziranje veliko manjša. Ne vem zakaj, toda velika je razlika, če imaš ob sebi ljudi, ki jim je mar zate. Ni zgolj le bitka in lov, ki poteka na ulicah gor in dol. Prej smo bili vedno v gibanju od Maendenes hjem do centralne železniške postaje. Praktično smo bili

po celotni Istedgade. Bilo je grozno. Ljudje so ležali na vsakem koraku in delali vsemogoče. Danes... danes je vsekakor bolje.

Ali bi kaj v zvezi z Dugnadam spremenili?

Tukaj ne moreš imeti prijateljev, vsaj prijateljev v tistem pravem pomenu besede. Lahko imaš ljudi, ki te ne bodo prinesli okrog, ko bo v trenutku šibkosti. Toda to niso prijatelji, ki jim bi lahko zaupal. Toda to ni zaradi Dugnada, to je bolj zaradi stvari s katerimi se zasvojenci ukvarjamo.

V Dugnadu bi spremenil nekatera pravila. Če se nekdo pretepa, ali če nekdo dela kar ne bi smel, bi mu morali brezkompromisno dati slovo za določen čas. Ljudje bi se tako zavedeli svoje odgovornosti in da so oni tisti, ki rušijo stabilnost v Dugnadu. Tega ni potrebno in prej ali slej bi začeli drugače sprejemati vse kar dobijo v kavarni in od vas. Sedaj izgubljate predvsem vi in vsi ostali, ki sledijo normam in pravilom Dugnada.

10.1.10. Slovenski uporabnik 1

Zakaj prihajate na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobite zase?

Sem prihajam zaradi miru, ki ga lahko imam tukaj. Prihajam zaradi družbe. Kdaj pridem sem slabe volje in odidem od tukaj dobre volje, zgodi pa se tudi obratno, da pridem sem dobre volje in odidem slabe. Vse je možno. Drugače pa se mi zdi, da lahko najdem tukaj neko toplino. Sedaj, ko se že nekaj časa poznam z ljudmi tukaj, smo že kot neka majhna družina, tako z zaposlenimi, kot tudi z ostalimi uporabniki. Tudi dogajanje tukaj se odvija kot med brati in sestrami in nič čudnega ni, ko včasih pride do prepira. Drugače pa si sem pridem predvsem pogledati kakšen film, pripravim si hrano, se stuširam... delam stvari, ki mi jih center tukaj nudi. Operem si obleko, najpomembnejša pa mi je predvsem družba.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Ta center je gotovo dobra stvar, ki pa je na žalost za enkrat zgolj dnevni center. Je pa že to en velik korak naprej. Predvsem je namenjen tistim, ki na primer pridejo iz komune, z zaporov ali pa imajo kakšne druge težave v družini in nimajo prostora kamor bi lahko šli, tukaj pa lahko najdejo neko začasno zatočišče. V glavnem je neka možnost s katero si lahko pomagaš in narediš en korak naprej, ter si ustvariš več možnosti za naprej. Večje možnosti imaš za rešitev, če se vrneš s komune ali zapora in imaš možnost piti sem, kot pa da se takoj vrneš na ulico, kjer zapadeš v slabo družbo in nadaljuješ s tistim čemer si prej končal.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Že to, da ko se vrneš nazaj in imaš tukaj prostor je to pozitivno. Drugače, ko gledam na vse te organizacije za nas uporabnike, je na primer metadonska ambulanta in ostale, tudi neke vrste podpora oziroma kar potuha nam narkomanom. Po eni strani tega niti ne bi odobral. Vendar pa odobravam, saj ni mišljeno kot potuha, temveč v dobri luči, da bi ljudem pomagali. Če tukaj dobimo čist pribor in ga po uporabi tudi prinesemo nazaj, da se reciklira, to pomeni, da ga ne puščamo povsod naokoli, na primer pri šolah, garažah, luknjah itd. Mislim, da če ne bi bilo teh organizacij, ne bi številni ljudje imeli prostora kamor se lahko zatečejo in bi ostajali na ulici. Posledično bi bilo več kriminala, vlomov in ostalih pizdarij. Pripomore tudi na splošno k preprečevanju nekaterih bolezni, okužb itd.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Kot slabost vidim ravno to, neko majhno potuho. Nekateri sicer gredo v komune, kjer imajo nek določen program skozi katerega gredo. Ta prostor pa ni namenjen tem, temveč tistim, ki

ostajajo tukaj. Če tega ne bi bilo, bi vsi ti ljudje, ki smo tukaj odšli ven, ampak problem bi bil tukaj še vedno.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Od kar smo sedaj tukaj, mislim da je Šent tukaj tri ali štiri leta, se je stanje kar nekoliko izboljšalo. Razlika gotovo je. Če pogledam, opazim celo manj uporabnikov, kot jih je bilo nekoč. Ljudje so se navadili, da tukaj dobijo čist pribor in potem uporabljenega vrnejo tukaj. Že to, da smo jih na to navadili, mislim, da je en velik plus. Pribor je zelo pomemben, saj v naših lekarnah ni možno dobiti sterilnega pribora v času, ko so lekarne zaprte. V tem času pridejo v igro tudi prostovoljci, ki so se začeli z začetkom Šenta. Navadili smo tudi Italijanske uporabnike, da ne mečejo pribora vseprek. Oni so bili na primer packi, ki so to redno počeli. Očitna je razlika v zavesti uporabnikov, saj razumemo, da odrabljenega pribora ne moremo puščati kjerkoli. Spominjam se, da je bilo stanje preden je nastal Šent grozno. Igle in gani so bili povsod, na primer po parkiriščih. Nekateri so si naredili šus v avtu in potem vse skupaj zgolj vrgli skozi okno. Veliko je bilo igel pri šolah, vrtcih, to so bili standardi. Ja, glede čistoče se je veliko spremenilo in tudi ko na primer v parku naredimo direndaj ali pa v centru, imamo svojo metlo in na koncu pospravimo za sabo in tudi za drugimi.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Vedno se da določene stvari narediti bolje. Na tem goriškem območju žal nimamo zavetišča za nas, kjer bi lahko spali in to bi bilo zelo dobro. Konec koncev moramo gledati tudi na ljudi, ki bodo sem prišli za nami. Tukaj bi lahko imeli recimo menzo. Spremeniti bi morali delovni čas. Zjutraj od pol osmih do devetih ni tukaj skoraj nikogar in dobro bi bilo če bi lahko preživljali čas tukaj med deveto in peto popoldan, to bi bilo definitivno bolje. Poizkušamo tudi vplivati, da bi bil dnevni center odprt tudi med vikendi, vsaj za kakšne štiri urice ali kaj takega.

Kar se zaposlenih tiče, jih je dovolj in jih ne potrebujemo še več, saj smo nekateri tudi prostovoljci in glede tega je v redu. Morda bi nekoliko spremenili sistem dela.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

To bi bilo odlično. Če bi bilo tukaj recimo tako, kot imajo to urejeno v Nemčiji, kjer prideš v varno sobo in lahko tam vse urediš kar moraš. Je pa spet tako, da nekateri ljudje bi se upali izpostaviti, medtem ko bi se drugi skrivali. Stvar je v temu, da starejši kod si in greš bolj ven iz gnezda, se osamosvojiš, bolj ti je vseeno.

Če bi tukaj imeli varne sobe, ne bi bilo zato nič več naših uporabnikov droge, verjetno pa bi bilo veliko tujcev, ki bi prihajali sem in se zadevali. Imeli bi neke vrste turizem. Tak je primer iz Amsterdama, kjer je zelo malo domačinov, ki sami uživajo drogo, imajo pa ogromno turistov, ki tja hodijo zgolj zaradi tega, ker je tam nekatera droga legalizirana. Če ti dajo na izbiro, da lahko razbiješ avto, ne boš imel takšnega užitka, kot če tega ne smeš. Isto je z drogo in tudi varnimi sobami. Mislim, da bi se ljudje manj posluževali droge. Meni bi bilo sicer super. Če bi mi imeli tukaj prostorček, kjer bi se lahko zadeli, bi bilo super. Toda to bi bilo samo za narkomane in spet ne bi bilo vsem prav. Tisti, ki zgolj kadijo travo bi se zopet pritožili, da nimajo svojega prostora. Idealno bi bilo, da bi imeli park, ki bi bil ograjen z vseh strani. Noter bi imeli vsi vsak svoj kotiček. Če bi želel kaditi travo bi šel v en kot, če bi želel vzeti heroin drugam, kokain drugam itd. na sredini parka bi bila trafika, kjer bi lahko drogo kupil in bi bila obdavčena in tako bi to funkcioniralo, vsi bi bili zadovoljni. Problem je v tem, ker bi še vedno bil določen procent ljudi, ki se ne bi želel izpostaviti in ne bi nikoli prišel sem. Saj tudi sem ne prihajajo določeni ljudje ki si ne želijo izpostavljati, ali pa se zgolj bojijo

policije, ki je naša soseda tukaj. So pa tudi tukaj določeni policaji, ki so dokaj v redu, so pa tudi določeni, ki so p... oziroma še slabši.

10.1.11. Slovenski uporabnik 2

Zakaj prihajate na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobite zase?

Na Šent prihajam zato, ker mi je tam všeč. Všeč mi je to, da je tam udoben kavč, oziroma je bolj udoben, kot v »kafiču«. Sedaj pozimi, ko je zunaj mraz so prostori tam topli in to je dobro še posebej če si kadilec. Greš lahko namreč ven na »čik« in prideš nazaj notri, ter se uležeš na kavč. Na voljo so računalniki, lahko greš na internet in to je super. Če želiš lahko gledaš televizijo ali pa bereš knjige. Všeč mi je, ker ni prevelika gneča. Všeč mi je to, ker se ne počutim, da bi me nekdo tam gledal postrani oziroma obsojal, tak občutek imam namreč vedno, ko sem v svojem domačem kraju. Tam mi je zares neprijetno vedno, ko grem vem, saj vem, da ljudje govorijo in si o meni mislijo »svašta«. Na Šentu pa sem sproščen. Poleg tega sem tam tudi v družbi ljudi, ki imamo vsi enake probleme in se morda prav zaradi tega imamo tudi kaj za pogovarjati. Pomembno je tudi to, da zaposleni tam niste težaki. Če bi mi na primer neprestano »lomili jajca« in me opozarjali, da nisem v redu, bi verjetno že zdavnaj koga kam poslal.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Prepričan sem, da ideja Šenta ni bila ustvariti nekaj negativnega. Ideja je bila po mojem ta, da bi se ljudem pomagalo, oziroma, da bi se jih pripravilo na to, da se začnejo zdraviti. Ampak brez zamere... ko gledam ljudi, ki prihajajo k vam, ga ne vidim enega, ki bi se lahko odločil, da se bo zaradi vas začel zdraviti. Vse kaj drugega ga bi prej spodbudilo k zdravljenju, kot pa Šent. Mogoče kdaj, ko pridem v dnevni prostor in je notri tip, ki se vsaj štirinajst dni že ni stuširal in zaradi njega smrdi cela soba, takrat pomislim in si sam pri sebi rečem: »Dobro, pa kaj jaz tukaj delam?«

A vseeno mislim, da je bila temeljna ideja, da se ustvari prostor za podporo tem ljudem. Prepričan sem, da niso razmišljali v smislu, dajmo in potuho, da čim prej umrejo. Najbrž je bilo obratno, da se ljudi podpre in da imajo vsaj tistih nekaj osnovnih stvari, ki so potrebne za preživetje.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Dobro je to, da se lahko nekdo tam stušira, če se drugje nima možnosti. Dobro je to, ker si ljudje tam lahko pripravijo hrano in kaj popijejo. Dobro je, da lahko nekdo gre kulturno na stranišče. Da si lahko operejo oblačila. Če dnevni center napeljuje uporabnike drog, da si skušajo spremeniti življenje, če je to njegova funkcija, potem je organizacija dobra. Če pa je namen ta, da nam dajete zgolj potuho, potem pa organizacija ni dobra.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Po drugi strani je vse skupaj ena sama potuha. Podobno kot metadon. Metadon ne vodi k ozdravitvi in ni nobena terapija. Terapija izvira iz grške besede terapos, kar pomeni zdraviti. Metadon pa ni nobeno zdravilo in zgolj še pospešujejo zasvojenost. Bojim se, da je vse skupaj le ene vrste potuha. Glej, lahko ti povem svoj lasten primer. Mene je stara, ko sem bil še precej mlad vrgla iz hiše. To se je zgodilo po tem, ko je odšla k zdravnici in jo vprašala kaj naj naredi. Ta ji je svetovala, da če me bo zgolj »ujčkala«, prala cunje, kuhala in tako dalje ne bo nič bolje, zato naj me vrže čim prej iz hiše ven. Za tem sem začel krasti in delati številne neumnosti. Postajal sem vedno bolj osamljen. Bile so nedelje, ko sem zunaj zmrzoval in se mi je jokalo po nečem drugačnem. Ko sem pristal prvič v priporu, sem si obljubil, da ko pridem

ven, bom nekaj temeljito spremenil. Vsi ti dogodki, so na nek način pospešili moj propad. Mislim, da moraš na neki točki zadeti dno in se dodobra polomiti, saj boš šele takrat lahko začel razmišljati o spremembah. Dokler je fajn in ti nič ne manjka, imaš vse, zakaj bi kaj spreminjal? No, tudi Šent ti na nek način daje to, da nisi »v kurcu«, kar pomeni, da se boš tudi kasneje odločil za spremembo.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Kaj pa vem... verjetno se oni dole vsaj nekoliko bolje prehranjujejo. Pa tudi pozimi se lahko pridejo dol pogret in so na toplem.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Večkrat bi pripeljal nekoga, ki mu je uspelo in se je rešil zasvojenosti. Tukaj je veliko primerov ljudi, ki so bili v komunah, prišli nazaj in zopet začeli z drogo. Ti ljudje se vrnejo v naš krog. Mi zato zgolj vidimo te ljudi in takrat si ustvarimo podobo, da komuna tako ali tako nima nobenega smisla, saj se itak vsak ob prihodu nazaj ponovno navleče. Onih, ki pa se droge vendarle rešijo pa mi nikoli več ne vidimo, saj se ne vrnejo v naš krog, saj tukaj enostavno nimajo več kaj iskati. Prav zato, bi nam morali dati več upanja in morda pripeljati nekoga, ki smo ga ljudje poznali in je bil za čas drogiranja popolnoma v dreku, sedaj pa je super in lahko tudi pove zakaj je super in kaj mu je povzročilo odločilni premik. Morali bi v nas vzbuditi željo, da ne bi bili več radi narkomani. To je lahko tudi slaba stran, saj dokler smo tam med ostalimi narkomani se počutimo dobro in sproščeno, takoj ko pa pridem sem, med normalen folk mi nemudoma postane čudno in neprijetno, zakaj, ker sem jaz ta čuden in ne teli.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

Kaj je pravzaprav varna soba natančno...?

Jaz osebno nisem za potuho pri zadevanju. Generalno sem proti. Res pa je, da je tudi pri tej stvari nekaj dobrih stvari. Nekomu se na ta način lahko reši življenje, če tam overdozira. Verjetno je tam vse bolj čisto, vključno z manjšo možnostjo širjenja virusov in bolezni. Ni skrivanja pred policaji, saj se ve, da se to tam dela. Mislim, da se tudi ne bi nič več ljudi začelo drogirati, saj ko se nekdo začne ukvarjati z drogo, ne razmišlja o varnih sobah. Generalno pa nikakor nisem za nikakršno vrsto podpiranja zadevanja. Biti bi moralo čim manj vsega. Čim manj metadona, sploh nič metadona, nikakršnih ugodnosti za narkomane, saj samo tako lahko pride do spremembe.

Najbrž bi varno sobo tudi sam koristil, če bi bil uporabnik droge in bi imel možnost, da tja dejansko grem. Morala bi biti le dovolj blizu.

10.1.12. Slovenska prostovoljka v organizaciji Šent

Zakaj uporabniki prihajajo na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Uporabniki prihajajo sem, da si preberejo kakšen časopis, da si pripravijo kaj za pojed, se dobijo med sabo in se družijo. Sem prihajajo tudi zato, ker tukaj lahko dobijo čiste pripomočke za uporabo drog, sem pa hodijo tudi zato, da si popestrijo svoj vsakdan in delajo kakšne nove stvari na delavnicah. To zmanjšuje monotonost njihovih dni.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Po mojem je bil center med drugim ustanovljen tudi zaradi večjega nadzora njih samih. S tem mislim nadzora v smislu kdo je uporabnik droge, koliko jih je, kakšne so njihove bivalne razmere in kako živijo. Pravzaprav, da imamo neke informacije o uporabnikih in sploh vemo kaj so in kje so, tako da čim manj škodujejo družbi. Po drugi strani pa je bil center tudi ustanovljen, da se uporabnikom ponudi več priložnosti in konec koncev tudi določena uporabna znanja, kot so šivanje, kuhanje, pranje cunj in tako dalje.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Dobra stvar je to, da se vsi mi, ki nismo uporabniki zavedamo problema drog in da tega ne zapostavljamo v smislu, da se bodo uporabniki že sami znašli in si pomagali. Po drugi strani je dobro tudi to, da se uporabniki sami zavedajo, da lahko pridejo sem in se jim bo nudilo pomoč v bilo katerem primeru. Tudi, če želijo v kakršnem koli smislu spremeniti svoje življenje oziroma nekaj narediti iz sebe, na primer dokončati šolanje, lahko pridejo sem, se pogovorijo in naredijo plan. Dnevni center lahko v več segmentih izkoristijo sebi v prid, da od tega nekaj imajo, ne pa zgolj to, da se drogirajo.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Kot pomanjkljivost vidim to, da manjka neka rutina oziroma plan aktivnosti, ki bi uporabnikom bil na voljo ob določenih urah in katerega bi se oni lahko udeleževali. Govorim o nekem delovnem urniku kot ga imajo recimo v šoli.

Drugače mislim, da zaradi dnevnega centra ni večjega števila uporabnikov drog v Novi Gorici. Morda jih pride samo več sem, kar pa nikakor ni slabo.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Mislim, da nekih bistvenih razlik ni. Spominjam pa se, da se recimo leta in leta nazaj v garaže ni hodilo. Vedelo se je, da je to prostor v katerem se pogosto zadržujejo narkomani in da utegne biti nevarno, če greš noter. Prav zato smo se tega prostora izogibali. Danes to ni več tako problematično. Ve se, da so v Novi Gorici še vedno predeli, kjer so prisotni uporabniki drog in še vedno je prisotno neko zaničevanje in umikanje tej populaciji, najbrž pa je tega manj. Tudi sama nimam nikakršnih slabih izkušenj.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Morda bi v dnevni center vnesla več tečajev in aktivnosti, ki bi uporabnikom nudili neka uporabna znanja. Tudi v primeru, da si nekdo želi poiskati službo, ima z več znanja tudi več možnosti in mi bi jim to lahko omogočili.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

Jaz osebno nisem za te variante. Dnevni center je po moje namenjen za pomoč. Varna soba bi prišla v poštev v nekem zavetišču, kjer so nastanjeni brezdomci in uporabniki drog. Če pa bi tukaj imeli center kjer bi bilo vključeno tako zavetišče, kot dnevni center in tudi varna soba, potem pa je to v redu.

10.1.13. Slovenski sosed

Zakaj uporabniki prihajajo na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Sem prihajajo zato, da bi se odvadili teh stvari, ki se jih ne sme. Kako se že reče temu? Mamil, droge in teh stvari. Drugače pa se mi ne sanja kaj se notri dogaja. Mislim, da nimajo organizirane nobene hrane ali spanja. Sploh se ne zadržujejo dosti tukaj, mislim, da je odprto samo do kakšne štire ali pete popoldne, pravzaprav ne vem. Po mojem ljudje samo na hitro opravijo kar imajo in odidejo, zadržujejo pa se dlje časa tukaj ne. Tudi droge pa menda ni dovoljeno uživati tam notri.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Ja najbrž prav zaradi tega, da bi se odvadili jemanja droge. Drugače pa je namenjen tudi vsem ostalim ljudem, da jih ti tukaj ne motijo.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Kaj pa vem. Nimam nobenega posebnega stika z njimi. Vidim jih, ko pridejo in grejo, to pa je tudi vse. Že to da ni težav, je pozitivno.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Ne. Mene osebno tukaj nič ne motijo. Razen tega, da imam tukaj vrt, tudi živim zelo blizu in povedati moram, da nikoli ni bilo nobenih težav. Pravzaprav je tako, kot da jih ni.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Za mene ni popolnoma nobene razlike. Kot da jih ni.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Res, kar se tega tiče jim gre vsa čas in ko bi vsaj tako ostalo tudi v naprej.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

Žal se na te stvari premalo spoznam. Nikoli še nisem slišal za kaj takega in ne vem, da bi to imeli tukaj. Meni je tako kot je sedaj popolnoma v redu.

10.1.14. Slovenski uporabnik 3

Zakaj prihajate na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobite zase?

Nekoč sem na Šent hodila pogosto, sedaj pa ne več in tako bo tudi v prihodnje.

Jaz imam rada mir in trenutno tega tam več ni. Mislim, da je kar nekoliko preveč zaposlenih in vsi hodijo drugemu čez glavo. Vidi se, da jih je preveč. Tudi nas več ne hodi toliko kot nas je hodilo nekoč. Ni več tiste klape kot je bila na Šentu. Preveč je medijskega pompa in meni osebno ne paša, da me bodo vedno ko bom prišla gor slikali in nekaj spraševali. Brez veze.

Verjetno sem bila nekaj pogostejše tam tudi zato, ker sem to bolj potrebovala. Ko se je Šent odprl nisem imela stanovanja in sem bila na cesti. Prav zato sem potrebovala tople prostore, kruh itd.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Spomnim se, ko je deloval še prvotni Šentov center. Tam so imeli res vse in tudi mi smo zahajali tja. Tam je bilo veliko vsega, materiala za risanje, prostorov za kuhanje, ljudi so vključevali v delo in bilo je super. Mi smo mislili, da se bo lahko tam tudi spalo, ampak takrat so rekli, da to ni mogoče saj bi potem morali zaposliti še enega varnostnika, za kar pa ni bilo denarja. Danes se je dobil denar, da so zaposlili že toliko novih ljudi, prenočišč pa še vedno

ni. Že gospod M. je takrat rekel v čem je potem sploh smisel vsega skupaj, če sploh ni prenočišč?! Poskrbeti bi bilo potrebni za spati. Če lahko poskrbijo za vse ostale, bi pa ja lahko tudi za nas.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Seveda je dobro to da so lahko ljudje sedaj na toplem, da se lahko umijejo, pojejo in vse ostalo. Toda to mene spominja na nekakšen servis, kjer moraš vse narediti na hitro in če ne utegneš, gre mimo.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Mislim, da če želiš delati tam, moraš biti res ta pravi za to delo. Takih pa je zelo malo in večina je nesposobnih. Že od začetka pa do danes sta morda dva taka, ki sta v redu. Preveč je zgolj vegetiranja in nedela. Razmisli šest zaposlenih, ki odžirajo denar in včasih v celem dnevu centra ne obiše šest ljudi?! Zaposlenemu na taki organizaciji ne bi smelo biti nič težko, če gre za dobrobit uporabnika, kaj šele, da bi zaposleni imeli do odvisnikov upor. Ja, najlažje je preždeti tam tistih osem ur in postaviti določena pravila, ki popolnoma onesposobijo delo uporabnikov ali pa jih odženejo, da na center sploh ne pridemo. Delati bi morali na primer taki, kot je ona punca na spodnjem Šentu. Odprti, prijazni, taki da že ko prideš se lahko ob pogovoru razbremeš in tudi malo pošališ. Delati morajo taki, h katerim se človek rad vrača, to rabimo mi. Pri vas so ljudje, ki nimajo kaj iskat tam. Preveč se dela tudi razlike med nami uporabniki in to zamerim. Osebnostni ponos in predsodke se pušča doma, ne pa nositi tja in se naslajati nad nami. Neprofesionalnost je dobra beseda. Morali bi se za nas bolj potruditi, saj ste zaposleni za to plačani, predvsem pa, saj gre za nas. Nimamo nobene motivacije in želje, da hodimo k vam.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Bistvene razlike ni. Ljudje še vedno spijo ravno tam, kjer so spali preden je bil Šent odprt. Meni je bilo zelo hudo, ko so nekaterim na Šentu pometali ven njihove osebne stvari. Ok, mogoče je bil res nered, toda nekateri se tuširajo tako pogosto tudi zaradi tega, ker se potem nimajo v kaj preobleči in če jim še tisto malo cunj vržejo stran...

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Meni se je tudi že od vedno zdelo, da je brez veze, da se center odpira tako zgodaj, saj če so ljudje na krizi, ni možnosti, da se bodo ljudje zgodaj spravili k sebi in začeli normalno funkcionirati. Tudi ko smo nekoč še imeli kosila oziroma še prej, ko smo si morali kuhati sami, smo morali popolnomaza vse sami poskrbeti. Najprej smo morali vse počistiti, iti sami v trgovino in potem sami skuhati, pojesti in še enkrat vse pospraviti in ni bilo niti pet minut časa, da se vsaj malo umiriš in sprostiš, saj se je center ob uri že zapiral in si se mogel spokat. Veliko bolje bi bilo, da bi center deloval od desetih do petih ali kaj podobnega. Poleg delovnega časa bi spremenila tudi to, da se dela ob vikendih. Glede na število zaposlenih mislim, da bi dva brez problema lahko delovala tudi čez vikend. Potreba z naše strani prav gotovo je. Če bi lahko kaj korenitega spremenila, bi spremenila tudi to, da bi se v notranjosti dovolilo popiti vsaj minimalno alkohola. V Sloveniji je alkohol le legaliziran in če si alkoholik, se moraš nujno napiti preden prideš na Šent. Tu se naredi še večja škoda, saj so ljudje tam bolj pijani in delajo še večje zdrahe kot sicer. V Italiji na primer lahko celo v zaporu nekaj malega popiješ, saj to je v bistvu tudi zdravo.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

Glede tega se jaz nesporno strinjam. Kdor misli umret, bo tako ali tako umrl in kdor se misli drogirat, se bo tako ali tako drogiral. Je pa vseeno bolje, da imamo ljudje nek topel prostor, kjer se ni potrebno skrivati. Tukaj v našem primeru, če bi imeli varno sobo kjer je sedaj Šent, je že v osnovi zgrešeno, ker je zraven policija. Nobeden si ne upa tja z avtom. Če že nekdo rabi čiste igle, si ne upa tja z avtom, saj bi ga tako policaji še hitreje izsledili in kaznovali. To je najlažje delo na svetu in dogajalo se je, ko smo imeli tukaj metadonsko ambulanto, da so policaji zgolj počakali nekje v bližini, si zapisali registrske tablice tistih, ki smo prihajali na metadon z avtomobilom, nato pa so nas prej ali slej nekje vstavili in nam pobrali izpit. Varna soba bi morala biti anonimna in nekje bogu za hrbtom, da je ne bi nihče videl. Možnost bi tudi bila, če bi bila varna soba v strogem mestnem jedru, kamor bi se dalo iti peš. Idealno bi bilo nekje pri avtobusni ali pa v zdravstvenem domu, kamor bi šel povsem neopazno in nihče te ne bi prepoznal. Drugače po mojem ljudje v varno sobo niti ne bi hodili, saj bi se rajši še naprej zadevali doma ali pa bi se šli kam skriti.

Iz perspektive uporabnikov pa bi bila varna soba vsekakor zaželena. Kot sem že rekla, če se nekdo želi zadet, se bo zadet v vsakem primeru. Je tudi veliko drugih stvari. Si predstavljaš, da nekoga, ki se zadeva vidi nek otrok? Ali pa celo da otrok najde nekoga mrtvega ali pa samo igle in te stvari. Morda po eni strani res ni za podpirati teh ljudi a v metadonu ne vidim golše rešitve. V parku so ljudje, ki v življenju nikoli niso tikali heroina, pa so jim v ambulanti kar tako začeli deliti metadon. Ne vem zakaj jih sploh navlečejo na to? Verjetno bi se dalo situacijo veliko bolje rešiti z dosti manj škode. Na žalost pa tudi zaradi tega mladi ljudje, ki so polni energije in so sposobni za delo, poleg tega pa še zelo dobri po srcu, umirajo na cesti. Če bi bilo na primer kot v Švici, kjer delijo na recept čisti heroin bi bil problem rešen. Tako ljudje tam dočakajo tudi osemdeset let in več.

10.1.15. Zaposlena v slovenskem DC za uporabnike drog

Zakaj uporabniki prihajajo na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Po mojem prihajajo sem, da se nekoliko odklopijo s svoje običajne »scene«. Poleg tega tudi zato, da uporabijo možnosti, ki jim jih nudimo, na primer kuhinja, pralni stroj, sušilni stroj, da si uredijo in shranijo obleko, da tukaj nekaj pojejo in popijejo. Poleg tega tudi lahko zgolj posedijo in se odpočijejo. To, mislim da so stvari, ki jih imajo oni v prvi vrsti v glavi, ko prihajajo sem. Nekateri tudi prihajajo, da se kaj pogovorijo ali tudi razbremenijo, saj tukaj lahko najdejo ljudi, ki jih poslušajo.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Pravzaprav je bila osnovna ideja našega centra na začetku točno to, da imamo nek prostor za ljudi, kjer se oni počutijo OK in tukaj se mi zdi, da smo to dosegli. Morda smo na začetku nekoliko bolj razmišljali, da bomo lahko z njimi kaj bolj strukturirano delali v smislu bolj aktivnega preživljanja prostega časa. Mislili smo, da jih bomo uspeli bolj strukturirano orientirati izven »scene«. Sicer to ne pomeni, da jih sedaj ne, je pa vse skupaj nekoliko bolj prilagodljivo trenutnim potrebam in razpoložljivosti uporabnikov.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Za uporabnike je po mojem dobro to, da dobijo tukaj pri nas več pozitivnih »feedbackov« o samih sebe. Možnost tudi imajo, da se lahko na nek bolj pozitiven način tukaj udeležujejo in konec koncev tudi kaj izpeljejo. Na primer lahko organizirajo in pripravijo kosilo, namesto da bi ta čas delali kaj manj koristnega v mestu. Pomembno se mi zdi, da se zamotijo in delajo

majhne stvari s katerimi si uspejo dokazati, da so jih zmožni udejaniti kljub temu, da so uživalci droge.

Poleg tega je najbrž dobro tudi za skupnost, da začutijo, da obstaja nek segment ljudi, ki živi na robu in je tudi z nami še vedno na robu, vendar pa se zna nekoliko bolje vključiti v to skupnost. Lahko dobijo tukaj idejo, da je možno z ostalim svetom delovati tudi nekoliko bolj konstruktivno. Da na primer bolje komunicirajo z zaposlenimi v organizacijah ob parku, ne pa da jim venomir povzročajo zgolj težave. Z lokalne strani je bilo tudi mišljeno, da je bolje, če se zadržujejo tukaj, kot pa v mestu, toda to ne najbolj funkcionira.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Slabe strani so odvisne kakor za koga. Potencialna možnost sicer obstaja, da nekoga ta center potegne v to družčino, kjer noče biti. Toda nekdo, ki si resnično želi ustvariti življenje nekje drugje, si ga bo tam tudi ustvaril. Morda si kdo to le malo težje prizna. Poleg tega se mi zdi potencialna možnost tudi to, da se ljudi na nek način tukaj razvaja. To je sicer samo potencial in bi bilo to mogoče, če bi ljudje, ki tukaj delajo ne bi imeli te jasnosti v glavi. V mislih imam nekatere ljudi, ki bi center vodili drugače in bi imeli drugačno predstavbo in načela, na zunaj pa bi organizacija delovala isto; v tem primeru pa bi to zares bila potuha. Verjamem, da bi bilo to možno, če nastopaš iz te perspektive.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

O tem bi težko kaj rekla, saj uporabnikov od prej ne poznam, poleg tega pa prej tudi nisem bila toliko tukaj v Novi Gorici. Morda so pridobili nekaj več tega občutka, da naredijo nekaj več pozitivnega za same sebe in da morda tudi kaj spremenijo. Pridobili so tudi neka nova znanja kam in kako se lahko v določenih situacijah obrnejo.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Bistveno je, da se poskrbi za en stalen in dober tim. Sedaj smo trije, sama pa bi si želela še dva, ki bi bila dobra, poleg tega pa bi bila tudi strokovno usposobljena. To ne pomeni javnih delavcev, temveč še dve stalni zaposlitvi. Posebej bi bil priporočljiv tudi nekdo iz medicinske stroke. Recimo neka medicinska sestra z dobrim občutkom za naše ljudi ali pa recimo zdravnik. To sicer ni realno, želja pa seveda ostaja. Drugače bi si želela tudi neko večjo finančno stabilnost, da bi bilo povsem jasno kaj se da narediti in kaj ne. To bi omogočilo neko planiranje na daljši rok.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

Če gledam iz vseh perspektiv, tudi finančne in tako dalje, bi bilo to gotovo priporočljivo. Tudi meni sami recimo potem ne bi bilo tukaj potrebno poslušati kako si nekdo sem pride pogreti roke, da se bo potem nekje zunaj v nemogočih razmerah »zadel« in prišel nazaj ves krvav. Seveda, gotovo bi bilo boljše, da bi bile tudi te stvari urejene. Če se ljudje že drogirajo, da lahko to počnejo vsaj v nekih normalnih pogojih. To bi načeloma lahko potekalo tudi tukaj, če bi varno sobo postavili tukaj. Mislim, da bi ljudje v varno sobo hodili in jo uporabljajo. Govorim predvsem za te uporabnike, ki so aktivni uživalci in prihajajo tudi sem. Zelo velik pomen bi utegnila varna soba imeti tudi k nekemu vsesplošnemu sprejemanju uporabnikov droge in uživanja samega. Pripomogla bi k destigmatizaciji, saj bi uporaba droge postala na nek način bolj humana in bi varno sobo uporabljali tudi tisti uživalci, ki se sedaj ne upajo pretirano izpostavljati. Že naši uporabniki, ki hodijo sem že dolgo časa in za katere vemo, da imajo številne težave skušajo svoje uživanje droge čim bolj prikriti in zanikati, pri tem pa ravno zaradi uporabe droge neprestano prihajajo v konflikte in imajo veliko težav. Ob tem se

predvsem sami počutijo še slabše in manj vredne, ko pa če bi se s svojo težavo soočili. Prisotna je gromozanska stigma in sami to še kako občutijo. Ne predstavljam si, kaj bi bilo, če bi tako stigmatizacijo doživljali na primer sladkorni bolniki? Najbrž nihče od njih ne bi dočakal svojega tridesetega leta. Z varno sobo mi morda prav tukaj stanje nekoliko izboljšali, saj bi začeli ljudje uporabo droge bolj sprejemati. Ne mislim na podpiranje ampak na neko normalizacijo stanja. Mislim, da je realno, da bomo nekoč v prihodnosti imeli varne sobe tudi pri nas

10.1.16 Slovenska socialna delavka

Zakaj uporabniki prihajajo na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Definitivno je tukaj več stvari in ne zgolj ena. Prvo je to, da rabijo kuhinjo, kjer si skuhamo, rabijo kopalnico, da se lahko stuširajo, rabijo tudi biti nekje na toplem. To je tovrsten vidik, čemur bi lahko rekla tudi skrb za svoje telo. Naslednja stvar, ki pa je prav tako pomembna, je druženje. Drugi vidik je torej druženje, da se dobijo v neki varni klimi, na toplem, kjer si nato lahko izmenjajo izkušnje. Tretji vidik je računalnik. Računalnik je stil s svetom, je internet, kjer dobijo veliko informacij. Zelo pomembna stvar, ki je nikakor ni za zanemariti, čeprav sem jo dala na zadnje mesto pa je prav ta stik s strokovnimi delavci. Tam dobijo nek drugačen vpogled, en drugačen stik. Več ali manj se uporabniki družijo v svojem krogu kjer imajo svoj vpogled in svoj vsakdanjik. Prav s stikom s strokovnimi delavci pa dobijo nek drugačen vpogled. Dobijo stik s svetom zunaj njihovega vsakdanjika. Čeprav ne bi rada uporabila besedi normalni svet, saj to ni normalno, toda z vami dobijo prav ta, drugačen vsakdanjik. Te stvari so pomembne. Naslednje kar je pa je to, da rabijo zaupanja vredne osebe in prav zato pridejo do zaposlenih, katerim povejo svoje probleme, videnja in tudi nekoliko preložijo svoje breme. To je zelo pomembno. Poleg tega dobijo tudi informacije kam se obrniti, ko iščejo določeno pomoč. Tej štirje vidiki so po mojem mnenju pglavitni.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

V osnovi smo iskali možnosti, kako bi v okviru organizacije Šent še razširili dejavnost. Spremljali smo dogajanja in odmeve tukaj na Goriškem in vedno znova se je kazala potreba po dodatni skrbi za odvisnike. Star dnevni center namenjen uporabnikom duševnega zdravja je bil ravno tukaj ob zdravstvenemu domu, kjer so takrat delili metadon. Prav zato smo se dnevno srečevali z odvisniki, ki so predvsem v popoldanskem času hodili pod stopnišča tukaj v bližini, kjer so uporabljali drogo. Prav zato smo mi videli, da je nujno potrebno, da se za te ljudi najde neko varno drugo okolje, kjer bo bolj varna klima za njih. To je bil razlog za to, da smo začeli razmišljati v smeri, da bi ustanovili dnevni center prilagojen njihovim potrebam. Podprla nas je takrat občina, saj se je proti uporabnikom drog začela ta gonja v medijih, dali so jih na Tednik, veliko so »dilali«. Iz tega stališča smo imeli podporo na občini in ustanovili smo dnevni center za njih. Okrog tega centra so bili zelo veliki problemi; javnost jih je zavračala, nismo dobili dovoljenja, ni blo primernega mesta, saj nihče ni želel imeti odvisnikov v bližini... skratka veliko je bilo polen pod noge. Naposled pa se je občina odločila za ta kontejnerski tip dnevnega centra in so ga takrat tudi lokalizirali tja, seveda spet z velikimi težavami, vendar se je takrat to izpeljalo. To je bilo v letu 2007. Zamišljeno je bilo tako, da se bo takrat ustanovilo dnevni center, kjer bodo zadovoljene te osnovne človekove potrebe. Da se stuširajo, imajo kuhinjo, si kaj skuhamo, se družijo, da imajo internet in seveda tudi strokovnega delavca. Želja je bila tudi ta, da bi poleg dnevnega centra ustanovili tudi center za nočni del za brezdomce, oziroma da ljudje tam lahko tudi prespijo. Zavetišče torej. To nam žal ni uspelo, čeprav smo program imeli, oddali smo ga tudi že na ministrstvu,

vendar pa nas občina pri tem ni podprla. To je tisti dodatni del, ki nam ga ni uspelo realizirati. Za zagonom dnevnega centra pa se je zelo hitro pojavila tudi potreba, po temu, da smo prisotni ne samo v Novi Gorici, temveč tudi v celi severno primorski regiji. Takrat smo sodelovali z skupino svojcev uporabnikov drog, ki so hoteli sami prevzeti ta del, seveda v sodelovanju z nami. Oni pa žal niso zmogli dovolj moči, oziroma ne vem kaj je takrat prišlo vmes, skratka niso uspeli, zato smo takrat začeli razmišljati, da ustanovimo še neko mobilno enoto, ki bi delovala na širšem območju. Prav zato smo potem začeli s to kampanjo pri županih, dobili podporo in nato začeli s to mobilno oziroma terensko enoto.

Načrt je bil tudi varna soba, kjer bi lahko varno uporabljali drogo. Tam bi imeli sterilni material, ne bi bili nekje zunaj, bili pa bi tudi v bližini nekih strokovnih služb. To idejo smo hitro opustili, saj je bil pogoj občine ta, da se droga v dnevnem centru ne uporablja, mi pa smo na to pristali.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Dobre stvari seveda so. Tukaj se lahko spet ponavljam in ponovim nekatere stvari, ki sem jih že. S strani širše družbe je gotovo pozitivno sedaj to, da so uporabniki morda manj opazni. Morda sedaj to zveni čudno, toda hočeš-nočeš uporabniki so nek moteči element. Ljudje smo pač taki, da tisti ki so drugačni, štrlijo v sistem in odvisniki od prepovedanih drog, to nedvomno so. S svojim vedenjem, izgledom, s tem ko javno uporabljajo drogo, z vsem tem nekoliko ogrožajo varnost ljudi, ki nekako tudi nočejo videti vsega tega. Prav zato vidim dobro stran tega, da so sedaj umaknjeni v dnevni center, kjer se lahko družijo, nekaj imajo od tega in tudi niso toliko na očeh vseh ostalih. Predvsem je pomembno, da imajo odvisniki nek svoj prostor, kjer se počutijo varno. Pozitivno je vse to, da tam dobijo vse kar oni rabijo; da se jim prisluhne in da izrazijo same sebe. Oni so potisnjeni na rob družbe, v dnevnem centru pa se vendarle lahko izrazijo in dobijo neko svojo moč, pozitivno samopodobo. Zdi se mi, da dobijo človečnost in lahko se izrazijo kot ljudje. To je morda rečeno malo kruto, vendar stojim za tem.

Kot dobro vidim tudi to, da... Ti ljudje, odvisniki so med nami in prav s tem, da se o tem govori, se pojavljamo v medijih, se javnost ozavešča. Torej gre za neko sprejemanje.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Pomanjkljivost je že to, da tam ne morejo biti tekom celega dneva in so prav zato že popoldan spet zunaj nekje na ulici. Pomanjkljivost je gotovo to, da ni varne sobe. Brez veze si je zamišljati, da se oni ne drogirajo, če se. Neumno mi se zdi, da morajo iti dva metra od dnevnega centra, če je to vendarle njihov vsakdanjik. Mislim, da se tu sami sebe nekoliko »farbamo«. Slabo je morda to, da s prihodom v dnevni center prejmejo tudi etiketo. Na nek način odkrito priznajo, da imajo težave.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Razlika je definitivno opazna. Mislim da prav v tem sprejemanju širše javnosti. Takrat se je odvisnike obsojalo, da so lenuhi... kolikokrat smo slišali očitke, češ da namesto ustanavljanja dnevnega centra bi morali vzeti palico in jih nagnati delati. Prav s tem, ko se toliko pojavljate v medijih, mislim da ljudem vendarle pokažete, da ni to tako enozložen problem, da se ljudi zgolj nažene delat. To je vendarle bolj kompleksna zadeva in da so odvisniki bolniki, ki rabijo neko posebno podporo in da ljudje na to nekoliko širše pogledajo. Konec koncev tudi da ljudje vidijo, da problem odvisnosti tukaj imamo in da se o tem odkrito spregovori in zgolj šepeta in zgraža. Mislim, da družba postaja bolj tolerantna do tega problema. Definitivno je poskrbljeno tudi za to populacijo in kdor rabi pomoč, jo tudi dobi. Tudi svojci.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Razen tega, da ni varne sobe, ni nočnega dela, bi dodala več prostovoljcev, več različnih dejavnosti, več možnosti za delo. Poizkušali smo pravzaprav znotraj dnevnega centra ustanoviti tudi možnosti za zaposlovanje uporabnikov. Morali bi imeti možnost zaposlovanja, da bi pridobili določena denarna sredstva. Realno pogledano, odvisnikov nihče noče zaposliti, zato bi bilo dobro znotraj dnevnega centra pridobiti določena delovna mesta, kjer bi se ti ljudje lahko zaposlili.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

Droga je uporabnikova potreba in njihov vsakdan. S varno sobo bi bila uporaba seveda varnejša. Prepričana sem, da bi se varne sobe ljudje posluževali. Vsaj tisti, ki so že sedaj tam. Število uporabniku se bistveno ne bi spremenilo. Oni se danes »zadenejo« bilo kje, tega so navajeni in to je njihov stil življenja. Kot sem že prej rekla, namesto, da bi šli dva metra stran od dnevnega centra in se pri tem še skrivali, bi to takrat še varneje storili tam, v varni sobi.

10.1.17 Slovenski policist

Zakaj uporabniki prihajajo na Šentov dnevni center za odvisnike? Kaj lahko tukaj dobijo zase?

Uporabniki sigurno prihajajo sem zaradi določene pomoči, kakšno pomoč pa oni rabijo, je odvisno od njih samih. Lahko rabijo kakšno socialno pomoč, lahko imajo psihične težave, lahko imajo kakšne druge težave, recimo v prijateljskem krogu, krogu sorodnikov... Mislim, da so bistvene informacije, ki jih tukaj dobijo. Informacije kje, kako, kdaj lahko pride do kakšne pomoči, oziroma kdo mu lahko do te pomoči pomaga. To so po mojem mnenju bistvene stvari.

Zakaj mislite, da je bil Šentov dnevni center za uporabnike drog ustanovljen?

Javnost je to takrat gledala bolj kot pomoč drogerašem po domače povedano. Niso oni gledali, kot da je lahko to tudi pomoč vsem drugim ljudem. V javnosti je to izgledalo, in tudi z naše strani je bilo tako, da gre pri tem za potuho uživalcem prepovedanih drog. Tudi tisti, ki centra še danes ne poznajo, dejansko ne vejo za kaj se tukaj gre. Mnenje je najbrž še vedno, da je tukaj zgolj pomoč drogerašem in ne da s tem tukaj pomagamo tudi vsem ostalim. Verjetno če bi ljudje kdaj prišli sem pogledati ali pa prebrali kakšno brošuro, bi morebiti mnenje tudi spremenili. Tudi ko so takrat to ustanavljali, mislim da so imeli v mislih, da se bodo stvari odvijale v to smer, kot tečejo danes. Zadeva je seveda takrat bila tukaj manjša. Sedaj je to pokrito, pomoči je prišlo veliko tudi z drugih strani in zadeva, kot se meni zdi, poteka veliko boljše.

Kaj so pozitivne plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Kar se policije tiče, je gotovo pozitivno to, da se je zadeva premaknila iz centra nekoliko na obrobje. Veliko pomeni tudi to, da je dnevni center sedaj tukaj poleg policijske postaje. Vse skupaj je bolj mirno in nek večji nadzor sigurno je. Takoj ko je policija zraven imajo vsi občutek, da nadzor je, čeprav ga ni. Zadeva se je s centra umaknila. Vsi vemo kako velike težave so bile, ko je bila metadonska ambulanta v tistih garažah. Vsi so se zbirali tam in dejansko se je vse skupaj bolj umirilo, kar je dobro. Tudi za uporabnike same je verjetno boljše da pridejo v eno tako okolje, ki je nekoliko odmaknjeno ven iz centra, saj ima dosti ljudi težavo v tem, da ne poišče pomoči, ker ga je sram. Tukaj pa je le malo odmaknjeno, noben ga ne vidi, ko nekdo pride sem. Stigma se s tem prikrije.

Je pa center seveda prinesel nekaj dobrega. Vsaj to, da enkrat na dan za sebe naredijo nekaj dobrega, se na primer umijejo, pogovorijo itd.

Kaj pa so slabe plati dnevnega centra za uporabnike drog?

Osebnopravim da tako uživalci drog, kot tudi alkoholiki niso bolniki. Mislim, da predvsem socialne razmere vplivajo na to. Dnevni center tako na povečanje ali zmanjšanje števila uporabnikov ne vpliva. Bolj mislim da je problem, ker imamo Italijo tukaj blizu, s katere prihaja veliko povpraševanja, cena pa je tukaj udobna.

Ali je vidna razlika med stanjem preden je bil dnevni center za uporabnike drog odprt in danes?

Gotovo je to, da je teh kršitev in tega manj videti. Čeprav se klapa še vedno zbira v parku, ki je zelo vidno mesto, pa se tam zadržujejo krajši čas, saj pridejo del dneva preživeti sem. Boljše gotovo je, vsaj na videz, kakšne pa so statistike, to pa je že druga zgodba. Od kar ta center deluje, je veliko manj tudi igel povsod okrog. Pobirate jih vi, zraven tega pa so tudi uporabniki pridobili to v zavest, da če se že zadenejo, da vsaj spravijo potem tisto iglo za seboj.

Ali bi kaj v zvezi z dnevnim centrom za uporabnike drog spremenili?

Dobrodošlo bi bilo, da bi center deloval 24 ur na dan. Res bi bilo dobro tudi tekom noči poskrbeti za te ljudi, vsaj tiste najbolj kritične.

Kaj bi bilo drugače, če bi tukaj imeli tudi varno sobo, oziroma prostor, kjer bi si drogo lahko uporabniki varneje injicirali?

S tem se absolutno ne strinjam. Vsaj kar se pri nas tiče, se je že ogromno naredilo za to varnost. Delijo se igle in vse se da dobiti pravočasno, če pa si ne uspe kdo dobiti tega ob pravem času, pa je to njegov problem. Prav zato mislim, da te varne sobe pri nas, ker ni to tako na velikem, niso dobrodošle. Tudi ostala javnost mislim, da ne bi bila za to. Mislim, da te potrebe pri nas ni in zato sem tudi proti. Uporabniki drogo tako ali tako vzamejo, če pa bi jim dali še prostor, da to naredijo... to pa bi bila resnična potuha. Je pa res, da je potrebno poskrbeti tudi za ostale ljudi okrog. Ampak hvala bogu so se uporabniki postali tako osveščeni, da teh igel ne najdemo več vse povsod okoli. Zelo redko se jih kje najde. Tri, štiri leta nazaj sem jih na primer jaz po sto, dvesto na dan našel in pobral na določenih mestih. Našle so se tudi pri vrtcih in tam okrog. Prav zato mislim, da je danes že toliko poskrbljeno, da zares ne bi rabili še neke varne sobe. Preden ste vi začeli delovati je bil zunaj obup. Od kar ta center deluje, je veliko manj tudi igel povsod okrog. Pobirate jih vi, zraven tega pa so tudi uporabniki pridobili to v zavest, da če se že zadenejo, da vsaj spravijo potem tisto iglo za seboj.

10.2. KATEGORIZIRANJE VSEBINSKIH POJMOV (KOD)

šifra	citāt	pojē	kategorija
1.1	<i>...sem želel poiskati ljudi, ki prodajajo drogo.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.1	<i>...je tudi nekakšno zavetišče v času dežja in mraza...</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.1	<i>Je prostor, kjer se počutiš varno in udobno...</i>	Občutek varnosti in udobja	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1.	<i>... brez občutka, da si pod stresom.</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.1	<i>...prostor, v katerega sploh lahko grem...</i>	Možnost za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.1	<i>...glede na to, da nimam denarja...</i>	Blaženje finančne stiske	Urejanje vsakdanjega življenja
1.1	<i>...upoštevajoč, da sem uporabnik drog.</i>	Neobremenjena uporaba droge	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>...torej kombinacija toplega, varnega prostora, ki je prijazen in sprejemljiv do gostov...</i>	Občutek varnosti in sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>...lahko dobimo zastoj hrano in kavo.</i>	hrana in pijača	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.1	<i>...sem z ljudmi, ki jo tudi sami uživajo, torej občutek pripadnosti.</i>	Občutek pripadnosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>...da se uporabnikom nedovoljenih drog nekoliko olajša njihovo trdo in človeka nedostojno življenje.</i>	Lajšanje uporabniške stiske	Urejanje vsakdanjega življenja
1.1	<i>Dosegli so vsaj minimalno varnost ljudi...</i>	Zagotavljanje varnosti	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.1	<i>... in ustvarili prostor, kamor ti ljudje lahko gredo.</i>	Možnost za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.1	<i>... in na tem mestu je Dugnad odlična terapija za te vrste ljudi.</i>	Razbremenitev uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>... Dugnad razbija ta zid med uporabniki drog in neuživalci drog.</i>	Destigmatizacija uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>... če si uporabnik droge in brezdomec, ti ni potrebno biti na cesti.</i>	Prostor za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega

			življenja
1.1	<i>... lahko dobimo zastoj obrok in napitek...</i>	Brezplačna hrana in pijača	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.1	<i>Lahko se zgolj usedemo in ne delamo nič, če se tako počutimo.</i>	Možnost izbire	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.1	<i>...smo brez pritiska...</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.1	<i>...imamo občutek zaželenosti.</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>Dejstvo je, da je kupovanje in prodaja drog tukaj zelo olajšana.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.1	<i>... za ljudi, ki tukaj okrog vodijo posle, je Dugnad gotovo negativno sprejet.</i>	Izpad dohodka	Socialna/družbena škoda
1.1	<i>...vsi javni prostori, ki skoncentrirajo tako vrsto ljudi, so prepoznani kot slabi.</i>	Negativno mnenje okolja	Moralna panika
1.1	<i>... in tam v miru pokadim svojo drogo.</i>	Neobremenjeno uživanje droge	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.1	<i>... sem ugotovil, da je to pravzaprav zelo sproščujoč prostor.</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.1	<i>Gotovo je bila »scena« veliko bolj vidna na ulicah, vključujoč odrabljene igle in ostala svinjarija. Vidni so bili tudi spori, pretepi, preprodaja, kri...</i>	Manjša vidnost uporabe drog	Zmanjševanje moralne panike
1.1	<i>Prostor za kajenje je manj nadzorovan od ostalih prostorov...</i>	Slab nadzor	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>... koncentracija prodaje drog v tem prostoru je zelo visoka.</i>	Visoka koncentracija preprodaje drog	Preprodaja drog
1.1	<i>... so vam v zvezi s tem stvari nekoliko ušle iz pod nadzora.</i>	Slaba organizacija	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>Naslednja stvar ste zaposleni v Dugnadu.</i>	Kadrovske spremembe	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>... včasih je vaše vedenje do uporabnikov nekoliko nesramno in prav »bedasto«.</i>	Nespoštljiv odnos zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>Osebj bi včasih moralo delovati nekoliko bolj profesionalno.</i>	Neprofesionalnost zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>... že večkrat sem naletel na juhe, ki so same posebej odlične in zelo okusne, začinjene pa so občutno preveč.</i>	Začinjenost hrane	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>... stvar, ki jo nekako moram omeniti pa so sanitarije.</i>	Ureditev sanitarijev	Potrebe/želje po spremembah
1.1	<i>... in bi rad uporabljal stranišče, pa ga ne morem. To niso več stranišča, to so kadilnice in prostori za zadevanje, ki so za klasično uporabo stranišča popolnoma neuporabna.</i>	Ureditev sanitarijev	Potrebe/želje po spremembah
1.2.	<i>Ljudje zahajajo tja, ker je tam možno kupiti drogo</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.2.	<i>Seveda lahko kupujejo tudi druge stvari, kot so na primer računalniki, ekrani in vse ostale</i>	Prostor preprodaje	Socialna/družbena škoda

	<i>stvari.</i>		
1.2.	<i>... prostor, kjer bi se lahko združevali različni profili ljudi...</i>	Družabno središče	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.2.	<i>...lahko tam kupijo drogo.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.2.	<i>Imajo prostor kjer se lahko zadržujejo tekom dneva.</i>	Prostor za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.2.	<i>... je za njih kar lepo poskrbljeno vsaj kar se tiče hrane in nekaterih drugih stvari.</i>	Preskrba uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.2.	<i>... so bile razmere tukaj neznosne...</i>	Neznosne razmere	Moralna panika
1.2.	<i>...vedno je v Dugnadu ogromno ljud...</i>	Veliko število uporabnikov	Moralna panika
1.2.	<i>...nekateri od njih si drogo injicirajo kar na odprtem prostoru v pričo gostov našega lokala.</i>	Uživanje droge na odprtih javnih prostorih	Moralna panika
1.2.	<i>... vsak teden beležili poškodbe naše lastnine, vlome v moj lokal, razbita stekla itd.</i>	Gmotna škoda	Socialna/družbena škoda
1.2.	<i>... uriniranja vseppek...</i>	Deviantno vedenje uporabnikov	Moralna panika
1.2.	<i>... napadov na naše osebje...</i>	Ogrožanje varnosti ljudi	Socialna/družbena škoda
1.2.	<i>... grožnje z amonijakom...</i>	Ogrožanje varnosti ljudi	Socialna/družbena škoda
1.2.	<i>... pretepi vaših strank so bili stalnica, ki so jo morali gledati naši gostje.</i>	Pretepi med uporabniki na javnih odprtih mestih	Socialna/družbena škoda/
1.2.	<i>Tudi finančno je bila katastrofa.</i>	Izpad dohodka	Socialna/družbena škoda
1.2.	<i>... ko nastanejo težave, osebja Dugnada ni tam.</i>	Slabo delo zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
1.2.	<i>Eden od velikih problemov so tudi prekupevalci...</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.2.	<i>Težave nastajajo s sosedi...</i>	Negotovanje sosedov	Moralna panika
1.2.	<i>... ni prijetno, da se ti ljudje vozijo tukaj naokrog.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.2.	<i>Pogosto jih lahko vidiš, kako se ustavijo tukaj z avtomobili in opravljajo svoje posle.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.2.	<i>... bila je drugačna vrsta ljudi.</i>	Spremenjena struktura uporabnikov	Moralna panika
1.2.	<i>Bili so veliko bolj sproščeni in ne tako podivjani.</i>	Spremenjene navade uporabnikov	Moralna panika
1.2.	<i>Tukaj so se zbirali tudi tisti ljudje, ki ne prodajajo drog in ne želijo zgolj ustvariti omrežja za kupovanje in prodajo...</i>	Danes več trgovanja z drogo	Moralna panika
1.2.	<i>... razlika, da so tu prisotni zgolj najmočnejši...</i>	Prisotnost najmočnejših uporabnikov	Potrebe/želje po spremembah
1.2.	<i>... tisti, ki so prešibki, jih ni tukaj in ostajajo izven dosega Dugnada.</i>	Nedoseganje najšibkejših uporabnikov	Potrebe/želje po spremembah
1.2.	<i>... so danes vsi skoncentrirani tukaj...</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.2.	<i>... boljše, če bi bil ta prostor nekje drugje in ne tukaj.</i>	Premestitev Dugnada	Potrebe/želje po spremembah
1.2.	<i>Ta prostor je namreč že od začetka napačen.</i>	Napačna lokacija	Potrebe/želje po spremembah

1.3.	<i>... v Dugnadu najdejo prostor, kamor sploh lahko grejo...</i>	Možnost za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>... kjer jim je dovoljeno iti...</i>	sprejetost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.3.	<i>...kjer so dobrodošli in sprejeti...</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.3.	<i>...jim ni potrebno imeti občutka sramu oziroma občutka, da so na napačnem mestu.</i>	dostojanstvo	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.3.	<i>... brezplačna kava in hrana...</i>	Brezplačna hrana in pijača	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.3.	<i>Ideja je bila, da bi tukaj imeli kombinirane storitve...</i>	Mreža storitev in možnosti za uporabnike drog	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>... imajo uporabniki na voljo številne druge možnosti.</i>	Široka mreža storitev	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>... zelo pozitivno, da lahko skupaj ljudem ponudimo široko mrežo storitev.</i>	Široka mreža storitev	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>...točno vedo kaj vse lahko dobijo pri vas v Dugnadu.</i>	Poznavanje ponudbe	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>... vsi uporabniki zelo dobro poznajo vaše storitve...</i>	Poznavanje ponudbe	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>... koncentracija preprodajalcev drog...</i>	Mesto preprodaje droge	preprodaja drog
1.3.	<i>Vsak lahko namreč jasno vidi kupovanje in prodajo drog tukaj...</i>	Javna preprodaja droge	preprodaja drog
1.3.	<i>... skoraj nemogoče regulirati to ali premestiti od tukaj ven na ulice.</i>	Prostor preprodaje drog	preprodaja drog
1.3.	<i>... ga pravzaprav nadzirajo in regulirajo preprodajalci droge.</i>	Prostor preprodaje drog	preprodaja drog
1.3.	<i>... se je vidnost uporabnikov drog preselila iz določenih lokacij, ki so obsegale širši prostor, na nekatere druge lokacije.</i>	Premik uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
1.3.	<i>... tukaj mislim, da so se uporabniki drog še posebej centralizirali.</i>	Koncentracija uporabnikov drog	Moralna panika
1.3.	<i>... za sosede mislim, da je še posebej slabo.</i>	Kršenje reda in miru	Moralna panika
1.3.	<i>Za uporabnike, ki pa drogo potrebujejo pa je ta prostor dober, saj je drogo tukaj lažje najti.</i>	Prostor preprodaje droge	preprodaja drog
1.3.	<i>... če le-ti komu kaj dolgujejo morda ta prostor pomeni neko grožnjo...</i>	grožnja	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.3.	<i>... so bili ljudje skoncentrirani pri cerkvi »Marie kirke« in na ulicah tam okrog...</i>	Razpršenost uporabnikov na drugih lokacijah	Zmanjševanje moralne panike
1.3.	<i>... se je večina teh uporabnikov tekom dneva preselila sem.</i>	Premik uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
1.3.	<i>... so uporabniki tukaj manj vidni...</i>	Manjša vidnost uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike

1.3.	<i>... uporabnikom ponudili še več različnih storitev.</i>	Več storitev in možnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
1.3.	<i>... nek uraden prostor, kjer bodo lahko uporabniki drogo uživali – varna soba.</i>	Ustanovitev uradne varne sobe	Vzpostavitev varne sobe
1.3.	<i>... bi lahko imeli tudi širšo mrežo drugih storitev...</i>	Več storitev in možnosti	Potrebe/želje po spremembah
1.3.	<i>...bi lahko dodali na primer še psihoterapevtsko pomoč in še številne druge profile strokovnjakov.</i>	Več storitev in možnosti	Potrebe/želje po spremembah
1.4.	<i>... lahko dobim brezplačno hrano...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>... zavetišče, čeprav zgolj za določen čas...</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>... pomembna pa je tudi družba...</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>Jaz sem odvisnik od droge, zato tudi rabim temu primerno okolje...</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>... potrebujemo naš lasten, nam ustrezen prostor...</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>Počutim se zelo udobno, ko prihajam sem...</i>	Občutek udobja	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>Ko sem doma in ne tukaj v Dugnadu, nimam časa za hrano in ne komuniciram z ostalimi ljudmi, zato se počutim izolirano.</i>	Družbena integracija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>... postanem depresiven...</i>	Razbremenitev	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>Ko tukaj srečujem svoje prijatelje in govorim z njimi, lahko z njimi delim vse svoje občutke...</i>	Zaupanje	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>... se zato počutim bolj razbremenjeno.</i>	Razbremenitev	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>... ko sem sam in izoliran, jemljem več droge.</i>	Zmanjšano uživanje droge	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>... za pomoč ljudem, ki so bolni.</i>	Pomoč v stiski	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>... toda ne z zapostavljanjem, to lahko zgolj povzroča draženje.</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>Dugnad je zelo prijazen prostor.</i>	Prijazen prostor	Vpliv na duševno zdravje

			uporabnikov
1.4.	<i>Tukaj lahko dobim hrano.</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>Hrana, ki jo jemo tukaj v Dugnadu zelo zdrava in hranljiva, veliko je vitaminov, beljakovin...</i>	Kakovostno prehranjevanje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>Dostopni so vedno, ko jih potrebujem...</i>	dostopnost	Urejanje vsakdanjega življenja
1.4.	<i>... so mi kot moja družina.</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>... ko pridem sem, me vprašajo ali sem v redu in ali kaj potrebujem.</i>	Skrb za uporabnike	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>Tukaj sem našel tisto, kar nekateri najdejo pri svojih očetih, materah, otrocih, sestrah in bratih.</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>Pomagajo mi, da ne ostajam vedno v »normalnem« svetu, ki je velikokrat zelo krut.</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>... kjer lahko svoje stvari in ljubezen delimo z drugimi...</i>	solidarnost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>... s prijatelji tukaj, kot tudi z osebjem...</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.4.	<i>Za »normalne« ljudi se morda na zunaj zdi, da je tukaj več slabega kot dobrega...</i>	stigma	Moralna panika
1.4.	<i>Če nas želijo soditi, nas morajo spoznati in nas ne zgolj opazovati skozi okno.</i>	Predsodki in stereotipi	Moralna panika
1.4.	<i>... ljudje nas ne želijo v svojem okolju in družbi.</i>	Predsodki	Moralna panika
1.4.	<i>... ko je Dugnad zaprt, sem resnično žalosten in občutim, da mi nekaj manjka.</i>	Veselite v času delovanja	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>V tem primeru nimam prostora kamor bi lahko šel.</i>	Prostor za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.4.	<i>... nisem mogel nikjer najti pomoči.</i>	Pomanjkanje pomoči	Urejanje vsakdanjega življenja
1.4.	<i>... nisem imel ne hrane, ne denarja in ne mesta, kam lahko grem.</i>	Prostor za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.4.	<i>... tukaj sem našel hrano...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.4.	<i>... družbo...</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic

			uživanja droge
1.4.	<i>... prostor kjer sem se lahko sprostil in užival...</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.4.	<i>Lahko bi nudili tudi prenočišče...</i>	Nočno zavetišče	Potrebe/želje po spremembah
1.4.	<i>Lahko bi gojili lastne rastline in rože... pripravljali hrano...</i>	Uporabniška organizacija	Potrebe/želje po spremembah
1.4.	<i>... izdelovali bi pohištvo...</i>	Možnost dela	Potrebe/želje po spremembah
1.5.	<i>... najpomembnejša stvar stiki med uporabniki samimi.</i>	Uporabniški stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... biti v kontaktu z drugimi ljudmi, se pogovarjati in biti družaben oziroma biti vključen v družbo.</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... ker je ta prostor za njih dokaj v redu...</i>	Uporabnikom prijazen prostor	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.5.	<i>...je nekoliko odmaknjen od javnosti.</i>	Odsotnost hrupa in množice	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... uporabniki niso preganjani in jim ni treba bežati od tukaj.</i>	varnost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... hrana... kava...</i>	Brezplačna hrana in pijača	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.5.	<i>...uporabniki imajo tukaj sanitarije...</i>	sanitarije	Urejanje vsakdanjega življenja
1.5.	<i>... če želijo zgolj zaužiti drogo, lahko tukaj to storijo v miru, brez pritiska...</i>	Možnost uživanja droge	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... za kajenje droge imajo tukaj brezvetrne koticke.</i>	Možnost uživanja droge	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... zdravstvena oskrba, prisotne pa so tudi nekatere službe, ki so uporabnikom nedovoljenih drog tukaj na voljo.</i>	Mreža pomoči	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.5.	<i>... instanca za zmanjševanje neenakovrednosti uporabnikov drog.</i>	destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... problematika uporabe drog v Kopenhagnu že prekoračila rob.</i>	Urgentno stanje	Moralna panika
1.5.	<i>... me uporabniki tukaj sprejemajo</i>	Dialog z uporabniki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>Ni strahu in nelagodja.</i>	Odsotnost strahu	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.5.	<i>So zelo veseli, ko se pogovarjamo skupaj in</i>	Zadovoljstvo uporabnikov	Razbremenitev

	<i>veliko je smeha...</i>		socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... so vključeni v družbo...</i>	Družbena integracija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>... razbijajo mit nevarnih in odtujenih džankijev, katerih se moramo ogniti v velikem loku.</i>	destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.5.	<i>Nekateri se prav tu naučijo dialoga ter vzpostavljanja boljših odnosov z drugimi.</i>	Učenje socialnih veščin	Urejanje vsakdanjega življenja
1.5.	<i>... ima ogromno ljudi težave z uporabniki drog oziroma z njihovim obnašanjem.</i>	Kršenje reda in miru	Socialna/družbena škoda
1.5.	<i>... ni dovolj kapacitet za tolikšno število uporabnikov...</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.5.	<i>... prostori pa tudi ne povsem zadovoljujejo potreb uporabnikov.</i>	Pomanjkanje storitev	Potrebe/želje po spremembah
1.5.	<i>... velika težava tudi v tem, da je preprodaja droge in uživanje droge zelo povezano...</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.5.	<i>»scena« še posebej vidna pri cerkvi Marie kirke.</i>	Uporaba drog razpršena po mestu	Zmanjševanje moralne panike
1.5.	<i>... polno uporabnikov pri zavetišču matnes hijem in pri centralni železniški postaji.</i>	Uporaba drog razpršena po mestu	Zmanjševanje moralne panike
1.5.	<i>Po odprtju Dugnada je na številnih »razvpitih« lokacijah nastal mir in tišina,...</i>	Zmanjšanje težav	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.5.	<i>... smo pred Dugnadom imeli veliko nemirov in neprimernega obnašanja naših uporabnikov tudi v strogem mestnem jedru in na glavni nakupovalni ulici.</i>	Zmanjšanje težav	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.5.	<i>Večina teh nemirov, ki so bili povezani z uporabniki drog, se je iz prejšnjih lokacij preselila sem...</i>	Premik uporabnikov	Moralna panika
1.5.	<i>...nemiri in težave povezane z drogo so drugje potihnile, zgostilo pa se je tukaj.</i>	Koncentracija uporabe drog v kavarni Dugnad	Moralna panika
1.5.	<i>... je približno isto.</i>	Enak obseg težav	Nedefiniran pojem
1.5.	<i>... ta prostor enostavno ne more »požirati« oziroma prenesti vsega tega dogajanja in številnih uporabnikov drog...</i>	Premajhen prostor	Potrebe/želje po spremembah
1.5.	<i>Ta prostor je premajhen.</i>	Premajhen prostor	Potrebe/želje po spremembah
1.5.	<i>Če nekdo komu kaj dolguje, se je v tej situaciji in na tej lokaciji nemogoče skriti.</i>	grožnja	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.5.	<i>... ne moremo trditi, da ima Dugnad vpliv na zmanjšanje oziroma povečanje kriminala.</i>	Enak obseg težav	Nedefiniran pojem
1.5.	<i>... če imamo nekje prostor kot je npr. Dugnad, to pripelje veliko število ljudi...</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.5.	<i>... posledice pa so tudi kršitve in prekrški.</i>	Kršenje reda in miru	Socialna/družbena škoda
1.5.	<i>... prestopki in vedenje uporabnikov običajnejši in bolj pričakovani.</i>	Večja prilagodljivost okolice	Raziskovanje potreb
1.5.	<i>To področje dolgo časa ni bilo vajeno tolikšnega števila uporabnikov drog.</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.5.	<i>... se število uporabnikov droge ne povečuje.</i>	Stagnacija uporabe drog	Zmanjševanje

			moralne panike
1.5.	<i>... smiselno je, da čim prej ustanovimo varnejše prostore...</i>	Ustanovitev uradne varne sobe	Vzpostavitev varne sobe
1.5.	<i>Dugnad bi definitivno moral biti večji.</i>	Premajhen prostor	Potrebe/želje po spremembah
1.5.	<i>... bi tukaj lahko imeli zavetišče, hrano, kavo, sobe za injiciranje droge ter kajenje, socialne delavce, psihologe, zdravstveno osebje itd.</i>	Mreža storitev	Potrebe/želje po spremembah
1.6.	<i>Kot vem, se tam za uporabnike kuha...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.6.	<i>... na voljo tudi zastoj čaj, kavo...</i>	Brezplačni napitki in pijača	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.6.	<i>... ostale nujne stvari.</i>	Dostop do storitev	Urejanje vsakdanjega življenja
1.6.	<i>... dobijo tudi pribor za injiciranje...</i>	Možnost varnejšega uživanja droge	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.6.	<i>...prostor, kjer lahko to storijo.</i>	Prostor za varnejše uživanje droge	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.6.	<i>... skozi okno in na ulici vidim ljudi krvaveti in so na pol mrtvi.</i>	Vidnost uničevalnih posledic uporabe drog	Moralna panika
1.6.	<i>... ljudje sedijo zunaj povesod...</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.6.	<i>... v moji stavbi so ti ljudje pred vrati in pri kletnih stopnicah.</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.6.	<i>...prostor, kamor lahko ti ljudje gredo.</i>	Prostor za preživljanje časa	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.6.	<i>... imajo uporabniki svoj prostor, kjer so zaželeni...</i>	Občutek zaželenosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.6.	<i>... se tam dobro počutijo.</i>	Dobro počutje uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.6.	<i>... se s tem prostorom prepreči marsikatero smrt zaradi predoziranja...</i>	Zmanjševanje predoziranja	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.6.	<i>... stanje uporabnikov zaradi Dugnada boljše.</i>	Boljše psihofizično stanje uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.6.	<i>... ogromno število uporabnikov.</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.6.	<i>... je za prebivalce Vesterbroja življenje nekoliko drugačno...</i>	Vidnost uničevalnih posledic uporabe drog	Moralna panika
1.6.	<i>... smo stanovalci imeli vrata svojih stanovanj</i>	Strah in previdnost	Moralna panika

	<i>in hiš odklenjena.</i>		
1.6.	<i>... vidim danes celo več uporabnikov kot sem jih nekoč.</i>	Večja vidnost uporabnikov	Moralna panika
1.6.	<i>Opazim ogromno igel ovrženih vseprek.</i>	Večja vidnost uporabljenih igel	Moralna panika
1.6.	<i>Sedaj je prostitutk zopet veliko.</i>	Porast prostitucije	Moralna panika
1.6.	<i>Pred leti sem lahko opazil tudi veliko preprodaje in kupovanje droge na ulici, med tem ko danes to ni vidno.</i>	Manjša vidnost preprodaje drog	Zmanjševanje moralne panike
1.6.	<i>Vidni pa so uporabniki, ki jih lahko srečaš na vsakem koraku...</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.6.	<i>... večji prostor.</i>	Večji prostor	Potrebe/želje po spremembah
1.7.	<i>Najpomembnejša je hrana...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.7.	<i>... osebni odnosi...</i>	Medosebni odnosi	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... mislim, da je najpomembnejša hrana, ki jo kuhamo iz najkvalitetnejših sestavin...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.7.	<i>... pomembni so tudi odnosi, ki jih vzpostavljajo uporabniki med seboj oziroma z nami.</i>	Medosebni odnosi	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>Pomembno je, da imajo ljudi s katerimi se lahko pogovorijo in jim zaupajo...</i>	zaupanje	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... imajo ljudi, za katere vedo, da bodo naredile vse kar je v njihovi moči...</i>	Zaupanje in pomoč	Urejanje vsakdanjega življenja
1.7.	<i>... nismo zgolj še ena od organizaciji, kjer se uporabnike sodi, ter spravlja v podrejeni položaj.</i>	Podpora uporabnikom	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... so tudi tukaj ljudje, ki prihajajo sem veseli, predvsem zaradi prodajalnega centra.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.7.	<i>Jaz sem tukaj, da poskrbim za njihovo dobro počutje, hrano, zdravje...</i>	Občutek udobja in sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.7.	<i>... prostor namenjen uporabnikom drog...</i>	Prostor za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
1.7.	<i>... kjer bo pod strokovnim vodstvom potekalo delo z uporabniki drog na nekoliko drugačen način...</i>	Strokovno delo z uporabniki	Urejanje vsakdanjega življenja
1.7.	<i>Dopustiti človeku, da je to kar...</i>	Ohranitev dostojanstva uporabnika	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... izboljšati pogoje in življenje uporabnikom drog...</i>	Izboljšanje življenjskih pogojev	Urejanje vsakdanjega življenja
1.7.	<i>... prebivalcem predela Vesterbro.</i>	Zmanjševanje škode	Zmanjševanje socialne/družbene

			škode
1.7.	<i>... izhajati iz uporabnikov...</i>	Uporabniška perspektiva	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... pogledati kaj so dejansko njihove potrebe.</i>	Uporabniška perspektiva	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... ne skušamo ustvarjati nekih »varnih« modelov in delati po šabloni.</i>	Prilagodljivost uporabnikom	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... poizkušamo prisluhniti uporabnikom...</i>	Slišati uporabnika	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... nato naredimo model, ki bo deloval izključno za te potrebe...</i>	Prilagodljivost uporabnikom	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... smo zelo fleksibilni do ljudi...</i>	Prilagodljivost uporabnikom	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>...jim znamo prisluhniti.</i>	Slišati uporabnika	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... smo nekakšen most med uporabniki in ostalim svetom.</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... projekt zastavljen na najvišjem strokovnem nivoju...</i>	Strokovno delo	Raziskovanje potreb
1.7.	<i>... zaposlujejo tudi laični kader in čim več prostovoljcev.</i>	Družbena integracija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... smo pristni...</i>	spoštovanje	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... prekrasno vzdušje...</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.7.	<i>Večina ljudi v nas ne vidijo ničesar pozitivnega...</i>	Predsodki okolice	Moralna panika
1.7.	<i>... nekako moramo držati ravnotežje s tem, da vidimo predvsem tisto kar je pozitivno.</i>	zagovorništvo	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>Nekaterim ljudem nismo po godu...</i>	Neodobravanje skupnosti	Moralna panika
1.7.	<i>... skušamo ohraniti dobre odnose s sosedi...</i>	Odnos s sosedi	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... za uporabnike organizirali priložnostna, drobna dela...</i>	Vpeljava priložnostnih del	Potrebe/želje po spremembah
1.7.	<i>... je potreba po denarju velika in za to so uporabniki droge pripravljeni storiti marsikaj.</i>	kriminal	Socialna/družbena škoda
1.7.	<i>... povzročajo... nezakonitih stvari...</i>	kriminal	Socialna/družbena škoda
1.7.	<i>Pred Dugnadam je bilo vedno ogromno ljudi pri Maria kirkeplads in Viktoriagade, Katrinegade in pravzaprav v vseh teh ulicah.</i>	Razpršenost uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
1.7.	<i>Lokacije so se neprestano menjale...</i>	Menjava lokacij	Nedefiniran pojem
1.7.	<i>... ne smejo biti tukaj in tukaj in tam... Oni pa so spraševali: »Kje pa smo sploh lahko«?</i>	Zmanjšanje pregona uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... so se prejšnje lokacije sprostile in večina uporabnikov se je v času odpiralnih ur Dugnada preselila sem.</i>	Povečana koncentracija uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
1.7.	<i>... stanje v mestu se je izboljšalo.</i>	Izboljšanje stanja	Zmanjševanje

			socialne/družbene škode
1.7.	<i>... v odpiralnem času Dugnada veliko lažje ustvariti dialog z uporabniki.</i>	Dostopnost uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... Uporabniki so bili bolj prijazni...</i>	Prijaznost uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... zgovorni ...</i>	Prijaznost uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... bolj dovzetni za pogovor in ustvarjanje določenih rešitev.</i>	Prijaznost uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.7.	<i>... zmanjšanju izgrediv, pretefov in ostalih kršitev.</i>	Zmanjšanje kršitev javnega reda in miru	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.7.	<i>... število tatvin in uličnih ropov zmanjšalo kar za trideset odstotkov.</i>	Zmanjšanje kriminala	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.7.	<i>...bil je pravi »bum« uličnih tatvin in ropov.</i>	upad kriminala	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.7.	<i>... vsi želimo veliko večji prostor...</i>	Večji prostor	Potrebe/želje po spremembah
1.7.	<i>... številne možnosti za pomoč in podporo uporabnikom nedovoljenih drog.</i>	Razširjena mreža pomoči uporabnikom	Potrebe/želje po spremembah
1.7.	<i>... razvejano mrežo strokovnjakov...</i>	Multidisciplinarna obravnava	Potrebe/želje po spremembah
1.7.	<i>... sobe za injiciranje ter kajenje droge.</i>	Uradne varne sobe	Vzpostavitev varne sobe
1.8.	<i>...obrok hrane...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.8.	<i>... stik z drugimi ljudmi...</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.8.	<i>... ljudje, ki tukaj delamo vzpostavimo neverjetno dober odnos z gosti naše kavarne.</i>	Dober odnos	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.8.	<i>... delamo zaradi tega, ker tako čutimo in želimo.</i>	Sočutje	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.8.	<i>... si ne prizadevamo vzpostaviti razlike med nami in uporabniki, temveč poizkušamo ostati na istem nivoju.</i>	Občutek enakosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.8.	<i>Stvari, ki so si jih zamislili politiki, ne delujejo...</i>	Uspeh sedanjega dela	Zmanjševanje moralne panike
1.8.	<i>... poizkus oziroma testni prostor, na katerega je položenih veliko pričakovanj.</i>	Konceptualni premik	Raziskovanje potreb
1.8.	<i>... delamo z nekaterimi novimi principi in idejami...</i>	Konceptualni premik	Raziskovanje potreb
1.8.	<i>... svež veter pri delu z našimi uporabniki.</i>	Konceptualni premik	Raziskovanje

			potreb
1.8.	<i>... pomoč družbi oziroma stanovalcem Vesterbroja.</i>	Pomoč stanovalcem	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.8.	<i>... za uporabnike in za njihovo dobro in podporo.</i>	Podprtje uporabnikov	Urejanje vsakdanjega življenja
1.8.	<i>... ti prostori dobri tudi za ostale ljudi, saj je tako za njih varneje in manj »hrupno«.</i>	Večji mir in varnost prebivalcev v skupnosti	Zmanjševanje socialne/družbene škode
1.8.	<i>Ljudem dajemo čiste igle...</i>	Čist pribor za injiciranje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.8.	<i>... ni jim potrebno drogo uživati v umazanih prostorih...</i>	Varnejša uporaba drog	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.8.	<i>... se skrivati.</i>	Manjši stres	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.8.	<i>... uporabniki pod manjšim stresom...</i>	Manjši stres	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.8.	<i>... zato je življenje nekoliko lažje...</i>	razbremenitev	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.8.	<i>... bi bilo na tem prostoru manj uporabnikov drog, če Dugnada tukaj ne bi bilo.</i>	Večja koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.8.	<i>Kjer imaš uporabnike drog, imaš tudi preprodajalce drog.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.8.	<i>... tudi prostitucija.</i>	prostitucija	Moralna panika
1.8.	<i>Pred Dugnadom ni bilo tukaj ničesar.</i>	Pomankanje pomoči	Urejanje vsakdanjega življenja
1.8.	<i>Uporabniki sami so bili zelo izpostavljeni in vsakdo jih je lahko videl.</i>	Izpostavljenost uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
1.8.	<i>... bi moral biti ta prostor veliko večji.</i>	Večji prostor	Potrebe/želje po spremembah
1.8.	<i>Morali bi imeti na razpolago tudi več prostorov...</i>	Več kapacitet	Potrebe/želje po spremembah
1.8.	<i>... prihaja do pretefov in sporov prav zaradi prevelikega števila ljudi in preveč energije na enem mestu hkrati.</i>	Prevelika koncentracija uporabnikov	Potrebe/želje po spremembah
1.8.	<i>... bi lahko pridobili varne sobe.</i>	Vzpostavitev varne sobe	Vzpostavitev varne sobe
1.8.	<i>... bolj vključevali naše uporabnike v proces dela...</i>	Vključevanje v delovni proces	Potrebe/želje po spremembah
1.8.	<i>... bi bili neke vrste uporabniška organizacija.</i>	Uporabniška organizacija	Potrebe/želje po spremembah
1.8.	<i>... je vključen v nek določen sistem...</i>	Družbena integracija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... mi je najpomembnejši tim ljudi, ki delate v Dugnadu.</i>	Pozitiven odnos	Razbremenitev

		zaposlenih	socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>Ena od stvari, ki jo najbolj potrebujem je nekdo, ki me ne sodi in ne udarja po glavi z velikim kladivom še bolj, kot me udarja že vse ostalo.</i>	Odsotnost obtoževanja	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>Potrebujem ljudi, ki me poslušajo, katerim se lahko zjokam, katerim lahko pokažem svojo žalost in veselje.</i>	zaupanje	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>Potrebujem ljudi, ki me sprejmejo takšnega in s tem, kar sem v tem trenutku.</i>	sprejetost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... varen in udoben prostor...</i>	Varnost in udobje	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.9.	<i>... pomoč nudena tudi v primeru predoziranja.</i>	varnost	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>... sem prepričan, da me bo nekdo videl in mi pomagal...</i>	varnost	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>... zaslužil tudi s tem, da sem kakšen gram tudi prodal in tukaj je bil idealen prostor za to.</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.9.	<i>... nekaterim tukaj tudi zaupam...</i>	zaupanje	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... se znebil nekaterih frustracij, žalosti, pritiska, ki sem ga imel zunaj vedno na hrbtu.</i>	Psihična razbremenitev	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.9.	<i>... Dugnad že v osnovi želel ponuditi nekaj več...</i>	Konceptualni premik	Raziskovanje potreb
1.9.	<i>... želel uporabnike drog obravnavati na nekoliko drugačen način.</i>	Konceptualni premik	Raziskovanje potreb
1.9.	<i>... prostor, kjer se lahko tudi uporabnik droge počuti udobno in zaželeno...</i>	Občutek udobja in sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>Bistveni so ljudje...</i>	ljudje	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... odnos, ki ga vzpostavljam z vami.</i>	Vzpostavljanje odnosov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... spiti kavo in se ob tem še nekoliko pogovoriti...</i>	družabnost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... uživam v komuniciranju z drugimi.</i>	družabnost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... prostor, kjer smo lahko neobremenjeni... ko zaužijemo drogo...</i>	Neobremenjena uporaba droge	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... ob morebitnem predoziranju dobro oskrbljeni z vašo pomočjo.</i>	Nujna zdravstvena pomoč	razbremenitev zdravstvenih

			posledic uporabe droge
1.9.	<i>... veliko ljudi.</i>	Visoka koncentracija uporabnikov	Moralna panika
1.9.	<i>Ropajo, kradejo...</i>	Kriminal	Socialna/družbena škoda
1.9.	<i>... da ne govorim o preprodaji drog...</i>	Prostor preprodaje drog	Preprodaja drog
1.9.	<i>...prostituciji...</i>	Prostitucija	Moralna panika
1.9.	<i>Nimajo nobenega spoštovanja do ljudi in prostora.</i>	Pomanjkanje spoštovanja	Moralna panika
1.9.	<i>Premalo ste strogi in delno ste sami krivi za »sranje«...</i>	Slabo delo zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
1.9.	<i>... morajo čutiti določeno odgovornost.</i>	Neodgovornost uporabnikov	Moralna panika
1.9.	<i>... naredil mi boš škodo.</i>	Slabo delo zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
1.9.	<i>Tudi danes lahko na ulicah najdeš veliko odvrženih igel in injekcij, toda to se nikakor ne more primerjati s stanjem pred tem.</i>	Manjša vidnost škodljivih posledic uporabe drog	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>Danes sploh ne slišiš, da bi ljudje na ulici umirali in to je posledica tega, ker resnično ne.</i>	Manjša umrljivost	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>Uporabniki smo veliko bolj zaščiteni in varovani.</i>	Večja varnost uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>...prostor, kjer lahko najdeš brezplačno hrano...</i>	Brezplačna hrana	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>...čist pribor za drogo...</i>	Sterilen pribor za uporabo drog	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>...ljubezen...</i>	Sprejetost	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
1.9.	<i>... možnost za predoziranje veliko manjša.</i>	Večja varnost uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
1.9.	<i>... velika je razlika, če imaš ob sebi ljudi, ki jim je mar zate.</i>	Lajšanje uporabniške stiske	Urejanje vsakdanjega življenja
1.9.	<i>Prej smo bili vedno v gibanju...</i>	Zmanjšanje stresa	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
1.9.	<i>Ljudje so ležali na vsakem koraku in delali vsemogoče.</i>	manjša vidnost uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
1.9.	<i>... danes je vsekakor bolje.</i>	Izboljšanje stanja	Zmanjševanje socialne/družbene škode

1.9.	<i>... bi spremenil nekatera pravila.</i>	Sprememba pravil	Potrebe/želje po spremembah
1.9.	<i>... če nekdo dela kar ne bi smel, bi mu morali brezkompromisno dati slovo za določen čas.</i>	Stroške sankcioniranje kršitev	Potrebe/želje po spremembah
2.1.	<i>Sem prihajam zaradi miru...</i>	Mir	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.1.	<i>Prihajam zaradi družbe.</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>lahko najdem tukaj neko toplino.</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>... smo že kot neka majhna družina...</i>	Občutek pripadnosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>... dogajanje tukaj se odvija kot med brati in sestrami...</i>	Občutek pripadnosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>... si sem pridem predvsem pogledati kakšen film...</i>	Prostočasne aktivnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... pripravim si hrano...</i>	Možnost prehranjevanja	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... se stuširam...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>Operem si obleko...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... najpomembnejša pa mi je predvsem družba.</i>	Socialni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>... namenjen tistim, ki na primer pridejo iz komune, z zaporov ali pa imajo kakšne druge težave v družini...</i>	Reintegracija v družbo	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>...nimajo prostora kamor bi lahko šli...</i>	Možnost za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... tukaj pa lahko najdejo neko začasno zatočišče...</i>	Toplo zavetje	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... možnost s katero si lahko pomagaš in narediš en korak naprej...</i>	Pogled v prihodnost	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... možnosti za naprej...</i>	Pogled v prihodnost	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>Večje možnosti imaš za rešitev, če se vrneš s komune ali zapora in imaš možnost priti sem...</i>	Reintegracija v družbo	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... ko se vrneš nazaj in imaš tukaj prostor...</i>	Reintegracija v družbo	Urejanje vsakdanjega

			življenja
2.1.	<i>... neke vrste podpora oziroma kar potuha nam narkomanom...</i>	Podpora uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... dobimo čist pribor in ga po uporabi tudi prinesemo nazaj...</i>	Izmenjava pribora	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... ne puščamo povsod naokoli...</i>	Bolj čisto okolje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... ne bi številni ljudje imeli prostora kamor se lahko zatečejo...</i>	Možnost za preživljanje časa	Urejanje vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... bi bilo več kriminala, vlomov in ostalih pizdarij.</i>	Upad kriminala	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.1.	<i>Pripomore tudi na splošno k preprečevanju nekaterih bolezni, okužb itd.</i>	Zdravstvena preventiva	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... majhno potuho.</i>	potuha	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.1.	<i>... se je stanje kar nekoliko izboljšalo.</i>	Izboljšanje stanja	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.1.	<i>... opazim celo manj uporabnikov, kot jih je bilo nekoč.</i>	Zmanjšanje števila uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
2.1.	<i>Ljudje so se navadili, da tukaj dobijo čist pribor in potem uporabljenega vrnejo tukaj.</i>	Izmenjava pribora	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... prostovoljci, ki so se začeli z začetkom Šenta.</i>	Vključevanje prostovoljcev	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.1.	<i>Navadili smo tudi Italijanske uporabnike, da ne mečejo pribora vseppek.</i>	Večja občutljivost za čistočo	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... razlika v zavesti uporabnikov...</i>	Spremenjene navade uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... je bilo stanje preden je nastal Šent grozno.</i>	Izboljšanje stanja	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>Igle in »gani« so bili povsod...</i>	Čistejše okolje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>... glede čistoče se je veliko spremenilo...</i>	Čistejše okolje	razbremenitev

			zdravstvenih posledic uporabe droge
2.1.	<i>...nimamo zavetišča za nas, kjer bi lahko spali...</i>	Nočno zavetišče	Potrebe/želje po spremembah
2.1.	<i>... lahko imeli recimo menzo.</i>	Organizirana prehrana	Potrebe/želje po spremembah
2.1.	<i>Spremeniti bi morali delovni čas</i>	Sprememba delovnega časa	Potrebe/želje po spremembah
2.1.	<i>...da bi bil dnevni center odprt tudi med vikendi...</i>	Razširjen delovni čas	Potrebe/želje po spremembah
2.1.	<i>... bi nekoliko spremenili sistem dela.</i>	Reorganizacija dela	Potrebe/želje po spremembah
2.1.	<i>To bi bilo odlično.</i>	Odobranje programa V.S.	Vzpostavitev varne sobe
2.1.	<i>... nekateri ljudje bi se upali izpostaviti, medtem ko bi se drugi skrivali.</i>	Nedoseganje določene skupine ljudi	Vzpostavitev varne sobe
2.1.	<i>... ne bi bilo zato nič več naših uporabnikov droge, verjetno pa bi bilo veliko tujcev...</i>	Porast tujih uporabnikov	Vzpostavitev varne sobe
2.1.	<i>Mislim, da bi se ljudje manj posluževali droge.</i>	Manjša uporaba droge	Vzpostavitev varne sobe
2.1.	<i>bi bilo samo za narkomane in spet ne bi bilo vsem prav. Tisti, ki zgolj kadijo travo bi se zopet pritožili...</i>	Nedoseganje določene skupine uporabnikov	Vzpostavitev varne sobe
2.1.	<i>... določen procent ljudi, ki se ne bi želel izpostaviti in ne bi nikoli prišel sem.</i>	Nedoseganje določene skupine uporabnikov	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>... prihajam zato, ker mi je tam všeč.</i>	Občutek ugodja	Razbremenitev uporabnikov
2.2.	<i>Všeč mi je to, da je tam udoben kavč...</i>	Občutek udobja	Razbremenitev uporabnikov
2.2.	<i>... ko je zunaj mraz so prostori tam topli...</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.2.	<i>Na voljo so računalniki...</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... lahko greš na internet in to je super.</i>	Možnost uporabe informacijskega sistema	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... lahko gledaš televizijo...</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... bereš knjige.</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>Všeč mi je, ker ni prevelika gneča.</i>	Mir	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.2.	<i>Všeč mi je to, ker se ne počutim, da bi me nekdo tam gledal postrani oziroma obsojal...</i>	Občutek sprejetosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.2.	<i>Na Šentu pa sem sproščen.</i>	Občutek sproščenosti	Vpliv na duševno zdravje

			uporabnikov
2.2.	<i>... sem tam tudi v družbi ljudi, ki imamo vsi enake probleme...</i>	Občutek pripadnosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.2.	<i>... zaposleni tam niste težaki.</i>	Dober odnos zaposlenih	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.2.	<i>... ideja Šenta ni bila ustvariti nekaj negativnega.</i>	Pomoč uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... da bi se ljudem pomagalo...</i>	Pomoč uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... se jih pripravilo na to, da se začnejo zdraviti.</i>	Priprava na zdravljenje	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... ideja, da se ustvari prostor za podporo tem ljudem.</i>	Podpora uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... se ljudi podpre in da imajo vsaj tistih nekaj osnovnih stvari, ki so potrebne za preživetje.</i>	Podpora uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... se lahko nekdo tam stušira...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... si ljudje tam lahko pripravijo hrano in kaj popijejo.</i>	Možnost prehranjevanja	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... lahko nekdo gre kulturno na stranišče.</i>	Uporaba sanitarijev	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... si lahko operejo oblačila.</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... napeljuje uporabnike drog, da si skušajo spremeniti življenje...</i>	Pogled v prihodnost	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... je vse skupaj ena sama potuha.</i>	Potuha	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... Šent ti na nek način daje to, da nisi »v kurcu«...</i>	Podpora uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... se boš tudi kasneje odločil za spremembo.</i>	Zaviranje prenehanja uživanja droge	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.2.	<i>... se oni dole vsaj nekoliko bolje prehranjujejo.</i>	Boljše fizično stanje uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.2.	<i>... pozimi se lahko pridejo dol pogret in so na toplem.</i>	Varen prostor	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge

2.2.	<i>... bi pripeljal nekoga, ki mu je uspelo in se je rešil zasvojenosti.</i>	Večja usmerjenost k prenehanju jemanja droge	Potrebe/želje po spremembah
2.2.	<i>... bi nam morali dati več upanja...</i>	Večja moralna podpora	Potrebe/želje po spremembah
2.2.	<i>Morali bi v nas vzbuditi željo, da ne bi bili več radi narkomani.</i>	Večja usmerjenost k prenehanju jemanja droge	Potrebe/želje po spremembah
2.2.	<i>Kaj je pravzaprav varna soba natančno...?</i>	Nepoznavanje programa v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>...nisem za potuho pri zadevanju.</i>	Potuha	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>Generalno sem proti.</i>	Nestrinjanje s programom v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>... je tudi pri tej stvari nekaj dobrih stvari.</i>	Priznavanje določenih pozitivnih lastnosti	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>Nekomu se na ta način lahko reši življenje, če tam overdozira.</i>	Večja varnost uporabnikov	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>... je tam vse bolj čisto...</i>	Večja sterilnost in čistoča	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>... manjšo možnostjo širjenja virusov in bolezni.</i>	Manjša nevarnost okužb	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>Ni skrivanja pred policaji...</i>	Manjši stres	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>Mislim, da se tudi ne bi nič več ljudi začelo drogirati...</i>	Zavračanje možnosti povečevanja novih uporabnikov	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>... nikakor nisem za nikakršno vrsto podpiranja zadevanja.</i>	Neodobravanje vsakršne podpore uporabnikom	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>... nikakršnih ugodnosti za narkomane, saj samo tako lahko pride do spremembe.</i>	Neodobravanje vsakršne podpore uporabnikom	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>Najbrž bi varno sobo tudi sam koristil...</i>	Osebno koriščenje v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.2.	<i>Morala bi biti le dovolj blizu.</i>	Dostopnost v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.3.	<i>... prihajajo sem, da si preberejo kakšen časopis...</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... si pripravijo kaj za pojedst...</i>	prehranjevanje	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... se dobijo med sabo in se družijo.</i>	Družabni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.3.	<i>... lahko dobijo čiste pripomočke za uporabo drog...</i>	Čist pribor za uporabo drog	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.3.	<i>... si popestrijo svoj vsakdan in delajo kakšne nove stvari na delavnicah.</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... zmanjšuje monotonost njihovih dni.</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... večjega nadzora njih samih.</i>	Nadzor nad uživalci drog	Zmanjševanje socialne/družbene

			škode
2.3.	<i>... kakšne so njihove bivalne razmere in kako živijo.</i>	Raziskovanje	Raziskovanje potreb
2.3.	<i>... imamo neke informacije o uporabnikih...</i>	raziskovanje	Raziskovanje potreb
2.3.	<i>... da čim manj škodujejo družbi.</i>	Varovanje družbe	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.3.	<i>... se uporabnikom ponudi več priložnosti...</i>	Nove priložnosti za uporabnike	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... določena uporabna znanja...</i>	Uporabna znanja	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... se vsi mi, ki nismo uporabniki zavedamo problema drog...</i>	Zavedanje problematike drog	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.3.	<i>... se uporabniki sami zavedajo, da lahko pridejo sem in se jim bo nudilo pomoč...</i>	Zavedanje uporabnikov o možnosti pomoči	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... če želijo v kakršnem koli smislu spremeniti svoje življenje oziroma nekaj narediti iz sebe...</i>	Pogled v prihodnost	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... lahko pridejo sem, se pogovorijo in naredijo plan.</i>	Pogled v prihodnost	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>Dnevni center lahko v več segmentih izkoristijo sebi v prid...</i>	Podpora uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.3.	<i>... manjka neka rutina oziroma plan aktivnosti...</i>	Nestrukturirano delo z uporabniki	Potrebe/želje po spremembah
2.3.	<i>... zaradi dnevnega centra ni večjega števila uporabnikov drog v Novi Gorici.</i>	Ni povečevanja števila uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
2.3.	<i>... bistvenih razlik ni.</i>	Ni sprememb	Nedefiniran pojem
2.3.	<i>Spominjam pa se, da se recimo leta in leta nazaj v garaže ni hodilo. Danes to ni več tako problematično</i>	Destigmatizacija uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.3.	<i>... v Novi Gorici še vedno predeli, kjer so prisotni uporabniki drog in še vedno je prisotno neko zaničevanje in umikanje tej populaciji, najbrž pa je tega manj.</i>	Destigmatizacija uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.3.	<i>... jih pride samo več sem...</i>	Premik uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
2.3.	<i>... vnesla več tečajev in aktivnosti, ki bi uporabnikom nudili neka uporabna znanja.</i>	Bolj strukturiran program	Potrebe/želje po spremembah
2.3.	<i>... nisem za te variante.</i>	Neodobravanje programa v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.3.	<i>Varna soba bi prišla v poštev v nekem zavetišču...</i>	v.s. primerna v kombinaciji z drugimi programi	Vzpostavitev varne sobe
2.3.	<i>Če pa bi tukaj imeli center kjer bi bilo vključeno tako zavetišče, kot dnevni center in tudi varna soba, potem pa je to v redu.</i>	v.s. primerna v kombinaciji z drugimi programi	Vzpostavitev varne sobe
2.4.	<i>...prihajajo zato, da bi se odvadili teh stvari, ki</i>	Zdravljenje odvisnosti	Urejanje

	<i>se jih ne sme.</i>		vsakdanjega življenja
2.4.	<i>...se mi ne sanja kaj se notri dogaja.</i>	Nepoznavanje organizacije	Nedefiniran pojem
2.4.	<i>Mislim, da nimajo organizirane nobene hrane ali spanja.</i>	Nepoznavanje organizacije	Nedefiniran pojem
2.4.	<i>... da bi se odvadili jemanja droge.</i>	Zdravljenje odvisnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.4.	<i>... namenjen tudi vsem ostalim ljudem, da jih ti tukaj ne motijo.</i>	Varovanje družbe	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.4.	<i>Že to da ni težav, je pozitivno.</i>	Odsotnost težav	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.4.	<i>Mene osebno tukaj nič ne motijo.</i>	Ni težav	Nedefiniran pojem
2.4.	<i>... nikoli ni bilo nobenih težav.</i>	Ni težav	Nedefiniran pojem
2.4.	<i>... ni popolnoma nobene razlike.</i>	Razlika ni vidna	Nedefiniran pojem
2.4.	<i>... vsaj tako ostalo tudi v naprej.</i>	Razlika ni vidna	Nedefiniran pojem
2.4.	<i>Žal se na te stvari premalo spoznam. Nikoli še nisem slišal za kaj takega...</i>	Nepoznavanje programa v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.4.	<i>... je tako kot je sedaj popolnoma v redu.</i>	Neodobranje programa v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... imam rada mir...</i>	Mir	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.5.	<i>...sem to bolj potrebovala.</i>	Podpora uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... nisem imela stanovanja in sem bila na cesti.</i>	Brezdomstvo	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... sem potrebovala tople prostore...</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.5.	<i>... kruh...</i>	Prehranjevanje	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... je bilo veliko vsega, materiala za risanje...</i>	Prostočasne dejavnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... prostorov za kuhanje...</i>	prehranjevanje	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... ljudi so vključevali v delo...</i>	Vključevanje v delovni proces	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>Poskrbeti bi bilo potrebni za spati.</i>	Nočno zavetišče	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>... da so lahko ljudje sedaj na toplem...</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge

2.5.	<i>... se lahko umijejo...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... pojejo...</i>	prehranjevanje	Urejanje vsakdanjega življenja
2.5.	<i>... imam rada mir in trenutno tega tam več ni...</i>	Preveč hrupa	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.5.	<i>... je kar nekoliko preveč zaposlenih in vsi hodijo drugemu čez glavo.</i>	Kadrovske spremembe	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>... večina je nesposobnih.</i>	Neprofesionalnost zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>Preveč je zgolj vegetiranja in nedela.</i>	Slabo delo zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>Pri vas so ljudje, ki nimajo kaj iskat tam.</i>	Slabo delo zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>Preveč se dela tudi razlike med nami uporabniki...</i>	Neprofesionalnost zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>... Neprofesionalnost...</i>	Neprofesionalnost zaposlenih	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>Bistvene razlike ni.</i>	Brez sprememb	Nedefiniran pojem
2.5.	<i>... brez veze, da se center odpira tako zgodaj...</i>	Sprememba delovnega časa	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>... delovala tudi čez vikend.</i>	Razširitev delovnega časa	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>... dovolilo popiti vsaj minimalno alkohola.</i>	Dovoljena uporaba alkohola	Potrebe/želje po spremembah
2.5.	<i>... se jaz nesporno strinjam.</i>	Odobranje programa v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... bolje, da imamo ljudje nek topel prostor...</i>	Bolj humana uporaba droge	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... se ni potrebno skrivati.</i>	Zmanjšanje stresa	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>...v osnovi zgrešeno, ker je zraven policija.</i>	Slaba lokacija	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>Varna soba bi morala biti anonimna in nekje bogu za hrbtom...</i>	Anonimnost v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... varna soba v strogem mestnem jedru...</i>	Dostopnost v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... bi se dalo iti peš.</i>	Dostopnost v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... ljudje v varno sobo niti ne bi hodili...</i>	Slab obisk v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... varna soba vsekakor zaželeno.</i>	Manjša vidnost uničevalnih posledic drog	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... nekoga, ki se zadeva vidi nek otrok? Ali pa celo da otrok najde nekoga mrtvega ali pa samo igle in te stvari.</i>	Manjša vidnost uničevalnih posledic drog	Vzpostavitev varne sobe
2.5.	<i>... v metadonu ne vidim boljše rešitve.</i>	Primeren rešitev v primerjavi z ostalimi programi	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... se nekoliko odklopijo s svoje običajne »scene«.</i>	Preusmerjanje pozornosti uporabnikov od droge	Razbremenitev socialnih posledic

			uživanja droge
2.6.	<i>... da uporabijo možnosti, ki jim jih nudimo...</i>	Podpora uporabnikov	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... kuhinja...</i>	Možnost prehranjevanja	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... pralni stroj, sušilni stroj...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... si uredijo in shranijo obleko...</i>	Urejanje osebnih zadev	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... da tukaj nekaj pojejo in popijejo.</i>	Možnost prehranjevanja	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... lahko zgolj posedijo in se odpočijejo.</i>	Občutek sproščenosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... prihajajo, da se kaj pogovorijo ali tudi razbremenijo...</i>	Razbremenitev uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.6.	<i>... tukaj lahko najdejo ljudi, ki jih poslušajo.</i>	Razbremenitev uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>... da imamo nek prostor za ljudi, kjer se oni počutijo OK...</i>	Občutek sproščenosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>... bolj strukturirano delali v smislu bolj aktivnega preživljanja prostega časa.</i>	Strukturirano delo z uporabniki	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... bolj strukturirano orientirati izven »scene«.</i>	Preusmerjanje pozornosti uporabnikov od droge	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... da dobijo tukaj pri nas več pozitivnih »feedbackov« o samih sebe.</i>	Izboljšanje samopodobe	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>... se lahko na nek bolj pozitiven način tukaj udeležujejo in konec koncev tudi kaj izpeljejo.</i>	Samostojno delo	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... se zamotijo in delajo majhne stvari s katerimi si uspejo dokazati, da so jih zmožni udeleževati kljub temu, da so uživalci droge.</i>	Izboljšanje samopodobe	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>... dobro tudi za skupnost, da začutijo, da obstaja nek segment ljudi, ki živi na robu...</i>	Seznanjanje javnosti s problematiko drog	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>... se zna nekoliko bolje vključiti v to skupnost.</i>	Družbena integracija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>... dobijo tukaj idejo, da je možno z ostalim svetom delovati tudi nekoliko bolj konstruktivno.</i>	Učenje socialnih veščin	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... bolje komunicirajo z zaposlenimi v organizacijah...</i>	Učenje socialnih veščin	Razbremenitev socialnih posledic

			uživanja droge
2.6.	<i>... ne pa da jim venomer povzročajo zgolj težave.</i>	Višja stopnja kulture v družbi	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.6.	<i>Z lokalne strani je bilo tudi mišljeno, da je bolje, če se zadržujejo tukaj, kot pa v mestu...</i>	Varovanje družbe	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.6.	<i>... možnost sicer obstaja, da nekoga ta center potegne v to družino, kjer noče biti.</i>	Možnost privabljanja novih/nekdanjih uporabnikov	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... potencialna možnost tudi to, da se ljudi na nek način tukaj razvaja.</i>	Možnost potuhe	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... pridobili nekaj več tega občutka, da naredijo nekaj več pozitivnega za same sebe...</i>	Pogled v prihodnost	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>Pridobili so tudi neka nova znanja...</i>	Nova praktična znanja	Urejanje vsakdanjega življenja
2.6.	<i>... stalen in dober kader.</i>	Kadrovska stabilnost	Potrebe/želje po spremembah
2.6.	<i>... si želela še dva, ki bi bila dobra, poleg tega pa bi bila tudi strokovno usposobljena.</i>	Kadrovska stabilnost	Potrebe/želje po spremembah
2.6.	<i>... ne pomeni javnih delavcev, temveč še dve stalni zaposlitvi.</i>	Kadrovska stabilnost	Potrebe/želje po spremembah
2.6.	<i>... priporočljiv tudi nekdo iz medicinske stroke.</i>	Dopolnitveni zdravstveni kader	Potrebe/želje po spremembah
2.6.	<i>... večjo finančno stabilnost...</i>	Večja finančna stabilnost	Potrebe/želje po spremembah
2.6.	<i>... bilo to gotovo priporočljivo.</i>	Strinjanje s programom v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... lahko to počnejo vsaj v nekih normalnih pogojih.</i>	Bolj humana uporaba droge	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... bi ljudje v varno sobo hodili in jo uporabljajo.</i>	Uporabniki bi se posluževali programa v.s.	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... vsesplošnemu sprejemanju uporabnikov droge in uživanja samega.</i>	Destigmatizacija	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>Pripomogla bi k destigmatizaciji...</i>	Destigmatizacija	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... bi uporaba droge postala na nek način bolj humana...</i>	Bolj humana uporaba droge	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... bi varno sobo uporabljali tudi tisti uživalci, ki se sedaj ne upajo pretirano izpostavljati.</i>	destigmatizacija	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>Prisotna je gromozanska stigma...</i>	Destigmatizacija	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... bi začeli ljudje uporabo droge bolj sprejemati.</i>	Destigmatizacija	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... normalizacijo stanja.</i>	Destigmatizacija	Vzpostavitev varne sobe
2.6.	<i>... bomo nekoč v prihodnosti imeli varne sobe tudi pri nas.</i>	Prepričanje v varne sobe v prihodnosti	Vzpostavitev varne sobe
2.7.	<i>...rabijo kuhinjo, kjer si skuhamo...</i>	Prehranjevanje	Urejanje vsakdanjega življenja

2.7.	<i>...rabijo kopalnico, da se lahko stuširajo...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... rabijo tudi biti nekje na toplem.</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.7.	<i>... skrb za svoje telo.</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... druženje.</i>	Osebni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... se dobijo v neki varni klimi, na toplem...</i>	Toplo zavetje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.7.	<i>... si nato lahko izmenjajo izkušnje.</i>	Osebni stiki	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... računalnik.</i>	Prostočasne aktivnosti	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... internet, kjer dobijo veliko informacij.</i>	Možnost uporabe informacijskega sistema	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... stik s strokovnimi delavci.</i>	Razbremenitev uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.7.	<i>... nek drugačen vpogled, en drugačen stik.</i>	Neuporabniška obravnava	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... stik s svetom zunaj njihovega vsakdanjika.</i>	Neuporabniška obravnava	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... drugačen vsakdanjik.</i>	Razbijanje monotonosti dneva	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... rabijo zaupanja vredne osebe in prav zato pridejo do zaposlenih...</i>	zaupanje	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.7.	<i>... povejo svoje probleme, videnja in tudi nekoliko preložijo svoje breme.</i>	Razbremenitev uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.7.	<i>...dobijo tudi informacije kam se obrniti, ko iščejo določeno pomoč.</i>	Informiranje o pomoči	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... razširili dejavnost.</i>	Širitev programa pomoči uporabnikom	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... dodatni skrbi za odvisnike.</i>	Širitev programa pomoči uporabnikom	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge

2.7.	<i>... smo se dnevno srečevali z odvisniki... so uporabljali drogo.</i>	Veliko število uporabnikov drog	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>... nujno potrebno, da se za te ljudi najde neko varno drugo okolje, kjer bo bolj varna klima za njih.</i>	Pomankanj varnega prostora za uporabnike drog	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... center prilagojen njihovim potrebam.</i>	Pomoč uporabnikom drog	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... gonja v medijih...</i>	Neodobravanje javnosti	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>... center, kjer bodo zadovoljene te osnovne človekove potrebe.</i>	Pomoč uporabnikom drog	Urejanje vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... center za nočni del za brezdomce...</i>	Nočno zavetišče	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>Zavetišče...</i>	Nočno zavetišče	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>... mobilno oziroma terensko enoto.</i>	Terensko delo z uporabniki drog	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.7.	<i>... varna soba, kjer bi lahko varno uporabljali drogo.</i>	Varna soba	Vzpostavitev varne sobe
2.7.	<i>... so uporabniki morda manj opazni.</i>	Manjša vidnost uporabnikov drog	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>... hočeš-nočeš uporabniki so nek moteči element.</i>	Neprimerno vedenje uporabnikov	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>S svojim vedenjem, izgledom, s tem ko javno uporabljajo drogo, z vsem tem nekoliko ogrožajo varnost ljudi, ki nekako tudi nočejo videti vsega tega.</i>	Ogrožanje varnosti ljudi	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.7.	<i>... so sedaj umaknjeni v dnevni center...</i>	Premik iz centra na obrobje	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>... niso toliko na očeh vseh ostalih.</i>	Manjša izpostavljenost javnosti	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>...prostor, kjer se počutijo varno.</i>	Zagotavljanje varnosti	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.7.	<i>... se jim prisluhne in da izrazijo same sebe.</i>	Razbremenitev uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.7.	<i>... dobijo neko svojo moč, pozitivno samopodobo.</i>	Izboljšanje samopodobe	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... dobijo človečnost in lahko se izrazijo kot ljudje.</i>	Dostojanstvo	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... se javnost ozavešča.</i>	Ozaveščanje javnosti	Zmanjševanje moralne panike
2.7.	<i>... gre za neko sprejemanje.</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... tam ne morejo biti tekom celega dneva...</i>	Premajhen obseg	Potrebe/želje po

		delovnega časa	spremembah
2.7.	<i>... ni varne sobe.</i>	Pomankanje programa varne sobe	Vzpostavitev varne sobe
2.7.	<i>... s prihodom v dnevni center prejmejo tudi etiketo.</i>	Stigmatiziranje uporabnikov	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.7.	<i>... v tem sprejemanju širše javnosti.</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... se je odvisnike obsojalo, da so lenuhi...</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... ljudje na to nekoliko širše pogledajo.</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... družba postaja bolj tolerantna do tega problema.</i>	Destigmatizacija	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.7.	<i>... je poskrbljeno tudi za to populacijo in kdor rabi pomoč, jo tudi dobi.</i>	Večja dostopnost pomoči	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.7.	<i>... ni varne sobe...</i>	Pomankanje programa varne sobe	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>... ni nočnega dela...</i>	Razširitev delovnega časa	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>... bi dodala več prostovoljcev...</i>	Povečanje števila prostovoljcev	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>... več različnih dejavnosti...</i>	Dodatne dejavnosti	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>... več možnosti za delo.</i>	Dodatne dejavnosti	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>Morali bi imeti možnost zaposlovanja...</i>	Možnost zaposlovanja	Potrebe/želje po spremembah
2.7.	<i>... bi bila uporaba seveda varnejša.</i>	Varnejša uporaba drog	Vzpostavitev varne sobe
2.7.	<i>... bi se varne sobe ljudje posluževali.</i>	Pripravljenost uporabnikov za uporabo varne sobe	Vzpostavitev varne sobe
2.7.	<i>... Število uporabniku se bistveno ne bi spremenilo.</i>	Nevplivanje na povečanje/zmanjšanje števila uporabnikov	Vzpostavitev varne sobe
2.7.	<i>... bi to takrat še varneje storili tam, v varni sobi.</i>	Varnejša uporaba drog	Vzpostavitev varne sobe
2.8.	<i>...rabijo kakšno socialno pomoč...</i>	Socialna pomoč	Urejanje vsakdanjega življenja
2.8.	<i>... lahko imajo psihične težave...</i>	Razbremenitev uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.8.	<i>... težave ... v prijateljskem krogu, krogu sorodnikov...</i>	Razbremenitev uporabnikov	Vpliv na duševno zdravje uporabnikov
2.8.	<i>... bistvene informacije, ki jih tukaj dobijo.</i>	Informiranje o pomoči	Urejanje

	<i>Informacije kje, kako, kdaj lahko pride do kakšne pomoči...</i>		vsakdanjega življenja
2.8.	<i>... pomoč drogerašem...</i>	Nudenje pomoči	Urejanje vsakdanjega življenja
2.8.	<i>... pomoč vsem drugim ljudem.</i>	Pomoč okolici	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.8.	<i>... potuho uživalcem prepovedanih drog.</i>	Potuha	Zaviranje urejanja vsakdanjega življenja
2.8.	<i>... se je zadeva premaknila iz centra nekoliko na obrobje.</i>	Premik iz centra na obrobje mesta	Zmanjševanje moralne panike
2.8.	<i>... je bolj mirno...</i>	Mir	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.8.	<i>... nek večji nadzor sigurno je.</i>	Večji nadzor nad uporabniki drog	Zmanjševanje socialne/družbene škode
2.8.	<i>Zadeva se je s centra umaknila.</i>	Premik iz centra na obrobje mesta	Zmanjševanje moralne panike
2.8.	<i>... okolje, ki je nekoliko odmaknjeno ven iz centra...</i>	Odmaknjenost od ljudi	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.8.	<i>... noben ga ne vidi, ko nekdo pride sem. Stigma se s tem prikrije.</i>	Manjša izpostavljenost uporabnikov	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.8.	<i>... enkrat na dan za sebe naredijo nekaj dobrega...</i>	Uporaba storitev dnevnega centra	Urejanje vsakdanjega življenja
2.8.	<i>... se na primer umijejo...</i>	Osebna higiena	Urejanje vsakdanjega življenja
2.8.	<i>... pogovorijo...</i>	Osebnosti	Razbremenitev socialnih posledic uživanja droge
2.8.	<i>... problem, ker imamo Italijo tukaj blizu, s katere prihaja veliko povpraševanja, cena pa je tukaj ugodna.</i>	Preprodaja drog	preprodaja drog
2.8.	<i>... kršitev in tega manj videti.</i>	Manjša vidnost kršitev	Zmanjševanje moralne panike
2.8.	<i>... se tam zadržujejo krajši čas...</i>	Manj zadrževanja na javnih prostorih	Zmanjševanje moralne panike
2.8.	<i>... velike težave so bile, ko je bila metadonska ambulanta v tistih garažah. Vsi so se zbirali tam in dejansko se je vse skupaj bolj umirilo...</i>	Premik iz centra na obrobje	Zmanjševanje moralne panike
2.8.	<i>Dnevni center tako na povečanje ali zmanjšanje števila uporabnikov ne vpliva.</i>	Nevplivanje DC na povečanje/zmanjšanje števila uporabnikov	Nedefiniran pojem
2.8.	<i>... igel ne najdemo več vse povsod okoli.</i>	Bolj čisto okolje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.8.	<i>Preden ste vi začeli delovati je bil zunaj obup.</i>	Večji red in čistoča	razbremenitev zdravstvenih

			posledic uporabe droge
2.8.	<i>Od kar ta center deluje, je veliko manj tudi igel povsod okrog.</i>	Bolj čisto okolje	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.8.	<i>... so tudi uporabniki pridobili to v zavest, da če se že zadenejo, da vsaj spravijo potem tisto iglo za seboj.</i>	Spremenjene navade uporabnikov	razbremenitev zdravstvenih posledic uporabe droge
2.8.	<i>...da bi center deloval 24 ur na dan.</i>	Razširjen delovni čas	Potrebe/želje po spremembah
2.8.	<i>... tudi tekom noči poskrbeti za te ljudi...</i>	Nočno zavetišče	Potrebe/želje po spremembah
2.8.	<i>... se absolutno ne strinjam.</i>	Nestrinjanje s programom varnih sob	Vzpostavitev varne sobe
2.8.	<i>... se je že ogromno naredilo za to varnost.</i>	Dovolj storitev in pomoči za uporabnike drog	Vzpostavitev varne sobe
2.8.	<i>... ni to tako na velikem...</i>	Neprimerno okolje	Vzpostavitev varne sobe
2.8.	<i>... ostala javnost mislim, da ne bi bila za to.</i>	Nasprotovanje javnosti	Vzpostavitev varne sobe
2.8.	<i>... bi bila resnična potuha.</i>	potuha	Vzpostavitev varne sobe

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisan Luka Mrak, vpisan na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2005/2006 kot redni študent, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom »Vpliv, umeščeno in pomen dnevnega centra za uporabnike drog: Primerjava dnevnih centrov za uporabnike drog Šent in Cafe Dugnad« napisal samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice dr. Ines Kvaternik.

Podpis:

Datum: